

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Derleyen ve Yorumlayan Phil Cousineau

Türkçesi Doğan Sahiner

RUH

BİR ARKEOLOJİ

SOKRATES'TEN RAY CHARLES'A
OKUMALAR

BİR ARKEOLOJİ

Ruh zamana ve dünyaya yuvarlandıktan sonra ne olur?

Hangi biçimi alır? Neden ibarettir?

Bedenin neresinde kendini gösterir?

Ruh yitirilebiliyorsa, yeniden bulunabiliyor mu?

İnsanda yeniden doğmak için ölmek, parçalanmak,

mücadele etmek için gizli bir arzu mu var?

Ruh bilinçli olarak yeniden yaratılabilir mi?

Phil Cousineau çoğu eseri
edebiyat ve sinema ödülleri
almış bir şair, senarist ve
macera gezileri rehberidir.

*Deadlines: A Rhapsody on a
Theme of Famous and
Infamous Last Words* adlı
kitabın yazarıdır, aynı
zamanda *The Hero's
Journey: Joseph Campbell
on His Life and Work* ve *The
Soul of the World* kitaplarının
editörlüğünü yapmıştır.

Bu antoloji, “ruhun sarmal yolunun yedi aşamasına” ayna tutan yedi bölümden oluşuyor: Ruhun Zamana Düşüşü; Ruhun Tahtı; Yürek ve Ruh; Ruh Krizi; Ruh Çalışması; Dünya Ruhu; Ruh ve Kader.

Ruh, kehribar içinde korunacak ya da felsefi yapıtlar müzesinde saklanacak şiirsel metinlerin bir derlemesi olmak yerine, okuyucunun etkin düş gücünü, ruh üstüne kendi fikirlerini hangi imgelerin ifade ettiğini merak etmeye kışkırtmayı umuyor.

Aristoteles, Kabir, Beyazid-i Bistamî, Carl Jung, James Joyce, Pablo Neruda, William Blake, Milan Kundera, Sri Ramakrishna, Mevlana Celaleddin Rumi, Wassily Kandinsky, Ray Charles, Plato, Emily Dickinson gibi daha birçok yazar, şair, filozof, müzisyen ve bilim insanının yazdıklarından seçmelerle...

Derleyen ve Yorumlayan
Phil Cousineau

RUH

Bir Arkeoloji

Sokrates'ten Ray Charles'a
Okumalar

Türkçesi: Doğan Şahiner

Ruh: Bir Arkeoloji

Phil Cousineau

Özgün Adı: Soul: An Archeology

İngilizceden çeviren: Doğan Şahiner

© Phil Cousineau, 1994

Published by arrangement with
HarperCollins Publishers, Inc.

© Om Yayınevi, 2002

1. Baskı: 2000 adet

Om Yayınevi, İstanbul, 2002

Yayın haklarıyla ilgili açıklamalar 364. sayfadan devam eder.

Yayına hazırlayan: Sidal Tiryakioğlu

Kapak tasarımı: Erkan Mazıcıoğlu

Grafik uygulama: Dilek Hanağası

Düzeltili: Hür Güzelcik

Kapak baskı: Mepa

İç baskı: Kitap Matbaacılık

Cilt: Fatih Mücellit

ISBN 975-6530-09-X

Om Yayınevi

Seyrantepe Mah. İbrahim Karaoğlanoğlu Cad.

Yayıncılar Sok. No: 10/A Kat: 2

Tel: (0212) 280 95 85 - 280 95 38

Faks: (0212) 280 93 40

www.omyayinevi.com.

e-mail: omnia@prizma.net.tr

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	19
Önsöz	23

I. BÖLÜM

Ruhun Zamana Düşüşü	47
Giriş	49
Mısırlı Gnostiklerin bir Yaratılış Miti	53
Marie-Louise von Franz	
Tekvin 2:2-7	54
Eski Ahit, Kral James Versiyonu	
Melek ve Doymamış Ruh	55
June Singer	
Arapların Yaratılış Miti	57
Raymond Van Over	
Tasaday Ruhü	58
John Nance	
Kuzey Amerika Kızılderililerinin Ruh Anlayışları	58
Åke Hultrantz	
Özsel Nelik	62
Aristoteles	
Ruhun Etimolojisi	63
Sir Edward Burnett Tylor	
Esrarlı Olanın Kökeni	66
Rudolf Otto	
Buda'nın "Ruh Yok" Öğretisinin Kökeni	68
Huston Smith	
Ne Zaman Ruha Sahip Oluyoruz.....	70
Uta Ranke-Heinemann	
Ruh, Gebelik, Kürtaj	73
Etienne-Emile Baulieu ve Mort Rosenblum	

<i>Evrensel Ruh</i>	77
Ralph Waldo Emerson	
<i>Ruhun Zamana Düşüşü</i>	79
William Irwin Thompson	
<i>Soul'un Doğuşu</i>	82
Ray Charles	

II. BÖLÜM

Ruhun Tahtı	87
Giriş	89
<i>Mundaka Upanişad</i>	94
<i>Scipio'nun Rüyası</i>	94
Marcus Tullius Cicero	
<i>Lucretius ve Maddi Ruh</i>	96
George Santayana	
<i>Zamanın Doluluğunda</i>	98
Bingen'li Hildegard	
<i>Ruh Tanrı'yla Bireşir</i>	99
Norwich'li Dame Julian	
<i>Bütün Şeylerin İmzası</i>	100
Paracelsus	
<i>İçteki Kale</i>	101
Avila'lı Azize Teresa	
<i>Ruh bir Cisim mi?</i>	103
Thomas Aquinas	
<i>Ruhun Yeri</i>	106
René Descartes	
<i>Sesin Ruhu</i>	107
Henry David Longfellow	
<i>Kıvrılan Psyche Nehri</i>	107
Carl Gustav Carus	
<i>Hekimler</i>	109
Paul Jordan Smith	
<i>Cennetle Cehennemin Evliliği</i>	110
William Blake	

<i>Beden Elektriğinin Şarkısını Söylüyorum</i>	111
Walt Whitman	
<i>Ebedi Dişi Ruh</i>	113
Aldous Huxley	
<i>Alev Dili</i>	114
Nikos Kazantzakis	
<i>Ruhun Ortaya Çıkışı ve Ortadan Kayboluşu</i>	115
Jacob Needleman	
<i>Marsilio Ficino'nun Astropsikolojisi</i>	117
Thomas Moore	
<i>Ruhun Mimarisi</i>	119
Keith Critchlow	
<i>Psyche'nin Ampirik Gerekçeleri</i>	120
Carl Jung	
<i>Bilinmeyen Ruhumuz</i>	124
William Barrett	
<i>Ruh ile Tinin Ayrılan Yolları</i>	126
James Hillman	
<i>"Body and Soul: Coleman Hawkins, 1939"</i>	130
Al Young	

III. BÖLÜM

Yürek ve Ruh	133
Giriş	135
<i>Yüreğe ve Ruha Arzu Girdiği Zaman</i>	139
Platon	
<i>Ruh Sevgilisiyle Birleştiği Zaman</i>	143
Anonim, dördüncü yüzyıl	
<i>Yüreği Ruhtan Koparmak</i>	143
Heloise'den Abelard'a mektup	
<i>Ruhun Tanrı Aşkı</i>	146
Meister Eckhart	
<i>Bu Ebedi Güzelliği Sevelim</i>	146
Marsilio Ficino	

<i>Portekiz'den Soneler</i>	147
Elizabeth Barrett Browning	
<i>Toplama Kampında Kurtuluş</i>	148
Viktor E. Frankl	
<i>Tanrı Aşkının Sarhoşluğu</i>	151
Evelyn Underhill	
<i>Ruhun Sessizliği, Sürgünü ve Kurnazlığı</i>	153
James Joyce	
<i>Ruhun Kadınlar için Anlamı</i>	155
Christine Downing	
<i>Eros ile Psyche</i>	157
Diane Wolkstein	
<i>Ruh Akışı</i>	159
Milan Kundera	
<i>Senin Göğsün Yeter</i>	162
Pablo Neruda	
<i>Vazo</i>	163
Gabriela Mistral	

IV. BÖLÜM

Ruh Krizi	165
Giriş	167
<i>Bir Matem Şarkısı</i>	171
Anonim, Meksika, On altıncı yüzyıl	
<i>Ruhyiyen</i>	171
Batı Afrika halk öyküsü	
<i>Ruhun Karanlık Gecesi</i>	173
Haçlı Aziz John	
<i>Faust'un Şeytanla Anlaşması</i>	175
Johann Wolfgang von Goethe	
<i>Kaynayan bir Ruh</i>	179
Robert Louis Stevenson	
<i>Ishmael'in Kasım Ruhı</i>	183
Herman Melville	

<i>Piyade Subayının İstirabı</i>	184
Herbert Read	
<i>Uyuyan Ruhu Uyandırmak</i>	184
Albert Schweitzer	
<i>Bir Gezginin Ruhu</i>	185
Anonim on dokuzuncu yüzyıl Rus Hıristiyan keşişi	
<i>Ruhun Kürtaj İstirabı</i>	186
Sue Nathanson-Elkin	
<i>Freud'un Çeviride Kaybolan Ruhu</i>	189
Bruno Bettelheim	
<i>Ruhun Krallığı</i>	191
Willa Cather	
<i>Karanlıkta Rüzgâr</i>	193
Fernando Pessoa	
<i>Ruhun İptali</i>	194
Susan Griffin	
<i>Buz Üstündeki Ruh</i>	197
Eldridge Cleaver	
<i>Ruhunu İstiyorlar</i>	200
Alice Walker	
<i>Postmodern Ruh</i>	202
Sam Keen	
<i>Karanlık Unutuşa Gömülünce Ruh</i>	204
D. H. Lawrence	
<i>Ruhtaki İpotek: Robert Johnson Efsanesi</i>	204
Greil Marcus	

V. BÖLÜM

Ruh Çalışması	209
Giriş	211
Mezmun 23	215
Eski Ahit, Kral James Versiyonu	
<i>Ruhumun Demircisi</i>	215
Bayezid-i Bistamî	

<i>Ruh ve Güzellik</i>	216
Plotinus	
<i>Frankenstein, ya da Modern Prometheus</i>	219
Mary Wollstonecraft Shelley	
<i>Bir Ruh Kurmak</i>	221
Isabelle Eberhardt	
<i>Yapıtın Ruhu</i>	222
Ferdinand Pouillon	
<i>Bir Yalnızlığın Güncesi</i>	223
May Sarton	
<i>Ruh Çiftçiliği</i>	225
Robert Bly	
<i>Ruh ve Bellek Sanatı</i>	228
Francis A. Yates	
<i>Şiir ve Resmin Ruhu</i>	231
Gaston Bachelard	
<i>Sanatın Ruhta Titremesi Üstüne</i>	234
Wassily Kandinsky	
<i>Ruh Yolculuğu Olarak Öykü</i>	236
Paul Zweig	
<i>Ruhu İşlemek</i>	238
Thomas Moore	
<i>Ruhu Germek</i>	240
Alan Jones	
<i>Soul Müzik Nedir?</i>	243
Peter Guralnick	

VI. BÖLÜM

Dünya Ruhu	247
Giriş	249
<i>Gizli Ruh</i>	254
Kabir	
<i>Av Büyüsü</i>	254
Orpingalik	

<i>Hestia: Ocağın Ruhu</i>	255
Barbara Kirksey	
<i>Melanezyalıların Mana Kavramı</i>	258
R. H. Codrington	
<i>Çıplak Ruhum Mektuplarda</i>	260
Samuel Johnson	
<i>Ruhların Yapıldığı Vadi</i>	261
John Keats	
<i>Gecenin Ruhu</i>	265
Chet Raymo	
<i>Batı Dünyasında Yerin Ruhu</i>	267
J. Donald Hughes	
<i>Dünyayı Ruhla Karşılama</i>	269
Robert Sardello	
<i>Zihnin Yeşil Sahaları</i>	271
A. Bartlett Giamatti	
<i>Ruh Kıvılcımı</i>	273
James Hillman	
<i>Bitkilerin Gizli Ruhu</i>	275
Peter Tompkins ve Christopher Bird	
<i>Topluluğun Ruhu</i>	279
Eliezer Shore	
<i>Ruh ve Iş Dünyası</i>	280
Gary Zukav	
<i>Yolun Ruhu</i>	282
Jack Kerouac	
<i>Espresso</i>	285
Tomas Tranströmer	
<i>Ruh Yemeği</i>	286
Sheila Ferguson	
<i>Bilgisayarın Ruhu</i>	289
Tracy Kidder	
<i>Tyler'ı Beklemek</i>	291
Keith Thompson	
<i>Çocukların Ruh Açlığı</i>	295
Valerie Andrews	

<i>Ya Dünyanın Ruhu?</i>	297
James Hillman	
<i>Rüzgâr, Parlak Bir Gün</i>	302
Antonio Machado	

VII. BÖLÜM

Ruh ve Kader	303
Giriş	305
<i>Sokrates'in Son Saatleri</i>	308
Platon	
<i>Biçim Değiştiren</i>	311
Taliesin	
<i>Beowulf'un Ölümü</i>	312
Anonim Anglo-Sakson, sekizinci yüzyıl	
<i>Melek Ruhumu Feda Ettiğim Zaman</i>	314
Mevlana Celaleddin Rumi	
<i>Ruh Arayan</i>	315
Yeniden anlatan: Joseph Campbell	
<i>Keltlerin Ölümsüzlük Öğretisi</i>	316
Stuart Piggott	
<i>Aborijinlerde Ölüm: Rüya Zamanına Geçiş</i>	318
Robert Lawlor	
<i>Ruhun İki Nehri</i>	321
Rudolf Steiner	
<i>Sert İnsanların Ruhu</i>	323
Napoleon A. Chagnon	
<i>Sioux'ların Ruhu Serbest Bırakma Töreni</i>	325
Kara Geyik	
<i>Haitililerin Zombi Kavramı</i>	328
Maya Deren	
<i>Ruhun Ölümsüzlüğü</i>	331
Mircea Eliade	
<i>Maya, Toltek, and Azteklerin Ruh Anlayışı</i>	332
Ptolemy Tompkins	

<i>Yeniden Doğuş Diye Birşey Var mı?</i>	335
Sri Ramakrishna	
<i>Geçmiş Yaşamlarımızı Niçin Hatırlamıyoruz?</i>	336
H. B. Blavatsky	
<i>"Kendim ile Ruhun bir Diyalogu"ndan</i>	338
William Butler Yeats	
<i>Aziz Elmo Ateşi</i>	339
Anonim, ondokuzuncu yüzyıl	
<i>Don Damian'ın Güzel Ruhu</i>	341
Juan Bosch	
<i>"Ruhu Çöküp Gözden Kayboldu"</i>	343
Yeniden anlatan: Alexander Eliot	
<i>Bir Çocuk Ruhu Soruyor</i>	345
Robert Coles	
<i>Gezgin Ruh</i>	346
Alan Brennert	
<i>Azize Teresa'nın bir Sözü Üstüne Düşünceler</i>	349
Raymond Carver	
<i>Süreklilik</i>	352
Heber D. Curtis	
<i>Ruhun Kendine Özgü Bağlantısı</i>	353
Emily Dickinson	
 Sonsöz	 355
Bibliyografya	357

Her yeri dolaşsan da ruhun sınırlarını bulamazsın. Onun anlamı bu kadar derindir.

Efes’li Herakleitos

Ruh, ışınlarını bütün duyulara saçan bir ateştir; işte varoluş bu ateştir; filozofların bütün gözlemlerini, bütün çabalarını buna, duygularımızın ve fikirlerimizin bu merkezine, hareket ettirici gücüne çevirmeleri gerekir.

Madame de Staël

Kişideki ebediyettir kaldıracın sapını hareket ettiren.

Franz Kafka

Teşekkür

Bilge rehberler olmadan, kimse ruhun yeraltı dünyasının derinliklerine dalamaz. Bu antoloji felsefe, mitoloji, din, şiir, edebiyat, resim ve müzik alanlarında yıllar süren bir “yalnız kurt” araştırmasının ürünü olsa da, bu çok yönlü biçimini alması duyarlı dostlarımın, öğretmenlerimin, yol göstericilerimin ve ailemin kavşak noktalarındaki paha biçilmez katkıları sayesinde oldu. Bu projeye mavi kalemeleriyle, örtük göndermeleriyle ve sözleriyle değer katan herkese minnettarım.

Herkesten çok da “Gecenin Bir Vaktinde” kitabın biçim değiştirdiği buluşmalarda “Yanımda Dur”maya gönüllü olanlara, “Bir Tanık Çağırabilir miyim?” çağrısını aldıklarında yanıt verenlere içten teşekkürlerimi ifade etmek isterim: Dünya dinlerinde ruh kavramı üstüne yaşam boyu edindiği bilgeliği benimle paylaştığı ve elyazmaları üstündeki paha biçilmez yorumları için Huston Smith’e; evrende ruhun derinlikleri üstüne engin kozmolojik görüşleri için Brian Swimme’e; psikolojiye ruhu yeniden getiren öncü çalışması için James Hillman’a; hiç azalmayan teşvikleri ve eros ile psyche üstüne aydınlatıcı fikirleri için Robert Johnson’a; ruhun doğadaki varlığına duyduğu “Aretha’ya yaraşır saygı” için Valerie Andrews’a; ruhun düşünsel yaşamdaki rolü üstüne fikirlerini benimle cömertçe paylaştığı için David Steindl-Rast Birader’e; kişisel ruhla topluluk ruhu arasındaki fark üstüne teşvik edici

tartışmalarımız için Jamake Highwater'a; Yerli kültüründe ruh inancı üstüne bilimsel rehberliği için Jay Fikes'a; Amerika Yerlilerinde ruh göçlerinin anlamı üstüne bilgece açıklamaları için merhum Reuben Snake'e ve "ruhun yüksek serüveni"ni arayışında anlam yüklü öğütleri için merhum Joseph Campbell'a teşekkür borçluyum.

Uykusuz gecelerimin birçoğuna hüzünlü çello müziğinin şaşırtıcı güzelliğiyle eşlik eden David Darling'ı; Paris'ten North Beach'e yıllar boyunca kafeinli sohbetlerimizde o ebedi soruyu, yaz hüznünün tedavisinin olup olmadığını tartıştığım Richard Beban'ı; konunun şaşırtıcı yönlerini ele aldığımız uzun yuvarlak masa konuşmaları için Keith Thompson'ı; birlikte çalıştığımız yıllar içinde fotoğraflarıyla imgelerin ruh gücü üstünde çaktırdığı ışık için Eric Lawton'ı; yazarlık yaşamının ruhu üstüne çarpıcı düşünceleri için Lynne Kaufman'ı; sporun ruhsal yanına açıklık getiren Bruce Bochte'u; Orta Amerikalıların ruhla ilgili kavramlarının labirentinde rehberim olan Michael Guillen'ı; yolun ruhunu paylaştıkları için Mort Rosenblum ve Jeannette Hermann'ı; şiiri, belleği ve iş yaşamını ruhla birleştirmekteki tekinsiz yeteneği için David Whyte'ı; yeni şiirin sayfalarını önüme açtığı ve dünya ruhu ile dünya şiirinin birbirine yaşam verdiği konusundaki sarsılmaz inancı için Joyce Jenkins'ı; yaşama yeniden başlamakta cesareti geleceğin ruhuna inancımı tazeleyen yeğenim Adam Balcerek'i ve dünyadan göçüp gitmesi ruhun kaderi gizemini her zamankinden daha çok düşünme neden olan amcam Dave Cousineau'yu anmak isterim.

Ruh üstüne bir antolojide "konuyu sokağa indirme" yaklaşımımı heyecan ve inançla karşılayan yayıncım, HarperSanFrancisco'dan Tom Grady'ye teşekkür ederim. Projenin ruhuna gösterdiği özen ve hünerli dokunuşuyla onu uzun yolculuğundan evine döndüren editörüm Caroline Pincus'a; güçlü desteği için Kevin Bentley'e; koşulması gereken antoloji engelli yarışı üstüne bilgece öğütleri

için Hilary Vartanian'a ve bu kitabı kuşatan, incelikte ruhun işi için bulabileceğiniz herhangi bir tanımdan geri kalmayan sayısız ayrıntıya gösterdiği özgeci dikkatte "ruh dolu bir yürek" sergileyen Jo Beaton'a da teşekkür ederim.

Son olarak, felsefe ile müzik, basketbol ile şiir, Sokrates ile Ray Charles arasındaki özlü bağlantıyı kurduğumdan beri bana sokakta dans ettiren, duşta şarkı söyleten *soul*¹ müzik için Motown, Memphis ve Muscle Shoals'takilere bir teşekkür kaydını döndürmek isterdim. "Söyleyin, ne derdim..."

PHIL COUSINEAU
San Francisco
Indian Summer, 1993

¹Soul müziğine adını veren "soul" İngilizcede "ruh" demektir.
-Çev. n.

Önsöz

I

Altı bin yılın felsefesi, ruhun odalarını ve haznelerini araştırmadı.

Ralph Waldo Emerson

Sırrına erilemeyecek ruhun sırrına ermeye çalıştığımızda doğruca gizem alanına gireriz. Yaşam gücü, bilincin kaynağı, şeylerin sürekliliği, bireyselliğin çekirdeği, derinlik boyutu, yaşamın ham, mavi² ritmi olarak ruhun imgelerini araştırmak, Kral Lear gibi aniden, “Tanrı’nın casuslarımı- şız gibi, şeylerin gizemini üstümüze almak” demektir.

Bu gizem, dünyanın dışındaki bir şeyin -daha önce yaşamın olmadığı bir yerde yaşam kıvılcımını çaktıran, şeyler arasında benzeri bulunmayan mağaramsı bir içsel boyut ortaya çıkaran, ateşli bir karışımın- nasıl içeri girdiğiyle ilgilidir. Ebediyetin içten içe yanan ateşinin canlandırıldığı her durumda yankılanan, algılanmaz güçlerle ilgilidir. Kişisel olmayan, ama kendi özümüze zihnimizden akıp geçen bilinçten çok daha yakın olan enerjilerin bütünü akar ondan.

²İngilizcede blues müziğinin adı “blue” (mavi) sözcüğünden gelir ve “hüzün, karamsarlık” anlamı da vardır. -Çev. n.

Metro duvarına karalanmış bir yazıda dendiği gibi, ruhun gizemleriyle kafamız karışmamışsa, düşüncemiz açık değil demektir. Çünkü ruhun gizemleri, insanı her zaman şaşırtan en derin mitik soruları bir araya getirir: Nereden geldik? Niçin buradayız? Ölünce nereye gideriz?

Ama Sufi mistiği Mevlana Rumi'nin yedi yüzyıl önce bildiği gibi, şaşkınlıkta bir teselli de gizlidir: "Şaşıрма, iç-görüdür." Firavunların Mısır'ından Delta *blues* kulüplerine, eski Atina'nın muhteşem mermer agora'sından kutup avcılarının uçsuz bucaksız beyaz tundrasına kadar, şeylerin özündeki tekinsiz bir güce duyulan inanç, bütün doğaya yayılan ve ona yaşam veren muazzam bir etkinin *varlığına* kök salmış tuhaf bir duygu doğmuştur insanın içine.

Tekinsiz, tuhaf, tedirgin edici, ama anlatılmaz değil. Bilinen bütün kültürler bu gücü adlandırma işini üstlenmiştir ve bunu çoğunlukla rüzgâr, gölge, hareket, duman ya da kuvvet sözcüğünden kalkarak yapmıştır.

Grek filozofu Diogenes'e göre, ruhu nefesle özdeşleştiren ilk kişi, serinlik, körük, kelebek gibi renkli çağrışımlarıyla *psyche* sözcüğünü kullanan Xenophanes'tir. Yirmi üç yüzyıl sonra, 1828'de, Paris'te Charles Nodier şöyle der: "Hemen hemen bütün halklarda, ruh için kullanılan farklı sözcükler, nefes sözcüğünün çeşitleridir ya da nefesi belirten yansımalı ifadelerdir."

Psyche, *anima*, *atman*, *savira*, *semangat*, *nefeş*,³ *otachuk*, *loákal*, *tunzi*, *prana*, *duk* ve *geist*, yaşamın kendisinin ortaya çıkışını ifade etmek için dünya yüzündeki ilk halkların kullandığı kutsal sözcüklerdir. Bunlar Eski İngilizcede *sawol*, Anglo-Saksonların dilinde *sawal*, İzlandalıların dilinde *sala* denen şeyin dilsel kuzenleridir; şimdi İngilizcede buna, çağların parlattığı bir çakıl gibi, *soul* deniyor.

³Kitap boyunca İbranice, Arapça ve Farsça sözcükler Türkçe transkripsiyonuyla verildi, diğer bütün dillerden sözcüklerin orijinal yazılışı ya da İngilizce transkripsiyonu korundu. -Çev. n.

Mistik bir oyun ya da rahiplerin bir dogması olarak ortaya çıkmış olmayan, nefesin doğum ve ölüm üstündeki etkisi olarak tanınan ya da insanın kendinden geçtiği veya derin trans halinde olduğu bazı durumlarda derin bir şekilde deneyimlediği, sürekli bir varlık. Bunlarda ruhsal anlar, ebediyetin parladığı noktalaradır.

Aristoteles'in klasik tanımına göre "yaşam veren ilke" olarak ruhun zengin çağrışımları vardır: ateş ve sıcaklık, cinsel üretkenlik ve ilham, kendinden geçme ve fantezi, aşk ve delilik. Geniş bir iç manzara olarak, rüya, hayal gücü, şiir, din, mitoloji, ölüm ve öte dünya gibi birçok alanın sınırlarını paylaşır. Bireyselliğimizin paralaks noktası olarak, dünyayla birleştığımız yerdir. İmaları bakımından zengin, tanımı bakımından yoksul olan ruh, indirgemecilikten kaçır, işleme çabalarına kucak açır.

Ruhun fenomenolojisinde, ölümden sonra hayalet ya da tin olarak varlığını sürdüren, bozulmaz, maddi olmayan birşeyin imgesi, bütün tarihte bulunabilir. Din tarihçisi Mircea Eliade, antik görüşle ilgili olarak 1964 Ocak'ında günlüğüne şunları yazar: "İnsan ruhun özerkliğini ve ölümden sonra varlığını sürdüreceğini kabul ederek kendisine sınırsız bir perspektif açtı, bu sayede bütün 'Tin'in fenomenolojisi' olanaklı hale geldi." Ama tinsel olarak çoğu zaman kloroform etkisi altındaki on dokuzuncu yüzyılın sonunda bilimsel indirgemeciliğin ve ampirik psikolojinin ortaya çıkışıyla metafizik inançlar, doğrulanamaz diye, daha da kötüsü, akıl dışı diye küçümsendi. "Ruh" akılcı söylem denen şeyden sürgün edilse de, hatta bazı dışı kapalı çevrelerde üç harfli bir sözcükten ibaret görülse de, akılcı açıklama alanının çok ötesinde ama ruhun fiziğinin tam içinde, sınırsız mitolojik perspektiflerin alanında, psişik güçlerin -duygular, rüyalar, arzular- yaşadığı anlamda varlık hâlâ ortadadır.

Bizim zamanımızda da kimileri ruhun ölümsüzlüğü ve kutsallığı yolundaki geleneksel görüşü savunsa da antik

Greklerin tek bir durağan imgeden çok, biçim değiştiren tanrı Proteus'a benzeyen ruh fikri, ruhun günümüzde oynadığı çok maskeli rolü yeniden canlandırdı: yaşam gücü, ölümsüzlük simgesi, çarpıcı kalite standardı, karizma, karakter. Bize yaşam veren gizemli güce -o bilinmeyen etken- daha az hayretle bakmıyoruz; tam tersine, her zamankinden daha çok, ruhu zihnin akışının ardında gizlenen, bireyin yaşamındaki değişimlerin ötesinde duran, olağan duyumların altında yatan şeyin güçlü bir simgesi gibi görüyoruz. Birçok kişiye göre ruh, *sürekli değişen bir evrende değişmeyen derinlikler* paradoksunun takımıyıldız imgesidir. Kutsal saydığımız her şeyin gözden geçirilmeye başlandığı postmodern bir dünyada ruh, sürüklenen bilinçlilik gemisinin varoluşsal bir çapasıdır.

Bununla birlikte, ruhun gerçekliğinin hep onun yitirilmesine yapılan dehşetli göndermelerle, varlığından olduğu kadar yokluğundan da duyulan korkuyla ifade edilmiş olması tuhaftır. Bir sanatçının dünyadaki şeyleri *negatif bir uzayın biçimlendirdiği dış çizgiler* olarak görmesi gibi, ruh da çoğu zaman ne olmadığına gönderme yapılarak görselleştirilir; yani kendimizin bir parçasının “kayıp” olduğu yolundaki hırpalayıcı kuşkuyla, kişisel yaşamımızın aniden yok olmasıyla, kent mimarimizdeki güzelliğin rahatsız edici bir şekilde yitip gitmesiyle, kalitenin kültürdeki bayağılık kültürüne kurban edilmesiyle, iş yaşamında ve politikada canlılığın kalmamasıyla, çağdaş yaşamın saçmalamasıyla.

Robert J. Lifton'ın deyişiyle, bu “psişik hissizleşme”, günümüzdeki bu varoluşsal ezilme, antiklerin basitçe “ruh kaybı” dedikleri şeyi renkli bir adla ifade etmek istersek, “zamanımızın hastalığı”dır. Daha İkinci Dünya Savaşını izleyen acılı günlerde, yazar Wallace Stegner, “Zamanımızın hastalığı politik bir hastalık değildir; ruhun bir hastalığıdır,” demişti. Günümüzün herhangi bir sabah gazetesinde ya da bir terapistin, öğretmenin veya rahibin not

defterinde, parçalanmış dünyamızın daha tanıdık bir betimlemesi bulunabilir: bir yabancılaşma, köksüzlük, kayıtsızlık, yakıtsız kalma, cansızlık, kaygı, sinizm duygusu, otantik olmayan bir yaşam sürdürüyor olma korkusu. Her hastalığın belirtileri vardır, bizim hastalığımızı ele veren de saplantılarımız, bağımlılıklarımız ve şiddettir; yıpratıcı yalnızlığımız, muğlak amaçsızlığımız, aynalar holündeki narsizmimizdir. Ruhsuz zamanların işareti, genellikle, yaşamımızın bir film senaryosunda başka birşey olmadığı, ya da daha kötüsü, yaşam yolunun yolcuları değil de turistleri olduğumuz kuşkusundan beslenen kara mizahtır. Tinsel vampirlerin ruhunu boşalttığı bir dünya karşısındaki pasif tutumlarımız, parıltılı yüzeylerin bir dünyası karşısındaki uyuşuk kabullenmişliğimiz, gözümüzün önünde duranların altında ve ötesinde hiçbir şey olmadığı ısrar edenlerin, derinliklerin kapısında bekleyen gardiyanların ejderha bakışlarıyla pekiştirilir – bu durumda kapıdan geri dönssek de birşey fark etmez. Bu alçaklar, yoldan çıkmış ruh avcılarıdır⁴. İşaretleri kötü niyetli ironidir; bir film eleştirmeninin siber-ruhlu *Blade Runner* için şöyle demesi gibi: “Bu kadar stil olduktan sonra içeriğe ne gerek var?”

Romancı Walker Percy, ölümünden kısa süre önce şunu söylemişti: “Postmodern dünyada birşeyler yanlış gitti – anlamın kendisinin çekirdeğinde. Ama yine de, ruhu çevreleyen birçok paradokstan biri de şu ki, derinlik psikoloğu James Hillman’ın söylediği gibi, bizi engelleyen bu “patolojiler” bizim “ruhu gerçek olarak fark etmemizin” en canlı yolları olabilir. Acı-tatlı kaderimiz, en sıkı katlanmış deneyimlerimizin katlarının açılması olabilir düpedüz: ölüm, delilik, depresyon, fantezi, William Blake’in “ruhu titreten boşluk” dediği şey. Bu çarpılıp bükülmeden,

“Soul-catchers in the wry”: Salinger’in *Catchers in the Rye* (Çavdar Tarlasında Çocuklar) romanına telmihte bulunuyor. –Çev. n.

Rusların *ostranenie* (“tuhaflaştırma”) dediği şeyden, fazla tanıdık olanın kasıtlı olarak yabancı hale getirilmesinden, ruh bir kez kaybolduğu yerde tekrar ortaya çıkabilir.

Bu imgeler, hep birlikte, ruhun anlamlı biçimini sanki karakalem ortaya çıkarırlar. Trajik bir şekilde yitirdiğimiz, şeytana sattığımız ya da bizden koparılıp alınan şeyi tanımak, ruhun niçin varoluşu anlamla, canlılıkla, otantiklikle, güzellikle, derin arzuyla, gerçek karakterle dolduran uçucu ögeyi tanımladığını anlamamıza yardımcı olabilir. Ruh, gerçekten yaratıcı bütün çabaları dolduran, omurgadan yukarı ürpertiği gönderen, *yaşanan hakikatin* huzurunda olduğumuzu söyleyen o kuşku götürmez ateştir.

Bir şey değil, bir perspektif; töz değil, simge; dogma değil, mihenk taşı; yaşamımızın derinliklerindeki altın için sinama sözcüğü. Hakikatin yılmaz takipçisi Sokrates’ten *soul* müziğin kundakçı dahisi Ray Charles’a, ruh gezgini Sibiryalı şamandan Bollingen’deki rüya araştırma kulesinde Carl Jung’a kadar, derbeder filozoflar, dıştaki evren kadar geniş tek evrenin içindeki evren olduğunu gözlemlediler – milyarlarca yıldır biriken ve hayal gücümüzde yıldız tozları gibi yoğunlaşan imge galaksilerinden oluşmuş bir evren. Ruhun gece göğünü düşünmek, simyanın eski hakikatinin, “Yukarısı nasılsa aşağısı da öyledir” hakikatinin şiirsel tesellisini bize hatırlatabilir, ama bunun ele geçmezliği, “iç uzay”da dolaşan birikmiş imgelerle ilgili içgörülerimizin doğruluğu hakkındaki ciddi kuşkularımızın yoğunlaşmasına da neden olabilir.

Öyleyse niçin canımızı sıkalım? Niçin düşünemeyecek olanı düşünelim? Anlatılamayacak olandan söz edelim? Çünkü yadsınamayacak birşey kendini bize dayatır: güzellik, zaman, ölüm, dünyanın kutsallığı, ressam Piet Mondrian’ın anladığı “evrensel için nostalji”. Kendimizin merkezindeki kara deliğe bakmaktan ve fizikçilerin sürekli değişen sonuçlarıyla karşılaştırılabilecek “belirsizlik ilkeleri” hayal etmekten başka birşey yapamamaktan

kaynaklanan baş dönmesi, din tarihçisi Huston Smith'in insanların derin ihtiyacı dediği şeye yol açar: "algıladıkları hakikatin evrenin değişmez derinliklerine kök saldığı inancı; zira öyle olmasaydı bu hakikat gerçekten önemli olabilir miydi?"

Ruh, bu tuhaf nefes, alev, gölge ve ışık dalgası oraya, şeylerin bilinmeyen sürekliliği üstüne sürekli imge ve fikirlerin kendiliğinden yaratımına kök salmıştır.

II

*Hangi hayalet bu yanımda yürüyen;
her zaman karanlıkta yanımda yürüyen?*

Conrad Aiken

Hatırladığım en eski zamanlardan beri, ruhun karanlık güzelliğinin bu gizemleriyle kafam karışmıştır. Bu Ruh antolojisi de bütün dünyada ruhun imgeleri, görenekleri ve dilleri arasındaki şaşırtıcı bağlantılar karşısında yaşamım boyunca kapıldığım bu büyülenme sonucunda değişken biçimli bir kitap haline geldi. Fotoğrafçı Eric Lawton'la birlikte hazırladığım *The Soul of the World: A Modern Book of Hours* kitabı için araştırmalarımı sürdürürken, ruh üstüne yazıların bir derlemesini bulamamak beni epey şaşırttı. Hepsi de yapıtlarının sürekli kuzeyi göstermesi için ruhu bir çeşit mıknaş gibi kullanan önemli kaynakları araştırdım: Platon, Aristoteles, Thomas Aquinas, Avila'lı Azize Teresa, Marsilio Ficino, Sigmund Freud, Carl Jung ve James Hillman. Ne var ki, göz ardı edilemeyecek ruh diyarının toplu bir manzarasını verebilecek klasik referansların, mitlerin, efsanelerin, edebiyatın, şiirin ya da düşüncelerin hiçbir derlemesi yoktu.

Böylece, *Book of Hours* için ruhla ilgili alıntıları toplamaktan duyduğum heyecan gerekenin çok ötesine uzandığı zaman, *soul* şarkıcılarının söylediği gibi, "sürdürmeyi

sürdür”meye karar verdim – Augustinus’un insanı merak-
tan öldüren sorusuna karşın: “Tanrı göğü ve yeri yaratma-
dan önce ne yapıyordu?” (“Sırları kurcalayanlar için ce-
hennemi hazırlıyordu.”) Ama binlerce kitap, makale ve
denemeden en önemli pasajları topladıktan ve mitoloji,
şiir ve film yapımı üstüne daha önceki çalışmalarımda tut-
tuğum notları talan ettikten sonra, kendimi Augusti-
nus’un cehenneminde değilse de Homeros’un yeraltı dün-
yasında buldum.

Ruh üstüne bu kaygan malzemeyle gürüşmek bana
Odisea’da deniz tanrısı Proteus’la gürüşen yalnız kalmış
Grek savaşçıları hatırlattı. Savaşçılar canlarını kurtar-
mak için Proteus’un sırlarını hileyle öğrenmeye çalışırlar,
ama o sürekli biçim değiştirerek bir şu hayvan bir bu hay-
van gibi görünür. Menelaus ve adamları gibi ben de ru-
hun değişken biçimleri karşısında, onu teşhis etmeye ça-
lışanlara gösterdiği farklı yüzleri karşısında şaşırıyordum.
Ama düşkırıklığının, emin olmayışın, kafa karışıklığının
ve derinliklerde boğulma korkusunun, en azından bizim
de birşeyler yapabileceğimiz bir belirti olduğunu öğren-
dim. Bu durumda insanın yapabileceği en iyi şey, ruh
kendi adına konuşana kadar çabalarını sürdürmesidir;
böylece Menelaus ve dur durak bilmez adamları gibi, yal-
nızca Proteus’un bildiği sırrı, şarap gibi karanlık denizden
eve götüren yolu sonunda öğrenebilir.

İlerki sayfalarda ruh, bütün dünyadan 130’u aşkın ki-
şi -maskeler- yoluyla kendi adına konuşuyor, derinlikleri
üstüne kendi zamanına göre ipuçları veriyor. Seçmeler
beş kıtaya yayılıyor ve antik Mısır Gnostiklerinin ruhun

⁵Augustinus’un ruhuna saygıda kusur etmemek için, burada bir
ekleme yapmak zorunlu: Augustinus bu cevabı doğru bulmaz; cevabı
görmenin birşey olduğunu söyler ve böyle taktiklerle değersiz cevap-
lar vererek övgü kazanma peşinde olanları ayıplar (*İtiraflar*, XI, 12).
-Çev. n.

kökeni mitinden Emily Dickinson'ın "ruhun ölümsüzlükle kendine özgü bağlantısı" üstüne şiirine, Sokrates'in ruhun eğitilmesi üstüne ölümü beklerken söylediklerinden Alice Walker'ın kadınlarda ruh kaybı üstüne düşsel mektubu "Sevgili Joanna"ya kadar uzanıyor.

Ama hiçbir antoloji her şeyi kapsayamaz. Antoloji hazırlayan birinin umabileceği en iyi şey, hem sesi nadir duyulan kültürleri hem de genel okuyucuyu temsil edebilmektir, ki ben bunu yapabildiğimi sanıyorum. Bana göre bu çeşitlenmiş yaklaşımın avantajı, gezgin ruhu tarih nehrinde yaptığı yolculuklarda izleyenlerin zihninde ortaya çıkan uzlaşımdan başka hiçbir uzlaşım gerektirmemesidir.

Aksi halde, ruhla daha derin bir karşılaşmanın büyüüne kapılanlar, araştırmalarının ruhu doyuran tutkusuyla haşır neşir olmak yerine, Henry Adams'ın felsefe ruhunu betimlerken söylediği gibi "çözumsuz sorulara verilen akla sığmaz yanıtlar"dan birine daha saplanıp kalmış olacaktırlar.

Üzülecek birşey yok. Ne de olsa, Thomas Moore'un dediği gibi, "Ruhun anlaşılması diye birşey yoktur," ancak onun işlenmesi, düşünülmesi, ya da ona özen gösterilmesi diye birşey vardır. "Beni tanımlarsan, beni yadsımış olursun" diyen Søren Kierkegaard gibi ruh da tanımlanmayı reddettiğinden, burada ruh tek tek nitelikleri bakımından, onun yolculuklarını ve ton duygusunu betimleyen mektuplardan, günlüklerden, mitlerden, efsane ve masallardan, şarkı sözlerinden, edebiyattan, şiirden ve denemelerden seçmeler yoluyla ortaya konuyor. Burada gerekli olan şey, tanımların baştan çıkarıcılığına kapılmak değil, Hillman'ın bu karşılaşmadan söz ederken söylediği gibi, "ruhun labirentlerine duyulan" sahici bir sevgidir; kişinin kendi Sfenks'i olması yolundaki postmodern meydan okumayı cesaretle kabul etmek ve kendi sorduğu bilmecelelere başka bilmecelelerle yanıt verecek kadar cüretkâr olmaktır gereken.

Ruh üstüne tarihteki en etkili fikirleri ve en unutulmaz betimlemeleri toplamamın yanı sıra, bu ele geçmez ruh sorununu ele geçirmeye çalışma işinde “ne olursa olsun, bastır”mamın bir sebebi daha vardı. Açık söylemek gerekirse, bazı can sıkıcı sorular beni rahatsız ediyordu: Ne zaman ruh sözcüğünü işitsem, niçin aklıma Gregorian ilahileri, alelacele verilen vaazlar ve Ray Charles’in viski ve sigaradan çatallaşmış sesi geliyor? Bu “yanımda yürüyen hayalet” ne? İçimdeki bu oyuk evren niçin Bach çalınan bir katedral orgu gibi, Tibetli keşişlerin üçlü akorları gibi, ve bazen, gecenin sıcığında, Percy Sledge’in ruhu delen “When a Man Loves a Woman”ının ürpertici giriş akorları gibi çınlıyor?

Bu sözcükteki bütünsel dünyaları işittiğimde, yalnız olmadığımıdan kuşkulaniyorum. Bu sözcük uzun süredir benim inanç sistemimin kubbesinin temel taşlarından biri oldu; John Coltrane’in yükseklerde dolaşan saksofonunda bir ateş fırtınası keşfedip onun *bebop* ritimleriyle kendi yazılarını tutuşturan Breton kardeşim Jack Kerouac’ın ağzındaki “O”nun, derinliğin, karakterin, enginliğin, ritmin, sıcaklığın, akışın, bazen felsefi bazen çekişen bir eşanlamlısı haline geldi.

Benim bu sözcüğü neredeyse anakronistik kullanışım, kafamı karıştırdığı delikanlılık günlerime kadar uzanır. Altmışlarda Detroit’in bir banliyösünde Fransız kökenli bir Katolik olarak yetişmek, benim için iki anlama geliyordu. Birincisi, kırmızı tuğlalı yaşlı Wayne St. Mary’nin kutanmış duvarları arasında her sabah, dersten önceki Latince ayinlerde, benim gamlı ruhumu kurtarmaya azmetmiş vaizleri kıpırdamadan dinlemek demekti. İkincisi, okuldan sonra yakındaki yoksul mahallelerde yaşayan siyah kardeşlerimle basketbol oynayıp WCBH’yi, “Motor Kentinin Ruh Sesi”ni⁶ dinlemek demekti. Okulda rahip ve

⁶Detroit kenti ABD’nin otomotiv sanayiinin merkezidir. –Çev. n.

rahibelerin ağzından işittiğim o yanıcı sözcüğü, çatlak sesli transistörlü radyolardan yükselen Aretha Franklin'in İncil'den esinlenmiş soul şarkılarında ve B. B. King'in *blues*'unda tekrar işitmenin, asfalt avlularda bu müzikle dans eden kız kardeşleri görmenin ironisi gözümden kaçmadı.

Baltimore İlmihali'nde (etin ve hatta hayal gücünün her türlü günahıyla kirlenmenin ve sonra günah çıkarma yoluyla mucizevi bir şekilde temizlenmenin bir imgesi) betimlenen muğlak ve karanlık ruh tanımından çok, mitolojiden, teolojiden ve yaşadığım kentin *soul* müziğinin "müzikoloji"sinden türettiğim ruh imgesine bağlıydım. Hem antik filozofların hem de çocukluğumun *soul* şarkıcılarının ruhu *gizemli bir içsel hareket* gibi betimlemelerinde, ince, ürkütücü, şiirsel bir adalet gizliydi.

Eliade'nin düşündüğü gibi Greklerin ruh kavramıyla tinsel perspektif olanağını açmalarına hiç de benzemez olmayan bir şekilde, Otis, Smokey, Barbara Lewis ve başka *soul* şarkıcıları da İncil'in müziğini sokağa indirmekle sıradan yaşamın tinsel perspektifini onaylıyorlardı. "Müzik seni iyileştiremeyebilir, bebeğim, ama ruhuna yardım eder," diyordu WWRL'de Sevgi İnsanı *soul dicey*'i Frank Cocker; "Uzanıp radyoya dokun bir kez –" Ve radyonun düğmesi çevrildiğinde, yüzyıllardır kafaya hapsolmuş, *zihinle* karıştırılmış ruhun nabız gibi atan *varlığı*, aniden ... duyusal olarak ... tekrar bedende yaşamaya başlardı. Aniden, Arthur Conley'in "tatlı soul müziği"yle, Soul Brothers Six'in "bi çeşit harika" duygusuyla, Martha ve Vandellas'la birlikte "sokaklarda dans" etmeye başlardık:

*Sevgi dolu kollarımı
Boynuma doladığı zaman
Ateşe verir ruhumu.
Bebeğim beni öptüğü zaman
Arzuyla doldurur yüreğimi.*

Fonda bunun gibi bir müzik oldukça, ruhu her yerde

görmemek mümkün müydü? Detroit'in kötü ünlü Keyboard Lounge'undaki blues konserlerini, Dave Bing'in, Elgin Baylor'ın ya da O. J. Simpson'ın "ruh dolu pasları" üstüne bol bol mor mürekkep harcayan spor sayfalarını, "Ruhunuzu Yitirmeden Nasıl İş Yaşamında Kalabilirsiniz" gibi seminerleri, Woody Allen gibi komedyenlerin gülünç ölümsüzlük reçetelerini ve kanal atlayan Yeni Çağ kanalcılarının ruh göçü üstüne "istemeden gülünç" reçetelerini gördükçe, antiklerle modernler arasındaki bağlantının ne olduğunu merak etmemek mümkün müydü? Sokrates'in Ray Charles'la ortak bir tarafı var mıdır? Sappho'nun Aretha'yla? Chartres Katedralinin Fenway Parkıyla? Her şeyde tanrıların yaşadığına inanan Tales, *mana* gücüne inançlarıyla Polinezyalılar ve yaşam veren *mgembe* ve *ntum* ilkeleriyle Afrika kabileleri arasında bir bağlantı var mı? Yoksa bu dilsel bir rastlantıdan mı ibaret? Analoginin bir saptırmasından, sözcüklerin büyüsünden başka birşey değil mi? "Yaşayan her şey kutsaldır" diyen Blake haklıysa, yaşayan, hatta var olan her şeyin ruhunun olduğu sonucu mu çıkar bundan? Çıkmazsa, niçin?

Günlük konuşmaları bu anlayışla dinlemek ya da günlük gazeteleri bu ışıkla okumak, ruhu betimlemeye çalışmanın sakarlığına karşın bu sözcüğün varlığını korumuş olmasını takdir etmeyi çabucak öğrenmek demektir. Özlüsözlerle, alegorik öykülerle, benzetmelerle, mecazlarla, halk deyişleriyle ve şarkı sözleriyle, ruhumuzu nasıl aradığımızı ya da yitirdiğimizi betimlediğimizde dilin derinliklerine inen ifadelerle, hâlâ onun çingene kalbini kazanmaya çalışıyoruz. Gözlerin ruhun penceresi olduğunu, uyumlu mimarının ve elde özenle işlenmiş yapıtların ruh dolu ama beton ormanlarının ve montaj bandından çıkmış ürünlerin ruhsuz olduğunu, ruhumuzu Tanrı'ya teslim ettiğimizi, şeytana sattığımızı, kalbimizin kırıldığını ama ruhumuzu yitirdiğimizi, bedenimizin ölümlü ama ruhumuzun ölümsüz olduğunu, ruhumuza gıda aradığımızı ve

ruh yemeği⁷ yediğimizi, eş ruhların birbirini özlediğini, ruh kaybından mustarip olduğumuzu, kayıp ruhlar gibi sürüklendiğimizi, antropoloji çalışmalarında ruh hırsızlığını ve ruhun geri alınmasını araştırdığımızı, piyanoda “Yürek ve Ruh” düetini çaldığımızı, müzik kutusunda “Ruh ve İlham”ı seçtiğimizi, terapi yoluyla zihin, beden ve ruh uyumunu sağlamaya çalıştığımızı ya da düpedüz birinin cesur bir ruh, tedirgin bir ruh, kibar bir ruh, yorgun bir ruh olduğunu söylüyoruz.

Bu antoloji, kehribar içinde korunacak ya da felsefi yapıtlar müzesinde saklanacak şiirsel metinlerin bir derlemesi olmak yerine, okuyucunun etkin düş gücünü, ruh üstüne kendi fikirlerini hangi imgelerin ifade ettiğini merak etmeye kışkırtmayı umuyor. Beklenen doğumun belirtileri ve yaşamın nereden geldiği üstüne spekülasyonlar mı? Aileden birinin hastalığının bizi yaşamın ölümden sonra nereye gittiğini hayal etmeye zorlaması mı? İncil’in Kral James versiyonunun nesir dilinin ya da Sufi mistiği Rumi’nin mistik aşk şiirinin sade güzelliği mi? Yoksa Delphi Arabacısı’nın bronz gözlerindeki uzak bakış mı? Mary Cassatt’ın aydınlık resimlerinde annesine sevgiyle bakan çocukların yumuşak mavi gözleri mi? İç Savaşta bir daha asla göremeyeceklerini bildikleri sevgililerini hayal eden genç askerlerin savaş yorgunu yüzleri mi? Uzak bir Devon köyünde Pazar ayinine çağıran kilise çanlarının sesi mi? Alberta Hunter’ın yavaşça yola koyulan, tren ıslığının sesiyle inleyen *blues*’u mu? Guatemala’nın bir yağmur ormanındaki ketzalın yol yol yalazlanan tüyleri mi?

Ruh üstüne kendi hayallerimi düşündüğümde, ruhu uyandıran bu imgeler aklıma aynı anda geliyor. Ama bunların hiçbirisi, dedemin fotoğraf albümünde gördüğümü hatırladığım, onu 1915’te işlettiği Saskatchewan demiryolunun başında gösteren fotoğraflardaki ulaşılmaz bakış

⁷Bkz. 6. Bölümde Sheila Ferguson’un yazısı. –Çev. n.

kadar yakın değil bana. 1930'larda ailenin T Modeli Fordunda babamla birlikteyken, eli elli yıl sonra ölen amcam Roland'ın omzunda dikelirken, emeklilik günlerinde Orlando civarındaki gölleri dolaşırken görüldüğü aile fotoğraflarında tekrar ortaya çıkan, dedem Horace Cousineau'nun o kulaçlarca derin bakışı, ancak *şeylerin kalıcılığı* diyebileceğim birşey. Çevresindeki bütün dünyevi değişimlere karşın değişmeden kalmış gibi görünen birşey.

Onu daha yakına getirmemiz gerekir mi? Muscle Shoals oyuncularının ruhu dinlendiren hafif sesleriyle söyledikleri gibi, "onu eve getirmek" gerekir mi? Buharlanmış banyo aynasında her sabah hâlâ gördüğüm, gençlik fotoğraflarımdaki kendi bin yardalık bakışım kadar yakına getirmek yeter mi?

Buna daha yakından bakmak, "ben"im yerime geçen "kendim"in değişken görüntülerinin arkasında ayna sırrı gibi birşey ortaya çıkaracaktır. İndirgenmez "gözdeki ben"dir bu; yaşamış herkesten ayrı biri olduğumu hissetmemi sağlayan mavi alevdir, çekirdek ögedir.

Lear'a işkence eden "her şeyin gizemi", bana göre, tam da bu kalıcılıktır. Bu "ölümsüzlük imaları" bizim postmodern zihnimize ne kadar eskimiş görünürse görünsün, kendi tuhaf, sürekli ışığımızın ne olduğu sorusu ve bunu en azından kendimize açıklama ihtiyacı, her sabah silmek zorunda olduğumuz buharlanmış aynada duruyor hâlâ.

III

Cevap aramayın; soruları bırakın.

Rainer Maria Rilke

Somerset Maugham'ın roman üstüne düşünceleri buraya uyarlanarak şu söylenebilir: Ruh üstüne yazmanın üç kuralı vardır; ne yazık ki bunların ne olduğunu kimse bilmiyor.

Öyleyse, dünyanın bilgelik edebiyatını taradıktan sonra, şunun gibi bir Ogden Nashian metafiziğiyle baş başa mı kalacağız: “Pekâlâ, yaşamın değişikliklerle dolu olduğundan başka bir sonuca varılamayacak birşey olduğunu öğrendim / mantık beklediğiniz zaman da yalnızca egzantrikliklerle karşılaşıyorsunuz”?

Ancak “egzantrik” sözcüğünden “merkezden sapan”ı anlıyorsak, ki bu tam da her “cesur tartışma”dan beklenen şeydir – Ambrose Bierce'in *Şeytan'ın Sözlüğü*'nde ruh konusunda caka satmayı tanımladığı gibi. Böylece, bu antoloji, dilin ustura ağzında yürüyen Maugham'dan ders alarak, Herakleitos'un ruhun sınırsızlığı üstüne düşünceleriyle uyarılmış olarak, cazın ruhunu açıklamanın tehlikelerinden söz eden Louis Armstrong'a kulak vererek, gizemi açıklayıp tanrıların gazabını üstüne çekme riskine girmeyecektir. Zira gereksiz açıklama, sürrealist oyun yazarı Eugène Ionesco'nun işaret ettiği gibi, “bizi hayretten

uzaklaştırır.” Oysa imalar gizemi korur; Emily Dickinson’ın yanında yürüyen hayaletten söz ederken farkında olduğu gibi: “Ruhumu göremiyorum ama orada olduğunu biliyorum.”

İlerki sayfalarda bazen tanımlamanın çelik ayı kapıları kurulsa da, çoğu zaman konuya gizlice, imalarla, ruhu dikkatle betimleyerek, sözlerle etrafını çevirerek yaklaşıyor. Bu seçmelerin, benim elimden gelenin en iyisi olmaktan başka, hiçbir şeyin en iyisi olduğu iddiasında değilim. Yirmi yıl önce gezi günlüklerimin arka sayfalarına beğendiğim nesir örneklerinden alıntılar, hatta bütün sayfalar kopya etmeye başladığımdan bu yana, ruh üstüne pasajları, fikirleri, şarkı sözlerini ölümsüzleştirme düşüncesi bende bir tutku haline geldi. Böylece, son birkaç yıl içinde, sayfalar Michigan’daki bir akça ağacın dibindeki sonbahar yaprakları gibi birikti. Ama bunları tek bir yığın halinde toplamak için ne kadar uğraşıysam, rüzgâr da o kadar sert esti. Kitaba bir düzen vermek için ne kadar çalıştıysam, fikirler o kadar çabuk uçup gitti.

Sonunda, bir antoloji yapısına benzeyen herhangi birşey ortaya koymak için yapılabilecek tek şeyin, Walt Whitman’ın coşkun ruhuna uygun olarak, “sağda solda dolaşıp ruh[u] çağırmak” olduğunu anladım. İpin ucunu koyverince temalar ortaya çıktı. Daha sonra bu temalar, ruh edebiyatının fraktal modelleri denebilecek şeyi oluşturdu. İdealleştirilmiş biçimlerden çok, yüzyıllar öncesinden bugüne uzanan oynak tartışmaların kaosu altında belli bir düzensiz düzen, ruhun bizdeki ve dünyadaki hareketinin atom altı parçacıkları oluşturan sözcüklerde bıraktığı izlerin bir kolajı belirdi.

Seçmeleri çeşitli geleneklerdeki modeller ve perspektifler bakımından gözden geçirdikten sonra, bunları ruhun sarmal yolunun yedi aşaması halinde grupladım, bu aşamalar da kitabın yedi bölümünü oluşturdu: Ruhun Zamana Düşüşü, Ruhun Tahtı, Yürek ve Ruh, Ruh Krizi,

Ruh Çalışması, Dünya Ruhu ve Ruh ve Kader. Her bölüm, tarihin uzun rafındaki mit, fabl, biyografi, şiir kitaplarından seçilmiş seslerin bir fügü haline geldi. Yine her bölüm, Platon'un "ruhun arabası"nı betimlemesi, Azize Teresa'nın ruhun "içteki kalesi" içgörüsü, Wassily Kandinsky'nin muhteşem "Sanatta Tinsel Olan Üstüne" denemesi gibi tarihsel önem taşıyan pasajlara demir attı. Bu klasiklerin karşısına, ruhun çağlar boyunca nasıl ifade edildiği üstüne birkaç yeni düşünce kaynaşmasını tetikleyebilecek kontrpuan öğeleri yerleştirdim. Teolojinin bu arazi üstündeki hak talebini, felsefenin stratosferik yorumlarını ve psikolojinin çoğu durumda kendi kendini iptal ederek ruhu ortadan kaldırmasını bertaraf etmek için, on altıncı yüzyıl Orta Amerikasından kayıp ruhlar üstüne anonim bir ağıt, gitarı ruhları dağlayacak bir ustalıkla çalabilmek için "kavşak noktalarında" şeytanla anlaşma yapan *blues* sanatçısı Robert Johnson efsanesi, A. Bartlett Giamatti'nin "yeşil katedral" dediği sahalarda oynayan acemi *baseball* oyuncusunun ruhuna nostaljik bakışı, İsveçli şair Tomas Tranströmer'in ruhun nasıl "Espresso"nun siyah sıvı gizemi gibi dünyaya döküldüğü üstüne düşünceleri gibi pasajlar ekledim.

Chet Raymo'nun "Gecenin Ruhu" üstüne denemesi gibi bazı pasajları, yalnızca, düş gücünün bunlardaki sıçrayışlarını takdir ettiğim için; Viktor Frankl'ın Auschwitz'deki mahpusluğu sırasında karısının aşkının anısıyla hayatta kalmasının etkileyici anlatımı gibi pasajları, ortaya koydukları rahatsız edici gerçeklerin ruhu sarsan gücü için; Antonio Machado'nun "Rüzgâr, parlak bir gün" şiiri gibi pasajları, sergiledikleri şaşırtıcı imgeler için kitaba aldım.

Her bölümde, mümkün olduğu zaman, İbrani Türeyiş öyküsü gibi tanıdık bakış açıları ile Taş Devrinde yaşayan Tasadayların rüya, ölüm ve ruh arasındaki saydam sınıra dair inancı -neredeyse fabl denebilecek, bu dünyaya ait olmayan bir öykü- gibi tanıdık olmayan bakış açılarını

karşı karşıya getirdim. Bazen tanıdık bir mitologem ya da arketipsel temanın çağdaş bir versiyonunu seçtim, örneğin Eros ile Psyche mitinin Romalı yazar Apuleius versiyonu yerine öykücü Diane Wolkstein'in parlak yeniden anlatımını kitaba aldım.

Aquinas ile Jack Kerouac'ın, Bingen'li Hildegard ile Mary Shelley'nin ruh üstüne söylediklerini yüzü kızarmadan yan yana getiren bir antoloji bazı okuyucuları şaşırtmışsa, onlara söyleyeceğim şudur: Ruhsuz bir dünya çorak bir ülkeyse, ruhun bugün dünyada yaşamsal olarak nasıl ifade edildiğinin etkin bir şekilde güncelleştirilmiş örneklerini içermeyen bir araştırma ya da düşünce, olsa olsa bu kuraklığa katkıda bulunur.

Bu antolojide izlendiği şekliyle ruhun yolculuğu, "Ruhun Zamana Düşüşü" başlıklı birinci bölümle başlıyor. Burada, Filipinler'deki bir Taş Devri kabilesi, Mısırlı Gnostikler, bazı Amerika Yerli kabileleri gibi kaynaklardan, ruhun kökenleri üstüne bilinen en eski öykülerden birkaçı sunuluyor. Ruh üstüne yorumların çoğu zaman ciddi içerimlerini kitabın başlarında sergileme düşüncesiyle, Alman teolog Uta Ranke-Heinemann'ın gebe kalma anıyla ilgili inançları çevreleyen politikalar üstüne çalışmasından bir parçayı buraya aldım. Sözcüklerin kökeni birçok durumda karanlık anlam mağaralarını aydınlatılabildiği için ruh sözcüğünün büyüleyici bir etimolojisini vermek üzere, İsveçli antropolog Åke Hultkrantz'ın Kuzey Amerika Kızılderililerinin dini üstüne parlak çalışmasından bir parça seçtim. Bu bölüm, Ray Charles'ın insanı çökerten, geri çekilmeye zorlayan, hırpalanmış bir yaşamdan fırlayan kavurucu bir müzikle çıplak gerçeğin karşısına getiren, "haklı kökleri olan" bir müziğin acılı kökenleriyle ilgili gölgeli anılarından, *Brother Ray*'den bir parçayla sona eriyor. *Soul* müzik böyle bir ateşten doğdu.

Ruh zamana ve dünyaya yuvarlandıktan sonra ne olur? Hangi biçimi alır? Neden ibarettir? Bedenin neresinde

kendini gösterir? Romantik Alman şairi Novalis'in ilahilerinden aldığım bir ibareyle "Ruhun Tahtı" başlığını koyduğum ikinci bölümde, onun çağlar boyunca ruh üstüne yazanların hayalindeki imgelerle beden "çakışma noktaları" dediği şeyi araştırıyoruz. Ruhun doğası üstüne seçmeler arasında, Upanişadların yüce metafiziği, Paracelsus'un simyasal bakış açısı, Norwich'li Julian'ın evrenle mistik "birleşme" deneyimi, Descartes'in mekânist perspektifi, Longfellow, Blake ve Whitman'ın şiirsel görüleri ve Hillman'ın *Usturası*⁸ diyebileceğim, ruh ile tin arasındaki ayırım üstüne keskin bir eleştirel deneme bulunuyor.

Ruh kendini bedende gösterdikten sonra, Eros'un çekilmiş yayı ve oklarıyla simgelendiği gibi, aşk tanrısının onu "dışarı çekebileceği" yolunda yaygın bir inanç vardır. Saf psikolojik bakış açısından bu, ruhu daha derin bir bilinçliliğe yönelten anima'dır, ya da ortaçağın harika formülüyle, "ruhu çabuklaştıran aşk"tır. "Yürek ve Ruh" başlıklı üçüncü bölüm, geleneksel "Eros ile Psyche" çiftini izliyor ve on ikinci yüzyılın mutsuz âşıklarından Heloise'in Abelard'a bir mektubundan, Christine Downing'in *Psyche's Sisters* kitabından seçip "Ruhun Kadınlar için Anlamı" başlığını koyduğum, öteki kadının "ötekiliği" üstüne düşüncelerine kadar uzanıyor.

Amerikalı psikolog Rollo May, *The Cry for Myth* kitabında, "Yaşamak, yürek ve ruhtaki masal devleriyle savaşmaktır" der. Bilgeler, uzun zaman önce, bağlanmayı çok geçmeden yitirmenin acısının izleyeceğini söylemişlerdi. "Ruh Krizi" başlıklı dördüncü bölüm, ruhun kayıp dünyasını, istiridyenin içindeki kum tanesini, labirentin duvarlarındaki kara lekeyi, ruhun çalınmasını, deliliğini, ruhun yaşamındaki sayısız belayı araştırıyor. Afrika'dan "ruh alma" üstüne bir fabl, Almanya'dan Goethe'nin Robert

⁸Occam'lı William'ın ünlü "ustura"sına telmihte bulunuluyor: "Şeyleri gereksiz yere çoğaltmamak lazımdır." -Çev. n.

Johnson efsanesinin prototipi olan *Faust*'undan ruhun bir mücadelesini seçtim. Ruh krizi üstüne malzemenin gerçek bir altın madeni olan Gotik edebiyattan, Robert Louis Stevenson'ın *Dr. Jekyll ve Bay Hyde* öyküsünün heyecan dolu son sayfalarını aldım.

Ruh perişanlığının günümüzdeki örnekleri arasında, Sue Nathanson-Elkin'in hayvani bir dürüstlikle anlattığı kürtağı ve Susan Griffin'in tecavüzün politikası, mitolojisi ve günlük gerçekliği üstüne etkileyici denemesi bulunuyor. Bölüm Greil Marcus'ün dâhi *blues* sanatçısı Robert Johnson'ın kavşak noktalarındaki krizi üstüne akıldan çıkmayan temasıyla sona eriyor.

Ruh yitirilebiliyorsa, yeniden bulunabiliyor mu? İnsanda yeniden doğmak için ölmek, parçalanmak, mücadele etmek için gizli bir arzu mu var? Ruh bilinçli olarak yeniden yaratılabilir mi? "Ruh Çalışması" başlıklı beşinci bölüm, antik Atinalıların Apollo tiyatrosundan Harlem'deki Apollo Tiyatrosu'na uzanıyor. Bu bölümde İncil'in 23. Mezmurundan ve Plotinus'un haşmetli *Enneads*'ından, belleğin sanatı ve ruhu üstüne Francis Yates'in, yalnızlığın şiiri üstüne May Sarton'ın, renk ve ışığın ruhu titreten simyası üstüne Wassily Kandinsky'nin yazılarına kadar uzanan pasajlar var.

En eski felsefe geleneklerinden biri, dünyanın canlı olduğunu söyler. Doğa üstüne yazan Barry Lopez şöyle der: "Birçok kişiye göre, bireysel benlik deride sona ermez, duyular yoluyla dünyada devam eder. Herkes ruhun deride bittiğine inanmaz." Başka bir deyişle, içimizde olduğu gibi dışımızda da ruh, tin ve bir "yaygın enerji" vardır; birçok insan ruhun dünyada etkin olduğuna, dünyayı etkinleştirdiğine ve canlandırdığına inanır. Antolojinin altıncı bölümü, bireysel ruhtan "Dünya Ruhu"na geçiyor. Bu bölümde, ruhların yapıldığı mitolojik vadiyi betimleyen örnek metinler sunuluyor, dünya tinini tanıma ve yüceltme görevi yerine getiriliyor ve Machado'nun ürkütücü

sorusuna yanıt aranıyor: “Sana emanet edilen bahçeyi ne yaptın?”

Bu temaları sergileyen pasajlar arasında, on ikinci yüzyılda yaşayan Hintli şair ve mistik Kabir’in sarsıcı bir şiiri, yüzyılın başında yazılmış bir Eskimo av duası ve Eliezer Shore’un “Topluluğun Ruhu”na açık seslenişi bulunuyor. Ruhun dünyadaki varlığının çoğu zaman gözden kaçan başka yönleri, eski *soul* şarkıcısı Sheila Ferguson’un ruh yemeğini tanıttığı hoş yazısında, Valerie Andrews’un çocukluk ruhuna nostaljik bakışında ve Keith Thompson’ın hayvanların ruhu üstüne yaslı düşüncelerinde ele alınıyor.

Doğal dünyayı ve insanları dolduran ruhun kaderi nedir? En eski gelenekler, kader çarkının dönmeye devam ettiğini, ruhu uzun yolculuğunda evine yönlendirdiğini söyler. “Ruh ve Kader” başlıklı yedinci bölümde, evine yönelen ruhun bu yolculuğu, Sokrates’in son saatlerinde söylediği ölümsüz sözlerle, Beowulf’un gürültülü son savaşıyla, Taliesin’e atfedilen az bulunur bir Gal şiiriyle, Mevlana Celaleddin Rumi’nin bir şiiriyle ve başka kaynakların yanında Sibiryâ, Avustralya ve Amazon’dan seçtiğim parçalarla zamanın ötesinde sergileniyor.

Büyük Grekçe çevirmeni ve Oxford Balliol College hocası Benjamin Jowett bir yerde şöyle demişti: “Hakikat-i aradık, ve belki bazen bulduk. Aına eğlendik mi?” Bunu aklımda tutarak, ruhun öteki yüzünü sergileyen birkaç pasaj da aradım. Bulduğum şeyler, Dominikli yazar Juan Bosch’un masum bir tavırla “Don Damian’ın Güzel Ruhu” başlığını koyduğu, yaşamdan göçüp giden birinin etrafta dolaşan -göçtüğünden emin olmayan- ruhunun bakış açısından anlattığı, tuhaf bir şekilde moral veren büyümlü gerçekçilik örneği ve Alan Brennert’in W. B. Yeats’in bir şiirinden esinlenerek “Gezgin Ruh” başlığını koyduğu bilimkurgu öyküsünden bir bölüm oldu.

Ruhun bu imgeleri, kendi iç mitolojimizin tanrıları ve tanrıçalarıdır. Bütün bunlarda birçok kişi hâlâ aradığı

tanımları bulamayabilir, ama en azından, senaryo yazarlarından “açık bir şekilde müphem” olmalarını isteyen Samuel Goldwyn’in ruhuna uyan bir gayret göstermiş olacağız.

Ruhun maskelerinin ve aynalarının sergilendiği bu uzun galeride, Kathleen Raine’in dediği gibi “ruhun dipsiz kuyusundan çekilen” değişmezleri arayışımızda sabit temalar bulmak mümkün mü? Derinlere dalmayı göze almadan, mümkün değil elbette. Gizli arzunun mavi alevi bizi ruh üstüne her fikrin ebediyete katılan bir dalgacık olduğu yere götürür.

Şair Mary Oliver’ın hatırlattığı gibi, yaşam boyu devam eden bu görevin birinci aşaması yolu kaybetmek, ikinci aşaması ise yolu tekrar bulmak için yoğun bir dikkat göstermektir:

Ciddi iştir bu.

*O kadar sabah bize bunun için verildi –
etrafımıza bakıp yaşamımızın yağlı kürkünü,
toynaklarımızı, çimenlerin boyadığı burnumuzu sevmek
için...*

Bu antolojideki iç denizlerin bütün bu kartografları bize ne söylüyor? Şunu söylüyor: derin bir ruh bilinci, Dos-
toyevski’nin insanlık durumunun derinliklerini araştır-
masının sonucunda söylediği gibi, “yaşamın anlamından
çok yaşamı sevmek” ihtiyacını koyar önümüze. Ruhun mit-
leri, imgeleri, felsefeleri, bize o uzun öyküyü, kendimizin
ebedi tarafını hatırlatır. Ruh üstüne söylenecek son söz
diye birşey yoktur, yalnızca o uzun, yavaş, büyümlü sözler
vardır; o aslan yürekli sesler vardır; büyüleyici ozanların
derinden gelen haykırıışları vardır – İrlandalı blues sanat-
çısı Van Morrison’ın Berkeley tepeleri üstünde bir gece
yarısı yarılmış ayın altında kemikleri karartan sesiyle sor-
duğu soru vardır: “Bilmek istiyorum, duyguyu yakaladınız
mı? Ruhunuzun derinliklerinde hissettiniz mi?” Bu anda,

modern yaşamın sert kabuğu, gerçek, tutkulu bir ruh arayışının çığlığıyla yarılr.

Sonsuzluğun yankılandığı ruhun derinlikleri. Ebediyetin ritminin ınladığı, bütün şeylerin melodisinin altında işitilen bas partisinin derinliği. Sonsuza kadar kapanan, sonsuzluktan başka birşey olmayan ruh.

Ruhun etkisi altındayım.

I. BÖLÜM

RUHUN ZAMANA DÜŞÜŞÜ

Çünkü ruh, her şeyin başlangıcıdır.
Her şeye hareket veren, ruhtur.

Plotinus

“Ama burada,” diye mırıldandı Patu parmaklarını sürterek, “burada, parmak uçlarımızın derisinde görüyoruz rüzgârın izini.” Sonra, döne döne gelip insanın parmak uçlarına izini bırakan rüzgârı taklit eden bir hareket yaptı. “Atalarım yaratıldığı zaman rüzgârın onlara nereden yaşam üflediğini gösteriyor bu. Efsane zamanlarında ortaya çıkmış bu izler. İlk insanlara yaşam nefesi o zamanlarda verilmiş.”

Jamake Highwater

Kimileri soul dedikleri sesleri benim bulduğumu söylüyor – oysa bunun onuru bana ait değil. Soul, siyahların yalnız kaldıkları zaman söyledikleri şeylerdir yalnızca.

Ray Charles

Giriş

Yalnızca buhar olan birşeyin gece göğünde aniden bir kar kristaline dönüşmesi, atom altı parçacıkların boşluktan fırlayıp boşluğa dönmesi ya da kayalara gömülü fosillerde şifrelenmiş halde görüldüğü gibi evrimin aniden ortaya çıkması kadar şaşırtıcı, hayret verici bir şekilde, ruh, natüralist Loren Eisley'nin "insanın, kedibalığının ve yeşil yaprakların" karanlık kaynağını betimlerken kullandığı ifadeyle, sanki "doğanın ötesindeki gizemli gölgeler dünyasından" çıkıp gelir.

Yaşamın, nefesin, hareketin bu sessiz kökenlerini birbiriyle uzlaştıran imgedir ruh. William Wordsworth onu şöyle düşünmüştü:

*Bizimle doğan ruh, yaşamımızın Yıldızı,
Bir başka yerde batmıştı,
Uzaklardan geldi bize.*

Çapraşık ifadelerden hoşlanan Gertrude Stein'in kökenler üstüne söylediği gibi, "Doğal olarak, nasıl olduğu bilinmez, olmaya iyice başlayana kadar". Ruhun kökeni üstüne mitlerin, efsanelerin, halk masallarının ve felsefi düşüncelerin çoğu gibi Stein'in tuhaf ritimleri de ciddiyetle gizemin çekirdeğine yönelmek yerine şakacı bir tutumla onun çevresinden dolanır. Bunların dünyalar arasında köprü kuran imge ve fikirlerinde, Elie Wiesel'in yaşamın bizim doğumumuzla başlamadığını, bizden önce de

başka insanların, başka ruhların burada olduğunu “öğrenmenin kutsal güzelliği” dediği şey hissedilebilir.

Derlememiz, nereden kaynaklandığı bilinmeyen, akademisyenlerin antik çağın sonlarına, Helenistik Mısır’a kadar izini sürebildikleri, ruhun kökeni üstüne bir mitte başlıyor. Marie-Louise von Franz’ın Paris’teki bir papirüs koleksiyonunda bulduğu Mısırlıların Gnostik Miti’nde dünya Tanrı’nın yedi kahkahasıyla varlık kazanıyor. Birinci kahkahada ışık, sonra su, ruhun tanrısı Hermes, (dördüncü kahkaha kayıptır), kader tanrıçası Moira, zaman ve güç tanrısı Kronos, ve son olarak, Tanrı’nın gülerken ağladığı anda ruh doğuyor. Yüzyıllardan beri bilinen, ruha verilen “Hareket ettireceksin ...” buyruğu, nefesle hareket ve varoluşun sevinciyle ıstırapı arasındaki gizemli ilişkiyi çözmeye arzusunu ortaya koyar.

Yüzyıllar sonra, Tekvin’de aynı temalar tekrar görülür; yaratma işinin son gününde Tanrı insanı, “konuşan çamur”u, “yaşayan ruh”u yaratır. Arapların Yaratma Mitinde de paralellikler bulunur; “yedi avuç çamur” a can verilir ve “akıllı bir ruhla yoğrulur.” June Singer’ın yeniden anlattığı eski bir Yahudi efsanesinde ise Tanrı yedinci meleşe “falanca ruhu alıp” aşağıdaki dünyaya indirmesini söyler, böylece ruh zamana düşer. Eski çağlardan beri kutsal kabul edilen yedi sayısına yapılan bu göndermelerin simyadaki karşılığı, “Yukarısı nasılsa aşağısı da öyledir” sözüdür. Eski bilgiler, yukarıda yedi gezegen olduğuna göre, yedi sayısının aşağıda biryerlerde de hükmünü sürdürüyor olması gerektiğini düşünmüşlerdi.

Grek filozofları ruhu yaşam ilkesinin kendisiyle özdeşleştirdiler ve hareketin kaynağı ve itkisi olarak gördüler. Hareket eden, yaşıyordur; yaşayan, hareket ediyordur. Aristoteles’in *De Anima*’sından seçtiğim pasajda görüleceği gibi, ona göre ruh “özel nelik” ya da “özel karakter”di. Bunun gibi, eski halklar arasında da ruh genellikle insanlardaki temel kutsal öz, ebedi ögenin fışkırdığı

kaynak olarak görülüyordu. John Nance'in *The Gentle Tasaday* kitabında, *rüya görmenin bilinçli bölümü* olarak yaşamın yüreğinde yatan ruh imgesini buluyoruz. Åke Hultkrantz'ın Kuzey Amerika Kızılderililerinde ruh inancı üstüne çığır açan yapıtı, Tanaina'ların "soğuk bir rüzgâr üflemesi" gibi, Ojibway'ların kutsal Manitu'sunun ruhları paylaşması gibi, North Beach şairlerini kışkırtacak bir dizi renkli köken metaforunu ortaya çıkarıyor. Bunların karşısında da Buda'nın "ruh yok öğretisi" duruyor. Din tarihçisi Huston Smith'in klasik yapıtı *The World's Religions*'tan aldığım pasajda işaret edildiği gibi, Buda ebedi bir tinsel töz nosyonuna isyan etmişti. Bunun yerine, izleyicilerini kalıcı bir ruhla ilgili her türlü yanılsamadan kurtarmayı, onları varoluşun nihai olarak geçici karakterine, süreksizliğe inandırmayı istiyordu.

Alman teolog Rudolf Otto'ya göre, derin bir dinsel yaşam için, "tekinsizlik duygusu"nun tanınması, "gizem ve hayret" duyguları uyandıran ve böylece akılcı spekülasyonun gizlediği şeyi yani bütün yaşamın kutsal kıvılcımını, esrarlı olanı ortaya seren mevcudiyetin kabul edilmesi, sağlam bir ruh argümanından çok daha önemlidir.

Ruhun kökenleriyle ilgili teolojik tartışmaların politik içerimleri üstüne keskin bir görüş ortaya koymak için, çağdaş bir Alman teologdan ve bir Fransız bilimciden pasajlar aldım. Cinsellik politikaları ve Roma Katolik Kilisesi üstüne birçok ülkede *bestseller* olan kitabında Uta Ranke-Heinemann, erkek ve dişi fetüslerin "yaşam bulması" ile ilgili farklı öğretileri sergiliyor. Bedenin ruh tarafından *canlandırılması* için gereken *sürelerin* farklı olmasına bağlı olarak, kadınlarla erkekler arasında algıladığımız bir *nitelik* farkının kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıktığını savunuyor. Tartışmalara yol açan çocuk düşürme hapı RU-486'yı bulan Etienne-Emile Baulieu ise Mort Rosenblum ile birlikte buluşuna karşı çıkarılan dinsel, felsefi ve hukuksal itirazların dayanaklarını tartışıyor.

William Irwin Thompson'ın parlak *The Time Falling Bodies Take to Light* kitabından, kozmik Humpty Dumpty yumurtası olarak ruhun oturduğu duvarın üzerinden zamana, tarihe ve belleğe düşmesine dair bir pasaj aldım. Thompson'a göre ninniler, mitik bilinci, bilinçliliğin kökenlerini ortaya çıkaran dil beşikleridir.

Ralph Waldo Emerson'ın canlılığını hiç yitirmeyen "Evrensel Ruh" denemesinden, zaman ve uzayın nasıl ruhun enerjilerinin zıt ölçüleri olduğuna dair uzun bir bölüm seçtim. Emerson'a göre, ruhun kökenini bilmek kesinlikle mümkün değildir. "İnsan, kaynağı gizli bir dere-dir. Varlığımız, bilmeyiz nereden gelir bize."

Son olarak, yaşam karşısında mitik bir eğilimi olanlar, Ray Charles'ın kendi yaşamını ve *soul* müziğin doğuşunu anlattığı kitabı *Brother Ray*'den seçtiğim pasajda, ruhun kökeni mitlerinde bulunanlara benzer, tanıdık öğeler bulacaklar: bir kutsal zaman (gece yarısı), kutsal yer (bir *blues* kulübü), kutsal enerji ("İki insan sesiyle piyanonun birlikte aktığını hissetmeyi seviyorum"), simya (hırpani *rhythm and blues* ile kutsal *gospel* müziğinin çılgın bir karışımı). Birçok bakımdan ruhsuz 50'lerde, sarhoş edici müziğinin çevresinde koparılan fırtınalara "uhh-huhh" inlemeleriyle karşılık verirdi soul sanatçısı. "Ne Derdim' tahmin edemiyorsanız, birşeyler yanlış demektir. Ya böyle, ya da siz aşkın tatlı seslerine alışık değilsiniz."

Mısırlı Gnostiklerin Bir Yaratılış Miti

Antik Çağın Sonları

Ve Tanrı dedi: "Sen her şeyi hareket ettireceksin ve her şey seninle daha mutlu olacak."

Ve Tanrı yedi kahkaha attı. Tanrı yedi kahkaha attı: Ha-Ha-Ha-Ha-Ha-Ha-Ha. Tanrı güldü ve bu yedi kahkaha-dan bütün evreni kucaklayan yedi tanrı çıktı; onlar ilk tanrılardı.

İlk kahkahasında ışık ortaya çıktı, görkemiyle bütün evreni aydınlattı. Kozmosun ve ateşin tanrısıydı o. Sonra: BESSEN BERITHEN BERIO, ki bunlar sihirli sözcüklerdir.

Tanrı ikinci kahkahasını attığında her yer su oldu; yer sesi işitti, ışığı gördü, şaşırdı ve hareket etti, böylece rutubet üçe ayrıldı ve uçurumun tanrısı ortaya çıktı. Onun adı ESCHAKLEO: sen OE'sin, ölümsüz BETHELLE'sin sen!

Tanrı üçüncü kahkahayı atmak isterken zihnine ve yüreğine acılık girdi, ona Hermes dendi; bütün evren onunla belli olur. Ama evrene düzen veren öteki Hermes de onun içindedir. Onun adı SEMESILAMP. Bu adın birinci kısmının Şemeş'le, güneşle ilgisi vardır ama ikinci kısmı açıklanmamıştır.

Sonra Tanrı beşinci kahkahayı attı, bu sırada kederliydi; böylece elinde adaletin onda olduğunu gösteren terazisiyle Moira (kader) ortaya çıktı. Öyleyse adaletin gülmeyle keder arasındaki bir durumdan ortaya çıktığı görülüyor. Ama Hermes "Adil olan benim!" diyerek Moira ile kavgaya tutuştu. Onlar çekişirken Tanrı dedi: "Adalet her ikinizden ortaya çıkacak. Her şey size itaat edecek."

Tanrı altıncı kahkahayı atarken çok memnundu, böylece iktidar işareti olan asasıyla Kronos ortaya çıktı. Tanrı ona dedi: "Zafere ve parlaklığa, hükümdarın esasına sen sahip olacaksın, şimdiki ve gelecekteki her şey sana

boyun eğecek.”

Sonra Tanrı nefes alıp yedinci kahkahayı attı, *bu sırada ağladı, böylece ruh ortaya çıktı*. Tanrı ona dedi: “Sen her şeyi hareket ettireceksin ve her şey seninle daha mutlu olacak. Seni Hermes yönetecek.” Tanrı bunu söylediğinde her şey hareket etmeye başladı ve nefesle doldu.

Tanrı ruhu gördüğünde dünyaya eğildi, kuvvetli bir ısıklık çaldı, dünya bunu duyunca yarılıp kendisinden bir varlık doğurdu. Dünya kendisinden Piton denen ejderhayı [Delfi tapınağının altında yattığına inanılan ejderha] doğurdu; Tanrı’nın ısılığı sayesinde, her şeyi meydana gelmeden önce biliyordu bu varlık. Tanrı ona ILLILU ILLILU ILLILU ITHOR, parlayan, PHOCHOPHOBOCH adlarını verdi. O ortaya çıktığı zaman dünya kabardı, kutup yerinden oynamadı ama yarılacak gibi oldu. Tanrı onu görünce korktu, bu korkudan bütün silahlarıyla Fobos (dehşet) ortaya çıktı.

Patterns of Creativity Mirrored in Creation Myths,
Marie-Louise von Franz, s. 135-37.

Tekvin 2:2-7

Ve yedinci günde Tanrı yaptığı işi tamamladı; ve yedinci günde yaptığı bütün işini bırakıp dinlendi.

Ve Tanrı yedinci günü kutsadı, onu mübarek kıldı; çünkü yarattığı ve yaptığı bütün işini o gün bırakıp dinlenmişti.

Rabbin gökleri ve yeri yaptığı gün, bunlar yaratıldığı zaman, göklerin ve yerin nesilleri bunlardır,

Ve kırdaki her bitkiyi yeryüzünde var olmadan önce, tarladaki her otu yetişmeden önce yaptığı zaman: zira Rab yere yağmur yağdırmamıştı ve toprağı sürececek bir insan yoktu.

Ama yerden bir buğu yükselip toprağın bütün yüzünü suladı.

Ve Rab toprağın tozundan insan meydana getirdi ve onun burun deliklerine yaşam nefesini üfledi; ve insan yaşayan bir ruh oldu.

Eski Ahit, Kral James Versiyonu

Melek ve Doğmamış Ruh

Eski bir İbrani Efsanesi

June Singer, Amerikalı psikanalist ve yazar

Melek, Tanrı'nın buyurduğu gibi göğün yedinci katına gider ve ruhu kendisiyle birlikte aşağıdaki dünyaya gelmeye çağırır.

Bilme ve bildiğini unutmayla ilgili eski bir İbrani efsanesi vardır. Anlatıldığına göre, Adem'in ruhu yaratıldığı zaman, bütün kuşakların ruhları da yaratılmış ve göğün yedinci katında depolanmıştır. Bir kadın gebe kaldığında, Tanrı doğacak çocuğun nasıl bir insan olacağına karar verir – erkek mi dişi mi, güçlü mü zayıf mı, güzel mi çirkin mi, uzun mu kısa mı, şişman mı zayıf mı. Kişi yalnızca din-dar mı yoksa günahkâr mı olacağını belirleyebilir. Tanrı sonra ruhlarla ilgilenen meleği çağırır, göğün yedinci katındaki ruhlardan belli birini alıp annesinin rahmine götürmesini söyler. Melek, Tanrı'nın buyurduğu gibi göğün yedinci katına gider ve ruhu kendisiyle birlikte aşağıdaki dünyaya gelmeye çağırır. Ruh yalvarmaya başlar: “Beni bu yerden götürme. Burada olmaktan çok memnunum.” Melek cevap verir: “Seni götüreceğim dünya buradan daha iyi. Hem Tanrı seni bu amaçla yarattı.” Ruh böylece sürüklenip götürülür, zorla annesinin rahmine yerleştirilir. Kaçmasını önlemek için de iki melek görevlendirilir. Bu meleklerden biri sabah gelip ruhu alır, ona Cenneti gezdirir, başlarında taşlarla ihtişam içinde oturan erdemlileri

gösterir. “Onların kim olduğunu biliyor musun?” diye sorar melek. Ruh bilmediğini söyleyince, anlatmaya başlar: “Onlar da senin gibi annelerinin rahminde biçimlendiler ve dünyaya geldiklerinde Tanrı’nın buyruklarına uydular. O dünyadan ayrıldıkları zaman, bu gördüğün mutluluğa katıldılar. Bil ki sen de Tanrı’nın buyruklarına uyarsan, dünyadaki yaşamın sona erdiğinde onların arasında oturmaya değer bulunacaksın. Uymazsan, öteki yere atılacaksın.” Bunları söyleyip ruhu annesinin rahmine geri götürür. Ertesi sabah melek tekrar gelir ve bu sefer ruhu Cehenneme götürür, ona zebanilerin ateşten kırbaçlarla dövdüğü, “Yazıklar olsun bana!” feryatlarıyla inleyen günahkârları gösterir. Melek ruha bunların da kendisi gibi yaratıldıklarını, ama dünyaya geldiklerinde Tanrı’nın buyruklarına uymadıklarını, o yüzden bu üzücü duruma düştüklerini anlatır. “Bil ki senin kaderin de bu dünyadan ayrılmaktır. Öyleyse, doğruluktan ayrılma, günahkâr olma ki böyle bir akıbeta uğramayasın.” Üçüncü sabah melek tekrar gelir, ruha çevreyi gezdirir, ona nerede yaşayacağını, nerede öleceğini, kiminle evleneceğini, nereye gömüleceğini ve başka birçok şeyi gösterir. Sonra ruhu dokuz ay kalacağı annesinin rahmine geri götürür.

Çocuğun doğacağı zaman geldiğinde melek geri döner ve ruha “Dünyaya çıkacağın zaman geldi” der. Ruh şiddetle karşı koyar: “Hayır, ben burayı seviyorum. Dünyaya çıkmak istemiyorum.” Melek cevap verir: “İstemediğin halde yaratıldığın gibi istemediğin halde doğacaksın ve istemediğin halde öleceksin.” Ruh bütün gücüyle direnmeye devam eder, sonunda melek bebeğin burnuna bir yumruk indirip kafasındaki ışığı karartır, onu zorla dünyaya çıkarır. Ruh böylece bütün öğrendiklerini unuttur, dünyaya tekmeler atarak ve haykırarak gelir.

Seeing Through the Visible World, s. 7-8.

Arapların Yaratılış Miti

Adem ve Havva'nın Canlanması

Tanrı insanı meydana getirmek için, farklı derinliklerden ve farklı renklerde yedi avuç toprak getirsin diye önce meleklerinden Cebrail'i, ardından Mikail'i, onun ardından İsrail'i gönderdi, ama bu işin sonuçlarının ne olacağını fark eden Yer, Tanrı'nın yaratacağı varlığın Tanrı'ya isyan edeceği ve onun gazabını yeryüzüne çekeceği yolundaki korkularını Tanrı'ya iletirler diye onları hep eli boş gönderdi. Bunun üstüne Tanrı aynı işle Azrail'i görevlendirdi. Azrail bu görevi hiç acımadan yerine getirdi, bu sebeple Tanrı ruhları bedenlerinden ayırma işini ona verdi. Azrail'e bu yüzden *ölüm meleği* dendi.

Azrail'in getirdiği toprak önce Mekke ile Taif arasında bir yerde melekler tarafından yoğuruldu, sonra Tanrı bu çamura insan biçimini verdi ve onu kırk gün, kimilerine göre birkaç yıl, kurumaya bıraktı. Bu arada melekler onu sık sık ziyaret ettiler. Bu melekler arasında, o zamanlar Tanrı'nın en yakınındaki meleklerden biri olan ama sonra şeytan haline gelen İblis de vardı. İblis ona bakmakla yetinmedi, onu çatlatana kadar tekmeledi ve Tanrı'nın bu yaratığı kendisinden üstün yapma niyetini bildiğinden, bu üstünlüğü asla kabul etmemeye gizlice karar verdi. Sonra Tanrı bu şekilde can verdi, onu akıllı bir ruhla donattı ve onu Cennete yerleştirdikten sonra sol tarafından Havva'yı meydana getirdi.

Sun Songs: Creation Myths from Around the World,
ed. Raymond Van Over, s. 186.

Tasaday Ruhu

John Nance, Amerikalı gazeteci

Ruh belki de insanın rüyayı gördüğü kısmıdır.

Balayam, babası öldüğünde henüz çocukmuş. “Ormanda yiyecek toplarken göğsüne şiddetli bir ağrı girdi. Ve orada öldü.” Cesedi ormanda bırakmışlar. Mağarada biri ölürse, cesedini ormana götürürlermiş; ama ölüleri gömdükleri belli bir yer ya da bunun için tercih ettikleri yerler yokmuş. Cesedi yapraklarla örterlermiş yalnızca.

“Ya ölen kişinin ruhu? Ona ne olur?”

Balayam cevap vermedi – belki soruyu anlamadı, belki de anlamak istemedi. Ana-babasının ölümünden söz etmek onu rahatsız etmişti. Ve özellikle ruh gibi soyut fikirleri tercüme etmek, her zaman güç oluyordu.

Bunun üstüne Mai, Tasaday’ların rüya görüp görmediğini sordu. Balayam, gördüklerini söyledi ve bununla önceki soru arasındaki bağlantıyı görmüş ya da Mai veya Igna bunu ima etmiş olacak ki, şunu ekledi: “Ruh belki de insanın rüyayı gördüğü kısmıdır.” Rüyaya (ya da rüya görene) *lomogul* denirmiş. “Rüya görürüm, ama nerede bittiğini ya da başladığını bilmem.”

The Gentle Tasaday, s. 118.

Kuzey Amerika Kızılderililerinin Ruh Anlayışları

Åke Hultkrantz, İsveçli antropolog

Doğumumdan dört gece önce, doğacağımı biliyordum. Doğduğum zaman zihnim şimdiki kadar açıktı. Babamı ve

annemi gördüğümde, onların kim olduklarını biliyordum. Kızılderililerin kullandıkları şeyleri, bunların adlarını ve ne işe yaradıklarını biliyordum ...

İnsan ruhunun doğaüstü kökeni, ön-varoluş fikrinde özellikle açık bir ifade bulur. Ama burada, yeniden yaşama dönen bir bireyin insan ya da hayvan olarak önceki bir yaşamında sahip olduğu ön-varoluştan söz etmiyoruz: Dünyaya gelmeden önceki varoluştan, insanın dünyada beden bulmasından önceki yaşamından söz ediyoruz. Burada “insan”, psikoloji açısından fizik dışı ruh olan, serbest ruh olan ve dolayısıyla insan benliğini dünyaya gelmeden önceki haliyle temsil eden birey gerçekliğinin yerini tutar ...

Ruhun doğumdan önceki evi ölümler diyarına karşılık gelmese de, bu diyarı akla getiren yerlere yerleştirilir. İngilizlik’ler, “hepsi ‘çağrılmak’ yani bu yaşama doğmak için sabırsızlanan küçük çocukların ruhlarıyla dolu bir yer” olduğuna inanır. Kwakiutl’ların inancına göre, ormanın derinliklerinde gizemli bir ev vardır. “Bu evde yapılan işlerden biri doğurmak olduğuna göre, herhalde bütün insan, hayvan ve bitkilerin oradan türediğine inanılıyordu.” ABD’nin en kuzeybatısında yaşayan Kızılderililer, çocukların dünyaya gelmeden önce yaşayıp oynadıkları bir “bebek ülkesi”ne inanır. Chinook çocukları doğmadan önce güneşte, gün ışığında, “çok belirgin bir varoluşa” sahiptir. Diğer yandan, çocukların bulutlardan geldiği yolundaki Montagnais geleneğinin yalnızca pedagojik bir kurgu olduğu açıktır. Doğudaki Shawnee’lere göre, doğmamış çocuklar Samanyolundaki küçük yıldızlarda yaşar. Ama yaratıcının, “Büyükannemiz”in yanında yaşadıkları inancını da buluyoruz.

Bazı Eskimolar çocukların karda yumurta gibi yaşadıklarına ve annelerinin rahmine kaydıklarına inanır. Mackenzie Eskimoları, dünyaya geliş konusunda birbiriyle tutarsız anlayışlara sahiptir. Bazıları ruhun (*nappan*) annenin içtiği sudan ya da idrarını yaparken topraktan geldiğine

inanır. Bazıları da ruhun çocuklara doğum sırasında girdiğine inanır. Yine bazıları, ruhun gebelik sırasında “nasıl ve ne zaman olduğunu annenin bilmediği” bir şekilde geldiğine inanır. Doğacak çocuğun nefesi Tanaina kadınına soğuk bir rüzgâr üflemesi gibi girer. Tlingit Kızılderililerinin ruhu, birleşeceği beden doğana kadar serbestçe dolaşır. Hısla Kızılderililerinin ruhu, çoğu zaman bir dayının ruhudur ve çocuk doğmadan önce onunla birleşir. Sanpoil’lerin birleşik ruhu embriyoda ortaya çıkar. Cree’lerde, serbest dolaşan ruh doğum sırasında bedenle birleşir. Naskapi Kızılderilileri “Büyük Adam”larını embriyo aşamasında kazanır. Shawnee’lere göre “ruh doğumdan hemen önce dünyaya iner, annenin rahmine girer ve bingıldak yoluyla çocuğun bedenine geçer.” Jones, Ojibway’ların inancına göre “dünyanın öbür tarafındaki Manitu”nun insanlara ruhlarını doğumlarından önce paylaştığını yazar. Fox’lar, yaşam ruhunun gebelik boyunca embriyoda olduğunu ama serbest ruhun bu dönemde annenin dışında kaldığını, doğuma kadar çocuğun bedenine girmediğini düşünür.

Kızılderililerin gebelik sırasında çocukta ruh etkinliğinin bulunduğu inandıklarının kanıtı, onların embriyonun bilinciyle ilgili anlayışlarıdır: çocuk annesinin bedninde geçirdiği süre içinde düşünür ve hisseder. Bu bilinç bazen önceden bilme noktasına kadar, kâhince bir durugörü noktasına kadar yoğunlaşır.

Annesinin karnında ağlayan Bella Coola çocuğunun mükemmel bir zekâyâ sahip olduğuna inanılır. Büyük Ayı Gölü bölgesinden bir şaman, doğumundan önce bir yıldız gördüğünü, bu yıldızın ona insanlar üstünde etkisi olan bütün ilaçları öğrettiğini bildirmiştir. Chipewyan’larda embriyo, annesine kötü bir ruh yaklaştığı zaman onu uyarır. Lummi Kızılderililerinde çocuk, doğumundan önce, gelecekteki akrabalarının konuştuklarını işitir ve onların ne düşündüklerini bilir; eğer düşünceleri kötüyse, doğumundan önce onları terk eder. Bir Lenape bilgisi, doğumundan

önce bile doğaüstü bilgilere sahip olduğunu bildirmiştir. ... Saulteaux'lar, eski zamanlarda Kızılderililerin embriyo halindeyken bilinçli olduklarını, dünyadaki yaşamın nasıl birşey olduğuna dair kesin bilgilerinin olduğunu, büyü gücünün işaretlerinden biri olan kehanet kapasitesine sahip olduklarını anlatırlar. Böyle şeyler artık nadir görülmektedir. Bir Saulteaux, Hallowell'e şunları söylemiştir: "Doğumumdan dört gece önce, doğacağımı biliyordum. Doğduğum zaman zihnim şimdiki kadar açıktı. Babamı ve annemi gördüğümde, onların kim olduklarını biliyordum. Kızılderililerin kullandıkları şeyleri, bunların adlarını ve ne işe yaradıklarını biliyordum ..." Böyle bir emin oluşun, söz konusu kişinin daha önce insanlar arasında yaşamış olmasına dayandığı söylenir.

Fox çocuğu doğumundan önce annesinin söylediklerini anlar, annesinin huysuz olduğunu fark ederse onu terk eder. Winnebago büyücüleri, öldükten sonra tekrar bir kadının rahmine gönderildiklerinde, gebe kalma sırasında ve bütün gebelik süresince bilinçlerini korurlar. Wahpeton şamanları, doğumlarından önce, gelecekteki varoluşları hakkında her şeyi bilirler.

Ruhun bedene girmesinden sonraki ve özellikle de gerçek doğum anındaki olaylar, yeniden doğan bir Winnebago şamanı tarafından çarpıcı bir şekilde betimlenmiştir: "Sonra dünyaya indirildim. Bir kadının rahmine girmedim, bir odaya götürüldüm. Orada kaldığım süre boyunca bilincim yerindeydi. Bir gün dışarıdaki çocukların seslerini ve başka sesler işittim, o zaman dışarı çıkacağımı düşündüm. Bana bir kapıdan geçiyormuşum gibi geldi, ama aslında bir kadının rahminden tekrar doğuyordum. Dışarı çıktığımda, aniden bastıran soğuk hava beni titretti, ağlamaya başladım."

Essential Sacred Writings from Around the World,
ed. Mircea Eliade, s. 189-93.

Özsel Nelik

Aristoteles, M.Ö. 384-322

Dahası, bilgiye sahip olmanın onu kullanmaktan önce gelmesi gerektiğine göre, ruh, *yaşam kapasitesiyle donanmış bir doğal cismin ilk edimselliği olarak tanımlanabilir*.

Ruhun bu tanımı, organlara sahip olan her cisme uygulanabilir. Burada organ terimi, bitkilerin kısımlarını da içerir; zira bunlar, yapılarının çok basit olmasına karşın, hayvanların organlarıyla bazı benzerlikler gösterir: örneğin yaprak meyve kabuğunu korur, meyve kabuğu da meyveyi; köklerse ağızlara benzer, zira onlar da besinleri alır. Öyleyse, her tipten ruha uygulanabilecek genel bir tanım bulmak istersek, ruhu *organlara sahip bir doğal cismin ilk edimselliği* olarak tanımlayabiliriz. Dolayısıyla, ruhla cismin bir olup olmadığı sorusu, mum ile mumun üstüne basılmış biçimin ya da genel olarak madde ile onun maddesi olduğu şeyin bir olup olmadığı sorusu kadar gereksizdir. “Bir” ve “-dir” çeşitli anlamlara gelir, ama en meşru anlamlarında bunlar bir şeyin tamamen edimsel karakterini belirtirler.

Şimdi ruhun ne olduğunu en kapsayıcı şekilde ifade etmiş olduk: ruh, bir şeyin “tanımlayıcı anlamına” (*logos*) karşılık gelen anlamda o şeyin “özsel neliğidir” (*ousia*); yaşam kapasitesine sahip bir cismin “özsel ve sürekli karakteri”dir (*ti en enai*). Örneğin, balta gibi bir aletin bir doğal cisim olduğunu farz edelim. Bu durumda onun bir balta olma karakteri onun “neliği, ya da özsel şeyliği” (*ousia*) ve dolayısıyla onun ruhu olurdu; bu ondan çekilip alındığında o artık balta olmazdı, yalnızca adı balta olurdu. Ama gerçekte balta insan yapımı bir aletten başka birşey değildir, tanımlayıcı özelliğine ruh denebilecek türden bir cisim değildir; zira ruh ancak, hareketi ve

durmayı “meydana getirme gücüne” (*arche*) kendi içinde sahip olan, belli türden doğal cisimlere atfedilebilir.

Ruh tanımımızı, yaşayan cisimlerin parçaları bakımından da düşünmemiz gerekir. Eğer göz bir hayvan olsaydı, görme onun ruhu olurdu, zira gözün özsel neliğinin görmeye göre tanımlanması gerekir. Göz, görmenin “maddi koşulu”dur (*hyle*); görme gücü gözden çekilip alınsaydı o artık göz olmazdı, yalnızca adı göz olurdu – bir heykel ya da resimdeki göz gibi. Yaşayan cismin bir organı için bu şekilde doğru olan, o cismin tamamı için de doğru olmalıdır; zira kısmi bir duyu ile o duyunun organı olan parça arasındaki ilişki, bütün duyu yetisi ile bütün duyarlı bedenin kendisi arasındaki ilişki gibidir.

Aristotle: The Way of Philosophy,
derleyen ve çeviren Philip Ellis Wheelwright, s. 126-27.

Ruhun Etimolojisi

Sir Edward Burnett Tylor, Britanyalı antropolog, 1832-1917

Yüksek canlıları yaşadıkları sırada bu ölçüde karakterize eden ve yaşamın başlangıcına bu kadar yakından karşılık gelen nefes alma edimi, doğal olarak hep yaşamın ya da ruhun kendisiyle özdeşleştirilmiştir.

Halk arasında yaşayan, insan ruhu ya da tini ile ilgili kavramları anlamak için, onu ifade etmeye uygun bulunmuş sözcüklere dikkat etmek öğretici olacaktır. Rüya ya da hayal gören kişinin gördüğü şey, bir gölge ya da yansı gibi cisimsiz bir biçim olduğundan, ruhu ifade etmek için gölge terimi kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim Tasmanyalıların gölge karşılığında kullandıkları sözcük aynı zamanda ruh anlamına gelir; Algonquin’ler birinin ruhundan *otahchuk* yani “onun gölgesi” diye söz ederler; Quiche

dilinde *natub* sözcüğü “ruh, gölge” anlamına gelir; Arawak dilinde *ueja* sözcüğü “gölge, ruh, görüntü” demektir; Abipone’ler de *loákal* sözcüğünü “gölge, ruh, yankı, görüntü” anlamında kullanırlar. Zulu’lar *tunzi* sözcüğünü “gölge, ruh, hayalet” anlamında kullanmakla kalmazlar, ölen kişinin gölgesinin bir şekilde cesetten ayrılıp ata ruhu haline geldiğini düşünürler. Basuto’lar ölümden sonra geride kalan ruha *seriti* yani “gölge” derler ve nehir kıyısında yürürlerse bir timsahın su içindeki gölgelerini kapıp onları nehre çekebileceğine inanırlar. Eski Calabar’da da ruh ile *ukpon* yani “gölge” arasında aynı özdeşlik kurulur ve insanın gölgesini kaybetmesi ölümcül sayılır. Böylece, ilkel topluluklarda yalnızca *skia* ve *umbra* gibi klasik tipte tanıdık terimler değil, Avrupa folklorunda hâlâ yaşayan gölgesiz adam öykülerindeki temel düşünce gibi görünen ve Chamisso’nun Peter Schlemihl öyküsünün modern okurlarının aşına olduğu şeyi de buluyoruz. Nitekim Araf-taki ölümler Dante’yi gördükleri zaman onun canlı olduğunu anlarlar, çünkü yere gölgesi düşmektedir. Ruh ya da tin kavramına, yaşamın nedeni olmasına bağlı başka özellikler de atfedilir. Nabız atışlarını ruhsal varlıklara bağlayan Karayibliler, özellikle insanın asıl ruhunun yürekte olduğunu ve ruhun gelecekte öteki dünyada yaşayacağını düşünerek, *iouanni* sözcüğünü akla uygun bir şekilde “ruh, yaşam, yürek” anlamında kullanabilmişlerdir. Tongan’lar ruhun bütün bedende ama özellikle yürekte bulunduğunu düşünürler. ...

Yüksek canlıları yaşadıkları sırada bu ölçüde karakterize eden ve yaşamın başlangıcına bu kadar yakından karşılık gelen nefes alma edimi, doğal olarak hep yaşamın ya da ruhun kendisiyle özdeşleştirilmiştir. ... Batı Avustralyalılar *waug* sözcüğünü “nefes, tin, ruh” anlamında kullanır; bazı Grönlandlılar insanda nefes ve gölge olmak üzere iki ruh bulunduğuna inanır; Java’da *nawa* sözcüğü “nefes, yaşam, ruh” anlamında kullanılır. Yaşam,

yürek, nefes ve hayal kavramlarının ruh ya da tin diye tek bir kavram halinde nasıl birleştiği ve böyle fikirlerin barbarik topluluklarda ne kadar gevşek ve belirsiz olduğu, 1528’de Nikaragua Yerlileri arasında dinsel konularda yapılan bir ankete verilen cevaplarda ortaya çıkmaktadır. “Öldükleri zaman ağızlarından insana benzeyen, *julio* [Aztek dilinde *yuli* = yaşamak] denen birşey çıkar. Bu varlık erkek ve kadınların bulunduğu bir yere gider. İnsana benzer ama ölmez, bedeni burada kalır.”

... Ruhun nefes olarak anlaşılması, Semitik ve Aryan diller yoluyla bütün dünyada felsefenin ana akımlarına kadar izlenebilir. İbranicede *nefeş* yani “nefes” sözcüğü “yaşam, ruh, zihin, canlı” anlamlarını kazandı, *ruah* ve *neşamah* sözcükleri de “nefes”ten “tin”e doğru benzer bir geçiş yaptı. Arapçada bunlara *nefs* ve *ruh* karşılık gelir. Sanskritçede *atman* ve *prana*, Grekçede *psyche* ve *pneuma*, Latince *animus*, *anima*, *spiritus* sözcüklerinin tarihi de aynıdır. Slavların *duch* sözcüğü “nefes” anlamını “ruh” ya da “tin” anlamına doğru geliştirmiştir: Çingene diyalektlerinde de bu *duk* sözcüğü “nefes, tin, hayalet” anlamına gelir – bu paryalar, sözcüğü Aryan dilinin bir mirası olarak Hindistan’dan getirmiş ya da geçtikleri Slav topraklarında öğrenmiş olabilirler. Almanca *geist* ve İngilizce *ghost* sözcüğü de muhtemelen bir zamanlar “nefes” anlamına geliyordu. Böyle ifadelerin mecazdan başka birşey olmadığını düşünenler, nefesle ruh arasında kurulan bağlantının gücünü bazı kuşku götürmez durumlarda yargılayabilirler. Florida’da yaşayan Seminole’ler, bir kadın doğum yaparken ölürse, onun bedeninden ayrılan ruhu doğan çocuğun alması için çocuğu annesinin yüzünün üstüne tutarlar, böylece kazanacağı güç ve bilginin gelecekte çocuğun işine yarayacağını düşünürler. Bu Kızılderililer, antik Roma’da ölmek üzere olan birinin son nefesini içine çekmek için onun üstüne eğilen en yakın akrabasını çok iyi anlardı (*et excipies hanc animam ore*

pio). Romalıların düşünme şekli, iyi bir insan öldüğünde ruhunun beyaz bir bulut gibi ağzından çıkıp gittiğine hâlâ inanan Tirol köylülerinde devam etmektedir.

Essential Sacred Writings from Around the World,
ed. Mircea Eliade, s. 177-79.

Esrarlı Olanın Kökeni

Rudolf Otto, Alman teolog, 1869-1937

Ruh ya da Atman, gereği gibi düşünüldüğünde, bütün anlayışların üstünde süzülen, kesinlikle tanımlanamayan, hayret ve şaşkınlık veren şeydir.

Kutsallık fikrinde bulmaya çalıştığımız akıl-dışı olanı esrarlı olanda bulduk ve bunu kabul ettiğimizde, akılcı spekülasyonun Tanrı fikrinde kutsal olanı gizlemeye eğilimli olduğunu, Tanrı'nın bizim için akılcılık, mutlak akıl, bir kişilik, bir ahlaki irade olmadan önce bütünüyle akıl-dışı, "öteki", sırf gizem ve hayret varlığı olduğunu gördük. Akılcılığın sert kabuğunu kırıp dinsel bilincimizin derinliklerinde gömülü duyguları ortaya çıkarmak için, otantik esrarlı heyecanların karikatürleri olan hayalet görme, dehşet, ürperme duygularına yönelmek zorundaydık.

Şimdi, kutsal olanı kavrayışımız için geçerli olan, bunun tamamlayıcısı olarak yaratıkların ruhunu ve tini kavrayışımız için de geçerlidir. Nyssa'lı Gregory şöyle der: "Kutsal Doğa'nın işaretlerinden biri onun özsel anlaşılmalığı olduğuna göre, bunda da kopya orijinale benziyor olmalıdır. Zira orijinal anlayışın ötesindeyken kopyanın doğası anlaşılseydi, bu yanlış bir kopya olurdu. Ama ruhumuzun doğası anlayışımızın ötesinde olduğu ölçüde, burada Tanrı'nın anlaşılmasız Varlığı ile tam bir benzerlik vardır." Burada da yine sertleşmiş, kurumuş duygularımızın kabuğunu kırıp, ruh ve onun Tanrı'nın görüntüsünde yaratılmış

olması öğretimizde kapılmaya o kadar teşne olduğumuz akılcılaştırma eğilimine karşı direnmemiz gerekir. Zira insandaki bu kutsal görüntü de onun akılcı, ahlaklı, zeki ve kişi olmasından ibaret değildir; her şeyden önce, en engin derinliklerinde varlığının dinsel öz-bilinç için esrarlı birşey olmasını içerir – ruhun gizem olmasını, hayret verici olmasını içerir. Mistisizm onu böyle anlar, ve dinin akıl dışı yönünü aşırı ve abartılı bir noktaya kadar vurgulama eğilimi şeklindeki mistisizm tanımımıza baktığımızda, niçin böyle olduğunu hemen görebiliriz. Esrar duygusunun en eski ve en aşağı aşamasında ham bir şekilde kaynayan şey, mistisizmin en yüksek düzeyinde, mistik yaşantıyı renklendiren art-etkileriyle tekrar ortaya çıkar. Mistiklerin ruh övgüsünde, ve gizemlerini anlattıkları o “*fundus animae*”de⁹, ruhlara duyulan ilkel inancı ve hatta hayaletlerin varlığına dair ilkel duyguyu karakterize eden “bütünüyle öteki” önündeki “sersemlik” yankılanır.

Yukarıda ... ruh üstüne ilkel fikirde en ilginç noktanın ona hayalde verilen çok çeşitli biçimler olmadığını, onun serbest bıraktığı duygu ögesi -sersemlik- ve onu çevreleyen “gizem” ve “bütünüyle ötekilik” karakteri olduğunu söyledik. “Ruh”un daha sonra mit, masal, anlatı, spekülasyon ve öğreti, en sonunda da psikolojik araştırma konusu haline gelmesi, bu olguyu gizler. Ruh böylece, gitgide daha fazla, bütünüyle akılcı birşey haline gelir; büyü ve gizemdeki kökeni kavramların, skolastik terimlerin, tasniflerin altına gömülür. Hintlilerin *Sankhya* sistemindeki *Atman* ya da ruhlar Öğretisi bunun en iyi örneğidir. Ama bu bile şunu bütünüyle gizleyemez: “Ruh” ya da *Atman*, gereği gibi düşünüldüğünde, bütün anlayışların üstünde süzülen, kesinlikle tanımlanamayan, hayret ve şaşkınlık veren, anlayışımıza “bütünüyle yabancı” olan şeydir.

The Idea of the Holy, çev. John W. Harvey, s. 193-95.

Buda'nın "Ruh Yok" Öğretisinin Kökeni

Huston Smith, Amerikalı felsefeci

Buda'nın insan benliğine dair söylediği en şaşırtıcı şey, onun ruhunun olmadığıdır. Bu *anatta* (ruh yok) öğretisi Budizme dinsel açıdan tuhaf bir görünüm vermiştir, ama sözcüğün araştırılması gerekir. Buda'nın reddettiği *atta* (Sanskritçe *Atman* yani ruh sözcüğünün Pali dilindeki karşılığı) neydi? Onun zamanında bu sözcük (a) tinsel bir töz anlamına gelmeye başlamıştı, ki bu töz Hinduizm içindeki düalistik konumuna uygun olarak (b) kendi ayrı kimliğini ebediyen korusu.

Buda bunların ikisini de reddetti. Onun tinsel tözü *homunculus* olarak, bedene can veren ve onun ölümünden sonra da varlığını sürdüren, beden içindeki bir -hayalet olarak ruhu- reddetmesi, yeniden doğuş konusundaki anlayışını da yaygın Hindu yorumlarından ayıran başlıca nokta olmuş gibi görünüyor. Gerçek bir Hint çocuğu olarak Buda, yeniden doğuşun bir anlamda hakikat olduğundan şüphe edemezdi, ama *Brahmanik* çağdaşlarının bu kavrama verdikleri yoruma da açıkça karşıydı. Eleştirisinin kritik noktası, bu konudaki görüşü için verdiği en açık betimlemeden anlaşılabilir. Buda bu noktada, bir alevin mumdan muma aktarılması imgesini kullanıyordu. Sondaki mumun alevinin ilk baştaki alev olduğunu düşünmek güç olduğundan, aradaki bağlantı, etkinin sürekli bir töz olmaksızın zincirleme reaksiyonla aktarıldığı, rastgele bir bağlantı gibi görünüyordu ...

Tinsel tözün bu reddi, Buda'nın her türden tözü reddinin yalnızca bir yönüdür. Tözün bir genel bir de özel anlamı vardır. Genel olarak, söz konusu şeydeki yüzeysel değişimlerin altında yatan nispeten kalıcı birşeyi belirtir; özel olarak, bu daha temel şeyin madde olduğu düşünülür.

Buda'nın içindeki psikolog bu ikinci anlayışa isyan ediyordu, zira ona göre zihin maddeden daha temeldi. Buda'nın içindeki ampirist ise genelleştirilmiş bir töz anlayışının içerimlerine karşı çıkıyordu. Budist literatürün büyük kısmını okurken, sonlu olan her şeyin geçiciliği (*anicca*) duygusunu, her doğal nesnenin sürekli olarak yok olup gittiğinin kabul edilmesini yakalamamak olanaksızdır. Doğal dünyanın Budist betimlemelerine keskinliklerini veren budur. "Dalgalar ebedi bir kovalamaca içinde birbirini izler."

Kalıcı olmayış Buda'yı o kadar etkilemiştir ki, Varlığın Üç İşaretinin yani doğanın düzenindeki her şeye uygulanan özelliklerin birincisi olarak bunu sayar. Diğer ikisi, ısırtıp ve sürekli bir ruhun yokluğudur. Doğadaki hiçbir şey, bir an önce olduğu şeyle özdeş değildir; Buda bu noktada, özdeşlik sorununun en karışık sorunlardan biri olduğunu keşfeden modern bilime yakındır. Buda, insan yaşamının geçici karakterini vurgulamakla ilgiliydi; izleyicilerinin bu temel üzerinde bütün yanılsamalarından kurtulabileceklerini düşünüyordu. Böylece, yaşamı bir arada tutan kuvvetlere skanda'lar yani gevşek pamuk ipliği çileleri adını verdi. Bedense bir "yığın"dı, öğeleri bir kum yığınının meydana getiren tanelerden daha kalıcı bir şekilde bir araya gelmiş değildi. "Boş laf" da uygun bir mecaz gibi görünüyordu, ve başkaları da vardı:

– bir görüntü, bir çiy damlası, bir kabarcık,
Bir rüya, bir şimşek çakması, bir bulut:
Böyle bakmak lazım, yapılan her şeye.

The World's Religions, s. 115-17.

Ne Zaman Ruha Sahip Oluyoruz?

Uta Ranke-Heinemann, Alman teolog

On dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar teolojide embriyonun gebe kalmadan bir süre sonra canlandığı öğretisi egemendi. Buna göre, söylediğim gibi, erkek embriyo kırkıncı gün ya da civarında, dişi embriyo ise sekseninci gün ya da civarında ruha sahip oluyordu.

Antik çağda egemen görüş, erkek embriyonun gebe kalmadan kırk gün sonra, dişi embriyonun da doksan gün sonra canlandığı yolundaki Aristoteles'in görüşüydü. Embriyo bundan önce bitki ve hayvan aşamalarından geçiyordu (Hayvanların Tarihi Üstüne 7, 3, 583b). Erkeklerle kadınlar arasındaki, ruhun türeyişiyle ilgili bu fark bir zaman farkından ibaret değildi, zira ruhun erkeklere daha uygun olduğunu gösteriyordu. İnsanlığın özü olan ruh, dişi olmaktan çok erkek birşeydi. Kadınların aşağı olduğu yolundaki benzer bir fikir, muhtemelen Eski Ahit'te de bulunur: Leviticus'a göre (12:1-5) erkek çocuk doğuran kadın doğumdan kırk gün sonraya kadar, kız çocuk doğuran kadınsa seksen gün sonraya kadar temizlenmiş olmaz. Aristoteles'e göre dişi ruhun ortaya çıkması için gereken doksan gün ile Eski Ahit'e göre temizlenmek için gereken bu seksen gün Hristiyan geleneğinde birleştirilmiş, böylece dişi embriyonun gebe kalmadan seksen gün sonra ruha sahip olduğu söylenmiştir.

Bu geç canlanma fikri benimsendiğinde, yalnızca gebelikten korunma için değil, erken kürtaj için de "cinayet" terimi uygun düşmüyordu. Augustinus, Aristoteles'in biyolojisini izleyerek, oluşmamış bir bedende ruhun yaşayamayacağını, dolayısıyla burada cinayetten söz edilemeyeceğini yazar (On Exodus 21, 80). Jerome da Algasia'ya

bir mektubunda şöyle der: “Tohum rahimde yavaş yavaş biçim alır, tek tek ögeler dış görünümlerini ve uzuvlarını kazanana kadar bu öldürme olmaz” (*Epistle* 121, 4).

Bununla birlikte Jerome da tutarsızdır, gebelikten korunmadan söz ederken abartılı bir üslupla “cinayet”ten söz eder. Eustochium’a bir mektubunda, adanmış bakirelerle ilgili bir uyarıda bulunur: “Hatta bazıları kısırlığı ikisirlere yardımıyla sağlıyorlar, çocukları tam gebelikten önce öldürüyorlar. Bazıları da günahlarının sonucunda gebe kaldıklarını anladıkları zaman çocuğu ilaçlarla düşürmeye çalışıyorlar, böylece sık sık kendi ölümlerine yol açıyorlar, aşağı dünyaya kendileriyle birlikte üç suçun günahını götürüyorlar: intihar, İsa’ya karşı zina ve çocuk katli” (*Epistle* 22, 13, çev. F. A. Wright, Loeb Library of Classics). ...

Geçerken şunu belirtelim ki, kadınların Kilise tarafından bu aşağılanması kadar kötü olan bir suçlama, yani Kilise’nin kadınların ruha sahip olup olmadığından ya da kadınların insan olup olmadığından kuşkulandığı suçlaması, doğru değildir. İkinci Macon Meclisine (585) katılanların kadınların ruha sahip olup olmadığını tartıştıkları söylenir, oysa böyle birşey olmamıştır. Mecliste tartışılan konunun ruhla ilgisi yoktu. Orada bulunan Tours’lu Gregory, bir piskoposun “kadına ‘homo’ denip denemeyeceğini” sorduğunu anlatır. Bu ise (erkeklerin kendilerine daha yüksek bir değer biçmelerinden kaynaklansa da) filolojik bir sorudur: Latince *homo*, bütün Latince kökenli dillerin bundan türeyen sözcüklerinde ve İngilizce “man” sözcüğünde olduğu gibi, hem “insan” hem de “erkek” anlamına gelir. Gregory’nin bildirdiğine göre, diğer piskoposlar, soruyu sorana Yaratılış öyküsünde Tanrı’nın insanı (*homo*) “erkek ve dişi olarak” yaratıldığını söylediğini ve bir bakireden doğan yani bir kadının oğlu olan İsa’ya İncil’de “İnsan Oğlu” (*filius hominis*) dendiğini hatırlatmışlar. Bu açıklamalarla konu

kapanmış: *homo* terimi hem erkeklere hem kadınlara uygulanır (Gregory of Tours, *Historia Francorum* 8, 20). ...

Kürtajla ilgili kuralların sıkılaştırılması, embriyonun tam olarak ne zaman ruha sahip olduğu konusunda düşüncelerin değişmesiyle bağlantılıdır. On dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren, yaşamın gebe kalma anında başladığı inancı ağırlık kazandı ve bu, gebeliğin ilk dönemlerinde bile kürtajın daha kesin bir şekilde reddedilmesine yol açtı. On dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar teolojide embriyonun gebe kalmadan bir süre sonra canlandığı öğretisi egemendi. Buna göre, söylediğim gibi, erkek embriyo kırkıncı gün ya da civarında, dişi embriyo ise sekseninci gün ya da civarında ruha sahip oluyordu. Dolayısıyla Kilise hukuku *fetus animatus* (ruha sahip dölüt) ile *fetus inanimatus* (ruha sahip olmayan dölüt) arasında ayırım yapıyordu (*anima* = ruh). Yalnızca ruha sahip dölütün kürtajı aforozla cezalandırılıyordu. Ve sekseninci güne kadar dölütün cinsiyetini belirlemek mümkün olmadığından, daha erken kürtajlar cezalandırılmıyordu. Ancak fanatik Papa V. Sixtus gebe kalma anından itibaren kürtajlara ve aslında gebelikten korunmaya da aforoz ve hatta ölüm cezası vereceği tehdidinde bulunmuştu. Ama onun ölümünden bir yıl sonra, 1591'de XIV. Gregory bu kararı değiştirdi.

On dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren Kilise hukuku V. Sixtus'un görüşüne yaklaştı: artık gebe kalma anından sonraki kürtajlara aforoz cezası verilmektedir. *Fetus inanimatus* ve *fetus animatus* ayrımı IX. Pius tarafından 1869'da kaldırıldı. 1917 ve 1983'te gözden geçirilen Kilise yasalarında yalnızca "dölüt"ten söz edilmektedir.

Embriyonun ne zaman "ruha sahip" olduğu sorusu her zaman tartışmalara yol açmıştır. Dördüncü yüzyılda Kilise Babaları Büyük Basil ve Nyssa'lı Gregory -stoik kaynaklara dayanarak- insan embriyosunun gebe kalma anında ruha sahip olduğunu, çünkü ruhun rahme meni ile girdiğini bildirdiler. Büyük Albert da (ö. 1280) ruhun gebe

kalmadan sonraki bir aşamada ruha sahip olduğu görüşüne karşıydı, oysa öğrencisi Thomas Aquinas bu görüşü savunuyordu. On yedinci yüzyıldan başlayarak, Louvain’li hekim Thomas Fienus’un embriyonun kırkıncı günde değil de üçüncü günde ruha sahip olduğu görüşü yaygınlık kazandı. 1658’de Fransisken rahibi Hieronymus Florentinus, gebe kalmadan sonra ne kadar az bir süre geçmiş olursa olsun her embriyonun -ölüm tehlikesi varsa- vaftiz edilmesi gerektiğini, çünkü ruha sahip olduğunu söyledi. 1661’de X. Innocent’in kişisel hekimi Paul Zacchias ruhun gebe kalma anında ortaya çıktığı görüşünü savundu. (Bunun için gösterdiği başlıca sebep şuydu: Aksi halde Meryem’in gebe kalmasının yıldönümlerinde (8 Aralık) ruhsuz bir nesneyi kutluyor olurduk.) On sekizinci yüzyılın başında doktorların görüşü genellikle böyleydi. 1736’da Roncaglia adında bir teolog da bu görüşü savundu. Alphonsus Liguouri ise Aziz Thomas’ın görüşünü tekrarladı ve böyle görüşlerin “tamamen kesin” olduğunu bildirdi (Moral Theology III, n. 394).

Eunuchs for the Kingdom of Heaven,
çev. Peter Heinegg, s. 74-75, 191, 305.

Ruh, Gebelik, Kürtaj

Etienne-Emile Baulieu (Fransız hekim) ve Mort Rosenblum (Amerikalı gazeteci)

“Şu tamamen kesin ki,” dedi, “deney verileri hiçbir zaman, insanı tinsel bir ruhun varlığını kabul etmeye zorlamak için tek başına yeterli olamaz.”

RU-486’ya Amerika’da gösterilen ciddi muhalefet büyük ölçüde dinsel temellere dayanıyor. Ne var ki bu muhalefetin ne dediği pek belli değil. Tartışmanın başlarında yargı vermekten kaçınan bazı Kilise ileri gelenleri, zaman

geçtikçe desteklerini ifade etmeye başladılar.

Birleşik Devletler’de ve başka yerlerde, kürtajla ilgili konular çoğu zaman “Kilise” ile kim oldukları belli olmayan liberaller arasındaki bir sorun gibi görülür. Roma Katolik Kilisesi, gebe kalmayla bir insanın başladığı inancına dayanarak, kürtajın cinayet olduğunu söylüyor. Aslında Kilise bu görüşü yalnızca 1869’dan beri savunuyor. Benzer görüşleri savunan fundamentalist mezheplerinse alıntı yapabileceğimiz bir metinleri yok.

Ne Protestanlar, ne Yahudiler, ne Müslümanlar, ne başlıca Asya dinleri -hatta ne de Ortodoks Katolikler- birkaç günlük bir embriyonun kutsal olduğunda ısrar eder. Bazı inançlar, gebeliğin daha sonraki bir aşamasında, ruhun dölülle birleşip yeni bir insan meydana getirdiği bir zaman saptar. Bazı inançlar da bunu bireyin vicdanına bırakır. Dinlerin çoğu kürtaja genel olarak karşı çıksa da, bazı dinler menstrual düzenleme gibi gebelikten korunma yöntemlerine izin verir ...

1990’ın sonlarında Garry Wills *New York Review of Books*’ta... Katolikler arasındaki derin ayrılıklara dikkat çekmişti. Kutsal Kitapta ne gebelikten korunmadan ne de ruhun kökeninden söz edilir; bunlar yüzyıllar içinde Papalık kararlarında çeşitli şekillerde tartışılmıştır. Kili-se’nin ikinci nüfuz yolu -doğal yasa geleneğine dayanan ahlaki ikna- “doğal yasa”nın açık bir tanımı bulunmadığı için daha da zayıf düşmektedir.

Birçok inanmış Katolik de kürtaj ve doğum kontrolü konusunda Kilise’nin otoritesini sorgulamaktadır. Will-s’in gözlemlediğine göre, “Katoliklerin çoğu, dinsel önderlerinin, cinsellik konusunda aklını oynatmış olduğu sonucuna varmışlardır ...”

Örgütlü dinler, insan yaşamının ne zaman başladığı sorusuna bilimin verdiğiinden daha açık bir cevap vermemektedir. İncil cinayeti mahkûm eder ama kürtaj konusunda birşey söylemez. Protestanların çoğu kürtajı talih-siz

bir gereklilik olarak görür. Protestan mezhepleri arasında görüşler farklı olsa da, gebeliğe erken bir aşamada son verilmesini cinayet sayan din adamı pek azdır. Başlıca Asya dinlerinin hiçbiri, dünyaya yeni bir insanın katıldığı anı tamı tamına saptamaya kalkmamıştır.

Yahudi öğretileri, ruhun dölülle birleştiği, rahimde yaşam belirtilerinin hissedildiği zamana yakın bir zaman saptar. O zamana kadar dölüt bir yaşam biçimi olarak görülür ama bir insan ya da İbranicede dendiği gibi *nefes* olarak görülmez. Ortodoks Yahudiler, annenin sağlığını koruma amacı dışında kürtajı hoş görmez. Tutucu Yahudiler “şiddetli keder”i bunun için yeterli sayar. Reformcu Yahudilik “seçme özgürlüğü”nün dayanaklarını da içeren liberal bir tutum alır.

Manhattan’daki Orthodox Civic Center Sinagogundan Rabbi Aryeh Spero, bir yazısında, Yahudi geleneğine göre kürtajın mümkün olduğunca erken, en iyisi kırkıncı günden önce yapılması gerektiğini bildirmiştir.

Müslümanlar kürtajın bazı koşullarda gerekli olduğunu kabul ederler. Kuran’a göre kürtaj ancak “ruhun üflenmesi” şeklinde betimlenen bir süreçten sonra yapılırsa yaşama son vermek anlamına gelir. Bununsa genel olarak gebeliğin dördüncü ayının sonunda gerçekleştiğine inanılır. Anladığıma göre İslam dininde menstrual düzenleme yasaklanmamıştır.

Roma Katolik Kilisesi ise, aksine, gebe kalmanın insan kişiliğini başlattığını savunmaktadır.

RU-486 üstüne en ateşli tartışmaların yapıldığı bir sırada, Paris başpiskoposu Jean-Marie Cardinal Lustiger bir mektubunda benim Katolik öğretisi konusundaki bilgimi sınıdı: “Gebeliğe isteyerek son vermenin Tanrı’nın ‘Öldürmeyeceksin’ buyruğuna doğrudan doğruya karşı olduğunu anlamıyorsunuz.” Hiçbir uygar kişi Tanrı’nın buyruğuna karşı çıkamaz. Burada soru neyin “öldürmek” olduğu.

1988’de yayınlanan *Ne Zaman Başladım?* kitabı bu

alandaki bir klasik haline gelen Avustralyalı rahip Norman Ford'dan bir başka görüş aldım. Yaşamın gebe kalma anında başladığı yolundaki, biyolojinin felsefi yorumuna şiddetle karşı olduğunu, bunun Kilise içinde yaygın olsa da evrensel olmadığını söylüyor. Peder Ford'un kendi görüşü, bireyin gebe kalma anından sonraki on dört günlük ilk evrenin sonunda tanımlandığı. Çağdaş Katolik teologlar arasında pek de yalnız değil.

Zaman değişir. Bugünün Katolik öğretisinin kökleri, her gebeliğin tehdit altındaki bir kiliseye yeni bir üye kazandırmak anlamına geldiği zamanlara uzanır. "To conceive" ("gebe kalmak") fiilinin kendisi bile Latince *concipere* yani "korumak, elde tutmak" fiilinden gelir. Yaşlılık çağındaki bilge Aristoteles de durumu böyle görmüştü: Çocuk, kadının menstrual kanında korunan erkeğin menisinin ürünüdür.

Aziz Thomas Aquinas, kendi görüşünü, geliştirmekte olan dölüte gebe kalma ile doğum arasındaki bir anda bir ruhun girdiği yolundaki Aristoteles'in görüşüne dayandırmıştı – bu an dölütün insan haline geldiği andı. Kilise'nin öğretisi yüzyıllar içinde değişti. Papa V. Sixtus 1588'de kürtajı şiddetle cezalandırmaya başladı. Üç yıl sonra Papa XIV. Gregory yasağı kaldırdı. Papa IX. Pius 1869'da Kilise'nin şimdiki tutumunu, yani yaşamın gebe kalma anında başladığını ilan etti.

Çağdaş Vatikan'da kürtaj toptan mahkûm edilmiştir, ama bir kez daha insanın hangi anda başladığı tartışılmaktadır. Dinsel Öğreti Kurulu'nun başkanı Joseph Cardinal Ratzinger, 1987'de, Kilise'nin aslında yaşamın gebe kalma anında başladığını kesinlikle söyleyemeyeceğini bildirdi. "Şu tamamen kesin ki," dedi, "deney verileri hiçbir zaman, insanı tinsel bir ruhun varlığını kabul etmeye zorlamak için tek başına yeterli olamaz." Kürtaj, yaşam gebelikle birlikte başlıyor olabileceği için günahı.

"Bu deklarasyon, ruhun ne zaman bedene girdiği

sorusunu açıkça bir tarafa bırakmaktadır,” diyordu Ratzinger. “Üzerinde anlaşılmış bir gelenek yoktur. ... Ahlaki bir bakış açısından, şu kesindir: Gebe kalmanın ürününün daha o anda insan olduğuna dair bir kuşku bile var olsa, cina yet işleme riskine girmek, nesnel olarak büyük bir günah tır.” Kilise, kamuoyu önünde konuyu basitleştirmektedir. Resmi “deklarasyon”unda ise şu ihtiyatlı ifadeyi kullanmaktadır: “Zât-ı âlileri kendilerini felsefi özellikte bir ifadeyle açıkça bağlamamıştır.” Demek ki, Vatikan’ın politikası nihayetinde herhangi bir bilimsel ya da metafizik düşünceye değil, ahlaki bir bakış açısına dayanmaktadır.

The Abortion Pill, s. 147-49, 183-85.

Evrensel Ruh

Ralph Waldo Emerson, Amerikalı yazar, 1803-1882

Ruhun ortaya koydukları karşısında, Zaman, Uzay, Doğa büzülüp kalır.

Altı bin yılın felsefesi, ruhun odalarını ve haznelerini araştırmadı. Deneylerinde her zaman, son tahlilde, çözemediği bir artık kaldı geriye. İnsan, kaynağı gizli bir deredir. Varlığımız, bilmeyiz nereden gelir bize. En sağlam hesap adamının bile hiçbir öngörüsü yoktur ki, bir an sonra, hesaba gelmez bir engele takılması mümkün olmasın. Olup bitenler için her an, sahip olduğumu söylediğim iradedenden daha yüksek bir kökenin varlığını kabul etmek zorunda kalıyorum. ...

Geçmişteki ve şimdiki hatalarımızın yüce eleştiricisi ve kaçınılmaz olanın tek peygamberi, atmosferin yumuşak kollarında yatan yer gibi yaslandığımız o ulu doğadır; her insanın özgül varlığını içeren ve bütün diğerleriyle birleştiren o Bütünlük, o Evrensel Ruhtur; her içten konuşmanın

tapınma, her doğru eylemin teslimiyet olduğu o ortak yürektir; hilelerimizi ve hünerlerimizi boşa çıkaran, herkesi neyse o gibi görünmeye, diliyle değil karakteriyle konuşmaya zorlayan, hep daha fazla düşüncemize ve elimize geçip bilgelik, erdem, güç, güzellik olmaya yönelen o kahredici gerçekliktir. Parça parça, kısım kısım, bölümler halinde, zerreler halinde yaşıyoruz. Oysa bütünü ruhu insanın içinde; bilgece sessizlik, her kısmın ve her zerrenin aynı derecede ilişkili olduğu evrensel güzellik, ebedi BİR insanın içinde. Ve içinde var olduğumuz, güzelliği önümüzde duran bu derin güç, her saat kendine yeterli ve mükemmel olmakla kalmıyor, görme edimiyle görülen şey, görenle görülen, özneyle nesne aynı. Dünyayı parça parça görüyoruz; güneş, ay, hayvan, ağaç olarak görüyoruz; bunların parlak parçaları olduğu bütün ise ruhtur. Çağların yıldız haritası ne gösteriyor, ancak bu Bilgeliliğin ışığıyla okunabilir; ve yıldızların ne söylediği ancak, hayırlı düşüncelere güvenilecek, her insanın doğasında bulunan keramet ruhuna dayanarak bilinebilir. O yaşamdan konuşan birinin sözleri, kendisi de aynı düşüncede olmayanlara boş söz gibi gelir kaçınılmaz olarak. Ben onun adına konuşmaya cesaret edemem. Benim sözlerim onun ulu anlamını taşımaz; eksik kalır, soğuktur bu sözler. Ancak onun kendisi, kime istiyorsa ona ilham verir. Ve işte! Konuşması esmeye başlayan rüzgâr gibi tatlı, şiirsel ve evrenseldir. Yine de, kutsal sözlerle olmasa bile dünyevi sözlerle, bu kutsal varlığın diyarından söz etmek, En Yüksek Yasa'nın aşkın basitlik ve enerjisinden derlediğim ipuçlarını sergilemek istiyorum. ...

Sözünü ettiğimiz bu doğanın hükümranlılığı, her şeyi çevreleyen o sınırlardan bağımsız olmasıyla kendini ortaya koyar. Söylediğim gibi, o bütün deneyimlerle çelişir. Aynı şekilde, zamanı ve uzayı ilga eder. Çoğu insanda duyuların etkisi zihni o derece esir almıştır ki, zamanın ve uzayın duvarları gerçek ve aşılmaz gibi görünmeye başlamıştır; bu sınırlardan düşüncesizce söz etmekse, dünyada,

deliliğin işaretidir. Ama zaman ve uzay, ruhun gücünün zıt ölçülerinden başka birşey değildir. Tin zamanla oynar,

Ebediyeti tek bir saate sıkıştırabilir, Ya da bir saati ebediyete uzatabilir.

... Öyleyse her zaman, ruhun bir ölçeği vardır, duyuların ve anlayışın ise bir başka ölçeği. Ruhun ortaya koydukları karşısında, Zaman, Uzay, Doğa büzülüp kalır. Sıradan dilde her şeyi zamana bağlarız – birbirinden çok uzak yıldızlardan, tek bir içbükey küre olarak söz etme alışkanlığında olduğumuz gibi. Böylece, kıyametin yakın ya da uzak olduğu, Milenyum'un yaklaştığı, belli politik, ahlaki, toplumsal reformların eli kulağında olduğu gibi şeylerden söz ederiz, oysa söylemek istediğimiz, şeylerin doğasında düşündüğümüz olgulardan birinin dışsal ve geçici, diğerinin sürekli ve ruhsal olduğudur. Şimdi sabit saydığımız şeyler, olgun meyveler gibi tek tek deneyimizden kopup düşecek. Rüzgâr onları kim bilir nereye sürükleyecek. Şu manzara, şu biçimler, Boston, Londra, geçmişte kalmış herhangi bir kuruluş kadar, bir nefes buğu ya da duman kadar geçici – toplum da öyle, dünya da öyle. Ruh hep ileri bakıyor, burada bir dünya yaratıyor, ardında dünyalar bırakıyor. Onun ne tarihleri, ne törenleri, ne kişilikleri, ne özellikleri, ne insanları vardır. Ruh yalnız ruhu bilir; olayların örgüsü onun üstünden akan giysisinden başka birşey değildir. ...

The Best of Ralph Waldo Emerson, s. 206-10.

Ruhun Zamana Düşüşü

William Irwin Thompson, Amerikalı felsefeci

Bu ninni ruhun bir anısıdır ...

Tarihin eşiği, mittir. Mitleri bilimsel bir şekilde incelersek, bilincin mit yaratıcı bir tarzına geçiş deneyimini

elden kaçıırız. Bir dizi olayın bir başlangıcı ve bir sonu vardır, oysa olayların kaynaklandığı matris bir olay gibi bile görünmez.

Humpty Dumpty bir duvarda oturuyordu.

Humpty Dumpty öyle bir düştü ki,

Kralın bütün atları,

Ve kralın bütün adamları

Onu tekrar bir araya getiremediler.

Humpty Dumpty, aşkınlık ile varoluş arasındaki eşiktir, duvardır, kozmik yumurtadır. Şeylerin dünyasına hiçbir şey kırıp giremeyeceği için, entropi yönündeki hareket geri dönüşsüzdür. Humpty Dumpty, zamana düşmeden önce, ölümsüz ruhtur; düştükten sonra ise, Tanrı'nın ne canlıları ne de melekleri onu zamanın ötesindeki dünyaya geri döndürebilir. İnsanlık durumu, düşmüş olmanın zaman ve parçalanmışlık durumudur. Bu ninni ruhun bir anısıdır, bilimin akılcı dünyasında önemsiz bir çocuk şiiri olarak yitik bir kültürden kalmış eski bir kozmolojinin bir parçasıdır. İnsan bedenini saran ışık ve enerji halesini gören durugörürler onu yumurta şeklinde tarif ederler. İnsanın Humpty Dumpty yumurtası, kendimizin ve bütün tarihimizin bir imgesidir; bizi bu toplumun ölümsüz ruhun dünyasına kabul edeceği şeylerin ötesine götüren bir tarihin imgesidir.

Veda'lardaki kozmolojide ve Batı Afrika'da yaşayan Dogon'ların kozmolojisinde evren, parçalanıp zaman içinde yayılmaya başlayan bir yumurtadır. İlk baştaki birliğin arketipsel bir imgesi olarak kozmik yumurta, bütünlüğü ve parçalanmışlığı, ebediyeti ve zamanı çağrıştırır. Zamana düşüş, kendisi bir olay olmaktan çok, bütün olayların kendisinden çıktığı zaman-uzay koşuludur. Düşüş, hem mantıksal hem de zamansal olarak olayların dünyasından önce geldiği için, bütün antik mitolojiler, ninniler ve modern öyküler boyunca yankılanan o tek

eylem olmalıymış, “Olay” olmalıymış gibi görünür: Te-kin çoka düşüşü, fiziksel evrenin aşkın bir Tanrı’dan doğuşu, ruhun zamana düşüşü, meleksi bir ruhun Australopithecus afrarensis’in bedenine hapsoluşu, ya da özne ve nesnenin ötesindeki koşulsuz bir bilincin her nabız atışında biçime sokulan düşüncenin sözdizimine düşüşü. Düşüş, tek bir kez ve uzun zaman önce olmuş birşey değildir; bilincin her anında özet halinde bulunur. Zamanın ötesindeki düşmemiş dünya, bizim adım adım ilerleyen dünyamızdaki sayılı kalp atışlarının bir zemini olarak kalır. Burada okuduğunuz her harf karaltısını çevreleyen beyaz sayfa gibi, her kalp atışını da ebediyet çevreler ve meditasyon sırasında kişi dikkatini nefesine verirken, kalp atışları arasında açılan kapıdan zamanın dışına çıkabilir. Her aralık bir tinselleşme, her kalp vuruşu bir maddileşmedir; ve bunların ikisi de kutsaldır, zira birinde madde tinselleşir, diğesinde tin maddileşir.

Bütün olayların kendisinden çıktığı zemin olarak Düşüş, zaman anlayışımızın üzerinde duran arketiptir. Eski Ahit’te Adem ve Havva’nın Düşüşü, Milton’ın *Kayıp Cennet*’inde Şeytan’ın Düşüşü, Joyce’un *Finnegans Wake*’indeki İrlanda halk şarkısında Tim Finnegan’ın Düşüşü, ya da Düşüşün *Kaspar Hauser* ve *Dünyaya Düşen Adam* filmlerindeki daha yakın tarihli ifadeleri, bir füğün sesleri gibi, aynı temanın tekrarlarıdır. Ruh, duvarın üstünde oturan Humpty Dumpty gibi zamanın üstündedir: geçmiş, şimdiyi ve geleceği aynı anda görür. Oysa zaman içindeki benliğin bakış açısından, her şey doğrusal bir sıra izler: geçmiş geridedir, gelecek ileride.

The Time Falling Bodies Take to Light, s. 8-10.

Soul'un Doğuşu

Ray Charles, müzisyen ve soul şarkıcısı

Kimileri soul dedikleri sesleri benim bulduğumu söylüyor – ama bunun onuru bana ait değil. Soul, siyahların yalnız kaldıkları zaman söyledikleri şeylerdir yalnızca.

Şarkı yazarken, herkesin anlayabileceği sorunlar ya da duygular üstünde yoğunlaşıyordum. Bu melodilere biyografik denemez herhalde; onları yazdım, hepsi bu. Ama her zaman genel temalara bağlı kalmaya çalıştım – aşk, yürek sızısı, para sızısı, ten zevkleri ve ruhun zevkleri.

“Hallelujah” işi bitirdi. Siyahlar arasında çok iyi sattı, ve herhalde beyazlar arasında da belli bir popülerlik kazanan ilk plağımdı.

Bu ilk *hit*'ler iki yüz bin satarsa memnun oluyordum. Bunların hemen hepsi tek bir pazara -siyahların pazarına- satılıyordu, ama o günlerde iki yüz bin büyük sayıydı. Plaklarımı satın alan beyazlar da vardı tabii – gizlice de olsa alıyorlardı. Ama “Hallelujah”ya kadar, beni dinleyenlerin ezici çoğunluğu siyahtı.

Nat King Cole'u taklit etmeyi bırakıp kendi sesimi bulduğum zaman, yalnızca siyah kulüplerinde ve siyah dans salonlarında başarılı olduğumu fark ettim. Müziğimin çocukluğumdan kazıp çıkardığım kökleri vardı: en karanlık toprağa gömülü müziksel kökler. Doğal olarak, siyahların hemen yüreklerini açabilecekleri müzikti bu.

Ama yavaş yavaş, 1956 gibi, müziğimin kendi insanlarımdan dışındakilere de hitap ettiğini anladım. Plaklarım başka pazarlara girmeye başladı, farklı kentlerde verdiğim konserlere bazen siyahların yanında beyazlar da geliyordu. Başka biri herhalde bu yavaş değişimi benden daha hızlı hazmederdi. Çünkü ben beyaz yüzlerin gitgide

çoğaldığını göremiyordum.

Bu, daha fazla iş ve daha fazla para anlamına geliyordu. Ama bu benim müziğimi değiştirmeyecekti, beni de değiştirmeyecekti. Ne kadar çok insan yaptığım işlerden hoşlanırsa, o kadar mutlu olurdum. Ama hayatımın o noktasında bu beni yalnızca silahlarıma sarılıp kendi programımı izlemeye ikna etti.

Gruptaki çocuklar *blues* çalabiliyordu. Bu her şeyden önemliydi. Bana *blues* çalamayan birini getirin, o daha bunu öğrenmeden ben ondan bıkarım. İzbelerde alçalıp kirlenemiyorsan, eksik birşey var demektir. Aynı *blues*'un -aynı değişimlerin, aynı motiflerin- yüzlerce versiyonu vardır, aynı ilahinin yüzlerce versiyonunun olduğu gibi. Müzik basittir. Ama duygu, insanı yere yapıştıran duygu orada olmalıdır. Yoksa bir işe yaramaz. ...

Popüler müzikte bazı ilginç gelişmeler dikkatimi çekiyordu. Beyaz şarkıcıların siyahların şarkılarını söylemeleri çok yaygınlaşmıştı. Bunu her zaman yapmışlardı ama artık çok daha sık yapıyorlardı. George Gibbs, Pat Boone, Carl Perkins ve Elvis, başarılı olmuş *rhythm and blues* parçalarını uyarlıyorlardı.

Bu beni rahatsız etmiyordu. Amerika'da işler böyle yürüyordu işte. Daha önce karışık müziksel evliliklere inandığımı söylemiştim; hem bir duygunun, ritmin ya da söyleyiş tarzının yayın hakkını almanın bir yolu yok. Ayrıca bu, Beyaz Amerika'nın işe uyandığını gösteriyordu.

Bu arada bir başka şey ortaya çıktı: *rock 'n' roll*. Müzik okullarını tanımlamak epey güç olurdu, ama ben buna kalkışmadım bile. Hayatım boyunca etiketlere karşı çıktım, bana yapıştırıldığı zaman da bundan nefret ettim. Ama sonunda o kadar popüler oldular ki, ben de kullanmak zorunda kaldım.

Kendimi hiçbir zaman *rock 'n' roll*'un parçası saymadım. Bu müziğin öncüleri arasında olduğuma asla inanmadım ve onu başlatmış olmanın ya da doğumuyla herhangi

bir şekilde ilgili olmanın onuruna zerrece talip olmadım.

Gerçek *rock 'n' roll*'u düşündüğüm zaman, Chuck Berry, Little Richard, Bo Diddley gibi çocuklar aklıma geliyor. Sanırım esas adamlar bunlar. Ve onların müziğiyle benimki arasında büyük fark var. Benim yaptıklarım daha yetişkinlere göreydi. Gençlerin ilgisini kolay kolay çekmeyecek bir müzikti; genellikle kederli, hüzünlüydü.

Little Richard'ın "Tutti Frutti"si gibi şarkılar eğleneliydi. Daha az ciddiye. Gençler benim "A Fool for You" ya da "Drown in My Own Tears" gibi şarkılarıma göre çok daha kolay özdeşleşebiliyordu onlarla.

Başkalarını küçümseyip kendi kendime yağ çekmek istemem. Richard, Chuck ve Bo milyonlarca plak sattılar ve bütün sanayiye destek oldular. Ateşli müzikler yaptılar ve bu bazı kalın bariyerleri yıktı. Bu adamların sattıkları, benim o zamana kadar sattıklarımın hepsini birkaç kere katlar. Beyazlara da kamyon kamyon sattılar. Fats Domino beyaz pazarına "Blueberry Hill" ve "Ain't That a Shame" gibi *hit*'ler verdi, bense aynı ligde bile değildim.

Ayrıca *rock 'n' roll* gençlerin kendilerinin de çalabileceği bir müzikti. Little Richard ya da Jerry Lee Lewis'in piyano stili -başparmakla klavyeyi baştan sona sıyırmak- gösterişliydi ve gençler bu seslerden hoşlanıyordu. Hem bunu kendileri de yapabiliyordu.

Ben de bazı mutlu şarkılar söyledim ve oynak tempolu parçalar çaldım. Ama benim, diyelim, "Don't You Know, Baby?" şarkımla Little Richard'ın "Long Tall Sally"sini karşılaştırırsanız, farkı görürsünüz; benim müziğim daha ciddidir, *rock 'n' roll* ile bağlantısı kurulabilecek her şeyden daha kederlidir.

Dans eden insanları göremediğim için, dans çılgınlığı bana dokunmadan geçip gitti. *Jitterbug* ya da *twist* yazmaya kalkmadım. Beni oynatan ritimler yazdım ve bunların başkalarını da oynatacağını hayal ettim.

Beatles, beni dinleyerek yetiştiklerini söylemiş. Onlara inanıyorum, ama benim onlar üzerindeki etkimin bu diğer sanatçıların etkisi kadar büyük olmadığını da düşünüyorum. Gerçekte ben farklı bir dünyadaydım. Beni daha iyi tarif edecek bir etiket aranırsa, “*rythm and blues*” denebilir. Siyahlar yıllardır ne yapıyorsa, ben de öyle takıldım: farklı ritimlerde *blues*¹⁰ çalmak.

Bu tarz, bütün yüreğinle söylemeyi gerektirir. Buna sonradan soul müzik dediler. Ama isimlerin bir önemi yok. Bu yine gospel ve blues müziklerinin aynı karışımı, ama belki iyi bir ölçü tutturmak için tatlı bir melodi eklenmiş. Duyguyu taklit edemeyeceğin bir müzik türü bu.

Şarkılarımı hiçbir zaman plağa kaydetmeden önce dinleyiciler üzerinde test etmediğimi söylemiştim. Test hizmetlerini her zaman kendimden almışımdır. Ama bu kuralın bir kez dışına çıktım –önceden o şekilde planlamış olmasam da. “Ne Derdim”in [“What I’d Say”] rastlantı eseri doğuşundan söz ediyorum.

Orta Batı’da bir kulüpte son parçalarımın birini çalışıyorduk ve sahneden inmemize daha on iki dakika vardı. O türden tipik bir program, yarım saatlik arayla birlikte dört saat sürer. 9:00’dan 11:30’a kadar çalmışız, yarım saat aradan sonra son saate çıkmışız.

Hatırlıyorum, saat 1:00’e yaklaşmıştı ve biz bütün repertuarı bitirmiştik. Aklıma hiçbir şey gelmiyordu, sonunda gruba dedim ki: “Dinleyin, aklıma estiği gibi takılacağım, siz yalnızca beni izleyin.”

Sonra kafa bulmaya başladım. O an aklıma gelen kısa temalar çalışıyorum. İyi geldi, devam ettim. Bir şey bir başka şeye yol açtı, sonra birden kendimi şarkı söyleyip kızlardan tekrarlamalarını isterken buldum. Ben “Şimdi!” diye bağırlıyorum, onlar tekrar ediyor.

¹⁰Blues sözcüğünün “hüzün, karamsarlık” anlamı hatırlansın.

Bütün salonun kaynaştığını, ortada ateşli birşeylerin döndüğünü hissedebiliyordum. Böylece, şurasını bir parça sıkılaştırarak, burasına bir parça Latin ritmi ekleyerek devam ettim. Bitirdiğim zaman insanlar gelip bunun plağını nereden alabiliriz, diye sordular. “Plağı falan yok,” dedim, “vakit doldurmak için şimdi uydurdum.”

Ertesi akşam, birkaç söz daha ekleyip orkestra temalarını düzenleyerek tekrar çaldım. Böyle böyle, birkaç gecede şarkı yerine oturdu. Ve ne zaman çalsam, dinleyicinin tepkisi müthişti.

New York’a dönüş yolunda Jerry Wexler’ı arayıp elimde kayıt için yeni bir şarkı olduğunu duyurdum. “Birkaç gecedir çalışıyorum zaten,” dedim, “bayağı iyi bir şarkı.” Aslında Jerry’ye hiç böyle şeyler söylemezdim. Yapacağım şeyi önceden bildirmeyi sevmem. Ama bu şarkının bunu hak ettiğini düşünüyordum.

Kaydı 1959’da yaptık ve bu benim o zamana kadar çıkardığım en büyük hit oldu. “Hallelujah” gibi hem siyahlara hem beyazlara sattı, ama herkesin hoşuna gitmedi tabii. Birkaç radyo istasyonunda yasaklandı. Şarkıda bazı imalar olduğunu söylediler. Eh, öyle tabii. Kendi şarkılarımın yorumunu yapmak bana düşmez ama, “Ne Derdim” tahmin edemiyorsanız, birşeyler yanlış demektir. Ya böyle, ya da siz aşkın tatlı seslerine alışık değilsiniz.

Brother Ray: Ray Charles' Own Story,
Ray Charles ve David Ritz, s. 173-78, 190-91.

II. BÖLÜM

RUHUN TAHTI

Sen, minyatür halinde ikinci bir dünyasın; güneş ve ay senin içinde, yıldızlar da öyle.

Origen

İç dünya ile dış dünyanın birleştiği yerde ruhun tahtı bulunur. Bunlar nerede çakışırsa, ruh bu çakışmanın her noktasındadır.

Novalis

Tıpkı ilk nedenin kendi içinde bütün şeyleri barındırması, her şeyi bunlardan yaratması gibi, ruhun içinde de bütün maddesiz şeylerin bulunduğu manevi bir nokta vardır. Ve ruhta bir ışık da vardır, ruh bütün şeyleri onunla yaratır. Bu nokta ile bu ışık rastlaştığında, her biri diğerinin yeri olduğunda, işte ancak o zaman kişi zihnine tam olarak sahiptir. Söylenecek başka ne var?

Norwich'li Dame Julian

Giriş

Ruhun ne olduğunu gerçekte kimse bilmez, ancak sabırlı bir araştırma gerektiren anlaşılmasın derinliklerin var olduğu bilinir. Norwich’li Julian’ın dediği gibi, ruhun ışık ve hareket kaynağı olduğundan, engin başlangıçların kaynağı olduğundan başka söylenecek ne var? Ruh zamanla düştükten sonra ne olur? Coleridge’in merak ettiği gibi, “teleskopu ruhumuza çevirdiğimizde” ne görürüz? Düş gücümüzü odaklayarak *çözdüğümüz* nedir? Ruhun toplumsal bir üründen, bedenin çalışmasının bir mistifikasyonundan, beynin donanımının eski bir imgesinden başka birşey olmadığı iddialarına karşı ne söylenebilir? Bilimin kutsanmış duvarları arasında yakında “silikon ruhlar”ın dolaşacağına inananlara ne cevap verilebilir?

İkinci bölümde, Upanişadlardan, o muhteşem “Ruhun Himalayaları”ndan, modern İsviçreli psikiyatr Carl Jung’un derinliklerine kadar, bu eski karışıklığı çözmeye yardımcı olabilecek bir dizi ruh imgesini araştırıyoruz. Bu pasajlarda bulduğumuz şey, mimar Mies Van der Rohe’un sözü biraz değiştirilerek ifade edilebilir: “Ruh ayrıntılarda yaşar.” Burada ruhun boyutlarıyla, yeriyle, metafor gücüyle, gizli rüya kapılarıyla, insana uymayan ölçüsüyle ve zihin, beden ve ruh arasındaki karışıklıkla ilgili zengin imgelerle dolu ifadeler buluyoruz. Tarihin uzun galerisinde dolaşp ruh için ince metaforlar keşfediyoruz: birçok yüzü olan bir elmas, birçok odası olan bir konak, kıvrımlarla

ilerleyen bir nehir, bir alev dili, kor halinde bir küre. William Law onu şöyle görür:

Ama senin bütün bu yetilerinin çıktığı bir kökün ya da derinliğin var; bir merkezden çizgilerin ya da ağaç gövdesinden dalların çıkması gibi. Bu derinliğe merkez, temel, ruhun dibi denir. Bu derinliğe bütünlük, ebediyet denir ...

Bu bütünlüğü kavramak için, William Blake'in "Cennetle Cehennemin Evliliği"nde yazdığı gibi, "önce insanın ruhundan ayrı bir bedeninin olduğu anlayışını ortadan kaldırmak gerek". Benedikten rahibi David Steindl-Rast Birader bir başka yerde önemli bir ayrım yapar: Önemli olan, kendimizi nasıl *düşündüğümüz* değil, kendimizi nasıl *duyumsadığımızdır*. Kendimizi dışarıdan beden olarak deneyimleriz, içeriden ruh olarak. Günlük yaşamda kendimizi ruh-beden varlığı olarak deneyimleriz, ama iç ve dış deneyimlerimiz arasındaki farkları gördüğümüzde karışıklık başlar, oysa "aynı kişide ruh ve beden, varoluşsal olarak birdir".

Bedenle ruhun nihai birliğine dair bu lirik görüş, Cicero'nun *Cumhuriyet*'indeki, "Scipio'nun Rüyası" diye bilinen, Boethius'u, Chaucer'i ve Shakespeare'i büyüleyen bir sahnede çok güzel anlatılıyor. Scipio Africanus'un torununa görüldüğü rüyada, Pitagorasçıların ruh göçü, ölümsüzlük ve göklerin müziği inancına dayanan Roma evreninin genel bir manzarasını buluyoruz. Romalı filozofa göre ruh, öyle denebilirse, bedendeki kutsallığın yaşayan kanıtıdır ve, Grek ve Mısır etkilerine uygun olarak, hareketin kutsal kaynağıdır.

Maddi bir ruh inancının bakış açısını temsil etmek üzere, George Santayana'dan Lucretius üstüne bir deneme seçtim. Santayana burada, Romalı Epikürcü filozofun bilincin asıl temeli ve hareket ettiricisi olarak gördüğü "ruhun dans eden atomları"nın maddi gerçekliğine dair

güç anlaşılır argümanına açıklık getiriyor.

Norwich'li Dame Julian ve Avila'lı Azize Teresa gibi mistiklere göre, ruhun *birlik halinde deneyimi* dışında, Julian'ın Tanrı'yla "bireşmiş" olma dediği, mistisizmin her yerdeki amacının, yani nihai gerçeklikle, evrenle bütünleşmenin bir tür flüt yankısı dışında, ruh üstüne hiçbir teori ortaya konamaz. Yazılarını dinsel bakımdan kendisinden yukarıda olanların buyruğuyla yazan Azize Teresa, mistik teolojinin başyapıtlarından biri olan *İçteki Kale*'de ruhu, bedenın konutlarında araştırılabilircek "tek bir elmadan yapılmış bir kale gibi" diye betimliyor. Thomas Aquinas, ruhun bir tür cisim olduğunu söyleyen "eskilerin felsefesi"ne karşı çıkararak ruhun gerçek doğasını açıklamaya çalışıyor. Ustası Aristoteles'e uygun olarak, ruhun bir cisim olmadığını ama bedenın içinde olduğunu, yaşamın "ilk ilke"sinin kanıtı olduğunu söylüyor.

Maddi ruh üstüne yüzlerce yıllık tartışma, on altıncı yüzyıl filozofu Descartes'ın yapıtında karşımıza çıkıyor. Onun ruhu beyindeki epifiz bezinde "keşfetmesi", ünlü "makinedeki hayalet", sonraki üç yüzyıl boyunca Batı felsefesinin dışlılarındeki hortlak haline gelmişti.

Bedene yerleşmiş maddi ruh fikri niçin ortaya çıktı? Felsefeci William Barrett, *Death of the Soul* kitabında bunu merak ediyor. Onun tahminine göre, ölümsüzlük sorununun merkezi bir önem taşıdığı zamanlarda, insanların ölümden sonra varlıklarını sürdürüp sürdüremeyecekleri konusundaki kaygılarını yatıştırmak için bu ruh anlayışı vurgulanıyordu. Grek ve Arap filozoflarından yaptığı çevirilerle Rönesans'ı ateşleyenlerden biri olan, Floransa Akademisinin dahi hocası Marsilio Ficino ise her şeyi ruhun ışığında görüyordu. Ficino'ya göre, "ruhun gözü", içimizdeki düş gücünün yaşamı için giriş kapısıdır ve bu, Rönesans düşünürlerinin inandığı gibi bize insanlığımızı veren ruhsal özelliklerin yaşamını derinleştirmek için bir poetik ve derin bir beden bilinci gerektirir. Yine bu beden

bilinciyle ilgili olarak, Walt Whitman'ın zihin, beden ve ruhun kaynaşmasını heyecanla kutladığı "Beden Elektrikinin Şarkısını Söylüyorum" şiirinden iki bölüm seçtim.

Ficino'nun "astropsikoloji"sinde Thomas Moore'un "ruhun hareketinin çeşitleri"ni görmesi gibi, felsefeci Jacob Needleman da, Hristiyanlığın sabit ruh fikrinde, böyle bir gizemli hareketi yakalamanın olanağı yitirildiği için, tarihsel bir felaket görüyor. Onun hocası Peder Sylvan'dan, "bir gün içinde bin kez etkinleşen ve sönen" öngörülemez bir enerji (yokluktan çıkıp yokluğa dönen kararsız atom altı parçacıklara benzemiyor değil) ile ilgili bir "kayıp ruh geleneği"ni öğreniyoruz. Böyle "açık uçlu" bir şekilde anlaşılan "toplanmış dikkatin gücü" bilinçli olarak ruhu yaratıyor.

Yüzyılımızda "modern insanın ruh arayışı"nı en fazla teşvik edenlerden biri olan Carl Jung, aynı adı taşıyan kitabından seçtiğim parçada, ruhun temelli "ötekiliğine" karşı çıkarılan modern argümanı yıkmaya çalışırken, bilimsel materyalizmin Kuşkucu Thomas'larıyla uğraşıyor. Kendisinden önceki Carl Carus gibi Jung'a göre de ruhun bilinçdışı yaşamı bilinçli yaşamın gerçek temelini oluşturur. "Ben" duygumuz bu tükenmez kaynaktan çıkar. Ama ruh hallerimiz, heyecanlarımız, rüyalarımız -ruhun farklı görünüşleri- üstünde fiilen hiçbir kontrolümüz olmadığı için, Jung "kendi evimizin efendisi" olup olmadığımızı ciddi bir şekilde sorgular. Yerli halklar binlerce yıldır, Aiken'in yanında yürüyen hayaleti akla getiren ruhun böyle bir "öteki"liğine inandı, ama bilimsel akılcılar buna dudak büktü.

Ruh ile tin arasındaki kılı kırk yaran metafizik ayrımla doğal olarak kafası karışanlar için, James Hillman'ın çığır açıcı *Re-Visioning Psychology* kitabından aydınlatıcı bir pasaj seçtim. "Ruh ile Tinin Ayrılan Yolları" başlığını koyduğum pasajda Hillman, bu yitirilmiş ayrımın izlerini Kartezyen ayırmada ve bunun yol açtığı zihin, beden ve

ruh arasındaki belirsiz karışım da buluyor. Hillman'a göre, tinin yükseklerde gezen, aşkın özellikleri ile ruhun derinlerdeki hayal diyarı arasındaki fark (dağcılık ile mağaracılık arasındaki farka mı benziyor?) "hayal gücünün kayıp krallığı"nın giriş kapısıdır.

Ruhun tahtı, iç dünya ile dış dünyanın çakıştığı yerdedir; zihin, beden ve ruhu birbirine bağlayan, enerjinin kum saati belinde iç dünya ile dış dünyanın birleştiği yerdedir. Buradaki pasajlar, insan varoluşunun temel ikilemelerinden birinin -Fransız sürrealist Georges Bataille'ın ölümünden sonraki bedenle ilgili olarak "süreksizlik kaygısı" dediği şeyin üstesinden gelme ihtiyacının- engin bir süreklilik ileri süren fikir ve imgeler yoluyla farklı çözümlerini temsil ediyor. Bu mücadelenin şiiri, büyük Coleman Hawkins'ın "Body and Soul" plağı üstüne kısa öyküsünde Al Young'ın dediği gibi, "sessiz müziği, görünmez resmi, zamanın çağlar boyunca giydirilmesini" anlatır.

Mundaka Upanişad

İkinci Mundaka, İkinci Khanda 6, 7
(M.Ö. altıncı yüzyıl)

Damarların birleştiği
Yürekte gezer çeşitlenerek
Tekerleğin ortasında birleşen
Çubuklar gibi.
Om! – Böyle düşün Ruhu [Atman].
Döven¹¹ olur sana
Karanlığın ötesine geçmen için.

Ruh [Atman] ki her şeyi bilir, her şeyi anlar
Ona aittir dünyanın bu görkemi –
Kutsal Brahma kentindedir¹²
Ve göklerde, esir içinde.
Zihin olur, duyuların bedenine yol gösterir.
Kalbe yakın gıdalarla beslenir.
Sevinçle parlayan Ölümsüzü seyreder
Bunu anlayan bilge kişi.

The Perennial Philosophy,
Aldous Huxley, s. 206.¹³

Scipio'nun Rüyası

Marcus Tullius Cicero, Romalı devlet adamı ve yazar, M.Ö. 106-43.

... narin bedeni de ölümsüz bir ruh harekete geçirir.

¹¹Ekinler iyice ezildikten sonra dövenin kaygan bir zeminde gider gibi rahat bir şekilde yol almasına telmihte bulunuluyor. –Çev. n.

¹²Yürekte olduğu kastediliyor. –Çev. n.

¹³Metin (ve başlıktaki bir hata) Max Müller edisyonuna göre düzeltildi. –Çev. n.

Samimiyetle gayret göster ve emin ol ki yalnızca bedenin ölümlüdür, gerçek benliğin değil. Zira sen, görüldüğün bu fiziksel biçimden ibaret değilsin; gerçek insan ruhtur, insanların işaret edebildiği o fiziksel beden değildir. Öyleyse bil ki, yaşayan, hisseden, hatırlayan ve önceden gören, ve üstün Tanrı'nın evreni yönetmesi gibi buyruğu altındaki bedeni yöneten, yönlendiren ve hareket ettiren şey kutsal bir ilke ise, senin gerçek doğan kutsaldır. Ve kısmen ölümlü olan dünyayı ebediyen yaşayan Tanrı'nın kendisinin harekete geçirmesi gibi, narin bedeni de ölümsüz bir ruh harekete geçirir.

Zira sonu gelmez hareket gücüne sahip olan, ebedidir. Diğer yandan, başka şeylere hareket veren ve kendisi de dış nesneler tarafından harekete geçirilen şey, hareketi sona erdiğinde yaşamını yitirmek zorundadır. Buna göre, ancak kendisinden gelen bir hareketle hareket edenin hareketi hiçbir zaman durmaz, çünkü kendisi onu hiçbir zaman terk etmez; ve üstelik bu, hareket eden başka her şeyin hareket kaynağı ve başlangıcıdır. Başlangıcın kaynağı yoktur, zira bütün şeyler başlangıçtan çıkar, bir başka şeyden başlama ise başlangıç olamaz. Öyleyse, başlangıç hiçbir zaman doğmadığı gibi, hiçbir zaman ölmez de. Zira başlangıç, ortadan kalkarsa, bir daha ne kendisi bir başka kaynaktan yeni yaşam alır ne de kendisinden bir başka şey yaratır, çünkü bütün şeyler bir başlangıçtan çıkmak zorundadır. Bundan şu çıkar ki, hareketin başlangıcı, kendisinden gelen hareketle hareket eden ve ne doğabilen ne de ölebilen türer. Böyle olmasaydı, bütün gök ve evren çöküp hareketsiz kalırdı ve bir daha hiçbir zaman kendisini tekrar harekete geçirebilecek bir itiş almazdı.

Dolayısıyla, kendisinden hareket edenin ebedi olduğu açıksa, bu gücün ruha verilmiş olduğunu kim inkâr edebilir? Zira dış kuvvetlerin harekete geçirdiği her şey ölüdür,

yaşama sahip olansa içindeki ve kendi doğasında bulunan bir itişle hareket eder. Bu itişse ruhun özü ve gücüdür işte. Öyleyse, kendisinden hareket eden tek şey ruhsa, elbette yaratılmış değildir, ebedidir. Onu en soylu şekilde eğit! ... Böyle uğraşlarda kullanılan ve disipline sokulan ruh bu konağa, kendi doğal yuvasına daha hızlı uçar. Et içinde mahpus olduğu halde gözünü dışarı dikerse, kendi ötesinde yatanı düşünerek kendisini bedenden mümkün olduğunca ayırırsa, bu yolculuğu daha çabuk yapar. Zira kendini cismani zevklere teslim etmiş, kendini sanki tutkuların kölesi haline getirmiş, şehvetin Tanrı ve insan yasalarını çiğnemeye sevkettiği insanların ruhu, bedenden ayrıldıktan sonra yeryüzünün yakınlarında dolaşmaya başlar, ancak çağlar boyunca sürüklendikten sonra buraya geri dönebilir.

Dedem gözden kayboldu, uykumdan uyandım.

De re publica, çev. George H. Sabine ve Stanley B. Smith.

Lucretius ve Maddi Ruh

George Santayana, Amerikalı filozof, 1863-1952

Zira önceden var olan bilincin bedenin oluşumunu yönetmesi, onu hareket ettirmesi, ısıtması ya da yönlendirmesi nasıl kavranabilir?

Ruhun maddi olduğunun söylenmesi, modern kulaklara tuhaf ve barbarlara özgü birşey gibi gelir. Ruhun özünün bilinç olduğunu dünyaya öğreten Descartes'tan sonraki bir çağda yaşıyoruz; bilince maddi demekse beyazın siyahlığından söz etmek olurdu. Oysa ruh sözcüğünün antik çağdaki kullanımı ona epey farklı bir anlam veriyordu. Ruhun özü, bilinçli olmaktan çok, bedenin oluşumunu yönetmek, onu hareket ettirmek, ısıtmak ve yönlendirmektir. Ruhu yalnızca bu ışık altında düşünürsek, ruhun

maddi olması gerektiğini söylemek, paradoks gibi görünmez, hatta malûmu ilâm etmek gibi görünebilir. Zira önceden var olan bilincin bedenini oluşumunu yönetmesi, onu hareket ettirmesi, ısıtması ya da yönlendirmesi nasıl kavranabilir? Böyle bir mucizeyi gerçekleştirebilen bir tin, ne olursa olsun, insani olmazdı, tamamen tanrısal olurdu. Öyleyse, Lucretius'un maddi dediği ruh, bilinçle değil, bilincin temeliyle özdeşleştirilmelidir, ki bu aynı zamanda bedendeki yaşamın da nedenidir. Lucretius bunu, çok küçük ve uçucu atomların bir kümesi, bir tür esir olarak kavrar; bu atomlar yaşam boyunca nefesle bol bol alınır, ölümden nefesle dışarı verilir.

Ama bu teori kabul edilse bile, Lucretius'un asıl savunmak istediği nokta, yani ölümden sonraki bir yaşamın mümkün olmadığı kanıtlanmış olmaz. Ruhun atomları da bütün atomlar gibi yok olmazdır; bilinç bunların küçük bir grubunun ya da (daha sonra Leibniz'in düşündüğü gibi) bir tanesinin bahtına bağlıysa, bu atomlar bedenden ayrılıp uzayın başka bölgelerinde dolaşmaya başladıktan sonra da bilinç var olmaya devam edebilir. Gerçekten, bir arının gökyüzünü ya da bahçeyi kovandan daha heyecan verici bulabileceği gibi, atomlar da bu serüveni daha çekici bulabilir. Ruhun bölünebilirliği, bedendeki tahtının parçalı olması ve beden dışında ruhu bekleyen tehlikeler üstüne bütün öne sürdükleri, Lucretius'un canını sıkıran meşum olanağı ortadan kaldırmaya yetmez.

Lucretius bizi öldüğümüz zaman yok olup gittiğimize ikna etmek için, kaba deneyime ve içkin olasılığa dayanmak zorundadır: Değişen şey, yok olmaz değildir; başlayan şey, biter; zihinsel gelişme, sağlık, aklı başındalık, bir bütün halinde beden kaderine katkıda bulunur (açık ki ruh atomlarının kaderine değil); tutkular bedensel yaşamla ve dünyadaki bir durumla ilgilidir; kendimizi farklı bir maske altında ya da yeni bir ortamda bulamayız; geçmişte var olmuşsak, o varoluşu hatırlamıyoruz, öyleyse,

gelecekte var olacaksak, o zaman da şimdikini hatırlamaya-
yacağız. Bunlar etkileyici düşüncelerdir ve Lucretius'ta
onun alışılmış canlılığıyla ve gerçeklik çeşnisiyle sunul-
muştur. Böyle bir sunuş bilimsel olarak hiçbir şeyi kanıt-
lamasa da, bu iyi felsefe ve iyi şiirdir; birçok deneyimi yan-
yana getirir ve bunlar üstüne soylu bir yargıda bulunur. Sa-
natçının gözleri modelinde: yaşam için ölümü resmediyor.

Three Philosophical Poets, s. 49-51.

Zamanın Doluluğunda

Bingen'li Hildegard, Alman mistik, 1098-1179

*Zamanının doluluğunda
bu yaratım solduğu zaman,
döner dinçliği kaynağına.*

*Doğanın altındaki yasadır bu.
Görevini bitirdiği zaman
dünyanın unsurları,
toplanır olgun meyveleri
gerisingeri Tanrı'ya.*

*Ne ki ruhun yaşamına
bağlı bunların hepsi:
kuşburnu etindeki öz gibi,
tinsel canlılık yaşar ruhta.*

*Yüksek ruhlardan çağlar
yaratımın unsurları gibi erdem,
ve geri döner aynı coşkuyla
bütün yürekle edilen duada.
Yaşayan tinin nefesidir ruh.*

Duyarlıdır tin bedende,
nüfuz eder her yanına.

Verimli kılar toprağı,
ona nefes verir hava.

Onun ruhu hava demek:
nem, yeşillik veren toprağa.

*Meditations with Hildegard of Bingen,
Gabriele Uhlein versiyonu, s. 60.*

Ruh Tanrı'yla Bireşir

Norwich'li Dame Julian, İngiliz mistik, 1343-1419 (yaklaşık)

Ruh,
o soylu, sevinçli yaşam,
yani bütün barış ve sevgi,
çeker bedeni, verir rızasını
Tanrı'nın lütfuyla.

Ve ikisi bireşir
ebedi mutlulukta.
Ruh Tanrı'yla bireşir:
ebedi iyilikle.
Ve Tanrı'yla ruh arasında
ne gazap kalır ne bağışlanma
çünkü
yoktur hiçbir ara.

Bedenle ruh arasında
Tanrı'nın kurduğu
o bireşme
öyle olmalı ki

kurtarsın bizi
çifte ölümden

Meditations with Julian of Norwich,
Brendan Doyle versiyonu, s. 31.

Bütün Şeylerin İmzası

Paracelsus, hekim, simyacı, 1493-1541

Hiçbir şey ortaya çıkarılamayacak kadar gizli ya da saklı olmadığına göre, her şey gizli olanı açığa vuran şeylerin keşfine bağlıdır.

İmza ve türlerinin açıklaması: (imza dört türe ayrılır). Hiçbir şey yoktur ki Doğa onu özünün keşfedilebileceği şekilde imzalamamış olsun ... yıldızların da bilinmelerini sağlayan hareketleri vardır. Aynı şey insan için de geçerlidir, şu farkla ki, yıldızlar insana onun hareketinin saptanabileceği sabit çizgiler verir. Ve tıpkı yıldızların hareketi gibi insanın çizgisi de bir karmaşıklık gösterir. Görebileceğiniz gibi, her bitkiye kendi doğasına uyan biçim verilmiştir; bunun gibi insan da kendi iç doğasına karşılık gelen bir biçimle donatılmıştır. Belli bir bitkinin ne olduğunu bu biçimin göstermesi gibi, belli bir insanın ne olduğunu da onun işareti gösterir. Bu, insanın adı, cinsiyeti gibi özelliklerle değil, insanın aslında bulunan özelliklerle ilgilidir. İmzaları anlama sanatı, her varlığa kendi iç doğasına uyan doğru adı vermeyi öğretir bize. Kurda koyun denemez, güvercine tilki denemez; her varlığa kendi doğasına uyan bir ad verilmelidir. Bu dört tür imza yoluyla Doğa insanın içinde yatan bütün doğal sırları açığa vurur. Hiçbir şey ortaya çıkarılamayacak kadar gizli ya da saklı olmadığına göre, her şey gizli olanı açığa vuran şeylerin keşfine bağlıdır. Bundan şu çıkar ki, el falı

böyle sırların imzalarını anlar, her insanın ruhunun doğası bu çizgi ve damarlara uyar. Aynı şey, zihnin ve ruhun içeriğine göre oluşmuş ve biçimlenmiş olan yüz için ve yine insan bedeninin oranları için de geçerlidir. Böylece astronominin bu üyesi her tür ruhu betimleyebilir. Zira Doğa denen heykeltıraş öyle ustadır ki, ruhu biçime değil, biçimi ruha uydurur; yani bir insanın biçimi onun yüreğindeki kılere uygun olarak oluşmuştur. Doğa, bir resmi tamamladıktan sonra ona imzasını koymayan, zira resminde imza bulunmayan bir ressam gibi iş görmez; güçsüz bir gölge gibidir o. Bununla birlikte, sanat yaşayan varlıkların Yapıcısından çıkar. Ve sanatçı ne kadar başarılı olacaksa, imzaları anlama sanatında usta olması o kadar gereklidir. Bu sanatların temelleri, bu üç imza türünde yatar. Dördüncü tür, insanın alışkanlıklarıyla ve davranışıyla ilgilidir ve bunu bilen, imzaları anlamakta tam bir sanatçıdır.

Paracelsus: Essential Readings,
seçen ve çeviren Nicholas Goodrick-Clarke, s. 129-30.

İçteki Kale

Avila'lı Azize Teresa, İspanyol Carmelite rahibesi, 1515-1582

Ruhu tek bir elmastan ya da berrak bir kristalden yapılmış bir kaleymiş gibi düşünmeye başladım; Cennette birçok konutun bulunması gibi, birçok odası olan bir kale.

Bugün, söyleyecek birşey bulamadığımdan, bana yüklenen görevi nasıl yerine getireceğim konusunda hiçbir fikrim olmadığından, Efendimize benim aracılığımla konuşması için yalvarırken, üstüne bir bina dikilebilecek bir temel kurmak üzere şimdi yazacağım düşünce geldi aklıma. Ruhu tek bir elmastan ya da berrak bir kristalden yapılmış bir kaleymiş gibi düşünmeye başladım; cennette

birçok konutun bulunması gibi, birçok odası olan bir kale. Şimdi bunu dikkatle düşünersek, kız kardeşlerim, erdemli insanın ruhu, bir cennetten başka birşey değil; Tanrı'nın söylediği gibi, O'nun Kendi hazzını bulduğu bir cennet. Zira, o kadar güçlü, o kadar bilge, o kadar saf, iyi olan her şeyle o kadar dolu bir Kral'ın hoşlandığı odanın neye benzeyeceğini düşünürsünüz? Bir ruhun muhteşem güzelliğiyle ve muhteşem kapasitesiyle karşılaştırılabilecek birşey bulamıyorum. Gerçekten, aklımız ne kadar keskin olursa olsun, Tanrı'nın bir anlayışına ne kadar ulaşabiliyorsa bunun bir kavrayışına da ancak o kadar ulaşabilecektir; zira Tanrı'nın Kendi söylediği gibi, O bizi Kendi görüntüsünde ve Kendisine benzer yarattı. Şimdi, bu böyleyse -ki böyledir- bu kalenin güzelliğini kavrama çabasıyla kendimizi tüketmenin bir anlamı yoktur; zira ruh O'nun yaratımı olsa da, ve dolayısıyla ruh ile Tanrı arasında yaratılmış olanla Yaratan arasındaki kadar büyük bir fark bulunsa da, Cenab-ı Hak'ın ruhu Kendi görüntüsünde yarattığını söylemesi, ruhun muhteşem güzellik ve vakarının bir kavrayışına ulaşamayacağımız anlamına gelir. Kendi kusurumuz yüzünden kendimizi anlamamamız, ya da kim olduğumuzu bilmememiz, hiç de küçük bir hayıflanma ve utanç kaynağı değildir. Birine kim olduğu sorulsaydı da o bunu söyleyemeseydi, anasının babasının kim olduğuna ya da hangi ülkeden geldiğine dair hiçbir fikri olmasaydı, bu büyük bir cehaletin işareti olmaz mıydı, kız kardeşlerim? Gerçi bu büyük bir aptallıktır, ama biz ne olduğumuzu keşfetmeye çalışmazsak, yalnızca bu bedenlerde yaşadığımızı bilirsek, ve başkalarından öyle işittiğimiz ve Dinimiz öyle söylediği için ruha sahip olduğumuz konusunda muğlak bir fikre sahip olmakla kalırsak, bizimki çok daha büyük bir aptallık olur. Ruhumuzda hangi iyi özelliklerin bulunabileceğine, onda Kimin ikâmet ettiğine ya da onun ne kadar aziz olduğuna gelince – bunları nadiren düşünüyoruz ve ruhumuzun güzelliğini

dikkatle koruma konusunda pek gayret göstermiyoruz. Bütün ilgimiz elmasın oturtulduğu kaba saba yuvada, kalenin dış duvarlarında – yani bedenimizde.

The Interior Castle,
ed. ve çev. E. Allison Peers, s. 28-29.

Ruh bir Cisim mi?

Thomas Aquinas, İtalyan filozof, Dominikan rahibi, 1225-1274

Ruhun doğasını araştırmak için, ruhun ... yaşamın ilk ilkesi olarak tanımlandığını peşinen söylememiz gerekir.

Böylece Birinci Fasıla geçiyoruz:

1. İtiraz. Ruh bir cisim gibi görünüyor. Zira ruh beden hareket ettiricisidir. Ve hareket etmeden hareket ettirmez. Birincisi, çünkü açık ki hiçbir şey, kendisi hareket etmeden hareket ettiremez, zira kendisinde bulunmayı veremez. Örneğin, sıcak olmayan sıcaklık veremez. İkincisi, çünkü eğer hareket ettiren ve kendisi hareket ettiren birşey varsa, *Fizik*¹⁴ viii'de kanıtlandığı gibi, bunun ebedi ve tekdüze hareketin kaynağı olması gerekir. Oysa hayvanlarda ruhun neden olduğu harekette durum böyle görünmüyor. Dolayısıyla, ruh hareket eden bir hareket ettiricidir. Bütün hareket eden hareket ettiriciler ise cisimdir. Öyleyse ruh bir cisimdir.

2. İtiraz. Ayrıca, bütün bilgi benzerlik yoluyla gelir. Oysa bir cisim ile cisimsel olmayan birşey arasında hiçbir benzerlik olamaz. Dolayısıyla, ruh bir cisim olmasaydı, cisimsel şeylerin bilgisine sahip olamazdı.

3. İtiraz. Ayrıca, hareket ettiren ile hareket eden arasında temas olması gerekir. Oysa ancak cisimler arasında

¹⁴Aristoteles'in *Fizik*'i. –Çev. n.

temas olur. Dolayısıyla, ruh bedeni hareket ettirdiğine göre, ruh bir cisim olmalı gibi görünüyor.

Bunların tersine, Augustinus ruhun cisme kıyasla basit olduğunu, çünkü herhangi bir hacimle mekân işgal etmediğini söyler.

Cevabım şu ki, ruhun doğasını araştırmak için, ruhun dünyamızdaki yaşayan şeylerde yaşamın ilk ilkesi olarak tanımlandığını peşinen söylememiz gerekir; zira yaşayan şeylere canlı¹⁵, yaşamı olmayan şeylere cansız denir. Şimdi, yaşamı başlıca iki etkinlik gösterir: bilgi ve hareket. Eski-nin filozofları, kendi tasavvurlarının üstüne yükselemedikleri için, bu etkinliklerin ilkesinin cismani birşey olduğunu sandılar; zira yalnızca cisimlerin gerçek şeyler olduklarını, cismani olmayanın hiçbir şey olmadığını ileri sürdüler. Böylece ruhun bir tür cisim olduğunu savundular. Bu kanının yanlış olduğu, birçok yoldan kanıtlanabilir; ama biz, ruhun bir cisim olmadığını tamamen evrensel ve kesin bir şekilde gösteren tek bir kanıt kullanacağız.

Yaşamsal etkinliğin her ilkesinin bir ruh olmadığı açıktır, zira o zaman göz bir ruh olurdu, çünkü göz görmenin ilkesidir; aynısı ruhun diğer araçlarına da uygulanabilir. Oysa ruh dediğimiz, yaşamın ilk ilkesidir. Şimdi, yüreğin hayvanlarda yaşamın bir ilkesi olduğu gibi, bir cisim yaşamın bir ilkesi olabilirse de, hiçbir cisim yaşamın ilk ilkesi olamaz. Zira şu açık ki, yaşamın bir ilkesi olmak, ya da yaşayan bir şey olmak, cisim olarak cisme ait değildir, çünkü eğer öyle olsaydı, her cisim yaşayan bir şey ya da yaşamın bir ilkesi olurdu. Dolayısıyla, bir cisim, yaşayan bir şey olmaya ya da hatta yaşamın bir ilkesi olmaya ancak böyle bir cisim olarak yeterlidir. Şimdi, o cisim, fiilen öyle bir cisim olmasını, onun edimi denen bir ilkeye borçludur. Dolayısıyla, yaşamın ilk ilkesi olan ruh, bir cisim değil, bir cismin edimidir; tıpkı ısınmanın ilkesi olan sıcaklığın bir cisim

¹⁵Aristoteles'ten gelen kullanımına göre "ruha sahip". -Çev. n.

olmayıp bir cismin edimi olması gibi.

1. İtiraza Cevap. Hareket eden her şeyin bir başka şey tarafından hareket ettirilmesi gerektiğine göre, bu süreç belirsizce uzatılamayacağı için, her hareket ettiricinin hareket etmediğini kabul etmek zorundayız. Zira, hareket ettirilmek potansiyellikten edimselliğe geçmek olduğundan, hareket ettirici, hareket ettirilenin edimde bulunmasına neden olduğu ölçüde, kendisinde olanı ona verir. Ama *Fizik* viii'de gösterildiği gibi, tamamen hareketsiz olan, özsel olarak da ilineksel olarak da hareket etmeyen bir hareket ettirici vardır; ve böyle bir hareket ettirici, ebediyen tekdüze bir harekete neden olabilir. Bununla birlikte, özsel olarak değil ama ilineksel olarak hareket eden ve bu yüzden tekdüze bir harekete neden olmayan bir başka tür hareket ettirici daha vardır. İşte ruh böyle bir hareket ettiricidir. Ve yine, özsel olarak hareket eden bir hareket ettirici de vardır – yani cisim. Eskinin filozofları, cisimlerden başka hiçbirşeyin var olmadığına inandıkları için, her hareket ettiricinin hareket ettiğini, ruhun da özsel olarak hareket ettiğini ve bir cisim olduğunu savundular.

2. İtiraza Cevap. Bilinen şeyin benzerliğinin fiilen bilenin doğasında olması gerekmez. Ama potansiyel olarak bilen ve daha sonra edimsel olarak bilen bir varlık söz konusu olduğunda, bilinen şeyin benzerliğinin, edimsel olarak değil, yalnızca potansiyel olarak, bilenin doğasında olması gerekir; ve nitekim renk edimsel olarak gözbebeğinde değildir, yalnızca potansiyel olarak öyledir. Dolayısıyla, cismani şeylerin benzerliğinin edimsel olarak ruhun doğasında olması gerekmez, ama ruhta böyle bir benzerliğin potansiyelinin olması gerekir. Oysa eski filozoflar edimsellikle potansiyellik arasında ayrım yapmayı bilmiyorlardı; böylece, cisimlerin bilgisine sahip olması için ruhun da bir cisim olması ve bütün cisimleri oluşturan ilkelerden ibaret olması gerektiğini savundular.

3. İtiraza Cevap. İki tür temas vardır: *nicelik* teması ve

güç teması. Bir cisim, bunlardan birincisiyle ancak bir başka cisme temas edebilir; ikincisiyle, cismani olmayan bir gerçeklik, bir cisme temas edip onu hareket ettirebilir.

The Summa Theologica,
ed. Anton C. Pegis, s. 281-83.

Ruhun Yeri

René Descartes, Fransız filozof, 1596-1650

Fasıl 31

Beyinde ruhun işlevlerini bedenin diğer bölümlerinde olduğundan daha özgül bir şekilde yerine getirdiği küçük bir salgı bezinin var olduğuna dair.

Şunu da bilmeliyiz ki, ruh bütün bedene bağlı olmakla birlikte, işlevlerini bedenin bütün diğer bölümlerinde olduğundan daha özgül bir şekilde yerine getirdiği bir bölüm vardır. Genellikle bu bölümün beyin ya da belki yürek olduğuna inanılır: beyin, çünkü duyunların organlarıyla ilişkilidir; yürek, çünkü tutkularımızı yürekteymiş gibi hissederiz. Ama konuyu dikkatle incelediğimde, ruhun işlevlerini doğrudan doğruya yerine getirdiği beden bölümünün yürek ya da bütün halinde beyin olmadığını, beynin yalnızca en içteki parçası olduğunu açıkça ortaya çıkardım gibi görünüyor bana. Beyin maddesinin ortasına yerleşmiş çok küçük bir salgı bezi olan bu parça, ön kıvrımlardaki yaşam sıvısının arka kıvrımlardakiyle etkileşime girdiği yolun üstünde asılıdır ve bu bezdeki en küçük bir hareket bu sıvının seyrini büyük ölçüde değiştirebilmekte, buna karşılık da sıvının seyrindeki en küçük değişiklik bu bezin hareketlerini büyük ölçüde etkileyebilmektedir.

Essential Works of Descartes,
çev. Lowell Bair, s. 123-24.

Sesin Ruhu

Henry David Longfellow, Amerikalı şair, 1807-1882

İnsan sesi ne muhteşemdir! Gerçekten, ruhun orgudur ses! Akıl ortalık yerde, insanın alın ve gözlerindeki tah-tında oturur; duygularsa insanın yüzünde yazılıdır. Oysa ruh kendisini yalnızca seste açığa vurur – Tanrı’nın ken-disini peygambere “sakin, alçak sesle” ve yanan bir çalı-nın sesiyle açığa vurması gibi. İnsanın ruhu görülmez, ama işitilir. İnsanın göremediği o ebedi çeşmenin akışını yalnızca bir ses ele verir.

Elbert Hubbard's Scrapbook,
Elbert Hubbard, s. 228.

Kıvrılan Psyche Nehri

Carl Gustav Carus, Alman saray hekimi, 1789-1869

Ruhun bilinçli yaşamının doğasını anlamanın anahtarı, bilinçli olmayanın alanında yatar. Psyche’nin sırlarına da-ir gerçek bir anlayışa ulaşmanın önündeki bütün güçlük-ler, hatta bunun görünüşteki olanaksızlığı, bu ışıktaki apa-çık ortaya çıkar. Bilinçte bilinçsiz olanın farkına varmak kesinlikle olanaksız olsaydı, insanın kendi psyche’sini anlama umudunu büsbütün terk etmesi gerekirdi. Ama bu olanaksızlık yalnızca görünüşteyse, psyche’nin bir bi-liminin ilk görevi, insan zihninin bu derinliklere nasıl inebileceğini açıklamaktır.

Buna girişmeden önce, ruhun bilinçsiz yaşamının fi-ilen ne ölçüde bilinçli yaşamın gerçek temelini oluşturu-duğunu araştıralım.

İç yaşamımıza göz attığımızda, psişik yaşamımızın en

büyük bölümünün bilinçsiz olanın alanında yattığını hemen görürüz. Belli bir anda yalnızca birkaç fikrin bilinçli olarak farkında olduğumuz halde, o anda bilmediğimiz, tamamen bilinç dışı ama yine de kesinlikle var olan binlerce fikir üretiriz sürekli olarak. Bu, psişik yaşamın en büyük bölümünün bilinç dışının gecesinde yattığının bir göstergesidir. Aşağıda, fikirlerin olağanüstü evrimini izlediğimiz zaman, psyche'nin yaşamının, güneş ışığıyla ancak küçük bir kısmı aydınlanan, kıvrımlar yaparak ilerleyen büyük bir nehirle karşılaştırılabileceğini göreceğiz ...

Kısmen bilinç dışı olanın saf bilinçle, olgunlaşmış zihinle yakın bağlantısına belki aşağıdaki analogi açıklık getirebilir. Ruhun bütünüyle bilinçli tarafı, gotik bir katedralin göklere yükselen, zengin süslemeleriyle göz kamaştıran parlak kulesidir; ama toprağın derinliklerine inen temeller ve sağlam bir duvar ve demir yapısı onu desteklemeseydi, o yüksekliklere ulaşamaz ve böyle bir güzellikle parlayamazdı. Ruhun bilinçli yaşamının en ince niteliklerinin hepsi de bilinçsiz ruha sayısız yoldan bağlıdır. Tek bir demir kısaç kırılırsa ya da temel taşı çökerse, katedralin kulesi yıkılır. Ruhun kalbe kan akışını yöneten ya da nefes devrelerini düzenleyen bilinç dışı etkinliği en küçük bir engel tarafından durdurulursa, zihnin en göz alıcı ürünleri de sönüp gider.

Bu düşünceler çoğu zaman gözden kaçır. Akla geldiği zamansa, zihnin bedene bağımlı olmasına esef edilir. Oysa bu şeyleri bütünlüğü içinde görebilen gözler için bu durum, ruhun bilinçli ve bilinç dışı alanlarının tek ve aynı tanrısal fikirde paylaştıkları ortak temelin güzel ve gerekli bir göstergesi gibi görünür.

Ruhun bilinç dışı dünyasının bu muhteşem, gizemli süreçleri bilinçli zihin tarafından anlaşıldığında, bu zihin kendisini karanlık yağmur bulutları üzerinde yüzen bir gökkuşağı gibi bilinçsiz olana dayanmış halde gördüğünde,

özel olanı anlamak için temel atılmış demektir. ...

Ruhumuzun yaşamının kökenine derinden ve dikkatle nüfuz etmeye çalıştığımızda, embriyonik durumda ruhun bilinçsiz olarak hüküm sürdüğü noktasına, bu temel noktaya geri dönmek zorunda kalırız. Bu bilinçsiz durumda, daha yüksek zihinsel durumların hepsi potansiyel olarak bulunur, sinirlerin ve beynin yapısı ortaya çıkar. Organizmanın yapısından ve dönüşümünden sorumlu olan bu bilinç dışı düşünme sürecinin nerede bilince çevrildiği de ileride anlaşılacaktır.

Psyche: On the Development of the Soul,
çev. Renata Welch, ed. Carlos Drake,
A. K. Donoghue, Thomas Logan
ve Murray Stein, s. 1, 54-55.

Hekimler

Paul Jordan Smith, Amerikalı öykü yazarı ve editör

Bir zamanlar birkaç hekim sarhoş olup bedeninin hangi parçasının yaşam için en önemli parça olduğunu tartışmaya başlamışlar. Aralarında anlaşamayınca hahama başvurmaya karar vermişler.

“Elbette en önemlisi kalp ve kan damarlarıdır,” demiş birinci hekim, “çünkü insanın bütün yaşamı bunlara bağlıdır.”

“Hiç de değil,” demiş ikinci hekim. “En önemlisi beyin ve sinirlerdir, çünkü onlar olmasaydı kalbin çarpması bile mümkün olmazdı.”

Üçüncü hekim, “İkiniz de yanılıyorsunuz,” demiş. “En önemlisi mide ve sindirim kanalıdır, çünkü besinler gereği gibi hazmedilmezse beden ölür.”

“Akciğerlerdir en önemli olan,” demiş dördüncüsü. “Çünkü hava almayan insan hemen ölür.”

“Hepiniz yanılıyorsunuz,” demiş haham. “Bedende gerçekten önemli olan yalnızca iki kanal vardır, ama siz onları bilmiyorsunuz.”

“Neymiş o iki kanal?” diye sormuş hekimler.

Haham cevap vermiş: “Kulaktan ruha giden kanal ve ruhtan dile giden kanal.”

Parabola, cilt III, no. 1, s. 57 (uyarlama).

Cennetle Cehennemin Evliliği

William Blake, İngiliz yazar, 1757-1827

Yanan kılıcıyla hayat ağacını bekleyen meleğe görevinin başından ayrılması buyrulacak, ve melek ayrılıp gittiği zaman, şimdi sonlu ve çürümüş görünen bütün yaratım sona erecek, sonsuz ve kutsal görünecek.

Duyusal hazlardaki bir iyileşmeyle birlikte gidecek bu.

Ama önce insanın ruhundan ayrı bir bedeninin olduğu anlayışını ortadan kaldırmak gerek; bunun için Cehennemde yararlı işler gören aşındırıcı ilaçlar kullanacağım, görünür yüzeyleri eritip bunların arkasına gizlenmiş sonsuzu ortaya çıkaracağım.

Algı kapıları temizlenseydi, insana her şey olduğu gibi, sonsuz görünürdü.

Zira insan kendisini öyle kapatmıştır ki, her şeyi kendi mağaralarının dar yarıklarından görür.

William Blake: A Selection of Poems and Letters,
ed. J. Bronowski, s. 100-101.

Beden Elektriğinin Şarkısını Söylüyorum

Walt Whitman, Amerikalı şair, 1819-1889

1

Beden elektriğinin şarkısını söylüyorum
Beni kuşatmasını sevdiğim ve benim kuşattığım orduların
Bırakmazlar beni yoluma, katarlar aralarına
Ruhun büyüsyyle doldurana, düzeltene kadar onları.
Kendi bedenini çürütenin kendini gizlediği kuşkulu
muydu ki?

Hele yaşayanları kirletenler, ölüleri kirletenler kadar
kötüyse?

Hele beden, ruh kadar tam değilse?

Hele beden ruh değilse ruh nedir?

9

Ey bedenim! Erkek kadın, başkalarında benzerlerini
terk etmeye cesaretim yok, parçalarının benzerlerini de

Bilirim ki benzerlerin ruhun benzerleriyle ayakta du-
rur ya da çöker (ve onlar da ruhtur işte)

Bilirim ki benzerlerin şiirlerimle ayakta duracak ya
da çökecek, ve onlar da şiirlerim işte

Erkek, kadın, çocuk, genç, karı, koca, ana, baba,
genç erkek, genç kadın şiirleri

Kafa, boyun, saç, kulaklar, kulak memeleri ve kulak
zarları

Gözler, göz kenarları, iris, kaşlar, ve uyuması ve
uyanması gözkapaklarının

Ağız, dil, dudaklar, dişler, damak, çene ve çene maf-
salları

Burun, burun delikleri ve burun duvarı

Yanaklar, şakaklar, alın, boğaz, ense, boyun yanları

Güçlü omuzlar, erkeksi sakal, kürek kemiği, omuz

arkası, göğüs kafesi

Üst kol, koltuk altı, dirsek, alt kol, kol kırışları, kol kemikleri

Bilek ve bilek eklemleri, el, avuç, parmak boğumları, başparmak, işaret parmağı, parmak eklemleri, tırnaklar

Geniş göğüs çevresi, kıvrılan göğüs kılları, göğüs kemiğı, göğüs yanları

Kalçalar, kalça eklemleri, kalça sıkılığı, iç ve dış yuvarlaklar, erkek topları, erkek kökü

Gövdeyi taşıyan güçlü baldırlar

Bacak lifleri, diz, diz kapağı, üst bacak, alt bacak

Ayak bilekleri, ayak tarağı, ayak topu, ayak parmakları, ayak parmağı eklemleri, topuk

Benim, senin, erkek kadın herkesin bedenine ait olanlar, bütün endamlar, bütün tavırlar

Akciğer süngerleri, mide kesesi, yumuşak, temiz bağırsaklar

Kafatasının içinde kat kat beyin

Etkileşimler, kalp kapakçıkları, haz supapları, cinsellik, analık

Kadınlık, kadın olan herkes, ve kadından gelen erkek

Rahim, memeler, meme uçları, ana sütü, gözyaşları, gülme, ağlama, sevgi bakışları, aşk acıları ve isyanları

Ses, telaffuz, dil, fısıldama, bağırma

Yiyecek, içecek, nabız, hazım, ter, uyku, yürüme, yüzme

Dik oturma, sıçrama, uzanma, kucaklama, kolunu dolama ve sıkma

Ağız ve göz çevresindeki sürekli değışen gerilimler

Cilt, güneş yanığı rengi, çiller, kıllar

Bedenin çıplak etine dokunmanın tuhaf duygusu

Nefesin kıvrılan nehirleri, soluk alma, soluk verme

Belin güzelliğı, oradan kalçaların, oradan dizlere doğru aşağısının

Senin içindeki, benim içimdeki kırmızı sıvılar, kemikler, ilikler

Sağlıklı olduğunu fark etmenin güzelliği
Ben derim ki bunlar sırf beden değil, ruhun parçaları,
şiiirleri
Ben derim ki bunlar ruh!

Walt Whitman: *The Complete Poems*,
ed. Francis Murphy, s. 127-28, 134-36.

Ebedi Dişi Ruh

Aldous Huxley, İngiliz yazar, 1894-1963

Ebedi Felsefe her zaman insan ruhunu kişisel Tanrı'ya ve hatta Doğa Düzenine kıyasla dişi sayar. İlk günah olan *kibir*, kişisel benliği, içeride Tine ve dışarıda Doğaya göre erkeksi bir kendine yeterlilik içinde görmeyi ve buna göre davranmayı içerir.

Aziz Paul, *psyche* ile *pneuma* arasında çok yararlı ve aydınlatıcı bir ayırım yapmıştı. Ne var ki bu sözcüklerden ikincisi hiçbir zaman popülerlik kazanmadı, muğlak *psyche* terimi hem kişisel bilinç hem de tin için ayırt edilmeden kullanılmaya başladı. Pekiyi Batı kilisesinin mümin yazarları niçin gelenekte akılcı ruha ayrılan sözcüğü kullanarak insanın *animus*'undan söz etmediler de *anima*'sından (ki Romalılara göre bu sözcük daha düşük hayvani ruhu belirtiyordu) söz ettiler? Öyle sanıyorum ki bunun cevabı, insan tininin Tanrı'yla ilişkilerindeki özsel dişiliğini ellerindeki her araçla vurgulamaya heves etmiş olmalarıdır. Grameri nötr olan *pneuma* ve eril olan *animus* sözcüklerini *anima* ve *psyche* kadar uygun bulmamışlardı. Şu somut örneği alalım: Grekçe ve Latincenin yapısı düşünüldüğünde, bu dilleri konuşanlar için Şarkıların Şarkısı'nın kadın kahramanını grameri dişil olan bir ruhtan başka birşeyle özdeşleştirmek çok güç olurdu – bu alegorik figür, Hıristiyan duygu ve düşüncesinde yüzyıllar boyunca Hindu ibadet ve teolojisinde Gopi

Alev Dili

Nikos Kazantzakis, Yunanlı romancı, 1883-1957

İnsan ruhu bir alev; başlar üzerinde uçan, daldan dala konup şakiyan bir ateş kuşu: “Yerimde duramıyorum; beni hiçbir şey yok edemez; beni hiç kimse söndüremez!”

Evren aniden ateşten bir ağaç haline geliyor. Dumanın ve alevlerin arasında, yangının tepesinde sakın, serin, asude yatarken, ateşin son meyvesini, Işığı yakalıyorum.

Bu yüce zirveden, yükselen kızıl çizgiye bakıyorum – beynimin yağmur serinliğindeki kıvrımlarında dolaşan sevdalı bir böcek gibi titrek, kanla lekelenmiş bir fosfor ışığı.

Benlik, ırk, insanlık, dünya, teori, ve eylem, Tanrım – çamur ve beyinden yapılmış bütün bu kuruntular, korku içinde yaşayan saf yüreklilere göre; gebe olduğunu hayal eden gaz yapmış ruhlara göre.

Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Yaşamın anlamı ne? Kaosa çarpan her kafanın sorduğu, her yüreğin haykırdığı bu.

Ve içimdeki bir ateş öne atılıp cevap veriyor: “Elbet bir gün ateş gelip dünyayı temizleyecek. Elbet bir gün ateş gelip dünyayı yok edecek. Bu İkinci Geliştir.

“Ruh bu kapkara dünyayı yalayıp onu tutuşturmaya çalışan bir alev dilidir. Bir gün bütün evren tek bir yangın yerine dönecek.

“Ateş Tanrımın ilk ve son maskesidir. İki muazzam odun yığını arasında dans edip ağlıyoruz.”

The Saviors of God,
çev. Kimon Friar, s. 127-28.

Ruhun Ortaya Çıkışı ve Ortadan Kayboluşu

Jacob Needleman, Amerikalı felsefeci

Günde yüz kez, belki bin kez, “ruh iptal edilir”.

Kısacası, ruh sabit bir varlık değildir. Peder Sylvan’a göre ruh, çelişkinin psikolojik acısını yaşadığımız zaman başlayan bir harekettir.

O gerçek bir enerjidir, ama gelişiminin ve eyleminin ilk aşamalarından birinde bulunan bir enerjidir. Her gün, az çok ortalama her insan bireyi, bu enerjinin ilkel bir aşamada ortaya çıkışını deneyimler. Bir acı ya da çelişki ortaya çıktığı zaman, bu ruh enerjisi salınır ya da “etkinleşir”.

Bununla birlikte, neredeyse her zaman, hemen hemen hiçbir istisnası olmadan, bu yeni enerji dağılır ve hiç haline gelir. Günde yüz kez, belki bin kez, “ruh iptal edilir”. Birey bu kayıptan tamamen habersizdir ve bütün yaşamında öyle kalır. Gerekli yardımı ve rehberliği almadıkça, bu günlük deneyimleri biriktirebilmek için gereken alışkanlığı asla kazanamaz ...

“Kayıp Hristiyanlık”, insanın kaybettiği ya da unuttuğu, kendi yaşamını oluşturan deneyimlerden ruhun saf enerjisini çıkarıp alma gücüdür. Bu olanak, sıradan yaşamımızın yalnızca en canlı ya da acılı anlarında belirgindir, ama insan nasıl arayacağını bilirse, onu bütün yaşantılarında bulabilir. Bazı güçlü yaşantılara -ölümle karşı karşıya gelme ya da derin düş kırıklığı gibi- *mevcudiyet* duyumu eşlik eder; böyle durumlarda, hem sıradan *kendi*’mizi oluşturan bütün algılara, duymalara ve duygulara hem de daha yüksek, daha özgür zihne (“Tin”) aynı arda açık bir dikkat ortaya çıkar. İnsan, bütünüyle yeni ve olağanüstü bir şekilde, kendisini hem ayrı, hem bağlantılı hissederek. “Varım” deneyimini yaşar. Bu, ruhtur (başlangıç halinde).

Peder Sylvan'a göre, insanın doğasında ruhun tamamlanmış halde zaten var olduğu anlayışını benimsemesi Hristiyanlık için felaket olmuştur. Ruhun verili mevcudiyetine dair bu varsayım, olağan türden düşünceleri, duyguları ve duyumları ruhla, yani kendimizin daha yüksek parçasıyla özdeşleştirmemize ve böylece bu düşünceleri, duyguları ve duyumları mükemmel hale getirerek kendi varlığımızı mükemmelleştirme yolundaki yanlış ve boşuna çabaya, yani düşüncenin duyguyu ya da duygunun düşüncüyü değiştirmek için boşu boşuna çabalamasına yol açmıştır. Peder Sylvan'ın sunduğu şekliyle Hristiyanlık öğretisi ise, tam tersine, bu psikolojik işlevlerin birbirini değiştiremeyeceğini söyler. Değişim, dönüşüm ancak nesnel olarak daha yüksek bir gücün, Tin'in eylemi yoluyla meydana gelebilir. Bu Tin ise, insanın içinde onu alıp kendisinin her parçasına geçirebilecek birşey var olmadıkça, eylem kanalları bulamaz.

Bu fikrin enginliği ve devrimci karakteri, insanlığın her yerdeki "mutluluk" bulma çabalarına uygulandığında görülebilir. İnsan yaşamının ve ahlaki idealizmin bütün kütlelerinin şu ya da bu biçimde başlıca harekete geçirici gücü olan mutluluk arayışı, bu bakış açısına göre, zihnin duyguları ya da duyguların zihni değiştirme yolundaki boşuna çabasından pek fazla birşey değildir.

Oysa insan yaşamının yapısını hem içsel hem de dışsal olarak değiştirme gücü, psyche'nin kısmi bir işlevinde bulunmaz. Ancak *kendi*'nin bütün parçalarıyla gerçek ilişki, gerçek temas içinde olabilecek işlev *kendi*'yi değiştirme ya da *kendi*'nin bütününe değiştirebilecek güce kanal olarak hizmet etme olanağına sahiptir. Peder Sylvan bu işlevi toplanmış dikkatin gücü, ruhun gücü olarak tanımlamaktadır.

Lost Christianity, 1985, s. 175-76.

Marsilio Ficino'nun Astropsikolojisi

Thomas Moore, Amerikalı psikolog

Bu durumda gezegenler, ruhun derinden hissedilen hareketlerine karşılık gelir ...

Gezegenler'in büyük kısmı, insanın kendisini çeşitli gezegen merkezlerine uydurması için öğütlerden ibarettir. Her gezegen kısaca betimlenir, sonra her biriyle ilişkili maddi şeyler sıralanır ve bunlardan uygun olanlarını kullanmamız öğütlenir. Sözü edilen nesnelerden bazıları, belli bir gezegenle açıkça ilişkili fiziksel özelliklere sahiptir, örneğin altından yapılmış şeyler güneşle bağlantılandırılır. Bazı nesnelerinse bir gezegenin tanrısıyla ilgili bir öyküsü vardır.

Bu uyum prosedürünü yorumlamakla, ayrıntıları metaforik olarak anlayabiliriz. Klasik sistemde yedi gezegen bulunur, oysa ruh için hayal edilebilecek çok daha fazla arketipsel olanak vardır. Ficino ile birlikte gezegenleri arketipsel imgeler olarak araştırmakla uyum sürecini anlamaya başlayabiliriz, ama orada durmak zorunda değiliz. Dünya dinlerinde ve hatta sanat ve psikolojide, işimize yarayabilecek, iyi tasarlanmış birçok simge sistemi bulabiliriz, ama bazen ihtiyacımız olan şey yalnızca, gerçek bir durumu alıp o durum içinde donmuş halde bulunan fantezilere göz atmamızı sağlayacak özgül bir metafordur. Bir rüya, bir roman, bilim, ya da ormanda bir yürüyüş bu işi görebilir. Her şey metafordur ve ruhun gıdasıdır. Maddi dünya, soydaş göğün kıvılcımlarıyla, psikolojik ışığın parıltılarıyla doludur.

Uyum, psikolojik boyutun ortaya çıkacağı ve eyleme geçeceği bir şekilde dünyaya karşı bir tutum almaksa, psyche'nin kendisine olan şey bir "düzenleniş"tir. Ficino'nun

kitabının adını hatırlayın: *De Vita Coelitus Comparanda*. “Aklına koymak” ve “hazırlamak” anlamlarına da gelen *comparanda* sözcüğünü “düzenlemek” diye çeviriyorum. Bu durumda kitabın adı, yaşamı gezegenlerin tinine göre düzenlemeyi belirtir; ama bu düzenleme, her parçası uyandırılmış ve yerli yerine konmuş psyche’nin takımıydı olarak da düşünülebilir. Kişinin psikolojik yaşamı göğü yansıttığında, bu yaşamın gezegenleri hareket halinde dir. Yaşam tek bir gezegen odağının egemenliği altında değildir. ... Nihai amaç, ruhun hareketinin çeşitlenmelerinin psikolojik yaşama katılabilmesi için bu çeşitlenmeleri anlamaktır. Hareketin kendisi ruh için özsel önemdedir, çünkü hareket olmazsa duygu, değerlendirme ve canlılık da olmaz.

Ficino’nun astropsikolojisinin, birçok aşırı deneyimi de kucaklayan, hiçbirini dışarıda bırakmayan, ya da karşı uçları uyumlu hale getirerek veya uzlaştırarak bunları silip atmayan bir psyche resmi ortaya koyduğu açıktır. Ficino paradoksların her iki yanını da onaylar, Janus¹⁶ yüzünü her zaman korur. Kişiyi aşan döngüsel etkenlerin (gezegenlerin) insan yaşamındaki rolünü onaylar, aynı zamanda da kişinin emsalsizliğini ve bireyselliğini keşfetme görevinin önemini vurgular. Gezegenler arasında Mars ve Satürn gibi ruh için özellikle acı verici olanların bulunduğunu kabul eder, ama bu etkilerden kaçmayı önermez – yaşamın parçasıdır bunlar. Kapsamlı Platonculuğuna sadık kalarak maddiyatçı tutumları sürekli yerer, ama teorisi yine de sıradan, günlük, dünyevi olana büyük bir değer verir.

Gezegenlerin ve karakterlerinin yorumlanması konusunda son bir şey daha söylemem gerekiyor. Bütün bu astrolojiyi içimizdeki bir göğün terimleriyle okumayı öneriyorum. Bu durumda gezegenler, ruhun derinden hissedilen

¹⁶Latin mitolojisinde göklerin kapıcısı, kapıların tanrısı. Her kapı iki yana geçiş sağladığı için, öne ve arkaya bakan iki yüzü vardı. –Çev. n.

hareketlerine karşılık gelir, ego tutumlarına yani bilinçli değer ve konumlara ya da kişilik özelliklerine değil. Bu “kişilik özellikleri” terimini Jung’cu anlamda kullanıyorum: oynadığımız toplumsal, cinsiyetle ilgili roller ya da ego rolleri anlamında. Mars basitçe yüzeysel bir öfke eğilimi değildir, Venüs de beden bilincinin tuzağa düşmesi değildir. Bu gezegen merkezleri psyche’nin derinliklerinde yatar, birçok kompleks, fantezi ve davranışa yol açar. İçimizdeki gök gerçekten dışımızdaki gök kadar engin görünür ve onun gezegenleri de muazzam, gizemli ve dünya dışıdır.

The Planets Within, s. 125-26.

Ruhun Mimarisi

Keith Critchlow, İngiliz mimar

Plotinus ruhla ilgili güzel bir benzetme yapar: “Son sınırına kadar parlayarak karanlık haline gelen, dev bir ışık. Kendi var ettiği bu karanlığı gören ruh onu (bir ışık boşluğu olarak) biçimlendirir.” Bu imgeyi giydirmek için en uygun biçimsel analogi, bir küredir – sınırlarına kadar kesiksiz bir ışık saçan biçim. Küre, Platon’un *Yasalar*’daki betimlemesine de uyar: “Ruh ilk şeyler arasındadır, bütün cisimlerden önce doğmuştur ve onların bütün değişim ve dönüşümlerinin asıl kaynağıdır.”

Işık olarak küre, uzayın ışık karşısındaki tam geçirgenliğinin ve farklılaşmamış bütünsel biçimin merkezinin, çevresinin ve aradaki boşluğun “orijinal” ayrılmazlığının güzel bir simgesidir. Platon’un ardıllarından, yedinci yüzyılda yaşamış bir yorumcu olan Philoponus, daha incelikli [*subtle*] bedenlerimizi betimlerken herhalde ezoterik geleniğin tam bir temsilini ortaya koyuyordu: “Ayrıca, bunun (tinsel beden) ötesinde, (Ruha) ebediyen bağlı olan, göksel nitelikte, bu sebeple ebedi, bir başka tür beden daha

vardır ki buna ışık saçan (*augoeides*) ya da yıldız benzeyen (*astroeides*) beden denir.” Dahası, Philoponus ışıklı küre analogisini de ortaya koyar: “Göksel bedenlerin maddesinin dört unsurla bir ilgisi yoktur, ama bir başka cisim vardır – beşinci unsur ya da öz, ki bunun biçimi (*eidos*) küredir.” Bu küre imgesini ruh için bir analogi olarak araştıracağız. O basitliktir, bileşikliktir, tamlıktır (dönel simetrisi bakımından). O bütünü kapsayandır, eşitliği bakımından “adil”dir, tarafsızdır (merkezle çevre arasındaki her yarıçapında). Bir küre yüzeyinde, herhangi iki nokta arasındaki en kısa uzaklık, her zaman, küreyi tam olarak eşit iki parçaya ayıran bir çemberin bir parçası olacaktır. Öyleyse, “kendisinin mükemmelliğinde yatan” küre, ikiliğin hem kökeni, hem çözülüşü olarak Androgyne için uygun bir simgedir. Ruhla ilişkisi bakımından da bireyin ruhunun bütünü ruhuyla aynı merkezde toplanmasını temsil eder.

Parabola, cilt III, no. 4, s. 35-36.

Psyche'nin Ampirik Gerekçeleri

Carl Jung, İsviçreli psikolog, 1875-1961

... belki cesaretimizi toplayıp bir “psyche’li psikoloji”nin olanağını düşünmeye başlayabiliriz – yani özerk bir psyche’nin kabul edilmesine dayanan bir araştırma alanının.

Şu tamamen açık ki, nefes yaşamın işareti olduğundan yaşam yerine konmuştur – tıpkı hareketin ve hareket ettirici kuvvetin de bulunduğu gibi. Bir başka ilkel görüşe göre ruh ateş ya da alev sayılır, çünkü sıcaklık da yaşamın bir işaretidir. Çok tuhaf, ama asla nadir olmayan bir ilkel anlayış, ruhu ad ile özdeşleştirir. Birinin adı onun ruhudur, yeni doğan çocukta atanın ruhunu yeniden yaşatmak için ona atanın adını verme âdeti de buradan kaynaklanır.

Bundan, ego bilincinin ruhun bir ifadesi gibi görüldüğü sonucunu çıkarabiliriz. Ruhun gölge ile özdeşleştirilmesi de hiç seyrek değildir, böyle durumlarda birinin gölgesine basmak ölümcül bir hakaret sayılır. Aynı sebeple, güney enlemlerinde hayalet saati denen öğle vakti tehlikeli sayılır; bu vakitte gölgenin küçülmesi, yaşamın tehlikede olduğu anlamına gelir. Gölgenin böyle görülmesi, Greklerin *synopados* yani “arkadan gelen kişi” sözcüğüyle anlattıkları bir fikri içerir. Grekler bununla, elle tutulmaz bir yaşayan varlık duygusunu ifade ediyorlardı – ölen kişilerin ruhlarının gölge olduğu inancına götüren duygunun aynısı.

Bu göstergeler, ilkel insanın psyche’yi nasıl deneyimlediğini anlamamıza yardımcı olabilir. Psyche ilkel insana, nesnel gerçekliği olan hayalet gibi bir varlık olarak, yaşamın kaynağı, asıl hareket ettirici olarak görünür. Dolayısıyla ilkel insan kendi ruhuyla nasıl konuşacağını bilir; ruh onun içinde konuşur, zira o kendisi değildir, bilinci değildir. İlkel insan için psyche, bizim için olduğu gibi öznel ve iradeye tabi her şeyin özeti değil, tam tersine, nesnel, kendi kendini içeren ve kendi hayatını yaşayan birşeydir.

Konuya bu bakış tarzının ampirik gerekçeleri vardır, zira yalnızca ilkel düzeyde değil uygar insanda da psişik olayların nesnel bir tarafı vardır. Bunlar bilinçli kontrolümüzden büyük ölçüde kurtulurlar. Örneğin duygularımızın birçoğunu bastıramayız, kötü bir ruh halini iyiye çeviremeyiz, rüyalarımıza gelmelerini ya da gitmelerini buyuramayız. En zeki insanlar bile bazen iradelerinin bütün gücüyle uğraştıkları halde uzaklaştıramadıkları düşüncelere saplanırlar. Belleğin kimi zaman oynadığı çılgın oyunlar bizi çaresiz bir şaşkınlık içinde bırakır, herhangi bir zamanda zihnimizden beklenmedik fanteziler geçebilir. Kendi evimizin efendisi olduğumuza inanmamızın tek sebebi, kendimizi övmekten hoşlanmamızdır. Oysa aslında bilinçdışı psyche’nin işini iyi yapmasına bağımlılığımız ürkütücü boyutlardadır; onun bizi aldatmadığına güvenmek zorundayız. Nevrotik kişilerin

psikişik süreçlerini araştırdığımızda, psikologların psyche'yi bilincin eşdeğeri olarak alabilmiş olmaları bütünüyle gülünç görünür. Ve nevroitiklerin psikişik süreçlerinin normal denen insanlarinkinden pek de farklı olmadığı iyi bilinir – günümüzde kim nevroitik olmadığından emin olabilir?

Bu böyle olunca, nesnel bir gerçeklik olarak, bağımsız ve dolayısıyla kaprisli ve tehlikeli birşey olarak eski ruh anlayışının gerekçelerinin olduğunu kabul etmemiz iyi olacaktır. Bu kadar gizemli ve korkutucu olan bu varlığın aynı zamanda yaşamın kaynağı olduğunun kabul edilmesi de psikolojinin ışığında anlaşılabilir birşeydir. Deneyim, "ben" duygusunun -ego bilincinin- bilinçdışı yaşamdan çıktığını gösteriyor. Küçük ocuğun gösterilebilecek herhangi bir ego bilinci olmaksızın psikişik yaşamı vardır, bu yüzden ilk yıllar bellekte pek iz bırakmaz. Bütün iyi ve yararlı zekâ parıltılarımız nereden geliyor? Heyecanlarımızın, ilhamlarımızın, yaşama sevincimizin kaynağı ne? İlkel insan, ruhunun derinliklerinde yaşamın pınarlarını hissederek, ruhunun yaşam veren etkinliği onu derinden etkiler, dolayısıyla da ruhuna dokunan her şeye, büyü uygulamalarının her türlüsüne inanır. Bu yüzdendir ki ruh onun için yaşamın kendisidir. Ruhunu kendisinin ynettini hayal etmez, kendisini her bakımdan ruha bağımlı hissederek.

Ruhun ölümsüzlüğü fikri bize ne kadar akıl almaz görünürse görünsün, ilkel insan için bunda olağanüstü hiçbir şey yoktur. Ne de olsa ruh sıradan şeylerin dışında birşeydir. Var olan her şey belli bir yer kaplar, oysa ruh mekâna yerleştirilemez. Elbette düşüncelerimizin kafamızda olduğunu farz ederiz, ama sıra duygularımıza geldiğinde tereddüt ederiz; onlar yürek blgesindeymiş gibi görünür. Duyumlarımız bütün bedene dağılmıştır. Bizim teorimiz bilincin yerinin kafada olduğudur, ama Pueblo Kızılderilileri bana Amerikalıların deli olduğunu, çünkü düşüncelerinin kafalarında olduğuna inandıklarını, oysa her akıllı insanın yüreğiyle düşündüğünü bildiğini söylemişlerdir. Bazı Zenci

kabileleri psikişik işlevlerini kafaya ya da yüreğe değil, göbeğe yerleştirir.

Psikişik işlevlerin yeri konusundaki bu kesinsizliğe bir başka güçlük eklenir. Duyumun belli bir bölgede olmasının dışında, genel olarak psikişik içeriklerin mekânla bir ilgisi yoktur. Düşüncelere bir hacim atfedilebilir mi? Düşünceler küçük m, büyük m, uzun mu, ince mi, ağır mı, akışkan mı, düz m, yuvarlak mı, yoksa ne? Dördüncü boyuttan, mekânla ilgisi olmayan bir varlığın canlı bir resmini yapmak isteseydik, bir varlık olarak düşünceyi model almamız yerinde olurdu.

Psyche'nin varlığını reddedebilseydik, her şey çok daha basit olurdu. Ne var ki burada, *olan* birşeyin dolaysız deneyimiyle karşı karşıyayız – llebilir, düşünülebilir üç boyutlu gerçekliğimize kök salmış, her bakımdan ve her parçasıyla bu gerçeklikten şaşırtıcı bir şekilde farklı, yine de onu yansitan birşey. Psyche matematikteki nokta gibi görülebilir, ama aynı zamanda sabit yıldızların bir evreni gibi de görülebilir. Öyleyse, böyle paradokslu bir varlığın ilkel zihinlerde kutsallığın sınırlarına dayanmasında şaşılacak birşey yoktur. Bir mekân işgal ediyor ise bile, cismi yoktur. Beden ölür, pekiyi görünmez ve cismani olmayan birşey nasıl ortadan kalkabilir? Dahası, yaşam ve psyche benim için "ben" diyebilmemden önce de vardı, ve bu "ben" uykuda ya da bilindişında olduğu gibi ortadan kalktığında, başka insanlarda gözlemlediğimiz ve kendi ryalarımızın gösterdiği gibi, yaşam ve psyche devam eder. Böyle deneyimler ortada olduğuna göre, ilkel insanın basit zihni "ruh"un bedeninin ötesindeki bir diyarda yaşadığını niçin inkâr etsin? Bu gya batıl inançta, kalıtımla ya da temel içgüdülerle ilgili araştırma bulgularında bulduğum kadar az saçmalık bulduğumu söylemeliyim.

Modern Man in Search of a Soul,
ev. W. S. Dell ve Cary F. Baynes, s. 181-85.

Bilinmeyen Ruhumuz

William Barrett, Amerikalı felsefeci

Öyleyse, kendimizin merkezinde bir boşluk, bir gizem var. Kendi ruhumuzu bilmiyoruz.

Bu odadaki masa ve sandalyeleri düşünün. Yarım saatliğine odadan çıkarım, geri döndüğümde her şey eskisi gibi görünür. Pekiyi bu masa ve sandalyeler o yarım saat içinde varlıklarını korudular mı? Sağduyu ve içgüdü, koruduklarını söyler. Kantçı görüşe göre, koruduklarını düşünebildiğimizi söylemek yeterlidir. Burada sağduyu Kant'tan daha dogmatiktir, bense bu konuda sağduyunun tarafını tutmayı tercih ediyorum.

Kısacası, sunmak istediğim şey, insan kendiliğinin, ya da ruhunun, Kant'ta bulunabilecek olandan çok daha somut ve tözel bir görüşü. Töz olarak ruh! Dehşet! Descartes'a ve onun bu konuyla ilgili bütün hatalarına ne korkunç bir geri düşüş! Ama belki bundan da daha geriye bakmak zorundayız; zamanımızda töz fikrinin kendisi sarsak ve kuşkulu hale geldiğinden, ona göz atmak için bir anlığına Aristoteles'e dönebiliriz.

Aristoteles'e göre bir "ilksel töz", somut, tek bir nesnedir: şu masa, şu sandalye, ya da birey olarak Sokrates. Böyle bir tözün karakteristiği, varlığı ayırabilmesidir: bir nesnenin renginin o nesnede içkin olması gerekir, oysa nesnenin kendisi varlığı ayırabilir. Nesne, renklerinden daha tözel-dir. Ruhun ölümsüzlüğü sorusunun merkezi bir yer tuttuğu zamanlarda doğal olarak tözün bu karakteristiği vurgulanı-yordu. Gerekli olan şey, bedenın ortadan kalkmasından sonra da varlığını sürdürebilen, tözel bir ruhtu.

Ama tözün Aristoteles'in dikkat çektiği bir başka karakteristiği daha vardır: Töz, değişimler boyunca varlığını sürdürendir. Süreç içinde değişmiş olabilir, ama kabul

edilecektir ki hâlâ aynıdır: zaman içinde varlığını sürdüren bir kimlik. İşte bu ikinci anlamda, insan kendiliğinin tözel olduğunu vurgulamak istiyorum. Hem fiziksel hem de zihinsel olarak, sürüp giden kimlikleriz. Ne kadar büyümüş, gelişmiş, değişmiş olursak olalım, kendimizi hep aynı kişi olarak tanırız.

Bu kişisel kimliğin sürekliliği olgusu ortak deneyimimizin o kadar kapsamlı ve karşı konulmaz bir parçasıdır ki, modern felsefenin bunu niçin atladığını anlamak güçtür. Filozofların bu kendilik üstüne yazdıklarına bakılırsa, deneyimimizin büyük kısmını tek başına bir odada içgözlem yaparak, hayalete benzeyen ele geçmez bir kimliği avlamaya çalışarak geçirdiğimiz düşünülebilir. Oysa gerçekte çoğumuz, ailemiz ve dostlarımız arasında yaşarız ve burada kişisel kimliğimizin gerçekliği dünyamızın o kadar temel bir sabit noktasıdır ki, onu özel bir yorum için seçip ayırmak bile güçtür. Yakınlarımızı tanırız, onlar da bizi tanır, ve günlük yaşamımızın akışı içinde bu sürekli kimlik fenomenini kafa karıştırıcı birşey gibi görmeyiz. Öyleyse filozoflar niçin bunu o kadar karışık bir konu haline getirdiler?

Kant'ın durumunda bilmece onun epistemolojik öğretisinden kaynaklanır. Bu öğretiye göre, şeylerin görünümlelerini biliriz, ama kendinde şey bize gizli kalır. Örneğin, önümdeki şu tanıdık, sıradan masanın birçok özelliğini bilirim, ama kendinde şey hakkında, kendinde ve kendi halinde masa hakkında hiçbir şey bilmem. Sürekli bir kimlik olarak zihin için de aynı durum geçerlidir. Bu kendiliğin de özellikleri bizim için tanıdıktır -gerçekten, deneyimimizde bize kendimizden daha yakın hiçbir şey yoktur- ama *Ding-an-sich* olarak, kendinde şey olarak kendimiz hakkında hiçbir akılcı kavrayışımız yoktur. Günde yirmidört saat ben olduğum bu benin açık seçik bir kavramına sahip değilim. Öyleyse, kendimizin merkezinde bir boşluk, bir gizem var. Kendi ruhumuzu bilmiyoruz.

*Death of the Soul: From
Descartes to the Computer, s. 113-15.*

Ruh ile Tinin Ayrılan Yolları

James Hillman, Amerikalı psikolog

*Ruh ile tin arasındaki farkları hissedebilmemiz için, ve özellikle de ruhun fenomenleri tinin bakış açısından görül-
duğünde ruha ne olduğunu hissedebilmemiz için, bunları
birbirinden ayırdım.*

Burada, ruhun yollarıyla tinin yollarının yalnızca zaman zaman çakıştığını ve bunların en çok psikopatoloji bakımından ayrıldığını hatırlamamız gerekiyor. Patolojiyi vurgulamamın başlıca sebeplerinden biri, psikoterapi ile tinsel disiplinler arasındaki yaygın karışıklıklara bir son verilmesi niyetiyle, ruh ile tin arasındaki farkları öne çıkarmak istemem. Bir yanda Yoga, transandantal meditasyon, dinsel tefekkür ve inziva, hatta Zen ile diğer yanda psikoterapinin konuları psikoloji açısından ele alması arasında fark vardır. Bu fark, tin ile ruh arasındaki bir ayrıma dayanır. Çoğu kültürün, hatta kabile kültürlerinin bildiği ve yaşamını uydurduğu bu farkı artık neredeyse kaybettik. Bizim ayrımlarımız Kartezyen: elle tutulur dış gerçeklik ile içsel zihin durumları arasında ya da zihin, psyche ve tinin belirsiz bir karışımı ile beden arasında. Önceleri bizim ve başkalarının geleneğinde ruhun yeri olan üçüncü konumu, ortadaki konumu yitirdik: ne fiziksel ve maddi ne de tinsel ve soyut, ama bunların ikisine de bağlı bir düş gücü, tutku, fantezi, düşünce dünyası. Kendi alanına sahip olan psyche'nin kendi mantığı -psikoloji- vardır ve bu, ne fiziksel şeylerin bir bilimi ne de tinsel şeylerin bir metafiziğidir. Psikolojik patolojiler de bu alana aittir. Bunlara ister tıbbi hastalık açısından ister dinsel ıstırap, günah ve kurtuluş açısından yaklaşılsın, ruh hedefi gözden kaçır.

Ama ruh tinle özdeşleştirildiği için, bu üç katlı ayırım ikiye indi. Bunun sebebi, fiziksel ve cismani olmayan her şeyi tek bir ayırımsız bulut gibi gören materyalistler olmamız ya da Hristiyan olmamız. Daha Aziz Paul'un sözlüğünde, *pneuma* yani tin, *psyche* yani ruhun yerini almaya başlamıştı. Yeni Ahit'te rüya gibi ruh fenomenlerinden nadiren söz edilir, oysa mucize, dillerle konuşma, kehanet gibi tin fenomenleri vurgulanır.

Filozoflar, tin ile ruh arasındaki ayırım çizgisini korumaya çalışırken, ruhu büsbütün yapıtlarının dışında tutular ya da ona daha düşük bir yer verdiler. Descartes ruhu epifiz bezine, içteki zihin ile dıştaki uzayın karşıt güçleri arasındaki küçük bir bölgeye hapsetti. Daha yakın zamanlarda Santayana, ruhu madde diyarına indirdi ve onu antimetafizik bir ilke olarak gördü. Collingwood, ruhu duyguya eşitledi ve düşünce ve fikirlerin alanında psikolojinin hiçbir işinin olmadığını söyledi. Tinsel bakış açısı kendisini her zaman üstün görür ve bir aşkınlık fantezisi içinde, nihai ve mutlak şeyler arasında özellikle iyi çalışır.

Bu yüzden felsefe, farkı göstermek bakımından, düş gücüne göre daha az yararlıdır. Ruhun imgeleri, her şeyden önce, daha dışı çağrışımlar ortaya çıkarır. Greklerin dilinde *psyche*, ruh olmanın yanında, gece pervanesi ya da kelebek anlamına gelir ve ayrıca *Eros ile Psyche* efsanesindeki olağanüstü güzel kızın adıdır. Kişileştirilmiş bir dışı fikir olarak *anima* üstüne önceki bölümde söylediklerim, bu düşünce çizgisini sürdürür. Orada *psyche*'nin birçok özellik ve etkisini, özellikle de rüya, fantezi ve hayalle ilişkisini görmüştük. Bu ilişki mitolojide ruhun gece dünyasıyla, ölümler diyarıyla ve ayla bağlantısı olarak da konmuştur. Ruhumuzun en özsel doğasını hâlâ ölümle ilgili deneyimlerde, gece düşlerinde ve *delilik*¹⁷ imgelerinde buluyoruz.

¹⁷*Lunacy*: Sözcük Latince "ay" anlamına gelen "luna" sözcüğünden türemiştir. —Çev. n.

Tinin dünyası ise bundan çok farklıdır. Onun imgele-ri ışık saçar, onda ateş, rüzgâr, sperm¹⁸ buluruz. Tin hızlıdır, dokunduğu her şeyi harekete geçirir. Dik ve yükselen bir doğrultusu vardır; ok gibi düz, bıçak gibi keskin, toz gibi kurudur, falliktir. Erkeksidir, etkin ilkedir; biçimler ortaya koyar, düzen sağlar, belirgin ayrımlar yapar. Birçok tin ve birçok tin türü varsa da, tin kavramı gitgide daha fazla Apollo arketipine yani daha yüksek ve soyut disiplinlerin yüceltmelerine, akılcı zihne, incelmelere, arılaşmalara bağlanmıştır.

Ruh ile tinin etkileşimlerini deneyimlememiz mümkündür. Zihinsel konsantrasyon ya da transandantal meditasyon anlarında ruhu doğal dürtüler, anılar, fanteziler ve korkular istila eder. Yeni psikolojik içgörüler ya da deneyimler ortaya çıktığı zaman, tin onlardan çabucak bir anlam çıkarır, onları eyleme geçirir, kurallar halinde kavramlaştırır. Ruh ise deneyim diyarına ve deneyim içindeki düşüncelere bağlı kalır. Geri çekilmelerin ilerlemeler kadar önemli olduğu döngüsel akıl yürütmelerde dolaylı olarak hareket eder, labirentleri ve köşeleri tercih eder, yaşama metaforik bir anlam verir ve bunun için *yakın, yanında, yavaş, derin* gibi sözcükler kullanır. Ruh bizi bir sürü fenomenin kargaşasına ve izlenimlerin akışına sokar. O bizim “hasta” tarafımızdır. Ruh hassastır, acı çeker. Edilgindir, hatırlar. Tinin ateşi karşısında sudur – kahraman tinin kendinden emin oluşunu boşa çıkarmak için onu tutkuların derinliğine çağıran bir denizkızına benzer. *Ruh düş gücüdür*, Augustinus’un bir imgesiyle “mağaradaki hazine”dir, hem karışıklık, hem zenginliktir. Oysa tin iyi olanı seçer ve hepsini bir yapmaya çalışır. Gözünü yukarı dik ve hazırlan, der tin; ötede ve yukarıda birşey var, ve yukarıda olan her zaman üstündür.

¹⁸Yazarın “tin” diye çevirdiğim *spirit* sözcüğü ile *sperm* sözcüğü arasında benzerlik gördüğü anlaşıyor. –Çev. n.

Tin ve ruh bir başka şekilde de ayrılır: Tin nihai şeyler peşindedir ve negatiflik yolundan gider. “*Neti, neti,*” der, “bu değil, bu da değil”. Kapı dardır, ancak ilk ya da son şey geçebilir. Ruh cevap verir: “Evet, buna da yer var, bu da arketip olarak anlamını bulabilir, bir mite aittir.” Ruhun kazanı her şeyi içine alır, her şey ruh haline gelebilir. Ve psişik uzay her olayı düş gücüne dahil ederek genişler.

Ruh ile tin arasındaki farkları hissedebilmemiz için, ve özellikle de ruhun fenomenleri tinin bakış açısından görüldüğünde ruha ne olduğunu hissedebilmemiz için, bunları birbirinden ayırdım. O açıdan bakıldığında, ruh disipline sokulmalıymış, arzuları dizginlenmeliymiş, düş gücü boşaltılmalıymış, rüyalar unutulmalıymış, ilgiler kurumalıymış gibi görünür. Zira, der tin, ruh *bilemez*; o ne hakikati, ne yasayı, ne nedeni bilebilir. Ruh fantezidir, fanteziden ibarettir. Ruhun dünyadaki on bin şeye doğal bağlılığı yoluyla mirasçısı olduğu bin hastalık, onu tinin bir taklidi haline getirerek tedavi edilecektir. Eskiden bunun yolu İsa’nın taklit edilmesiydi, ama artık başka modeller de vardır: Uzak Doğu’dan ya da Uzak Batı’dan guru’ların sözünden dışarı çıkılmazsa, bunların insanın ruhunu tinsel bir yola sokacağına ve hastalıklardan kurtaracağına inanılıyor. Hastalık, der tin, ruhun doğası gereği, yalnızca ruha aittir; *psikopatoloji* sözcüğünün de tanıklık ettiği gibi, ancak *psyche* hasta olabilir. *Pnömopatoloji* diye birşey yoktur ve bir Alman geleneğinin ısrar ettiği gibi, *zihin* hastalığı (*Geisteskrankheit*) diye birşey olamaz, zira tinin hastalanması mümkün değildir. Öyleyse ruh için tinsel disiplinler olmalıdır, ruhu tinin ortaya koyduğu modellere uyduracak yollar olmalıdır.

Oysa ruhun bakış açısından, yukarı doğru bu hümanist ve Oryantal hareket bir bastırma gibi görünür. Aşkınlık hareketi sırasında, hastalığa gömülü olma durumuna kıyasla fiilen daha fazla psikopatoloji bulunabilir pekâlâ. Zira, Hegel’in söylediği gibi ruhun doğasında yatan psikopatoloji

tam olarak tanınmadan yapılacak bir kendinin bilincine varma girişiminin kendisi patolojiktir, bir kendini aldatma deneyidir. Böyle bir kendinin bilincine varma, bir paranoid yanılsama sistemine, hatta boşalmış bir ruhun psikopatik davranışı olan şarlatanlığa varır.

Re-Visioning Psychology, s. 67-70.

“Body and Soul: Coleman Hawkins, 1939”

Al Young, Afro-Amerikalı müzik eleştirmeni

Plak piyasaya çıktığı zaman, dünyanın her yerindeki saksofoncular, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını hissederek, Hawkins’in tutkulu seslerini odunluklarına ve tezgâhlarının üstüne depolamaya başladılar.

Babamın (otuz mil ötede yaşayan anneme kur yapmak için o yolu bisikletle katedermiş) iğne çizikleriyle dolu tozlanmış 78’likleri arasında bu plak da vardı. Nasıl bir davaya yol açtığını çok sonra öğreneceğim parçayı sevmeyi ben öğrenmeden önce, babam plağın birkaç kopyasını eskitmiş bulunuyordu. Düşünün ki yıl 1939’dur. Cehennemi olayların yaşandığı, Hitler’in Çekoslovakya’yı, Bohemya’yı, Moravya’yı, Polonya’nın bir kısmını aldığı, Stalin’in Finlandiya’ya ve Polonya’nın diğer kısmına (zavallı Polonya) girdiği, Franco’nun İspanya’ya egemen olduğu, Büyük Britanya ve Fransa’nın Almanya’ya savaş ilan ettiği, Mussolini’nin Arnavutluk’u aldığı, Stalin’le Hitler’in şu kepaze saldırmazlık antlaşmasını imzaladığı zamanlar. Bu son olay, üniversite yıllarında ve daha sonra tanıdığım gençlerin sol eğilimli ailelerini ikiye ayırmıştı. Benim kendi insanlarım, köylüler ve işçiler, sol ve sağ kanat hakkında tavuk kanatları dışında neredeyse hiçbir şey bilmiyorlardı, ama doğruyu yanlıştan ayırırlardı. Politika onlara göre

para ve güçle ilgili birşeydi ve beyazların Mississippi'sinde bunlar aynı anlama geliyordu.

Tarihi ve gerçeği yanlış anlamak çok kolaydır. Olayların tarihleri, adlar, olgular, rakamlar bile yalan söyleyebilir – tarihlemeyi, adlandırmayı, hesabı kimin yaptığına bağlıdır bu: “Sıfıra sıfır/hesap ortada/zenciye çizik/hepsi beyaza.” Gerçeği söylemek, ozanın işidir. Bu karanlık, olguların yönettiği dünyanın muzaffer uluslarında insanlar ışık görmek için, her şeyi aydınlatan o hoş ışığı görmek için hâlâ ozanlara ve onların yaptığı müziğe bakıyorlar.

Bu aynı 1939 yılında New York'ta “Yarının Dünyası” diye bir Dünya Fuarı açıldı ve tam beş ay devam etti; Yüksek Mahkeme'nin iznini alan TVA, Empire State Binasından ilk kamusal TV yayını gerçekleştirdi (Dünya Fuarının açılışını yayınladı); ve bu kalabalık yılda bir de Coleman Hawkins vardı. Ekim ayında Golden Gate Köprüsü tamirat için kapatıldı, ve aynı ayın on birinde, savaşa susamış Avrupa'daki verimli tatilinden yeni dönmüş Hawkins, grubuyla birlikte, “Body and Soul”u kaydetmek üzere RCA Victor'un New York stüdyolarına kapandı – yine Empire State Binasının gölgesinde.

Onu sigara dumanının ortasında, askılı pantolonu ve şapkasıyla o eski ağır mikrofonlardan birinin önünde gezinip şunun gibi şeyler düşünürken hayal edebilirsiniz: “Eh, görelim bakalım bu sefer nasıl çıkacak sesler; sonra kulübe gidip biraz gerçek iş çıkarabiliriz belki.” Kayıttan sonra, bu gece yarısı baladını daha önce yüzlerce kez bundan daha iyi çaldığını hatırlamıştır herhalde. “Yine olmadı,” demiştir kendi kendine, “ama bununla idare edeceğiz artık.” Ve, çocuklar, bu iş ancak bu kadar yapılırdı.

Plak piyasaya çıktığı zaman, dünyanın her yerindeki saksofoncular, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını hissederek, Hawkins'in tutkulu seslerini odunluklarına ve tezgâhlarının üstüne depolamaya başladılar. Hawkins bunu yapmak zorunda mıydı? Tabii herkes parçaya âşık

oldu. Babam onu çaldı, sonra başka bir plak koyar, ardından tekrar onu koyardı. Bu yıllarca böyle devam etti. Babam bu parçada neyi dinliyordu? Biz ne dinliyorduk? Bu parça ne anlama geliyordu? Bütün o gırtlaktan gelen gülünç inlemeler, iç çekmeler, ağlamalar ne içindi? Bedenin ne olduğunu biliyordum ama ruh neydi? İnsanların ruhundan söz edildiğini işitirsiniz, ne kastedildiğini bildiğinizi düşünürsünüz, ama aslında -herhalde hâlâ öyledir ya- belli belirsiz bir hayal vardır kafanızda. Yürekten aynı şekilde söz edildiğini işittiğinizde, neyin kastedildiğini bilirsiniz, çünkü elinizi yüreğinizin üstüne koyup atışlarını hissedebilirsiniz ve Ethel teyzeniz bazen tavuk budu, ciğeri ve yüreği kızartmıştır. Oysa ruh görünmez birşeydi. Hayvanların da ruhu var mıydı? Kuşların, köpeklerin, ineklerin, karıların, domuzların, yılanların, arıların? Ya başka şeylerin ruhu var mıydı: mısırın, bamyanın, derelerin, ırmakların, ay ışığının, güneş ışığının, ağaçların, toprağın, yağmurun, göğün? Beyazların ruhu var mıydı?

Ruh, esinti gibi birşey miydi: gözünüzde canlandıramayacağınız, elle yakalayamayacağınız, ama günün sonunda körfezden esen rüzgârı hissettiğiniz gibi hissedebileceğiniz birşey? Ya da gürültüyle geçen trenin yeri titretmesi gibi?

Otuz dokuz, kırk, elli, yüz, binlerce – kim söyleyebilir, umutları üşüten kaç Ekim geçti hayatımızdan: bir fotoğraftaki ışık gibi asla ayrıntıları yakalanmayan, yalnızca özü yakalanan, bu masum ifadenin her biri elektrikle kaydedilmiş mikro anlarına kazınmış kaç Ekim? Burada öz, kişinin kendi şarkısıdır; Coleman Hawkins'in yeniden estirdiği, kişiye görünmez bağlarla bağlı ve her biri aynı ruh gücünün cisimleşmesi olan sayısız beden yoluyla tekrar tekrar çalınan gizli hüznünü ve sevincini işiten kişinin kendisidir.

Bütün şiir, sessiz müziği, görünmez resmi, zamanın çağlar boyunca giydirilmesini anlatır.

Bodies & Soul, s. 1-4.

III. BÖLÜM

YÜREK VE RUH

*Bayan kelebek
kanatlarını kokulandırıyor
orkidelerin üzerinden uçarak*

Basho

*Dar, karanlık saatlerinde
Hatırla ki kandan başka
Şeyler de dolaşır yürekte.*

Louise Bogan

*Her insandan, doğruca cennete uzanan bir ışık yükselir. Birleşmeye
yazgılı iki ruh birbirini bulduğu zaman, ışıkları birlikte akmaya başlar, o
birleşmiş varlıktan tek ve daha parlak bir ışık çıkar.*

Baal Shem Tov

Giriş

Eski Atina şölenlerinde Sokrates'in çevresinde toplanan filozoflardan Kansas City'nin *blues* barlarında piyano başında toplanan şarkıcılara kadar, tekrar tekrar, ruhun yaşamın kaynağı olduğunu ama aşkın da evrenin yürek atışı olduğunu iştiriz. Bu ikisi arasındaki acı-tatlı çekim, insanlık serüveninin başta gelen gizemlerinden biridir. Biz ölümlüler için bir teselli olur mu bilmem ama, aşk ve ruhun her biri diğerinin büyüyle başkalaşıma uğramış hali olma vaadini yerine getirirken, bunları eşzamanlı olarak sürdürmek, Romalı yazar Apuleius'un *Eros ile Psyche* öyküsünde anlatıldığı gibi, tanrılar için bile sorun olmuştur.

Böyle eziyetli büyülerle dünyanın nasıl ruh kazandığının öyküsü mü bu? Yüreğin ihtiyaçlarını ruhun arzularıyla nasıl uzlaştıracamız? Aşkın ruhun peşinde uzun süre kanat çırpıtığı öykü bize gerçekte ne anlatıyor? Asıl görevimizin aşk olduğunu mu? Ruhun yalnızca derin düşüncelerde ve zorlu bir yalnızlıkta değil, aynı zamanda erotik kucaklayışlarda, hazzın ve sevincin derinliklerinde de kendisinin farkına vardığını mı? Yoksa basitçe, yürekle ruhun her ürper-ti verici karşılaşmasında gizemli bir dönüşümün meydana geldiğini mi?

Kesin olarak bildiğimiz tek şey, Eros'un harekete geçtiğinde Psyche'yi muhakkak bulacağı; Psyche görevlerini yerine getirdikçe Eros'un daha yakına geleceği; aşk ruhu besledikçe ruhun aşkla derinleşeceği. Ve uyandırıcı tanrı aşk

olmadan, kimsenin ruhun derinliklerine dokunamayacağı. Şair David Whyte, aşağıdaki dizeleri yazdığında, ruhun nasıl “dinleyerek memnun edilmiş” olacağını, o ürkek hareketi yakalar:

... Sesi tereddütlü,
ve eli titrek,
senin elini arıyor karanlıkta ...

Şairlerin, âşıkların ve delilerin imalarla dolu hayalleri, Platon’un *Phaedrus* diyalogundan seçtiğim, araba, sürücü ve atlarla ilgili pasajda söylendiği gibi, “arzunun ruha girdiği” o yüce anı betimlemeye çalışır. June Singer’ın *A Gnostic Book of Hours* kitabında, bilgelerin “tanrısallık kıvılcımlarını serbest bırakmak” için suyundan içtikleri “gizli bilgelik nehri”ne açıklık getiren, dördüncü yüzyılda yazılmış ezoterik *Ruhun Tefsiri* metninin bir uyarlamasını buldum. Bu romantik alegorinin eski İskenderiyeli Yahudi-Hristiyan yazarları, ancak sevgilisine yeniden kavuştuğu zaman sevinebilen dişi bir ruh resmediyorlar.

Bundan sekiz yüzyılı aşkın bir süre sonra, dünyanın en ünlü trajik aşklarından birinin kadın kahramanı Heloise’in eski hocası Abelard’a yazdığı, insanın canını acıtacak kadar zarif mektuplarda, kör tutkunun geride bıraktığı çılgınlık girdabının izlerini buluyoruz. Yol açtıkları skandal nedeniyle sürgüne gönderildikten sonra Heloise, Notre Dame yakınlarındaki bahçelerde dolaşırken felsefeden çok aşktan söz ettiklerini itiraf eden Abelard’a, yaşadıkları zevklerin düşüncesinden nadiren uzaklaştığını söylüyor –kutsal Mesayini sırasında bile.

Matthew Fox’un sözleriyle “yorulmak bilmez bir düş gücüne sahip teolog ve mistik” Meister Eckhart’a göre, aşk ile ruh arasındaki ilişki kutsaldır, Tanrı’nın enerjilerinin akışı kadar kozmiktir, bir atın çayırdaki koşması kadar doğaldır.

Aşkın tezahürünün ilham verici bir örneği olarak, James Joyce’tan bir pasaj seçtim. *Sanatçının Genç Bir Adam*

Olarak *Portresi*'nden aldığım bölümde Joyce, Dublin dışındaki Sandymount Plajında aşkın bir hayalinin muhteşem “yükseliş”ini betimliyor: genç kahraman Stephen Daedalus’un uyuklayan ruhunu uyandıran bir aşk imgesi.

Christine Downing’in kendi yaşamında “kızkardeşliğin rolü”ne etkileyici bir anlatımla açıklık getirdiği *Psyche’nin Kız Kardeşleri*’nde, gerçek kadınların “ötekiliği” ile ilgilenmenin önemi vurgulanıyor, kadınlar arasında aşkın ruhu besleyen gücü onaylanıyor. Eşsiz Şilili şair Pablo Neruda’nın “Senin Göğsün Yeter” şiirinde, bütün bir dizi aşk ve ruh imgesinin bir özetini buluyoruz: nefes, yürek, kanatlar, özgürlük, uyku, cennet.

Batı’da aşkın belki de en ufuk açıcı öyküsü olan *Eros ile Psyche* efsanesinden, sırrın açığa çıktığı sahneyi seçtim. Öykücü Diane Wolkstein’in büyüleyici kitabı *The First Love Stories*’de yeniden anlattığı öyküde, Psyche’nin kız kardeşleri, kim olduğu bilinmeyen, gece yarıları gelen âşığı Eros’u uykusunda öldürmesi için Psyche’yi kışkırtırlar. Ama Psyche, psikiyatr Robert Johnson’ın bir başka yerde betimlediği gibi, “büyük bir hayret, şaşkınlık ve suçlulukla” onun aşk tanrısı olduğunu görür. Eros’un oklarından biri kazayla eline batar, böylece ona âşık olur, daha kesin bir ifadeyle “Aşka âşık” olur. Öykünün bundan sonraki kısmında Psyche’nin ünlü görevlerini yerine getirmesi, Johnson’ın mit-şiirsel yorumuyla “yansıtma sisini delip geçmesine” yardımcı olur, böylece Psyche kritik bir adımla romantik aşktan gerçek aşka geçer, ki bu sisin ötesini görmek demektir. Bu mitin bize söylediğine göre, Psyche, yani ruh, diğer tanrılarla karşılaşmadan önce aşk tanrısıyla yeniden birleşmelidir. Bunu yaptığında, doğacak çocuğunun adının Haz ya da Sevinç olacağı söylenir. İşte Çek romancı Milan Kundera da *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*’nde, Thomas’ın Tereza ile ilk kez karşılaştığı sahnede, aşkın ruh üzerindeki bu beklenmedik “sürükleyici gücü”nün bir imgesini veriyor –romancı temel insan deneyimi olarak “bedenle

ruhun uzlaşmaz ikiliği” görüşünü temsil etse de.

Eğer gizli bir aşk iksiri varsa, Eros ile Psyche’nin kucaklaşmasındadır, aşk ile ruhun birbirine dolanmasındadır: Marguerite Yourcenar’ın iç hareketi betimlerken söylediği gibi, “gücünü ruhun özsuyundan alan şehvet şarabı”dır bu iksir. Ambrosia çanağından içen Psyche ve Eros ölümsüzdür, zaman ve uzay onlar için askıya alınmıştır; uzunlukla değil yoğunlukla ölçülen, yürekle ruhun kaynaşmasının yoğunluğuyla ölçülen ebediyette yaşarlar. Ruhun eski meşe fıçısından çekilen has şarap gibi, ateşli bir arzuyla karanlık çalkantılardan çekilen aşkta yaşarlar.

Yüreğe ve Ruha Arzu Girdiği Zaman

Platon, Grek filozof, M.Ö. yaklaşık 427-348

Şimdi, sürücü aşkın hayalini önünde bulduğunda, ve duyuları onun bütün ruhunu ısıttığında ...

Bu öykünün başında, her ruhu üçe ayırdığımı söyledim: iki at ve bir sürücü; ve atlardan biri iyiydi, diğeri kötü. Bu ayırım kalabilir, ama atların hangi bakımdan iyi ya da kötü olduğunu açıklamadığım için, şimdi buna geçiyorum. Sağdaki, dosdoğru ve iyi huylu bir attır; mağrur bir boynu ve kartal gagası gibi bir burnu vardır; rengi beyaz, gözleri karadır; onura, tevazuya ve ılımlılığa düşkündür, gerçek yüceliğin peşinden gider; ona kamçı gerekmez, sözle ve öğütlerle idare edilir. Diğeri ise çarpık, hantal, rastgele biçimlenmiş bir hayvandır; kısa, kalın bir boynu vardır; yüzü yassı, rengi koyudur; gözleri gri, derisi kan rengindedir; arsızlığın ve kibirin dostudur; kulakları kaba saba ve sağır; kamçıya ve mahmuza bile aldırış etmez. Şimdi, sürücü aşkın hayalini önünde bulduğunda, ve duyuları onun bütün ruhunu ısıttığında, arzunun iğnelemeleri ve gıdıklamaları ruhunu doldurduğunda, her zaman olduğu gibi ar ve hayanın yönettiği iyi huylu at, sevgilinin üstüne atlamaktan sakınır; oysa öteki, dürtmelere ve kamçı darbelemelerine aldırmadan ileri atılır, diğer ata ve sürücüye her türlü zahmeti verir, onları sevgiliye yaklaşmaya ve aşkın sevinçlerini hatırlamaya zorlar.

Diğerleri önce ona hiddetle karşı koyarlar, korkunç ve yasa dışı işlere kalkışma ayartmasına karşı direnirler; ama sonunda, ısrarlarıyla onları bezdiren ata teslim olurlar, onun taleplerini yerine getirmeye rıza gösterirler. Şimdi sevgilinin önüne gelmiş, onun göz alıcı güzelliğini seyretmektedirler. Bu görüntü, kutsal bir sütun üzerine

yerleştirilmiş bir suret gibi, Sadelik ile birlikte seyrettiği gerçek güzelliği getirir sürücünün aklına. Sevgiliyi görür, ama korku ve saygıyla geri kaar; dizginlere öyle kuvvetli asılır ki, atların ikisini de yere oturtur – biri isteyerek ve direnmeden, serkeş olanı gönülsüz. Ve bir parça geri çekildikleri zaman, biri utanç ve hayrete düşmüştür, bütün ruhu ter içinde kalmıştır; öteki ise, dizginin ve yere düşmesinin acısı geçtiği zaman, öfke ve hiddetten zor nefes alarak, sürücüyü ve diğer atı korkaklıkla ve erkek olmamakla suçlar, anlaşmaya uymadıklarını, hain olduklarını bildirir. Onlar bunu reddeder, öteki ısrarlarına yeniden başlar, bir başka seferi beklemesini isteyen diğerlerinin ricasına güçlükle rıza gösterir. Kararlaştırılan zaman geldiğinde, berikiler bunu unutmuş gibi yapar, ama öteki onlara hatırlatır, tepinir, kişner, sonunda onları aynı niyetle yeniden sevgilinin yanına sürükler. Yaklaştıkları zaman, başını eğer, kuyruğunu toplar, gemi azıya alır ve utanmazca ileri atılır. O zaman sürücü kendini her zamankinden daha kötü hisseder; engele çarpan bir yarışçı gibi sırtüstü yere düşer, daha da şiddetli bir çekişle gemi vahş hayvanın dişlerinden koparır, fesat dilini ve çenesini kan içinde bırakır, onu yere kertir ve şiddetle cezalandırır. Bu birkaç kez tekrarlanınca alçak hayvan serkeşliğinden vazgeçer, uslanır, kibiri kırılır, sürücünün isteklerine boyun eğer, artık sevgiliyi gördüğü zaman korkusundan ölecek gibi olur. Bundan sonra şığın ruhu sevgilinin ardından tevazuyla ve kutsal bir korkuyla gider.

Bir tanrı gibi şığından bütün gerçek ve sadıkane hizmetleri gören, yalandan değil gerçekten gören sevgili, kendisi de şığına dost bir doğaya sahip olduğu için, eğer önceki günlerde kendi tutkusundan utanmış ve genç arkadaşları ya da başkaları iftira ederek ona itibarsız bırakılacağını söylediklerinden şığını yüz geri etmişse, geçen yıllardan sonra, uygun yaş ve zaman geldiğinde, onu kabul etmek durumunda olacaktır. Zira kötüler arasında asla

dostluk olmamasını gözeten kader, iyiler arasında hep dostluk olmasını da gözetir. Ve sevgili, âşığını kabul edip mahremiyetine aldığı zaman, onun iyi niyeti karşısında hayrete düşer; bu esinli dostun bütün diğer dostlarına ya da akrabalarına bedel olduğunu fark eder; âşığın dostluğuyla karşılaştırılmaya değer bir dostluk yoktur onlarda. Bu duygu devam ederken, ona daha yakın olduğu anlarda, jimnastik alıştırmalarında ve başka buluşma zamanlarında onu kucakladığında, Zeus'un Ganymede'ye âşık olduğu sıralarda Arzu adını verdiği derenin çeşmesi âşığın üzerine taşar, bir kısmı ruhuna girer, ve o dolduğunda yine bir kısmı ondan dışarı taşar; ve bir esinti gibi, ya da düz kayalardan sekip geldiği yere geri dönen bir yankı gibi, güzelliğin akıntısı da ruhun pencereleri olan gözlerden geçip sevgiliye geri döner; oraya vardığında kanatların çıkışını çabuklaştırır, onları sulayıp büyümelerini sağlar ve sevgilinin ruhunu da aşkla doldurur. Böylece, sevgili sever, ama neyi sevdiğini bilmez; kendi durumunu anlamaz ve açıklayamaz; ona bir başkasından körlük bulaşmış gibidir; âşık onun kendisini seyrettiği aynadır, ama o bunun farkında değildir. Âşığıyla birlikteyken, ikisi de acıdan kurtulmuştur; ama uzaktayken, âşığının onu özlediği gibi o da âşığını özler; aşkın hayali vardır onda, aşk âşığı [Anteros] yatar içinde, ama o bunun aşk değil yalnızca dostluk olduğuna inanır ve öyle söyler, arzusu diğerinin arzusu gibidir ama daha zayıftır; onu görmek, dokunmak, öpmek, kucaklamak ister, ve ihtimal ki çok geçmeden arzusu yerine gelir. Buluştukları zaman, âşığın serkeş atının sürücüyü söyleyeceği bir sözü vardır: o kadar acıya karşılık bir parça zevk almak ister. Sevgilinin serkeş atı ise hiçbir şey söylemez, zira anlamadığı bir tutkuyla yanmaktadır. Kollarını âşığına dolar, onu en sevgili dostu olarak kucaklar; ve birlikte olduklarında, diğer at ve sürücü utanma ve akıl argümanlarıyla karşı çıksalar bile, âşığından herhangi birşeyi esirgeyebilecek durumda değildir –yeter ki o

istesin. Bundan sonra mutlulukları, kendilerine hâkim olmalarına bağlıdır; eğer zihnin düzene ve felsefeye götüren iyi unsurları galip gelirse, hayatlarını burada mutluluk ve uyum içinde -kendilerinin efendisi olarak ve düzen içinde geçirirler, ruhlarının huysuz unsurlarını köleleştirip erdemli unsurlarını özgür bırakırlar; ve son geldiği zaman, hafiflemişler ve uçuş için kanatlanmışlardır; üç göksel zaferden ya da üç gerçek Olimpiyat zaferinden birini kazanmışlardır; hiçbir insani disiplin ya da tanrısal esin, insana bundan daha büyük bir armağan vermez. Diğer yandan, eğer felsefeyi bırakır da heveslerin düşük yaşamını sürerlerse, ihtimal ki sarhoşken ya da başka bir dikkatsiz saatte iki serkeş hayvan iki ruhu hazırlıksız yakalayıp bir araya getirir, onlar da yüreklerinin arzusuna ulaşır, ki bu da birçokları için mutluluktur. Ve bu hazzı bir kez tattıktan sonra da tatmaya devam ederler, ama seyrek olarak, çünkü aşkları sırasında ya da sonrasında birbirleri için diğerleri kadar değerli değildir. Birbirlerinden en kutsal yeminleri aldıklarını düşünürler, bu yeminleri bozup düşman olamazlar. Sonunda bu ruhlar bedenden ayrıldıklarında kanatsızdırlar, ama uçmak isterler, öyleyse aşk ve çılgınlık onlara hiç de küçük bir ödül vermiş değildir. Zira bir kez göğe doğru yükselmeye başlayanlar, yeniden karanlığa düşüp yer altındaki yolculuğa başlayamazlar, her zaman ışıktaki kalırlar; onlar mutlu yol arkadaşlarıdır, ve kanatlarını almalarının vakti geldiğinde, aşkları nedeniyle aynı kanadı alırlar.

“Phaedrus,” *The Dialogues of Plato*,
çev. Benjamin Jowett, s. 25-28.¹⁹

¹⁹Burada da Sokrates’in ruhuna azap vermemek için şu söylenmeli ki, bu parça Sokrates’in retorik sanatı üstüne gerçek düşüncelerini Phaedrus’a sergilemek amacıyla örnek olarak kullanmak üzere verdiği iki söylevin ikincisinden alınmıştır. (Sokrates birinci söylevde “insan kendisine âşık olmayan kişiyi sevgili olarak benimsemeli” görüşünü, ikincisinde bunun tersini savunur.) –Çev. n.

Ruh Sevgilisiyle Birleştigi Zaman

Anonim, dördüncü yüzyıl

Yavaş yavaş tanır ruh sevgilisini
ve sevinir bir kez daha
ağlasa da onun önünde
önceki terk edilşinin utancını hatırlayınca.
Daha bir süsler kendini
sevgilisi beğensin de onunla kalsın diye.
Ruhun dostlarından yüz çevirmesini ister sevgili
ve çevresinde dolanan âşıklarından.
Gerçek, şefkatli efendisine adamasını ister kendini
ve unutmasını dünyadaki babasının evini
bütün eziyetleri çektiği o yeri.
Gökteki Babasını hatırlamasını ister.
Peygamberin Mezmurlarda söylediği gibi:
“Dinle kızım, ve bak, iyi aç kulağını
Unut babanın evini ve dostlarını
Çünkü kral arzuluyor güzelliğini senin
Odur senin efendin.”

The Exegesis on the Soul,

Nag Hammadi Gospels, s. 196.

Kaynak: A Gnostic Book of Hours:

Keys to Inner Wisdom, çev. June Singer, s. 108.

Yüreği Ruhtan Koparmak

Heloise'den Abelard'a mektup (On ikinci yüzyıl)

Yaptığımız her şey, ve zamanları ve yerleri, senin ha-
yalinle birlikte yüreğime kazındı.

Mutsuz ruhumun zayıflığını gerçekten itiraf etmem

gerekiyorsa, onda Tanrı'yı yatıştıracak bir pişmanlık bulamıyorum; bu büyük haksızlık yüzünden en büyük zalimlikle suçluyorum Tanrı'yı her zaman. Nadim olup af dileyerek öfkesini teskin edeceğim yerde, takdirine isyan ederek, kızgınlığımla onu daha da gücendiriyorum. Zihin hâlâ günah işlemek istiyorsa, ve eski arzular onda hâlâ canlıysa, bedene ne kadar acı çektirilirse çektirilsin, günahlarından pişman olma denebilir mi buna? Günahlarını itiraf etmek, kendini suçlamak, hatta pişmanlık gösterileriyle bedenine acı vermek çok kolay. En sevgili hazlarından sonra yüreğini arzudan koparıp almaksa çok zor. Öyleyse Hz. Eyüp "Kendime karşı konuşacağım" derken, "Günahlarımı itiraf etmek, kendimi suçlamak için ağzımı açıp dilimi serbest bırakacağım" derken çok haklı ...

Ama benim durumumda, paylaştığımız âşıklara göre hazlar fazla güzeldi – bunlardan hoşnutsuzluk duymam mümkün değil; düşüncelerimden nadiren kovabiliyorum. Nereye dönsem gözlerimin önündeler, canlı fantezileri ve özlemleri de sürükleyip getiriyorlar, uyumama bile izin vermiyorlar. Dualarımızın daha saf olması gereken Mes ayını sırasında bile, o hazların uçarı görüntüleri zavallı ruhumu öyle ele geçiriyorlar ki, düşüncelerimi bunların şehvetinden alıp duaya veremiyorum. İşlediğim günahlar için inlemem gerekirken, yitirdiğim şey için iç çekmekten başkası gelmiyor elimden. Yaptığımız her şey, ve zamanları ve yerleri, senin hayalinle birlikte yüreğime kazındı; hepsini seninle birlikte tekrar tekrar yaşıyorum. Uykuda bile ara vermiyorum. Bazen bir hareketim düşüncelerimi ele veriyor, ya da ağzımdan dikkatsiz bir söz çıkıyor. Bu perişan halimde, şu acı çeken ruhun çığlığı bana ait olabilirdi: "Sefil bir yaratığım ben; bu ölüme gömülmüş bedenden beni kurtaracak kimse yok mu?" O zaman aslında şöyle devam edebilirdim: "Tanrı'nın lütfuyla Efendimiz İsa." Bu lütuf, sevgilim, istemeden ulaştı sana – bedenindeki bir tek yara, seni bütün bu sıkıntılardan kurtardı ve

ruhundaki birçok yarayı iyileştirdi. Tanrı'nın sana karşı olduğunu dűřünebilirsin ama aslında o merhametini gösterdi: tedavi sağlayacaksa acı vermekten çekinmeyen dűrűst bir hekim gibi. Bana gelince; gençlik, tutku, ve o kadar büyük hazları yaşamış olmak, bedenın azabına ve arzunun hasretine şiddet katıyor, ve saldırının hedefi daha zayıf, yenilgi daha ezici.

İnsanlar iffetli olduğumu söylüyorlar; riyakâr olduğumdan haberleri yok. Bedenin saflığını erdem sanıyorlar, oysa erdem bedene değil ruha aittir. İnsanların gözünde övgűye layık olabilirim ama yüreğimizi, belimizi araştıran, karanlık tarafımızı gören Tanrı önünde bunu hak etmiyorum. Din içinde riya olmayan pek az şeyin bulunduğu bir zamanda, insanların kanılarına dokunmayan en yüksek övgűyű aldığı bir zamanda, dindar olduğuma hükmediliyor. Ama yine de, insanın niyeti ne olursa olsun, başkalarının yanındaki davranışlarıyla Kilise'ye karşı kabahat işlemiyorsa, inançsızların yanında Efendimize küfretmiyor ve dünya işleriyle ilgili kişilerin arasında onun dininin rahiplerini küçük dűřürmüyorsa, bunda belki bir erdem vardır, bu belki Tanrı'nın gözünde bir şekilde makbuldür. İşte bu da Tanrı'nın bir lűtfu, onun cömertliğinin bir sonucu: iyilik yapmakla kalmamak, kötölűkten de sakınmak –gerçi “Kötölűkten uzaklaş, iyiliğe yönel” sözünün gösterdiği gibi, birincisiyle tamamlanmayan ikincisi bir iře yaramaz. Tanrı'nın sevgisi için yapılmazsa ikisi de boşuna.

The Letters of Abelard and Heloise,
çev. Betty Radice, s. 132-34.

Ruhun Tanrı Aşkı

Meister Eckhart, Alman teolog ve mistik, 1260-1329 (yaklaşık)

Tanrı

öyle derinden sever ki ruhu
her kim uzaklaştırır Tanrı'dan
ruhun Tanrı aşkını

öldürür Tanrı'yı.

Sal bir tayı

yeşil çayırda koşturmaya
var gücünü kullanır tay
çayırda atlaya sıçraya.

Hazzıdır Tanrı'nın da

kutsal doğayı ve varlığı
salmak bizim içimize
o tanrısal hayale.

Meditations with Meister Eckhart,
Matthew Fox versiyonu, s. 29.

Bu Ebedi Güzelliği Sevelim

Marsilio Ficino, İtalyan filozof, 1433-1499

Öyleyse Aşk'ın büyük ve muhteşem bir tanrı olduğunu, ayrıca soylu ve çok yararlı olduğunu hiç tartışmadan kabul edelim ve aşka teslim olup onun kendi amacıyla, yani güzellikle yetinelim. Onu hangi yetiyle biliyorsak,

aynı yetiyle keyfini süreriz. Onu akılla, görmeyle ve işitmeyle biliriz. Öyleyse bu yetilerle keyfini süreriz. Diğer duyularla, Aşk'ın arzuladığı güzelliğin değil, bedenın arzuladığı başka birşeyin keyfini süreriz. Bu yüzden, güzelliği bu üç yetiyle avlayacağız, seslerde ve cisimlerde ortaya çıkan güzellik yoluyla da, bazı ayak izlerini izler gibi, ruhun güzelliğine kadar gideceğiz. Birincisini öveceğiz, ama ancak ikincisiyle tatmin olacağız; ve güzellik ne kadar büyükse aşkın da o kadar büyük olacağını unutmamaya çalışacağız. Bedenin kesinlikle güzel olduğu ama ruhun güzel olmadığı yerde, eğer bedeni seveceksek, onu güzelliğın gölgemsi ve ömürsüz bir imgesi olarak pek az sevelim. Yalnızca ruhun güzel olduğu yerde, ruhun bu ebedi güzelliğini tutkuyla sevelim. Ama her iki güzelliğın birlikte olduğu yerde, onları hayranlıkla seyredelim ...

Commentary on Plato's Symposium on Love,
çev. Sears Jayne, s. 42-43.

Portekiz'den Soneler

Elizabeth Barrett Browning, İngiliz şair, 1806-1851

XLIII

Seni nasıl mı seviyorum? Sayayım.
Derinliğine, genişliğine ve yüksekliğine
Ruhum uzanır varlığın sınırlarına
Duygu ortalıkta görünmediği zaman.
Seni her günkü en sakın ihtiyaçların
Düzeyinde seviyorum: güneş ve mum ışığıyla.
Özgürce seviyorum: insanın hak mücadelesi gibi.
Safça seviyorum: övgüden yüzünü çevirmek gibi.
Eski hüznlerimin tutkusıyla
Ve çocukluğımın inancıyla seviyorum.
Seni belki yitirdiğim azizlerin aşkıyla

Seni nefesiyle, gülüşleriyle hayatımın bütün
Gözyaşlarıyla seviyorum! – ve Tanrı dilerse
Ölümlle bitmesin, artsın bu sevgi istiyorum.

Selected Poems, s. 237.

Toplama Kampında Kurtuluş

Viktor E. Frankl, Alman psikiyatr ve yazar

*Ama çok geçmeden ruhum tutsaklık yaşamından bir başka
dünyaya giden yolu yeniden buldu, sevgilimle konuşmaya
devam ettim ...*

Toplama kampında, yaşamın zorunlu fiziksel ve zihinsel
ilkelliğine karşın, tinsel yaşamı derinleştirmek mümkün-
dü. Zengin bir zihinsel yaşama alışmış duyarlı insanlar çok
acı çekmiş olabilir (böyle insanlar genellikle daha narin
olurlar), ama iç benliklerinin uğradığı hasar daha azdı.
İçinde yaşadıkları korkunç ortamdan uzaklaşıp içsel zen-
ginliklerle ve tinsel özgürlükle dolu bir yaşama çekilebi-
lirlerdi. Daha az sağlam yapılı bazı tutsakların kamp yaşa-
mına genellikle güçlü kuvvetli insanlardan daha iyi da-
yanmasındaki görünür paradoks ancak bu şekilde açıkla-
nabilir. Sözlerime açıklık kazandırmak için, kişisel dene-
yimime başvurmam gerekiyor. Çalışma yerine kadar yürü-
düğümüz, sabahın erken saatlerinde olup bitenleri anlat-
mama izin verin.

Bir asker bağırarak emir verirdi: “Bölük, ileri marş!
Sol-ki-üç-dört! Sol-ki-üç-dört! Sol-ki-üç-dört! Sağa çark,
sol-sol-sol-sol! Şapka çıkar!” Bu sesler şimdi bile kulağım-
da çınlıyor. “Şapka çıkar!” buyruğu verildiği sırada kam-
pın kapısından çıkıyor olurduk, projektör ışıkları üstü-
müzde dolaşırdı. Düzgün yürümeyen tekmeyi yerdı. Soğuk
yüzünden şapkasını izin verilmeden kulaklarının üzerine

ekenlere daha da kötüsü yapılırdı.

Kamptan çıkan tek yolda, büyük taşların üzerinden, geniş su birikintilerinin içinden, karanlıkta tkezeleyerek yürürdük. Muhafızlar durmadan bağırır, bizi dipikleyerek hizaya sokardı. Ayaklarındaki yaraların acısına dayanamayanlar, yanındakinin koluna tutunurdu. Hemen hiç konuşmazdık; buz gibi rüzgâr konuşmaya heves bırakmazdı. Bir gün yanımda yürüyen biri, ağzını yukarı kaldırdığı yakasının arkasına gizleyerek şöyle fısıldadı: “Karılarımız bizi bu halde görseydi! Umarım onların kampı daha rahattır, bize ne yaptıklarını bilmiyorlardır.”

Bu sözler bana kendi karımı hatırlattı. Ve buzlu yerlerde kayarak, zaman zaman birbirimize yaslanarak, tmseklerde birbirimizi yukarı çekerek yürüdüğümüz kilometreler boyunca, hiçbir şey konuşmasak bile ikimizin de kendi karısını düşündüğünü biliyorduk. Bazen göğe bakıyordum; yıldızlar neredeyse gözden kaybolmuştu, sabahın pembe aydınlığı karanlık bulutların ardından kendini göstermeye başlamıştı. Ama benim zihnim karımın hayaline saplanmıştı; onu tekinsiz bir açık seiklikle önümde görüyordum. Bana cevap verdiğini işitiyordum, glmse-diğini görüyordum, içten ve cesaret verici bakışı gözlerimin önündeydi. Gerçek olsun olmasın, görünüşü artık yükselmeye başlayan güneşten daha belirgindi.

Bir düşünce beni esir aldı: Hayatımda ilk kez, birçok şairin yazdığı, birçok düşünürün nihai bilgelik olduğunu söylediği gerçeği gördüm. İnsanın ulaşmayı umabileceği en son ve en yüksek amacın sevgi olduğu gerçeğini. O zaman insan düşüncesinin, şiirinin ve inancının açığa vurmak zorunda olduğu en büyük sırrın anlamını kavradım: *İnsanın kurtuluşu sevgiden geçer ve sevgidedir.* Bu dünyada kendisine hiçbir şey bırakılmamış birinin, kısa bir an için bile olsa, nasıl sevgilisinin hayalinde mutluluğu bulabileceğini anladım. Bütünüyle harap bir durumda, insanın kendisini pozitif bir eylemle ifade edemediği, tek

başarısının acılarına doğru bir şekilde -onurlu bir şekilde- katlanmak olabileceği bir zamanda, insan, kafasında taşıdığı sevgilisinin hayalini sevgiyle düşünmek yoluyla kurtuluşa erebilir. Hayatımda ilk kez, “Melekler sonsuz bir görkemin sürekli düşüncesinde kaybolurlar” sözünün anlamını kavrayabildim.

Ön tarafta yürüyenlerden biri tökezleyip yere düştü, arkasında yürüyen de ona takılıp üstüne kapaklandı. Muhafız koşup ikisini de kırbaçlamaya başladı. Bu benim düşüncelerimi birkaç dakika kesintiye uğrattı. Ama çok geçmeden ruhum tutsaklık yaşamından bir başka dünyaya giden yolu yeniden buldu, sevgilimle konuşmaya devam ettim. Ona sorular sordum, o da cevap verdi; sonra o sordu, ben cevap verdim.

“Dur!” Çalışma yerimize gelmiştik. Herkes karanlık kulübeye koşup rahat kullanabileceği bir alet kapmaya çalıştı. Her tutsak bir kazma ya da kürek aldı.

“Acele edin, domuzlar!” Hendek kazma işinde önceki gün bıraktığımız yere geldik. Kazma vuruşları donmuş toprağı çatırdatıyor, kıvılcımlar çıkarıyordu. İnsanlar sessiz, beyinleri uyuşmuştu.

Benim zihnimse hâlâ karımın hayalindeydi. Aklımdan bir düşünce geçti: onun sağ olup olmadığını bile bilmiyordum. Bildiğim tek şey vardı, ve onu artık iyi öğrenmiştim: Sevgi, sevilen kişinin fiziksel varlığının çok ötesine gider. Sevgi, en derin anlamını kişinin tinsel varlığında, iç benliğinde bulur. Sevgilinin gerçekten var olup olmadığı, hâlâ yaşayıp yaşamadığı, bir şekilde önemli olmaktan çıkar.

Karımın yaşayıp yaşamadığını bilmiyordum, bunu öğrenmemin bir yolu da yoktu (bütün tutsaklık yaşamımda mektup almak ya da göndermek diye birşey söz konusu olmadı); ama o anda bu önemli olmaktan çıkmıştı. Bilmeme hiç gerek yoktu; sevgimin gücüne, düşüncelerime ve sevgilimin hayaline hiçbir şey dokunamazdı. O zaman karımın ölmüş olduğunu bilseydim, sanırım yine de bu

bilgiden etkilenmeden kendimi onun hayalini düşünmeye verirdim, onunla konuşmam yine o kadar canlı ve doyurucu olurdu. “Beni bir damga gibi yüreğine bas. Sevgi ölüm kadar güçlüdür.”

Man's Search for Meaning,
çev. Ilse Lasch, s. 56-61.

Tanrı Aşkının Sarhoşluğu

Evelyn Underhill, İngiliz şair, romancı ve mistik, 1875-1941

“Mirror”ın adsız yazarı, en cesur pasajlarından birinde şunları söylüyor: “Ben Tanrı’yım,” der Sevgi, ‘zira Sevgi Tanrı’dır, ve Tanrı Sevgidir. Ve bu ruh, sevgi durumunda Tanrı’dır: bense Kutsal Doğa yoluyla Tanrı’yım. Ve bu [durum] sevginin haklılığı yoluyla sevgilimindir, öyle ki, bu değerli sevgilimi o[nun çabası] olmaksızın öğrenir ve onun tarafından yönlendirilirim. ... Bu [ruh] yükseklerde uçan kartaldır; bütün kuşlardan daha yüksekte uçar, zira onun tüyleri katıksız sevgidir.” ...

Ruh ile Mutlak arasındaki bağı “manevi tutkal”a benzetilmesi biraz kaba olsa da, bunun bütünüyle masum bir benzetme olduğunu herhalde kimse reddetmeyecektir. Bunun [“Dua üstüne Mektup”ta] nikâh simgesine bir alternatif olarak ortaya konması, bütün “cinsel” imgeleri mahkûm etmek için yarışanların eleştirisiz coşkusunu uyandırabilir pekâlâ. Bunun mistiklere uygun ve yerinde görünmüş olduğunun kanıtı, sonraki yüzyılda daha büyük bir düşünürün, Petersen’in yapıtında tekrar ortaya çıkmasıdır: “En azından bütün ve bölünmemiş olarak Senin olacağım için, bütün Kendiliğini bütün ve bölünmemiş olarak bana verirsin. Böylece, bütünüyle Senin olacağım zaman, ezelden beri Kendini sevmiş olman gibi, ezelden beri beni sevmişsindir: zira bu, Senin Kendi hazzını bende ve benim hazzımı Kendinde bulmandan başka bir anlama

gelmez. Ve Sende kendimi seveceğim zaman, başka birşeyi değil, yalnızca Seni severim, çünkü *Sen bende, ben de Sende, birbirine yapışmış tek ve aynı şey oluruz*, bundan böyle ebediyen ayrılamayız.”

Bu dilden, mistiklerin saf zihninin anladığı Tinsel Evlilik diline geçmek için, tek bir adım yeter. Mistikler bundan, insanı kendinden geçiren doyumları ya da dünyevi sarhoşlukların kuşkulu bir tinselleştirilişini değil, “asla kaybolmayan ve kopmayan,” yaşam boyu süren bir bağlanmayı, derin düşünceyle bilinen “En Üstün Güzellik” ile özgür benlik arasında irade ve yürekte kurulan yakın bir kişisel bütünleşmeyi anlar.

Mistiğin Yolu, sevgide bir ilerleme, büyüme olmuştur: ruhun kendi kaynağına doğru içsel yöneliminin bilinçli bir şekilde teşvik edilmesi, “geçici yararlar” a doğru başıbozuk eğilimlerinin sökülüp atılması olmuştur. Ama sevginin tek uygun sonucu, birleşmedir: “seven ile sevilenin tek bir bütün halinde tam bir birleşmesi.” Filozof bunun “birleşme ilkesi” olduğunu, yaşamın her düzlemdeki en güçlü aracısı olduğunu söyler. Dahası, ahlâk duygusunun dünyevi evliliği kişisel arzunun bir doyurulması olmaktan çok büyük yaşam sürecinin bir parçası -iki benliğin yeni amaçlarla bir araya gelmesi- gibi görmesine benzer şekilde, böyle bir tinsel evlilik de yeni görevler ve yükümlülükler koyar ortaya. Yeni bir düzene, canlılığın yeni bir kaynaşmasına ulaşıldığında, yeni ve yüksek bir ölçekte yeni bir sorumluluk, çaba ve tahammül gereği ortaya çıkar. Bu bir edim değil, bir durumdur. Taze yaşam kendini ortaya koyar, böylece yaşamımız tamamlanır: Yeni yaratıcı güçler bahşedilir. Tanrısal düzene yükselen benlik, tanrısal bir doğurganlığın aracı olacaktır: bir enerji merkezi, aşkın bir yaşamın ana-babası olacaktır.

Mysticism, s. 427-28.

Ruhun Sessizliği, Sürgünü ve Kurnazlığı

James Joyce, İrlandalı romancı, 1882-1941

Kumsalda uzun bir dere vardı, içine basarak yürürken deniz yosunlarının bu bitip tükenmez sürüklenişine şaşıtı. Zümrüt yeşili, kara, al ve zeytuni renkleriyle akıntının altında kımıldıyor, sallanıyor, dönüyorlardı. Bitip tükenmez sürüklenmiş yosunlardan derenin suyu kararmıştı ve yüksekte sürüklenen bulutları yansıtıyordu. Bulutlar tepesinde sürükleniyordu sessizce ve sessizce deniz yosunları sürükleniyordu ayaklarının dibinde ve kurşun renkli ılık hava durgundu ve yeni yabanıl bir hayat türkü söylüyordu damarlarında.

Neredeydi çocukluğu şimdi? Kendi alinyazısından kaçan, yaralarının utancını tek başına düşünen ve çirkinlikle yapmacıktan kurulu evinde dokununca dağılan soluk kefenler ve çelenklere bürünüp kraliçelik süren ruh neredeydi? Ya da, o neredeydi?

O yalnızdı. Kimsenin ilgisini çekmiyordu, mutluydu, hayatın yabanıl yüreğine de yakındı. Yalnız ve genç ve başına buyruk ve yabanıl yürekliydi ve yabanıl hava ıssızlığı ve tuzlu sular ve kabuklarla yosunlardan deniz ürünleri ve perdeli kurşuni gün ışığı ve şen-giyimli hoş-giyimli çocuk ve genç kız biçimleri ve havada çocuksu ve kızımsı sesler ortasında yalnızdı.

Önünde derenin orta yerinde bir genç kız duruyordu, yalnız ve kıpırtısız, denize doğru bakarak. Büyülenerek garip ve güzel bir deniz kuşu biçimine getirilmiş birine benziyordu. Uzun ince çıplak bacakları bir turnanın kiler gibi narindi ve tertemizdi, yalnız zümrüt rengine ince bir yosun bir işaret olarak yerleştirmişti kendini ete. Daha dolgun, ve fildişi gibi açık renk bacakları neredeyse kalçalarına kadar çıplaktı ve donunun beyaz dantelleri ak yumuşak kuş

tüyünü andırıyordu. Koyu mavi eteği beline yiğitçe dolanıp iliştirilmiş, arkasında bir kumrunun kuyruğu gibi düğüm- lenmişti. Göğsü bir kuşunki gibiydi, yumuşak ve küçük, kü- çük ve yumuşaktı koyu renk bir kumrunun göğsü gibi. Ama uzun açık renk saçları genç kızımsıydı; ve genç kızımsı, ve ölümlü güzelliğini harikalılığıyla bezenmişti yüzü.

Yalnız başına ve kıpırtısız, denize bakıyordu; onun varlığını ve gözlerini tapınmasını sezince gözleri ona doğru çevrildi bakışına sessizce katlanarak, utangaçlık ya da işvelilik göstermeden. Uzun, uzun bir süre katlandı bakışına, sonra gözlerini yavaşça onunkinden ayırarak der- eye doğru çevirdi, suyu ayağıyla hafifçe oraya buraya iterek. Hafif hafif kıpırdayan suyun ilk küçük gürültüsü sessizliği bozdu, alçak, hafif ve fısıltılı, uyku çanları kadar hafif; oraya buraya, oraya buraya ayağıyla karıştırarak; ve hafif bir alev titredi yanağında.

– Ey ulu Tanrı! diye haykırdı Stephen'ın ruhu, dünyevi bir sevinç taşmasıyla.

Ansızın kıza sırtını dönüp kumsal boyunca yürümeye başladı. Yanakları yanıyordu; gövdesi tutuşmuştu; eli ayağı titriyordu. İleri ve ileri ve ileri ve ileri yürüdü, kumların ta ötesine kadar, yabanılca türkü söyleyerek denize, ona haykıran hayatın gelişini karşılamak için haykırarak.

Kızın imgesi ruhuna işlemişti sonsuza kadar ve hiçbir söz bozmamıştı coşkusunun kutsal sessizliğini. Kızın gözleri onu çağırmış, ve ruhu hop etmişti bu çağrıya. Yaşamak, yanılmak, düşmek, kazanmak, hayattan hayatı yaratmak! Yabanıl bir melek belirdi önünde; ölümlü gençlik ve güzel- liğin meleği, hayatın şen saraylarından bir haberci, bütün yanılğı ve zafer yollarının kapılarını ona açmak için. İleri ve ileri ve ileri ve ileri!

A Portrait of the Artist as a Young Man, s. 132-33.²⁰

²⁰Murat Belge'nin İngilizceden çevirisiyle, İletişim Yayınları'ndan çıkan *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*'nden alınmıştır, s. 182-184. –Y. n.

Ruhun Kadınlar için Anlamı

Christine Downing, Amerikalı yazar

Öyle görünüyor ki, kızkardeşliğin keşfi, gerçek kadınların gerçeklikteki ötekiliğiyle kimi zaman sancılı bir ilişkinin ruh için anlamının ve insanın ölümlülüğünün daha derin bir anlayışına götürüyor ...

Hem dışsal hem de içsel kız kardeşimle, yani hem kişisel hem de arketipsel kızkardeşimle ilişki mi daha bilinçli bir şekilde anlama gereksinimim hiç de rastlantı gibi görünmüyor; kendimi başlıca görevin ölüme hazırlanmak olduğu yaşam döneminde bulmama benziyor. Benim anladığım şekliyle bu hazırlık, menopozdan geçişi tamamladığımız zaman bize yüklenen ruh çalışmasıdır. Kız kardeşlik ve ölümlülük, karmaşık bir şekilde iç içe geçmiş temalardır.

Kız kardeşle uyum sağlamanın en sonda, yani bütün diğer görevlerin tamamlanmasından sonra gelmesinin sebebinin bu olabileceğine inanıyorum. Burada hedef, yamamak, düzeltmek ya da çözmek değil, yeniden kurgulamak, sorgulamak, daha derine gitmektir. Psyche'lerin yaşadığı diyara, Hades'e girmektir. Başlıca amaç, geçmişimi ya da paylaştığımız geçmişi daha iyi anlamak değildir; gerçi bu da yolun bir parçası olabilir. Şunu görmeye başladım ki, sorun, yabancı bir kız kardeşle tam bir uzlaşma sağlamak ya da, önceleri düşündüğüm gibi, uzun süredir yitirilmiş yoğun bir yakınlığı yeniden canlandırmak değildir. Benim için çok önemli olsa da, işlenmemiş bir kız kardeşlik duygusuyla kirlenmemiş bir sevgi alışverişinde beni şimdiki durumda daha yetenekli hale getirmeye neyin yardımcı olacağı da değildir. Yaşamımda kızkardeşliğin rolüne açıklık kazandırma arzum elbette kadınları (özellikle de eşim olan kadını) iyi sevmeye özlemimden güç

alıyor. Ama kız kardeşin yeniden keşfedilişi, benliğin de yeni ve zorunlu bir keşfedilişidir ve bunun ötesinde, yukarıda ima ettiğim gibi, mitolojide sık sık anlatıldığı şekliyle ana olarak değil de artık kız kardeş olarak algılanan yeryüzünün kendisiyle yeni bir ilişkiye girmek olabilir – basitçe kaynağım olarak değil, kendisine karşı sorumluluk taşıdığım bir varlık olarak yeryüzüyle. ...

Geriye bakıldığında, Grek mitolojisinde ölümlülük ve kızkardeşlik temalarının bu kadar iç içe olmasının, kaçınılmaz denecek ölçüde haklılık taşıdığı hissedilir. Söylediğim gibi, bu temalar benim yaşamımda da birlikte ortaya çıktı. Tamamen insan olmak, *insan* kadın olarak bütünüyle kendimiz olmak, bir kız kardeş olarak ötekinin sağladığı ışık kırılmasını gerektiriyor gibi. Öyle görünüyor ki, kızkardeşliğin keşfi, gerçek kadınların gerçeklikteki *öteki-liğiyle* kimi zaman sancılı bir ilişkinin ruh için anlamının ve insanın ölümlülüğünün daha derin bir anlayışına götürüyor. ...

Psyche sözcüğü Freud ve Jung'un zamanının iyi öğrenim görmüş Avrupalılarının aklına, *Psyche*'nin yer aldığı o tek klasik öyküyü getiriyordu. *Psyche*'nin gerçek öyküsünün Eros'u içeren öykü olması, ruhun kendisini ilişkide tanınması, insani sevginin ruhun oluşumuna yönelik olması gibi imaları derinden etkileyici buluyorlardı. ...

Kızkardeşliğin önemini keşfetmem, beni bu öyküyü yeniden değerlendirmeye götürdü. Onu nasıl anladığımız, neye odaklandığımıza bağlı olabilir: *Psyche*'nin, *Aphrodite*'le, Eros'la ya da kız kardeşleriyle ilişkilerine. ...

Kız-erkek kardeş ilişkilerine dair öyküler, bu bağın insanların iç yaşamlarında taşıdığı derin anlamı ortaya koyar: "Kızkardeş", onları duygu diyarına, kendi iç derinliklerine, ruhlarına bağlayan ve yüzlerini ölüme tevekkülle çevirmelerini sağlayan şeyi belirtiyor gibidir. Kız kardeş, erkeklerin çoğu zaman ulaşılmaz ve gizemli olsa da gerçekten yaşadıkları "dişi" taraflarıyla bir ilişkiyi temsil eder

– ölüm dağıtan değil yaşam getiren, annenin temsil ettiği ötekilikten daha az korkutucu bir dişilikle ilişkiyi. Erkekler için, karşı cinsten biriyle bu ilişkinin büyük bir gücü vardır. Kadınlar içinse erkek kardeş, karşı cinsten öteki, kızkardeş kadar, aynı cinsten öteki kadar büyük bir anlam taşımaz.

Bizim için de kız kardeş, erkekler için taşıdığı ruhsal anlamı taşır. Bizim için de o, yaşamımızın kaynağıyla, anlamın kaynağıyla, önceleri annenin temsil ettiği ilişkiyi temsil eder – ama daha az korkutucu bir şekilde.

Psyche's Sisters, s. 9-10, 17, 43-45.

Eros ile Psyche

Diane Wolkstein, Amerikalı öykücü

Böylece Psyche kendi isteğiyle, ama bilmeden, Aşk Tanrısı Eros'a âşık oldu.

Psyche kendisine işkence eden öfkesiyle baş başa kaldı. Zihni bütün gün denizdeki dalgalar gibi gidip geldi. İlk başta kararlıydı, kafası netti; ama çok geçmeden tereddüte düştü, yapmak üzere olduğu şeyin sonuçları aklını karıştırdı.

Ertelemeyi düşündü, telaşlandı, cesareti yerine geldi, korkuya düştü, umutsuzluğa kapıldı, öfkelendi. En tuhafı da, aynı anda, aynı bedende, hayvandan nefret etmesi ama kocasını sevmesiydi.

Akşam çökerken kararını verdi ve kendisine lazım olacak şeyleri hazırladı. Karanlıkta kocası yatağına geldi, kendilerini aşk oyunlarına verdiler. Sonra kocası derin bir uykuya daldı. Doğası bakımından Psyche güçlü bir tinsel ya da bedensel yapıya sahip değildi, ama kaderinin zalimliği ona kuvvet verdi. Lambayı kaldırdı, bıçağı kavradı. Ama ışık yatağı aydınlattığı anda, gizem açığa çıktı.

Yatakta yatan, bütün güzelliğiyle, yaratıkların en tatlısı, en soylusu, Aşk Tanrısı Eros'tu. Onun görüntüsüyle, lambanın ışığı daha bir parladı, bıçağın ağzı utançtan köreldi.

Psyche dehşete düşmüştü. Yüzü soldu, titreyerek dizlerinin üzerine çöktü. Bıçağı kendi yüreğine sokarak gizlemek istedi, ama böyle bir suçtan korkuya kapılan bıçak ellerinden kayıp yere düştü. Psyche Eros'un tanrısal güzelliğine baktı, o zaman bütün zayıflığına ve korkusuna karşın içinde bir canlılık buldu. Eros'un altın saçlarında hâlâ nektarın ıslaklığı vardı. Oyuncu bukleleri gül pembesi yanaklarından süt beyazı boynuna uzanıyordu. Saçları öyle bir ihtişamla parlıyordu ki, lambanın ışığı saygıyla titredi. Omuzlarında çiyle nemlenmiş gibi duran beyaz kanatları kıvılcımlanıyor, en dıştaki tüyler uçar gibi titreşiyordu. Bedeninin diğer tarafları öyle mükemmel, öyle görkemliydi ki, Venüs'ün kendisi dünyaya böyle bir çocuk getirdiği için övünürdü. Yatağın ayakucunda büyük tanrının silahları duruyordu: yayı, sadağı ve okları.

Psyche'nin doymak bilmez merakı onu kocasının silahlarını incelemeye, onlara tek tek dokunmaya sürükledi. Sadaktan bir ok aldı, sivriliğini denemek isterken parmağına batırdı, birkaç damla kan akıttı. Böylece Psyche kendi isteğiyle, ama bilmeden, Aşk Tanrısına âşık oldu. Arzudan yanarak onun üstüne eğildi, uyandırmaktan korksa da kendini alamadan öpmeye başladı.

Acı içinde ama memnun Psyche Eros'un üstüne eğilmişken, elinde tuttuğu lamba, hainliğinden mi, kıskançlığından mı yoksa yalnızca öyle bir bedene dokunup onu öpme arzusundan mı bilinmez, tanrının sağ omzuna bir damla kaynar yağ damlattı. Ey düşüncesiz, cüretkâr lamba! Ey değersiz aşk elçisi! Sen ki muhakkak sevgilisini karanlık çöktükten sonra da görmek isteyen bir âşığın icadısın, nasıl yakabildin ateşin tanrısının canını?

Eros uyandı ve acıyla yataktan fırladı. Elinde lambayla karısını ve yerde yatan bıçağı görünce, her şeyi anladı. Tek

kelime etmeden, kanatlarını açıp havalandı. Psyche onun sağ bacağını yakalamış, sıkıca tutunmuştu. Bu halde bulutlu bölgelere uçtular. Psyche gücü yettiği kadar tutundu, sonra bırakmak zorunda kaldı, bitkin durumda yere serildi.

Psyche yerde yataırken, Eros onu terk etmedi. En yakın selvi ağacına gitti ve en üst dallardan sarkarak ona sitem etti. “Ey ahmak Psyche, niçin bana güvenmedin de an-nem Venüs’ün buyruğuna uydun? Seni bana âşık edip evlilikle kendime bağlamamı da o istedi. Evet, düşüncesizce davrandığım doğru. Ben, ki okçuluğum ünlüdür, kendi okumla kendimi yaraladım, karımın beni canavar sanıp kafamı kesmeye kalkmasına sebep oldum – bir zamanlar sana onca aşk taşıyan gözlerimi ve kafamı. Ah, Psyche, seni uyarmaya çalışmadım mı? Beni dinlemen için sana yalvarmadım mı? Pekâlâ, öteki öğütçülerin yakında cezalarını görecekler. Sana gelince, senin cezan benim yokluğum olacak.” Bunları söyledikten sonra Eros uçup gitti.

Yerde yatan Psyche, kocasının gitgide gözden kaybolmasını seyrederek ağladı. Artık onu göremez olduğu zaman, kalkıp yaşamına son vermek için kendini nehre attı. Ama suları bile yakabilen Aşk Tanrısından korkan nehrin suları, Psyche’nin ölmesine izin vermedi, onu kaldırıp karşı kıyıya taşıdı.

The First Love Stories, s. 128-30.

Ruh Akışı

Milan Kundera, Çekoslovakyalı romancı

Demek ki Tereza, bedenle ruh denen o uzlaşamaz ikiliği, insanoğlunun o en temel yaşantısını hoyratça gözler önüne seren bir durumdan doğmuştu.

Çok uzun zaman önce, insanoğlu göğsündeki düzenli vuruşların sesini şaşkınlıkla dinler, ne olduklarını aklına

bile getiremezdi. Kendisini beden gibi yabancı, tanıdık olmaktan uzak bir nesneyle özdeşleştirmek gelmezdi elinden. Beden bir kafesti ve bu kafesin içinde bakan, dinleyen, korkan, düşünen ve hayretlere düşen bir şey vardı; bu bir şey, beden çıkarıldıktan sonra geriye kalan, ruh idi.

Günümüzde, beden tanıdık olmaktan uzak bir şey değil hiç kuşkusuz; göğsümüzdeki vuruşun kalp olduğunu, burun akciğerlere oksijen götürmek üzere bedenden dışarı fırlayan bir hortum ağzı olduğunu biliyoruz. Yüz, bedenin tüm işleyişlerini kaydeden bir alet tablosundan başka bir şey değil; sindirim, görme, duyma, terleme, düşünme.

İnsanoğlu bedenin her bir parçasına bir ad vermeyi öğrendi öğreneli, beden giderek daha az dert oldu başına. Ruhun eylem halindeki gri hücrelerden başka bir şey olmadığını da öğrendi. Eskinin ruh ve beden ikiliği bilimsel terimlere büründürüldü, şimdi artık buna yalnızca modası geçmiş bir önyargı diyerek gülüp geçiyoruz.

Ama âşık insana midesinin gurultusunu dinletecek oldunuz mu bir kere, ruhla bedenin birliği, bilim çağının o lirik yansıması hemen o an silinir. ...

Tereza'nın annesi hak istiyordu. Yaşamındaki suçlunun cezalandırıldığını görmeliydi. Kızının kendisiyle birlikte utanma nedir bilmezlik dünyasında kalmasında bunun için diretiyordu; bu dünyada gençlikle güzelliğin bir anlamı yoktu; birbirinin tıpatıp eşi, ruhları görünmez olmuş bedenlerle dolu uçsuz bucaksız bir toplama kampından başka bir şey değildi yaşadığımız dünya.

Tereza'nın gizli günahını, aynaya attığı kaçamak bakışları ya da uzun uzun dalıp gitmeleri daha iyi değerlendirilebiliriz şimdi. Annesine karşı açılmış bir savaştı bu. Öteki bedenlerden farklı bir beden olmaya, suratının yüzeyinde ruhunun tayfalarının aşağıdan yukarıya doğru başlattıkları saldırının yansıdığını görmeye duyulan özlemde. Kolay iş değildi bu; ruhu -kederli, ürkek, göze

görünmemek için elinden geleni yapan ruhu- barsaklarının ta derinliklerinde bir yere gizlenmişti, kendini göstermekten utanıyordu.

Tomas'la ilk karşılaştığı gün de öyleydi. Otelin lokantasındaki sarhoşların arasından kendine yol açmaya çalışırken bedeni tepsinin üzerindeki biraların ağırlığından çökmüş, ruhu karnıyla kör barsağının oralarda bir yere sinmişti. Derken Tomas ona seslendi. Onu çağırması çok önemliydi Tereza için, çünkü bu çağrı ne anasını ne de her gün aynı açık saçık lafları eden sarhoşları tanımayan birinden geliyordu. Dışarıdan birinin olması onu ötekilerin üzerinde bir yere çıkarıyordu.

Onu ötekilerin üzerine çıkaran bir şey daha vardı; masasında açık bir kitap duruyordu. O lokantada masasında kitap okuyan tek kişi olmamıştı bundan önce. Tereza'nın gözünde, kitaplar gizli bir kardeşlik bağının işaretleriydi. Kendisini çevreleyen kaba saba dünyaya karşı tek bir silahı vardı çünkü; belediye kitaplığından aldığı kitaplar, her şeyden önce de romanlar. Fielding'den Thomas Mann'a kadar sürüyle roman okumuştı. Romanlar, Tereza'ya yetersiz bulduğu yaşamından düşsel bir kaçış imkanı vermiyorlardı sadece; elle tutulup gözle görülen nesneler olarak da anlam taşıyorlardı; sokakta, koltuğunun altında kitapla yürümek müthiş hoşuna gidiyordu. Geçen yüzyılda zarif bir baston, şık beyler için ne anlam ve önem taşıyorsa, Tereza için de kitap aynı şeydi. Onu başkalarından farklı kılıyordu.

(Kitabı şık beylerin zarif bastonlarıyla karşılaştırmak tam yerinde bir benzetme olmadı. Şık bir beyin elindeki baston onu farklı kılmaktan öteye gidiyordu; onu çağcıl kılıyor, son modaya uyduruyordu. Kitap ise Tereza'yı farklı kılıyordu, ama modası geçmiş de yapıyordu. Elbette, başkalarına ne kadar eski geldiğini göremeyecek kadar gençti. Transistörlü radyoları kulaklarına yapıştırmış yanından geçip giden delikanlılar öyle budala geliyordu ki Tereza'ya. Onların çağcıl oldukları aklına bile gelmiyordu.)

İşte demek ki kendisine seslenen adam aynı zamanda hem bir yabancıydı, hem de gizli bir kardeşlik bağıyla bağlıydı Tereza'ya. Onu iyicil bir sesle çağırıyordu: Tereza ruhunun, kendini yabancıya göstermek üzere damarlarıyla gözeneklerinden geçerek yüzeye doğru fışkırdığını hissetti.

The Unbearable Lightness of Beings,
s. 40, 47-48.²¹

Senin Göğsün Yeter

Pablo Neruda, Şilili şair, 1904-1973

Senin göğsün yeter yüreğim için
Ve kanatlarım, özgürlüğün için
O ruhunun üzerinde uyuyan
Yükselecek bir gün ağzından göğse

Sendedir her günün yanılısamı
Kırılmış çiçeğe yağın çiy sensin
Yokluğuyla ufku altını oyan
Dalgalarla uçan ebediyete
Rüzgârda şarkı söylüyordun, gördüm
Çamlar ve çam kozalakları gibi
Şimdi onlar gibi uzun ve ketum
Ve özgürsün yolculuk gibi sen de

Her şeyi toplayan eski bir yolsun
Özlenen sesler, yankılar sendedir
Uyanırım, kuşlar uçar, göç eder
O senin ruhunda uyuyan kuşlar

Twenty Love Poems and a Song of Despair,
çev. W. S. Merwin, s. 37.

²¹Fatih Özgüven'in İngilizceden çevirisiyle, İletişim Yayınları'ndan çıkan Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği'nden alınmıştır, s. 48, 54-56.
-Y. n.

Vazo

Gabriela Mistral, Şilili şair, 1889-1957

Basit, sade kilden yapılmış bir vazo düşünüyorum
küllerini gözümün önünden ayırmamak için.
Yanaklarım olacak bu vazanın çeperi,
böylece doyuracak ruhunu ikimizin de.

Altından bir vazoya elemeyeceğim küllerini;
resimlerle süslü bir pagan çanağına da.
Basit, kilden yapılmış bir vazo istiyorum,
Eteğimdeki bir kıvrım kadar mütevazı.

Bugünlerden birinde nehir kıyısından
kil alacağım ve biçim vereceğim ona titreyen ellerimle.
Sırtında destelerle kadınlar geçecek yanımdan,
kocama yatak yaptığımdan haberleri olmadan.

Ellerimde tuttuğum o bir avuç toz,
sessizce dökülecek, bir sıra gözyaşı gibi.
Sonsuz bir öpüşle mühürleyeceğim o vazoyu,
Ve sonsuz bakışımla örteceğim seni yalnız!

Love Poems: From Spain and Spanish America,
çev. Perry Higgins, s. 147.

IV. BÖLÜM

RUH KRİZİ

Zira her kim hayatını sakınırsa, onu kaybedecek; ama her kim benim ve sözlerimin uğruna hayatını kaybederse, bunlar onu kurtaracak.

Zira biri bütün dünyayı kazansa, ama ruhunu kaybetse, bunun ona ne yararı olur?

Ya da insan, ruhuna karşılık ne verebilir?

Markos, 8:35-37

Aslında insan ancak ıstırapla öğrenir; insanın ruhunu kendi ruhu haline getirmesi, ruhun aldığı dehşetli bir derstir ve insanın varlığının temelini sarsan korkunç bir acı gerektirir.

Binbaşı Lanoe Hawker, VC,
Britanya 24. Bölük Komutanı, 1916

Günümüzde ruh kaybı, çevremizdeki insanların günlük yaşamında psikolojik bir fenomen olarak gözlemlenebilir. Ruh kaybı, ani bir duygusuzluk ve kayıtsızlık biçiminde ortaya çıkar; hayatın neşesi kalmaz, inisiyatif körelir, kişi kendini boşalmış hisseder, her şey amaçsız görünür.

Marie-Louise von Franz

Giriş

Ruhumuz bazen yabancı birşeye dokunur. Öfkenin kara eşiğine, kederin mavi kenarına, dünyanın ezilmiş gölgesine. Karanlık pencereden, yaşamımızın yürek parçalayıcı gerçeğini görürüz aniden. Ruhun parlaklığının ardında, yadsımanın tehlikeli olacağı bir karanlığın yattığını öğreniriz – yıkıcı bir deliliğin rüzgârı eser orada sık sık.

Bazen gürültüyle, çoğu zaman hissedilmeden, içimizdeki özsel birşey çekip gider ya da çalınır; buz gibi bir yalnızlık, anlaşılmaz bir hüznün, tasavvur edilmez bir boşluk içinde uyuşmuş, sevginin şefkatli yaklaşımlarına karşı duyarsız, yağmurla ıslanmış bir öfke bahçesinde kaybolmuş buluruz kendimizi. Kavşakta tek başına.

Şamanların ruh kaybı dediği şeyi artık bir boşluk, bir yabancılaşma gibi görüyoruz; varlığımızın çekirdeğinde, bir zamanlar dolu ve canlı birşeyin bulunduğunu bildiğimiz yerde bir sızı gibi. Bir zamanlar ruh olan yerde şimdi bir delik vardır. Kederin, ihanetin, fiziksel dehşetin, yaşamın uyuşturucu tekdüzeliğinin ya da otantik olmayan bir yaşamın çelik pençesine düştüğümüzde, kriz bizi ele geçirir. Felsefeci Jacob Needleman, okuyucuları ve öğrencileri arasındaki en yaygın korkulardan birini, onların yaşamındaki bir anlam kaybı olarak betimliyor. Bu insanlardan birçoğu ona şunu sorma zorunluluğunu duymuş: “Hem para kazanmam hem de ruhumu korumam nasıl mümkün olur? Benliğimi nasıl koruyabilirim, ruhumun

emilip boşaltılmasına nasıl engel olabilirim? ...”

Ama ruh krizi, James Hillman’ın psyche’nin “hastalık, rahatsızlık, anormallik, ıstırap doğurmak için özerk yeteneği” dediği şeyden de kaynaklanabilir ve böylece “ruhun sorunlu, eski, cisimsiz, ölümsüz, kayıp, masum, ilhamlı, karamsar, kasvetli yönleri” ortaya çıkar. Dünyanın hüznleriyle yarı yolda karşılaşan ruhun karşı doğası, olayların acısına dayanabilmek için bir şekilde onlara *benzemesi* gerektiğinin içgüdüsel bilgisi olabilir mi bu? Rухun hakikaten etkilenebilmesi için “acı çeken bir psikoloji” nasıl gerekli olabilir? Edgar Allan Poe’nun karanlık bir şekilde betimlediği gibi, “ruhun kendi kendisini üzme için anlaşılmaz özlemi” mi var? İlk adım, yolun kaybedilmesi olabilir mi? Tekrar ele geçirebilmek için ruhumuzu kaybetmek? Antolojinin bu bölümünde, krizdeki ruhun ıstıraplı yolunu izliyoruz – kavşaklarla dolu bir yol, insan deneyiminin hırpalayıcı olaylarının anlatımları boyunca ihtiyatla ilerlediğimiz bir yol: savaşın dehşeti, tecavüz, kurtaj, nöbet, mahpusluk, yürek sızısı, kasvet, çöküntü. Günümüzde ruh krizinin vahşi gerçekliği çoğu zaman tedavi edilebilse de, eskiler en doğrusunu söylemişlerdir: *İnsanlar ruhlarını kaybedebilirler ve kaybederler*.

Bununla birlikte, bu bölümdeki pasajlarda, Thomas Moore’un krizdeki ruhun çarpılmaları içinde gizli gerçek diye betimlediği şeyin örnekleri de yer alıyor. “Çoğu zaman,” diyor Moore, “düş gücü sıradan olanı hafifçe büküp biraz değişik bir biçime soktuğunda, aniden, gizlendiği yerdeki ruhu görürüz.”

Ruhtaki krizle ilgili en eski örneğimiz, on altıncı yüzyıldan kalma bir Orta Amerika şiiri. “Bir Matem Şarkısı” başlığını koyduğum şiirde, adı bilinmeyen şairin ürpertici sesi, kendi insanların ve kutsal bildikleri yağmur ormanlarının yakında mahvedilecek olmasına ağıt yakıyor. Haçlı Aziz John’un İspanyol Engizisyonunun zindanlarından yükselen ölümsüz “Ruhun Karanlık Gecesi” şiiri,

onun Tanrı'yla birleşen ruhunun mistik görüntüsünü önümüze getiriyor. Batı edebiyatının köşe taşlarından biri olan, ruhun aydınlık ve karanlık güçler arasındaki mücadelesine adını veren Goethe'nin *Faust*'undan da bir pasaj seçtim. Mefistofeles ile Faust arasındaki ruh pazarlığı sahnesini, yalnızca görkemli şiirselliği dolayısıyla değil, aynı zamanda, Batı'nın yaklaşan tinsel krizini haber veren Goethe'nin ürkütücü önsezisinin metaforik gücü dolayısıyla kitaba aldım.

Kültürel bir düzeydeki ruh kaybının bir örneği olarak, Sigmund Freud'un tam da "ruh" karşılığında kullandığı sözcüğün yüz yıldır yanlış tercüme edildiğini anlatan psikolog Bruno Bettelheim'in uzun denemesinden bir parça seçtim. "Bu talihsiz çeviriler," diyor Bettelheim, "insandaki en tinsel ve değerli şey olan ... [ve] bizi insan yapan" ruhun gizemlerinin derinden hissedilmesini teşvik edecek yerde, "okuyucuyu bilinçdışının 'bilimsel' ... bir anlayışını geliştirmeye yöneltti." Bunun Amerikan psikolojisiindeki yankısı, trajik bir ironiyle, psikanalizin kendisinin "psyche ya da ruhu bütününü ihmal" etmesi oldu.

Willa Cather, "Eric Hermannson'ın Ruh" başlıklı kısa öyküsünde, "ruh krallığı ile arasındaki tek köprü" kemanı olan genç bir müzisyen ile kindar bir vaiz arasındaki mücadelenin sarsıcı bir sahnesini anlatıyor.

Gotik edebiyatın klasiklerinden olan Robert Louis Stevenson'ın *Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*'inde, insan ruhunun karanlık çukurunun bir çeşit kızılötesi görüntüsünü buluyoruz. Stevenson bu uçuruma baktığında, "sebepsiz" nefretin nasıl "ruhun dengesini" mahvedebileceğini görüyor.

Sue Nathanson-Elkin'in kürtajdan sonraki ıstırabını betimlediği cesur anlatısı da bundan daha az üzücü değil: Elkin'in adagio tempoda anlattığına göre, ruh açısından daha dayanılmaz olmayan bir fiziksel acı. Elkin, yaşadığı ruh krizinin travma karşısındaki duygusal bir tepkiden

daha fazla birşey olduğunu, “insanın kendisine dair inançlarının sarsılmasını içeren” bir deneyim olduğunu söylüyor. Bir başka yıkıcı kriz de Susan Griffin’in tecavüz üstüne kavurucu kitabından alıp “Ruhun İptali” başlığını koyduğum pasajda anlatılıyor. Burada Griffin “tecavüzün varlığından duyulan öfke ve korku” ile tecavüzün bulunmadığı bir dünyanın hayalini karşı karşıya getiriyor.

“Sonuna kadar canlı olan herkes, kendi ruhuyla sonuna kadar mücadele eder,” diyor D. H. Lawrence. Dibine kadar yaşanan her hayat, umutsuzluğa karşı koyar, karayel gibi üstümüze çöken hüznün anlarını kabullenir ve gereğini yapar. Ve şiddetli kış rüzgârları gibi ruh krizi de yaşamımızın kaçınılmaz bir mevsimi olabilir. T. S. Eliot’ın hatırlattığı gibi:

Bulunduğunuz yere varmak için, bulunmadığınızı yerden ayrılmak için,

Heyecansız bir yoldan geçmek zorundasınız.

Bu bölüm, Faust gibi şeytanla anlaşarak ruhunu kaybeden dahi gitarıcı Robert Johnson efsanesinin rock yazarı Greil Marcus’un kaleminden anlatımıyla sona eriyor. Güney’de *blues* çevrelerinde anlatıldığına göre, Johnson, ruhları ele geçirecek bir ustalıklarla *blues* çalabilmek için, ruhunu New Orleans’ın dışındaki kavşaklarda şeytana satmış. Efsane, insan ruhundaki bazı dönüşümlerin ancak “Kavşaklar”daki öykülerle açıklanabileceğini söylüyor – Johnson’ın kendisinin, elde gitar, cehennem köpeklerinden kaçmakla geçirdiği hayatıyla ölümsüzleştirdiği gibi.

Platon’un dediği gibi hiçbir mükemmel ruh delilikten bağışık değilse, hiçbir delilik de mükemmellikten bağışık değildir belki.

Bir Matem Şarkısı

Anonim, Meksika, 1500 civarı

(Tiko, toko, tokoto, sonra biter, tikoto, tikoto.)

Dünyanın hâkimi, hoş sesli ketzal orada, sarhoş etti ruhumu.

Ben de ketzal kuşu gibiyim; tek Tanrı'nın evinde yaratıldım.

Çiçekler arasında hoş şarkılar söylerim; şarkı söyler, yüreğimde eğlenirim.

Topraktaki çiçeklerden tüten çiy damlaları, sarhoş eder ruhumu.

Dünyadaki bu misafirliğin bir gün sona ereceğini düşünür, kederlenirim.

Meksikalıyım ben, düzenimizin dağılmaya başladığını gördüm;

Onun baş egeceğini ve mahvolacağını görüp ağladım.

Ama Meksika'nın güzelliği mahvolacak diye kızmamam lazım.

Dumanlı yıldızlar ona karşı birleşti; çiçeklerin bakıcısı yakında mahvolacak.

Kitapların bakıcısı ağladı; mahvoluş başladı diye ağladı.

Nahuatl dilinden çeviren Daniel G. Brinton,
Poems of War Resistance, ed. Scott Brinton, s. 27.

Ruhiyen

Batı Afrika halk öyküsü

... o sıradan bir hayvan değildi, insanın ruhunu yiyebilen bir hayvandı.

Bir zamanlar, dört oğlu olan yaşlı bir adam vardı.

Oğullarının biri asker, biri avcı, biri çiftçi, en küçük oğlusa yakındaki bir kasabada yaşar ve hiçbir iş yapmazdı. Baba büyük bir ormanda avcı ve çiftçiyle birlikte yaşardı.

Bir gün avcı oğul, aileye yiyecek getirmek için, tüfeğini alıp ava çıktı. Dev bir fareye benzeyen bir hayvan vurdu ve sırtlayıp eve getirdi. Baba hayvanı görünce, onu yememeleri gerektiğini söyledi; çünkü o sıradan bir hayvan değildi, insanın ruhunu yiyebilen bir hayvandı.

Oğlan babasına güldü: “Yaşlı adamlar da yaşlı kadınlar kadar batıl inançlı. Et ettir, baba, ben bu hayvanı yiyeceğim.”

Baba başka birşey söylemedi, hurma şarabı getirmeye gitti. O dışarıdayken avcı avının derisini yüzdü ve pişirmek için ateşin üzerine koydu.

Baba geri döndüğü zaman, oğlan ona “Hey, baba,” diye seslendi, “öteki hayvanı attım, şimdi keçi pişiriyorum. Gel de ye.”

Baba yine reddetti ve diğer oğluna da yememesini tembihledi. Et çok güzel kokuyordu, ama onu yalnızca avcı yedi, hepsini silip süpürdü.

Ertesi sabah baba çiftçi oğlunu çağırıp ava çıkmaları gerektiğini söyledi. Çiftçi kardeşini uyandırmaya gitti, ama kardeşi hareket etmiyordu. Onu sarstı, çekiştirdi, ama ne yaptıysa kâr etmedi. Avcı uykuda gibi görünüyordu ama nefes almıyordu. Çiftçi çok üzüldü, dışarı çıkıp mezar kazmaya başladı.

O kazarken, babası görüp şöyle seslendi: “Niçin mezar kazıyorsun? Kardeşin ölmedi. Bırak yatağında yatsın.”

Bu sözler çiftçiyi kızdırdı. “Baba,” diye ısrar etti, “kardeşim öldü. Onu evde çürümeye bırakamam. Gömmem lazım. O öldü, baba.”

Baba oğluna baktı kaldı. “Siz gençler,” dedi sonunda, “her şeyi bildiğinizi sanıyorsunuz. Dün kardeşin beni dinlememişti, bugün de sen.”

Bunun üstüne oğlan kazmayı bırakıp babasının peşine

düştü, ormana girdiler. Bir kaplan gördüler, ama baba “Avlayacağımız hayvan kaplan değil,” dedi.

Bir leopar gördüler, ama baba “Avlayacağımız hayvan leopar değil,” dedi.

Bütün gün dolaştılar ve ne zaman bir hayvan görseler baba onu avlamayı reddetti, ta ki dev bir fareye benzeyen bir hayvan görene kadar. O zaman “İşte avlayacağımız hayvan bu,” dedi baba.

İkisi hayvanla uğraşmaya başladılar. Ona vurdukları her keresinde hayvan çocuk gibi ağlıyordu. Sonunda baba, kafasına güçlü bir darbe indirip onu öldürdü. Çiftçi hayvanın ölüsünü sırtlamak için eğildi, ama babası “Dokunma ona; bırak olduğu yerde” diyerek onu engelledi.

Sonra eve döndüler. Avcı oğul, yatağında kanlar içinde yatıyordu: kafası parçalanmıştı. “Şimdi onu gömebilirsin,” dedi baba.

Çiftçi kardeşini gömdü ve yaşlıların bilgeliğine hayret etti.

Tortoise the Trickster and Other Folktales from Cameroon,
ed. Loreto Todd, s. 65-66.

Ruhun Karanlık Gecesi

Haçlı Aziz John, İspanyol mistik ve şair, 1542-1591

Karanlık, gizli bir gece
aşk hasretiyle yanarken,
Ey mutlu, şanslı kaçış!
kimse görmedi savuşup gittiğimi;
evim artık sakın ve güvenli.

Kara giymiş, kurtulmuş ışıktan,
tebdil kıyafet, gizli bir yoldan aşığı,
Ey mutlu, şanslı kaçış!

karanlıkta çektim gittim;
evim artık sakın ve güvenli.

O mutlu gecede -gizli,
görmedi karanlıkta kimse beni-
görünmedi hiçbir şey bana da;
yoktu yolu gösterecek bir ışık
yüreğime düşen ateşten başka.

O alev rehberim oldu
öğle güneşinden üryan,
ve orada bekleyen oydu:
yakından tanıdığım -kimselerin
görünmediği yerde parlayan.

Ey gece, benim rehberim!
Ey gece, daha dost şafaktan!
Ey şefkatli gece, sevenle sevileni
birbirine bağlayan, bir yapan;
sevileni sevenle kaynaştıran!

Yalnız ona sakladığım
çiçek açan göğsüme yaslanıp
uyudu ben okşarken onu
ve sevgiyle basarken bağrıma
sedir yelpazeler üstümüzde.

Oynarken parmaklarım saçlarında,
kale surlarından esen rüzgâr
indirdi ellerini sessizce
ve yaraladı boynumu,
kararttı duyularımı.

Yatıp kaldım, unuttum varlığımı
yüzüm sevdiğime dönük.

Her şey bitti. Varlığımı terk ettim
uzak zambaklar arasında
okşayışlarım sönük.

The Poems of St. John of the Cross,
çev. Willis Barnstone, s. 38.

Faust'un Şeytanla Anlaşması

Johann Wolfgang von Goethe, Alman şair, romancı, bilim adamı,
1749-1832

Peki karşılık olarak benden beklediğin nedir?

Faust: Tatlı, tanıdık bir ses,
Korkunç kargaşadan beni çıkarıp,
Çocuksu duygulardan arta kalanı,
Sevinçli zamanların vaadiyle,
Kandırdıysa da,
Ruhu kuşatan tuzak ve kandırmacaları,
Ve onu kör ederek, yaltaklanarak,
Bu yas dolu mağarada tutsak eden,
Bütün güçleri kahrediyorum!
Ruhun içine sarıldığı,
Kendi beğenmişliği kahrolsun.
Kahrolsun düşlerin ikiyüzlülüğü,
Ünümüz ve adımızın sözde kalıcılığı!
Kahrolsun yaltaklanan mal ve mülk,
Kadın, çocuk, hizmetçi ve kul!
Kahrolsun hazineler vaat ederek,
Akıl almaz şeyler yaptıran,
Ya da tembel bir zevk için,
Yastığımızı hazırlayan Para Tanrısı!
Üzümlerin uyuşturan sıvısı kahrolsun!
En yüksek aşk, umut, inanç,
Her şeyden önce sabır kahrolsun!

Ruhlar Korosu (görünmeden):
Eyvah! Eyvah!
Mahvettin güzel dünyayı,
Güçlü yumruğunla;
Parçalandı, düşüyor dünya!
Bir yarı-tanrı kırıp döktü onu!
Biz, alıp hiçliğe götürüyoruz,
Geriye kalan yıkıntıları,
Ve bu güzel için,
Ağıt söylüyoruz.
Dünyanın kudretli oğlu,
Muhteşem insan,
Dünyayı yeniden yarat,
Yeniden yarat onu gönlünde!
Yeni bir yaşam doğsun,
Açık bir zihinle,
Yeniden başla,
Yeni ezgilerin sesi yükselsin
Mefistofeles: Bunlar benimkilerin,
En küçükleri.
Dinle,
Yeni haz ve eylemlere,
Seni nasıl da,
Ukalaca çağırıyorlar.
Açılmanı istiyorlar,
Koca dünyaya,
Çıkmanı artık,
Anlığını durduran,
Kanını donduran,
Bu yalnızlığın içinden.
Bir akbaba gibi yaşamını kemiren,
Bu üzüntülerle oynamayı bırak.
En kötü topluluğun içinde bile,
İnsanların arasında bir insansın;
Demek değildir ki bu,

Seni alçakların arasına atacağız,

Ben büyüklerden değilim.

Ama yaşama adımı atarsan,

Benimle birlikte,

Sana söz veririm ki,

Emrinde olacağım her yerde,

Ve yoldaşın olarak,

İstedğini yapacağım,

Hizmetkârın, kulun olacağım.

Faust: Peki karşılık olarak,

Benden beklediğin nedir?

Mefistofeles: Vadenin dolması daha çok uzak.

Faust: Hayır, hayır.

Şeytan bencilin tekidir.

Ve Tanrı aşkına kolay kolay,

Kimseye yararlı bir iş yapmaz.

Şartları açıkça ortaya;

Bu türden bir hizmetçi,

Evi tehlikeye sokar.

Mefistofeles: Sana,

Bu dünyadaki hizmet için bağlanırım,

İşaretin yeter, ben koştururum;

Öbür dünyada buluştuğumuzdaysa,

Sen aynı şeyi bana yapacaksın.

Faust: Öbür dünya umrumda değil;

Sen önce dünyayı yok et,

Ondan sonra diğerine bakarız.

Bütün sevincim bu dünyada,

Acılarımı dindiren güneştir benim;

Dünyaya veda edebildikten sonra,

Ne olursa, olacaksa, bana vız gelir.

O uzaylarda insan sever mi, nefret mi eder,

Bir yukarısı, bir aşağısı kalır mı hâlâ,

Bunlar beni hiç ırgalamaz.

Mefistofeles: Öyleyse cesaretin var demektir,

Benimle bir anlaşma yapmaya.
Sanatımı severek izleyeceksin yakında,
Hiçbir insanın görmediğini,
Vereceğim ben sana.

Faust: Zavallı şeytan bana ne verebilirsin ki?

Yükseklere göz dikmiş insan bilincini,
Senin gibiler kavrayabilir mi hiç?
Sendeki gıda doyurmaz insanı,
Elindeki kızıl, altın civa gibi,
Avcun içinden akıp gider,
Senin kumar masalarında,
Kimse kazanamaz,

Daha sarılırken başkalarına bakar,
Göndereceğin kızlar,
Vereceğin itibarın tanrısal gururu,
Kuyruklu yıldız gibi,
Kayar gider;

Bunları mı sunacaksın?

Göster bana bakalım,
Koparılmadan çürüyen bu meyveyi,
Her gün yeniden yeşillenen ağacı!

Mefistofeles: Bu türden bir görev beni korkutmaz,
Sunabilirim öyle hazineleri.

Ama, arkadaşım, gelmedi mi zamanı,
Dostluğumuzu sakın bir biçimde,
Kutlamamızın güzel bir sofrada?

Faust: Bir doygunluk içinde,
Tembel tembel uzanırsam yatağıma,
Sonum gelmiş olsun!

Gözümü boyayarak yalanlarınla,
Beni bana yutturabilirsen eğer,
İşte o gün, son günüm olsun!
Giriyorum bu bahse!

Mefistofeles: Tamam.

Faust: İşte elim;

Eğer yaşadığım bir an için desem ki:
Dur, geçme! Ne kadar güzelsin!
Hemen vur beni zincire,
Severek yok olup gidebilirim!
O zaman ölüm çanları çalsın,
Hizmetimden çıktın demektir bu,
Saatler dursun, yelkovan düşsün,
Zaman benim için bitmiş olsun!
Mefistofeles: İyice düşün,
Bu sözlerini unutmayacağız.
Faust: Buna sonsuz hakkın var;
Gafil bir kibirle konuşmadım,
Var olduğum sürece kul kalacağım,
İster senin, ister başkasının.

Faust, çev. Alice Raphael, s. 55-58.²²

Kaynayan bir Ruh

Robert Louis Stevenson, İskoç romancı, 1850-1894

Sonra her şeyin sonu geldi; sonunda en geniş ölçek de doldu ve kötü yanımla bu kısacık temas bile ruhumun dengesini yok etti. Gene de telaşa kapılmadım; bu temas doğal görünüyordu, tıpkı keşfimden önceki günlere dönmek gibi. Hava güzel ve açık, gökyüzü bulutsuzdu. Yerlere kırağı düşmüş, ayaklarımın altında eriyordu. Regent Parkı, kuş sesleri ve baharın mis kokusuyla doluydu. Güneşin altında bir banka oturarak çevremdeki insanları incelemeye başladım, içimdeki hayvan da anılarımı yalamaya başladı; ruhum bir parça uyuşmuş, ama henüz tekrar

²²Nihat Ülner'in çevirisiyle, Öteki Yayınevi'nden çıkan *Faust*'tan alınmıştır, s. 65-65. –Y. n.

harekete geçmemişti. Tıpkı oradakiler gibiydim. Birden nefesim tılandı, içimi bir sıkıntı sarıverdi. Tir tir titriyordum. Bir süre sonra. Yine birdenbire sona erdi bu durum. Bitkin düşmüştüm. Bu bitkinlikten sıyrılınca, düşüncelerimin değişmiş olduğunu fark ederek şaşırdım. Bir anda daha cesur, korkusuz, kayıtsız olmuştum. Başımı eğip üstüme başıma baktığımda, elbiselerimin bedenime bol geldiğini gördüm. Dizimin üzerinde duran elim kıllı ve boğum boğumdu. Evet yeniden Edward Hyde olmuştum. Daha bir dakika öncesine kadar saygın bir adamdım. Zengindim; evimin salonunda kurulu bir yemek sofrası beni beklemekteydi. Oysa şimdi, herkesin peşinden koştuğu azılı bir suçluydum. Evim barkım yoktu, idama mahkûm bir katildim. ...

Lanyon'ın evinde kendime geldim. Eski dostumun gözlerinde okuduğum dehşet beni de etkilemişti sanırım. Bilmiyorum; şu son saatler, iğrençlik denizine damlayan bir damladan başka bir şey değildi. Değişmiştim. Artık üstümde darağacı değil; Hyde olmanın dehşeti vardı. Lanyon beni yargılamaya başladı. Onu hayal âlemindeymişim gibi dinledim. Ardından da hayal âlemindeymişim gibi evimin yolunu tuttum. Kendimi yatağa attım ve tam yirmi dört saat boyunca deliksiz uyudum. Gördüğüm sıkıntılı kâbuslar bile bölemedi uyku. Ertesi sabah uyandı-
ğımda hâlâ bitkin, sarsılmış, fakat kendimi toparlamış haldeydim. Benimle beraber uyumuş olan canavarı düşününce korku ve nefretle doluyordum. Bir gece önce atlatmış olduğum tehlikeyi de unutmamıştım. Ama odamda, ilaçlarımın yanıdaydım ve içimde bir umut ışığı yakan kurtuluşuma güçlü şükran duygularıyla doluydum.

Kahvaltımı etmiş avluda dolanıyordum. Serin havayı derin derin solumaktaydım ki, yine değişimin habercisi olan o ihtirasın pençesine düştüm. Hyde'ın öfke dolu, dondurucu ihtiraslarına kapılmadan önce, hemen kendimi çalışma odama attım. Bu olayda kendime dönebilmek

için iki ölçek içmem gerekti. Ama ne acı ki, aradan altı saat geçmiş, ocağın başında mahzun mahzun otururken yine sancılar içinde kıvranmaya başladım. İlacı içmem gerekiyordu. Artık o günden sonra ancak büyük bir çaba ve ilacın yardımıyla Dr. Jekyll'ın kimliğine geçebiliyordum. Günün herhangi bir anında değişimi yaşayacağıma dair bir işaret alıyor, koşup iki ölçek ilacımdan içiyor ve yeniden durularak Jekyll olmaya devam ediyordum. İşin kötüsü bir an uykuya dalsam Hyde olarak açıyordum gözlerimi. Sürekli bir tehdit altındaydım artık. Uykusuz kalmaktan yorgun düşmüştüm. Dayanacak gücüm kalmamıştı. Zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştım. Aklımdaki tek şey, Hyde'ın ortaya çıkma ihtimaliydi. Bu düşünce beni dehşete düşürüyordu. Daha da kötüsü, gün geçtikçe değişeceğimi belirten işaretler zayıflıyordu. Ruhum nedeni olmayan bir nefretle kaynıyordu. Bedenim ise, karşı koyamayacak kadar zayıftı artık.

Jekyll bedenlen zayıfladıkça Hyde güçleniyordu. Onları bölen nefret, artık her ikisinde de eşitti. Jekyll için bu nefret yaşamsal bir içgüdüydü neredeyse. Bilincine, ölümüne ortak kıldığı mahlukun iğrençliğini görmüştü bütünüyle; ıstırabının temelindeki bu ortak bağların dışında Hyde'ı hayata bağlılığı yüzünden cansız ve berbat buluyordu. En şaşırtıcısı buydu işte; haykırıışların, çığlıkların bu batağı; bu şekilsiz ama hareketli ve günahkâr çamur; ölü olan, cisimsiz olan hayatını işgal etmişti. Ve bu dehşet bir eşten, bir gözden daha yakındı kendisine, etinde saklı yatıyordu, orada kıpırdadığını, doğmaya can attığını duyuyordu; her zayıflık anında, güvenini biraz olsun kaybettiğinde ona galebe alıyor ve hayatına el koyuyordu. Hyde'ın Jekyll'dan nefretinin sebepleriye başkaydı. Darıacı korkusu Jekyll'ı sürekli intihara sürüklüyordu, Hyde'ın bir kişi olması yerine benliğindeki yerine dönmesini istiyordu; ancak Hyde bunu istemiyordu, Jekyll'ın içine düştüğü umutsuzluğu istemiyordu; onun kendisinden

nefret etmesinden hoşlanmıyordu. Bu yüzden bana oyunlar oynuyor, kitaplarımın içine Tanrı'ya küfürler karalıyor, babamın resimlerini yakıyordu; bence ölümden bu kadar korkuyor olmasaydı, beni de bu yıkıma sürüklemek için kendini çoktan ortadan kaldırmış olurdu, fakat hayata bağlılığı hayranlık uyandırıcıydı. Daha da ileri gideceğim: Onu düşünürken hastalık derecesinde kanı donan ben, onun bu bağlılığını hatırladıkça, intihar ederek onu da ortadan kaldırmamdan korktuğunu düşündükçe, ona acıyorum.

İşte böyle dostum. Daha fazla uzatmanın bir anlamı yok. Demek istediğim, bu dünyada böyle bir acıya katlanabilmiş kimse yoktur, bilesin! Bu ıstırap, ruhun bu kadar kendini kaptırması, bu kendi kendini cezalandırma sonsuza dek sürebilirdi, fakat başıma gelen son bir felaket beni kendi yüzümden, doğamdan ayırdı. İlacın bileşiminde kullanmış olduğum ve toptan aldığım toz artık tükeniyor. Yeniden sipariş verdim. Bu tozla hazırladığım karışımı içtim ama, hayır!... Etkisi olmadı. Poole ona bütün Londra'yı nasıl karış karış arattığımı anlatacaktır. Ama olmadı, işe yaramadı. Sanırım ilk aldığım toz saf değildi. İlacı da etkin kılan da içine karışmış olan o madde olmalı.

Aradan bir hafta geçti. Sana hitaben yazmış olduğum bu mektubu elimde kalan son tozun gücüyle bitirmek üzereyim. Eğer bir mucize olmazsa, bu benim Henry Jekyll olarak son günlerim, son düşüncelerim, isteklerim ve kendimi aynada son görüşüm. (Artık hazin biçimde değişmiş de olsa) Aklım, düşüncelerim, isteklerim hep onun kontrolünde olacak. Bu yazıyı da bitirmeliyim artık. Çünkü büyük bir şans ve çaba eseri olarak el yazım henüz değişmedi, ama bunları yazarken bir değişim gerçekleşecek olursa, Hyde tüm mektubu yırtıp yok eder, ancak yazıyı bitirip bir kenara attıktan sonra biraz zaman geçecek olursa, belki kendi bencil ihtiraslarına dalar da çevresini bir maymun gibi araştırmayı unuttur gider. Gerçekten ikimizin de üstüne çökmekte olan bu felaket onu

zaten değiştirdi ve mahvetti. Biliyorum ki yarım saat sonra sonsuza dek nefret edilesi kişiliğe büründüğümde, şu sandalyede titreyerek oturmuş, ağılıyor olacağım. Ya da büyük bir korku ve heyecanla her sese kulak vererek bu dünyadaki tek sığınacağım olan bu odada aşağı yukarı dolaşıyor olacağım, Hyde darağacında mı ölecek, yoksa son anda dışarı çıkma cesaretini bulabilecek mi? Bunu ancak Tanrı bilir, benim umrumda değil. Bu benim gerçek ölüm saatim, bundan sonrası beni değil, başka birini ilgilendirir. İşte, şu anda bu kalemi bırakıp zarfı kapatırken, zavalılı Henry Jekyll'ın hayatına son vermiş bulunuyorum...

Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde, s. 114-23.²³

Ishmael'in Kasım Ruhı

Herman Melville, Amerikalı romancı, 1819-1891

Benim adım Ishmael. Yıllar önce -tam kaç yıl olduğunu sormayın- cebimde hemen hiç para yokken, ve karada beni özel olarak hiçbir şey ilgilendirmezken, biraz denizleri dolaşıp dünyanın sulu kısmını görmeyi düşündüm. Bu benim safra atıp kan dolaşımını düzenlemek için kullandığım bir yol. Ne zaman kötü sözler etmeye başladığımı fark etsem, ne zaman ruhum ıslak bir kasım gününe benzese, ne zaman kendimi bilinçsizce cenaze dükkânlarının önünde durur ve gördüğüm her cenaze alayının ardına takılırken bulsam, ve özellikle de ne zaman sokağı çıkıp önüme gelen herkesin şapkasını yere düşürmemek için güçlü bir ahlaki ilkeye ihtiyaç duysam, en kısa zamanda denize açılmanın vaktinin geldiğini düşünürüm. Benim

²³Ebru Kılıç'ın İngilizceden çevirisiyle, İthaki Yayınları'ndan çıkan *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*'dan alınmıştır, s. 110-111, 114-115. -Y. n.

için tabanca ve balo yerine geçer bu. Cato felsefi bir hezeyanla kılıcın üstüne atılır; ben sakince gemiye binerim. Bunda şaşılacak birşey yok. İnsanlar bunu bilselerdi, şu ya da bu zamanda, okyanusa karşı hepsi de az çok benimle aynı duyguyu hissederdİ.

Moby Dick, s. 1.

Piyade Subayının İstırabı

Herbert Read, İngiliz şair ve sanat eleştirmeni

Birliğim

Ama, Tanrım! Biliyorum ki bir gün

En ıssız sahrada duracağım,

Ve yüreğim haykırarak

Bir zamanki—ama şimdi

Rüzgârda savrulan,

Tükenmiş, boşalmış ruhum için.

Biliyorum ki boş yere dolaşıp haykıracağım:

“Ey güzel insanlar, Ey sevdiğim insanlar,

Nereye gittiniz, birliğimin askerleri?”

1917

Collected Poems,

Kaynak: “The Great War”, ed. Paul Fussell.

Uyuyan Ruhu Uyandırmak

Albert Schweitzer, Alsaslı teolog, müzisyen, misyoner hekim, 1875-1965

Orta Afrika’da görülen, uyku hastalığı denen hastalığı bilirsiniz. ... Ruhun da bir uyku hastalığı vardır. Bu hastalığın en tehlikeli tarafı, kolay kolay yaklaştığının farkına varılamamasıdır. Bu yüzden, çok dikkatli olmak gerekir.

En küçük bir kayıtsızlık belirtisi gördüğünüz zaman, belli bir ciddiyet, özlem, heyecan, haz kaybı fark ettiğiniz anda, bunu bir işaret gibi görün. Yüzeysel bir yaşamınız olduğunda, ruhunuzun acı çektiğini fark edersiniz. İnsanın en iç benliğini araştırmak için zamana ihtiyacı vardır. Çoğu insanın bu kendinin farkında olma duygusuna ulaşmamış olması, trajik bir durum. Kendi iç seslerini işittikleri zaman da onu daha fazla dinlemek istemiyorlar. Yitirdikleri şeyi sürekli hatırlamamak için, hayatlarına önceki gibi devam ediyorlar. Ama siz, hem evinizde hem de pazarları çanlar çaldığında bu huzurlu duvarlar arasında sakın bir zaman geçirmeye dikkat edin. O zaman ruhunuz, günlük yaşamın telaşında boğulmadan, sizinle konuşabilecektir.

The Search for Meaning,
ed. Phillip L. Berman, epigraf.

Bir Gezginin Ruhu

Anonim on dokuzuncu yüzyıl Rus Hristiyan keşişi

“Lütfen bana yol gösterin. Ruhumu nasıl kurtarabilirim?” dedim.

Uzun süre, birçok yer dolaştım. Her zaman yanımda taşıdığım Kutsal Kitabı okudum ve her yerde bana yol gösterecek deneyimli bir tinsel öğretmen aradım. Bir gün, yakın köylerden birinde uzun zamandır ruhu için kurtuluş arayan bir soylunun yaşadığını öğrendim. Evinin bir köşesini kilise haline getirmiş. Topraklarından dışarı hiç çıkmamış, bütün zamanını dua ederek ve din kitapları okuyarak geçirirmiş. Bunları işitince, sözü edilen köye koşarak gittim, o kişiyi buldum.

“Benden ne istiyorsun?” diye sordu.

“Dindar ve akıllı biri olduğunuzu işittim,” dedim.

“Tanrı aşkına bana havarilerden birinin söylediği ‘durmadan dua edin’ sözünün anlamını açıklayın. İnsan nasıl durmadan dua edebilir? Bunu bilmeyi çok istiyorum, ama hiç anlamıyorum.”

Bir süre sessizce beni inceledi. Sonra şunları söyledi: “İnsanın içinden durmadan dua etmesi, ruhunun sürekli Tanrı’ya özlemesidir. Bu rahatlatıcı uygulamada başarılı olmak için, bize durmadan dua etmeyi öğretsin diye Tanrı’ya daha fazla dua etmemiz gerekir. Daha fazla ve daha büyük bir şevkle dua edin. Nasıl durmadan dua edileceğini size açıklayacak olan, duanın kendisidir; ama bu zaman ister.

Bunları anlattıktan sonra bana yemek getirmelerini söyledi, yolculuğum için para verip beni yolcu etti.

Konuyu açıklamadı.

The Way of a Pilgrim,
çev. R. M. French, s. 4.

Ruhun Kürtaj İstirabı

Sue Nathanson-Elkin, Amerikalı psikolog

Bu açık sınır için, yaralı ruhum için hiçbir bandajım, hiçbir ilacım bulunmadığını biliyordum.

Duyduğum acıyla uğraşırken karşıma çıkan psikolojik görevler, önceleri başa çıkılmaz gibiydi. Benim için annelik, açlık gibi, temel bir içgüdüdür ve gebelikle birlikte otomatik olarak işlemeye başlar. Bu yüzden, embriyonun soyut potansiyelliğini elle tutulur bir gerçeklik gibi hissediyordum. İçimdeki annelik içgüdüsünün merkezinde, çocuklarımla ihtiyacını anlayıp karşılamak ve benim ihtiyacım ile onların arasında uzlaşmazlık bulunduğu durumlarda kendi ihtiyacımı feda etmek yer alır. Dördüncü gebeliğimde ortaya çıkan güçlü annelik enerjisinin aniden kesilmesi bende neredeyse dayanılmaz bir duygusal acıya

yol açtı. Her şeyden çok sevgiye ihtiyacı olan çocukları sevmenin mükemmel uyumunda, kendi benliğimin en iyi yönünü bulmuştum (fiziksel ihtiyaçları bütünüyle karşılanan çocuklar, kendilerine annelik yapan kişiye bağlanmadan edemezler). Ölüme değil yaşama bağlı, doğurganlığıyla her zaman gururlanmış ve doğurmaktan sevinç duymuş biri olarak, içine düştüğüm ıstırap uçurumundan çıkış yolu bulamıyordum. Doğmamış çocuğumu yitirişimi kabullenmem, doğurganlığımın aniden kesintiye uğramasına dayanmam, korumaya ve beslemeye zaten başladığım dördüncü çocuğuma yaşam hakkı tanınamayı seçtikten sonra kendimle yaşamam nasıl mümkün olacaktı?

Bu akıl almaz ama zorunlu görevler, varlığımın en derin merkezinde bir krize yol açtı – yaşadığım hiçbir acıya benzemeyen bir ruh krizi. Bu “ruh krizi” dediğim şey, yaşanan kayıp ve travmaya gösterilen yoğun duygusal tepkiden çok daha fazla birşey. İnsanın kendisine ve yaşamına dair inançlarının, bir daha asla eski haline getirilemeyeceği bir şekilde parçalanıp dağılmasını içeriyor. İnsanı dünyadaki temel var olma tarzını yeniden değerlendirmeye ve kabul edegeldiği şeyleri gözden geçirmeye zorlayan, masumiyetin ve basit bir dünya görüşünün yitirilmesini gerektiren, insanın kendi temellerini yeniden kurmasını talep eden bir deneyim bu. ...

Damardan verdikleri narkoz hemen etkisini gösterdi. Bilincimi yitirmedim ama doktoru ve hemşireleri rüyada gibi parlak ışıkların ortasında görüyordum. Puslu bir ortam içinden kramp ve ağrılar hissediyordum ama bunlar sanki zihnimin anlaşılmasız bir uzaklıktan seyrettiği bir başka bedendeydi.

Bir süre sonra kendimi hastanenin bir odasında kocamla yalnız buldum. İlk kez boşluğu ve daha kötüsü, boşaltılmış rahmimin olgunlaşmamış, kanayan kenarlarını hissettim. Bu açık sınır için, yaralı ruhum için hiçbir bandajın, hiçbir ilacın bulunmadığını biliyordum. Daha önce

tahmin bile edemeyeceğim bir ıstırap içinde kaybolmuştum. Michael'ın elimi tutmaya çalışarak yanımda oturduğunu biliyordum ama varlığını belli belirsiz hissedebiliyordum. Boğazımdan çıkmaya çalışan hıçkırık dalgalarıyla üstüme saldıran sıcak, yakıcı acının kaotik diyarına düşmüştüm. Şimdi var olan, bu diyardı yalnızca; gözlemci ben çekip gitmişti. Hastanede ne kadar kaldığımı, eve nasıl döndüğümü hatırlamıyorum.

Daha sonra kendimi evde, yatağında yalnız buldum. Kendimi çıldırmış gibi hissediyordum; daha önce hiç yaşamadığım bir duyguydu bu. Yüzümü yastığa gömüp bağırdım; çocuklarımı ve duyabilecek başkalarını korkutmaktan, kendi sesimi işitmekten korkuyordum. Boğazımda oyuklar açan bir törpü gibi, insan sesine benzemeyen bir sesle bağırdım. Karşı koyamayacağımı sandığım karnımı pençeleme dürtüsüne engel olabilmek için yatak başlığını bütün gücümle sıkıyordum. Derimi yırtıp iç organlarımı dışarı çıkarmak istiyordum. Onları yatağın üzerine saçacak, bütün yaşamım tükenene kadar içimdekileri boşaltıyordum. Bunun yerine yatak başlığını sıktım, çünkü içine düştüğüm ruh ıstırapı kadar büyük bir fiziksel acı ortaya çıkaramayacağımı, hiçbir fiziksel acının bana bu ıstırapı unutturamayacağını ruhumun derinliklerinde biliyordum. Dürtülerimin şiddetinden ve bunları kontrol etmemi sağlayan pamuk ipliğinin inceliğinden korkuya kapıldım. Yatak başlığını insan üstü bir kuvvetle, sanki bir arabayı havaya kaldıracak bir kuvvetle sıkıyormuşum gibi geliyordu bana.

Ruh krizleri üstüne düşünürken, kürtağın böyle bir krizi tetikleyebilecek durumlardan yalnızca bir tanesi olduğunu fark ediyorum. Böyle başka durumlar da var. İstemediğim çocuk düşürmek, kusurlu bir çocuk doğurmak, kısırlık, menopoz, rahmin operasyonla alınması, yumurtalık kanseri, göğsün operasyonla alınması gibi durumlardan kaynaklanan birçok rahatsızlığı düşünüyorum. Bunlardan

herhangi biri, derin bir krize neden olabilir (ve böyle krizlerle cebelleşen kadınların eşleri de bundan etkilenir). Çocukların büyüyüp evden ayrılması gibi normal olaylar da bir ruh krizini tetikleyebilir – önceki benlik duygusunun geri gelmemek üzere yok olduğu ve yenisinin henüz gelişmediği durumlarda yaşanan bir kriz. Kadınlar kendi yaşam deneyimlerini ciddiye almayı öğrendikçe, böyle olayların uyandırdığı duyguları saptayacak, sergileyecek ve bunların hakkını verecek biçimler yaratmaya başlayacakımızı biliyorum.

Soul Crisis, s. 6, 45, 228-29.

Freud'un Çeviride Kaybolan Ruh

Bruno Bettelheim, Alman-Amerikalı psikolog, 1903-1990

Şair H. D. (Hilda Doolittle), analizi sırasında Freud'la yaşadıklarını anlatırken, ondan "ruhun ebesi" diye söz eder.

Yalnızca rüyaların anlamını değil, bilinçdışının doğasını ve gücünü de anlayışımıza açan *Rüyaların Yorumu*'nda (1900) Freud, kendini daha fazla tanımak için verdiği çetin mücadeleden söz eder. Başka kitaplarında da diğer insanların aynı şeyi yapmasını niçin gerekli gördüğünü anlatır. Bir bakıma bütün yazıları, okuyucuların da kendini tanıma yolunda benzeri bir tinsel yolculuktan yarar göreceğini ortaya koyan soylu, ikna edici, çoğu zaman parlak imalarla doludur. Freud bize ruhun kendini nasıl tanıyabileceğini göstermiştir. Ruhun derinliklerine aşina olmak -hangi kişisel cehennemde azap çekebileceğimizi araştırmak- kolay bir iş değildir. Freud'un bulguları ve, daha da ötesi, bunları sunuş tarzı, kendini keşfetme yolundaki bu çok şey talep eden, tehlikeli de olabilecek yolculuğun, daha tam bir insan olmamızla, içimizde yatan

karanlık güçleri tanıyıp onların kölesi olmaktan kurtulmamızla sonuçlanacağı güvencesini bize vermektedir. Bu güçlerin kökenlerini ve neler yapabileceklerini araştırıp anladığımız zaman, onlarla çok daha iyi başa çıkabilecek durumda olmakla kalmayız, diğer insanların da çok daha derin ve şefkatli bir anlayışına ulaşırız. Kitap ve makalelerinde Freud sık sık ruhtan söz eder – ruhun doğasından ve yapısından, gelişiminden, özelliklerinden, kendisini bütün yaptıklarımızda ve rüyalarımızda nasıl ortaya koyduğundan söz eder. Ne yazık ki onu İngilizce çevirilerinden okuyan hiç kimse bunu tahmin edemez, çünkü bu çevirilerde onun ruha yaptığı birçok göndermenin hemen hepsi buhar olup uçmuştur ...

Freud'un ruha yaptığı göndermelerin böyle çürütülmesi için aslında hiçbir sebep yoktu – psikanalizi tıbbi bir uzmanlık alanı olarak yorumlama arzusundan başka. İngilizce çevirmenlerinin bu referansları yanlış anlaması için hiçbir sebep yoktu. *The Shorter Oxford English Dictionary*'de "soul" ["ruh"] sözcüğü için verilen ilk üç tanım, Freud'un aklındakini çok iyi ifade etmektedir. "İnsandaki yaşam ilkesi" şeklindeki ilk tanımın eski olduğu ve yalnızca tamlık adına sözlüğe alındığı belirtilmektedir. "İnsanın sırf fiziksel yanına karşıt olarak tinsel yanı" ve "İnsan doğasının duygusal yanı" şeklindeki ikinci ve üçüncü tanımlar bütünüyle yerindedir. Yaygın Amerikan kullanımında "soul" sözcüğünün az çok din alanıyla sınırlı olduğu doğrudur. Oysa Freud'un Viyanasında ve günümüzde Almanca konuşulan ülkelerde durum böyle değildi. Almancada *Seele* [ruh] sözcüğü, insanın özü olarak, insanın en tinsel ve değerli yanı olarak tam anlamını korumuştur. *Seele* bu anlamda çevrilmeliydi.

Freud'un insanın özüne ait olduğunu ya da onu oluşturduğunu düşündüğü şeyi, yani insanın ruhunu, çevirmenler bütünüyle "ben"e, insanın düşünen ve razı olan yanına havale etmişlerdir. İnsanın düşünmeyen yanını,

bilinçdışının ve duyguların akıl dışı dünyasını göz ardı etmişlerdir. Freud *geistig* [tinsel] sözcüğünden çok *seelisch* [ruhsal] sözcüğünü kullanır, çünkü *geistig* asıl olarak zihnin bilinçli, akli yönlerine gönderme yapar. Ruh fikri ise, aksine, bilinçli olarak farkında olmadığımız pek çok şey içerir. Freud, psikanalizin yalnızca insanın bedeni ve akıyla ilgili olmadığını (ki meslektaşları yalnızca bunlarla ilgiliydi), her şeyden önce, yaşayan insanın ruhunun o kadar büyük bir parçasını oluşturan bilinçdışının karanlık dünyasıyla -ya da, klasik terimlerle söylersek, eski mitlere göre insan ruhlarının yaşadığı, bilinmeyen yeraltı dünyasıyla- ilgili olduğunu göstermek istiyordu.

Freud and Man's Soul, s. 4, 76-77.

Ruhun Krallığı

Willa Cather, Amerikalı romancı, 1873-1947

Eric Hermannson'ın eğilmiş başından, ormanda devrilen bir ağacın gıcirtısını andıran bir ıstırap iniltisi yükseldi.

Eric'i annesinin inancından ayıran son engel, Eric'in kemanıydı. İnsanın bazen en değerli günahına, bütün güçlü yönlerinden daha çok sevdiği zayıf yönüne sarılması gibi, Eric de kemanına sarılmıştı. Şu koca dünyada güzellik insana birçok kılıkta ulaşır, sanat yüzlerce biçimde gelir, ama Eric için yalnızca kemanı vardı. Kemanı onun için sanatın bütün görünümlerinin yerini tutuyordu; ruhun krallığına götüren tek köprüydü o.

Vaiz o akşamki ateşli vaazında Eric Hermannson'ı hedef almıştı.

"Saul, Saul, niçin bana eziyet ediyorsun? Bu akşam, burada, bu soylu yalvarışa kulaklarını tıkamış, bu kanayan sineye mızrağını saplamış bir Saul var mı? Düşün bunu,

kardeşim; sana bu muhteşem sevgi sunuluyor ve sen, sönmeyecek ateşi, ölmeyecek kurdu tercih ediyorsun. Tanrı'nın sevgili ruhlarından birini kaybetmeye ne hakkın var? *Saul, Saul, niçin bana eziyet ediyorsun?*”

Vaiz Asa Skinner'ın soluk yüzünde gizli bir sevinç do-laştı; Eric Hermannson'un oturduğu yerde ileri geri sallandığını görmüştü. Dizlerinin üzerine çöküp uzun kollarını Eric'in başının üstüne doğru uzattı.

Kardeşlerim! Geldiğini hissediyorum! Duasını ettiğimiz lütfun geldiğini hissediyorum! Ruh geliyor diyorum size! Biraz daha dua, biraz daha gayret kardeşlerim; az sonra burada olacak. Kanatlarının rüzgârını kaşlarımın üzerinde hissedebiliyorum. Bütün zaferler Tanrı'nın olsun, amin!”

Bu tinsel panik cemaati etkilemişti. Bütün dudaklardan dualar, “haleluya”lar dökülüyordu. Biri yüzüstü yere kapan-dı. Sıralardan huşû içinde bir ilahi yükseldi:

*“Yediği baldır, içtiği şarap
Ne mutlu o yaralı kuzuya!
Ben Efendimdeyim, o da bende
Ne mutlu o yaralı kuzuya!”*

Bir düzine lehçede söylenen ilahi, bu aç yaşamların bütün belirsiz özlemlerini yankılıyordu. Uzun süre her türlü tutkunun açlığını çekmiş bu insanlar, sonunda tutkuların en düşüğünün, korkunun kurbanı oluyordu.

Eric Hermannson'ın eğilmiş başından, ormanda devri-len bir ağacın gıcirtısını andıran bir ısırap iniltisi yükseldi.

Vaiz birden ayağa kalktı, başını geriye atıp haykırmaya başladı:

“Lazarus, dışarı çık! Eric Hermannson, sen kaybolmuşsun. Denizin dibine atılmışsın. Tanrı ve oğlu İsa adına sana hayat ipini atıyorum. Ona sıkı sarıl! Ulu Tanrım, ruhuma güç ver!” Vaiz kollarını uzattı, Eric'in titreyen yüzünü kaldırdı.

Eric Hermannson ayağa kalktı; dudakları kararlılıkla

gerilmiş, gözleri çakmak çakmaktı. Kemanını boynundan yakaladı, dizini kaldırdı, kemanı bir vuruşta paramparça etti. Asa Skinner için bu ses, kırılan günah zincirinin sesi gibiydi.

"Eric Hermannson's Soul,"
Willa Cather: 24 Stories,
ed. Sharon O'Brien, s. 94-96.

Karanlıkta Rüzgâr

Fernando Pessoa, Portekizli şair, 1888-1935

*Karanlıkta rüzgâr, öfke –
Ara vermeyen dev seda.
İçinde yok hiç düşünce
Dinmeyeceğinden başka.*

*Ruhumda bir karanlık var
Delilikte katılaştın
Ve doğar işte bu rüzgâr
Anlamaya çalışmaktan.*

*Karanlıkta rüzgâr, hiddet –
Çekip alamaz kendini.
Düşüncemdeyim nihayet
Havadaki rüzgâr gibi.*

(23. 5. 32)

Selected Poems: Fernando Pessoa,
ed. ve çev. Jonathan Griffin, s. 44.

Ruhun İptali

Susan Griffin, Amerikalı feminist ve şair

Eski uygarlıklardan kalan şişman tanrıça heykelcikleri. Kollarına iktidar simgesi yılanlar dolanmış bir tanrıça. Kutsal buzağı. Hayat ağacı. Bunlar ataerkil dinin kötü dediği simgelerdir.

Tecavüzün varlığından duyduğum öfke ve korkuyu keşfettim. Pekiyi bunun ötesinde ne var? Yalnızlık. Kendim. Dünyada korunmasız durumdaysam ben neyim? Ruhuma artık bunları soruyorum. Ve bunlar, yedi yıllık politik sorgulamadan sonra, rüzgârda kuruyan buğday taneleri gibi, geriye kalan sorular. Ama insan olmayı talep ederken kastettiğimiz hep bu değil miydi? ...

Bir fiziksel edim, bir başka fiziksel edimle aynı değildir. Tecavüz, ruhsuz atomlardan oluşmuş bir maddenin bir başka ölü maddeye girmesi değildir. Zihin de işe karışır. İrade de işe karışır. Bu edim kadınların yüzlerce yıllık nefretinin, bedenimize yönelen bir şiddet ve korku geleneğinin, Aziz Paul'un susmamızı öğütleyen sözlerinin, kilisede başımızı örtmemizi söyleyen eski kuralın zemininde gerçekleşir. Tecavüzü saldırıdan ya da gasptan nitel olarak farklı bir edim yapan budur. Her iki durumda da biri güç kullanır, bir başkası bundan zarar görür. Ama tecavüz durumunda, bizzat tecavüzcünün beden kokusu, hayvanca beden hareketleri, sözlerindeki tehdit, yüzlerce yıllık alçaltma geleneğinde yankılanır ve tecavüzcü, kurbanının tam da ruhuna girer – Fransız kadınlarının yazdığı gibi, onu iptal ederek.

Kadınların ruhunun olmadığı düşüncesi tecavüzün önkoşullarından biri değil midir? Ve tecavüz, her şeye karşın, bu inancın bir ritüel içinde sahneye konması değil midir? On dördüncü yüzyılda iki keşiş, tinsel alanda

kadınlara güvenilemeyeceğini, aynı sebeple şeytanın kadınları daha kolay aldattığını yazmıştı. Bir kadın film oyuncusunun intiharının ardından, bir başka kadın oyuncu açık açık “Bize et gibi davranıyorlar,” dedi: işverenlerinin onlara insandan daha düşük bir yaratık gibi, ruhsuz bir madde gibi davrandığını kastediyordu. Tecavüz suçlusu genç bir adam, tanımadığı kurbanını zorlar-ken, kadının korku çığlıklarıyla aniden, sanki daha önce hiç aklına gelmemiş gibi, onun bir insan olduğunu fark ettiğini söylüyor itiraflarında.

Ama bizim en bencilce güdümüz, yaralarımızı sarma ve kendimizi iyileştirme güdümüz, bütün güdülerin en köklüsü olduğunu ortaya koyabilir, kendimizi iyileştirmekle kalmayıp sonunda herkesi iyileştirebilir, böylece toplumsal düzeni mutlak bir dönüşüme uğratabilir. Zira, gerçekten, tecavüzcü kendi yol açtığı ıstırapı anlamaz; ondaki değişim bir hissizleşmedir. Bir başkasının ruhunu görmekteki başarısızlık, algılamayı kökünden budar. Oysa tecavüze uğrayan kişi sakın kalamaz. İşkence çeker, kendisi ve bedeni toplumun kabullenmesini istediği dünyanın durumuyla doğrudan karşıtlık içine girer. ...

Kadının özünün bu kadar boşaltıldığı başka bir durum var mıdır? Tecavüzde kadının hayatı da tehdit altındadır. Ruhundan gelen sözlerin hiçbir etkisi olmaz. Ve bu bağlamda, kadının özsel olduğu anlam bir aşırılık olmak, atavistik düzenin özüne karşı bir eylem olmak zorundadır. Karısını ya da kızını tecavüzden korumak için şiddet kullanan bir erkeğin eyleminin, yasalara göre, şiddeti kendisi kullanan kadının eyleminden çok daha kabul edilebilir olmasının sebebi bu değil midir? Yasa metninin arkasında, mülkiyet haklarına dayanan bir akıl yürütme vardır. Öyle ki, burada bile tecavüz suçu, özsel olmayan kadına karşı işlenen bir suç değil, onun sahibine, özsel varlık olan kocasına ya da babasına karşı işlenen bir suçtur. ...

Öz ise ruh için, tin için kullanılan bir başka sözcüktür

– bu suçta tecavüz eden ve edilen için kayıp olan bir tin. Öyleyse burada, her şeye karşın, politika alanından tinsel alana uzanan bir biçim vardır. ...

Kilise Babalarının cadı diye yaktığı kadınların aslında başka bir dinin rahibeleri olduğu söylenmiştir. Yalnızca din görevlileri bakımından değil, “dişi” sözcüğünün daha aşkın anlamları bakımından da daha dişi bir din: dünyaya daha yakın, doğanın ruhlarını dinleyen, duygusal, cinsel, karanlık bir din. Bu dinin tarih öncesinden kalan imgele-ri elimizdedir.

Eski uygarlıklardan kalan şişman tanrıça heykelcikle-ri. Kollarına iktidar simgesi yılanlar dolanmış bir tanrıça. Kutsal buzağı. Hayat ağacı. Bunlar ataerkil dinin kötü de-diği simgelerdir.

Ve gerçekten, bu mitolojik dünyada tecavüz öyküleri-nin büyük bir açıklıkla anlatıldığını görüyoruz. Girit’teki Knossos tapınağı gibi anaerkil tapınakların, çevredeki te-pelerin biçimi kadın bedenini andırdığı için o yerlere ya-pıldığı söylenir. Zeus’tan önce bir tanrıçanın hüküm sür-düğü, Zeus’un Hera’ya tecavüz ettiği anlatılır. O zaman Persephone’nin ırzına geçilmesi öyküsünü başka bir açı-dan görürüz – kız annesinden nasıl çalınmış, babasının rı-zasıyla nasıl ırzına geçilmiş, annesi nasıl yeryüzüne kıtlık salarak bunun intikamını almış ve yaptığı anlaşmayla kı-zına yeniden kavuşmuş.

Bütün bu bilgi, aklın araçlarıyla kolay kolay betimle-nemeyecek bir tür simya ortaya koyar. İçindeki tanrıçayı algılayabilen bir kadının tecavüzden belki de utanç duy-mayacağı, tecavüzcüyü utandırmasının daha muhtemel olduğu söylenebilir mi? Zira artık protestolarımızda bizim de insan olduğumuzu söylemiyoruz. Boynumuz eğri değil, tecavüzü bizim istemediğimizi kabul ettirebilmek için eği-lip bükülmüyoruz, tecavüzün suç olduğunu kanıtlamak için uğraşmıyoruz. Özelliğimizi artık verili kabul ediyor-uz, işimiz bununla başlıyor. Böylece görmeye başlıyoruz

ve farklı bir şekilde görüyoruz. Olmayan şeyi görüyoruz. Hayal görüyoruz. Tecavüzün bulunmadığı bir dünyanın var olduğunu biliyoruz, ve bu dünya bizim kafamızda.

Rape: The Politics of Consciousness, s. 41-47.

Buz Üstündeki Ruh

Eldridge Cleaver, Afro-Amerikalı yazar ve aktivist

Hapse düştüğümde yirmi iki yaşındaydım, ama elbette geçen yıllar beni çok değiştirdi. Yine de her zaman güçlü bir benlik duygusuna sahiptim, oysa son birkaç yıldır kimliğimi yitirmekte olduğumu hissediyordum.

Birini tanımaya başlamak, bu yeni dünyaya girmek, bilinmeyene doğru geri dönülmez bir adım atmak demektir. Beklentiler korkunçtur. Çıtalar yüksektir. Duygular bunalıcıdır. Bu iki insan aslında kendini diğeri karşısında çırılçıplak soymaya gönülsüzdür, çünkü böyle yaparsa karşısındakinden farksız olur. Birbirlerine ne kadar sık acı verirler! En iyisi sığ, yüzeysel olaylardan söz etmektir; böylece açılan yaralar fazla derin olmaz. Ruhlar kanatılmamış olur.

Ama güzel bir ilişkinin her zaman katliamla sona ermek zorunda olduğuna ya da birbirimize karşı hilekâr olmamız ve gösteriş yapmamız gerektiğine inanmıyorum. Birbirimizin karşısına kendimizin hilekâr, gösterişçi bir görüntüsünü çıkarırsak, ya da birbirimizi gerçekte olduğumuz şeyin çarpık karikatürlerinde tanırsak, rüyadan uyanığımız zaman, yüzeyin altını gördüğümüz zaman, her şey çözülüp dağılır, her şey ölür ya da acı bir nefrete dönüşür. İnsanların bazen, en sıcak duygularının nesnesini elden kaçırmamak için, sahici dürtülerle birbirine rol yaptığını bilmez değilim. Kendilerini o kadar yetersiz görürler ki, karşı tarafı etkilemeye devam etmek için bir maske takma

zorunluluğunu hissederler.

Biri özgürse -hapiste, orduda, bir manastırda, hastane-
de, uzay gemisinde ya da denizaltıda değilse- ve her iki
cinsten bireylerle alışılmış toplumsal ilişkiler sürdürdüğü
normal bir yaşamı varsa, bir başka bireyin kendisi üzerinde
ne kadar etkili olduğunu hissedemeyebilir. Başka kişilikle-
rin birbirine rakip etkileri ve çatışan güçleri kişinin psişik
ve duygusal algılamasını sulandırabilir. O kadar ki, bu kişi
karşısındakinin iletebildiği her şeyi almaz ve alamaz.

Yine de, ruhu ya da duygusal aygıtı boğucu bir zindan-
da uyuşmuş bir adamın bile, kritik değerdeki bir kütleye
güçlü bir katalizörün katılması gibi, duygularının menzi-
line hoş, heyecan verici, cana yakın bir kadın girdiğinde,
ruhunun derin kuyusundan tepki verebileceğine inanı-
yorum. Ne kadar derin, yavaş, acı verici, çekingen, ürk-
müş bir etkilenme! Kendisinin bir parçasının sürekli ha-
reket halinde olduğunu hissederek; sanki başka bir gezegen-
den gelen bedensiz bir yaratık onun bedenine girmiş, bu
yeni duruma alışmaya çalışmaktadır. Yavaş yavaş yeni-
den yaşama dönüyor gibidir. Beden kimyası değişir, yeni
bir güçle dolar.

Kadın ilk kez ziyaretine geldiğinde, adamın yüreği boş-
tur, ıssız kalmış bir yerdir, suyu çekilmiş bir vahadır, hiç-
bir tesellisi yoktur; özlemini çektiği kadın gıdasından yok-
sun olması erkeklik gerilimini yatıştırmış, gevşetmiştir.
Bir kadının şefkatine, sempatisine, anlayışına, sohbetine
ihtiyacı vardır; sözlerine bir kadının güldüğünü işitmeye,
onun sorularına cevap verip kendi sorularına cevap alma-
ya, onun gözlerine bakmaya, kokusunu hissetmeye, masa-
nın altında bacak bacak üstüne atarken ve bacağına indi-
rirken giysilerinin hışırtısını -telef edilmiş kulaklarla- işit-
meye, elinde onun yumuşak, çekingen elinin ağırlığını
hissetmeye ihtiyacı vardır – onun mevcudiyetinin ve her
hareketinin nasıl da bütünüyle farkındadır! İssiz bir yol
kıyısında, bir çalının dibinde ölmeye terk edilmiş gibidir.

Güneş sıcaktır, çalının gölgesi ise yaşamı uzatmasa da ölü- mü yavaşlatmaktadır. Ve bir sonraki nefesinin son nefesi olacağından emin olduğu bir sırada, tüyleri gökkuşağını andıran nadir bir kuş çalının narin bir dalına konar, şakı- masının ve tüylerinin güzelliğiyle ölmekte olan adamı ya- şama çağırır. Adam kuşun varlığının ortaya çıkardığı yük- lü atmosferden damarlarına geçip akmaya başlayan gücü hissederek ve yaşama içgüdüleriyle bilir ki, kuş orada kalırsa sağlığını ve kuvvetini yeniden toplayacak, yaşamaya de- vam edecektir.

Kadın gider gitmez, onun hayalinin de zihninin zayıf parmakları arasından kayıp gittiğini fark eden adamın zihni, anısını sabitleyecek bir işaret arar. Kasasındaki his- selere içi titreyerek bakan bir cimri gibi, karşılaşmalarının soluk anılarını kıskançlığın üzerine yığmaya başlar. Bilin- çaltının anlaşılmasız mekanizması, bilinçli zihne bir imge yansıtır: omuz kıvrımından parmak uçlarına kadar, çıplak sağ kolu. (Bu yumuşak, serin eti ateşli bir öpüşle dağlama arzusuyla dudaklarım titremiş miydi? Parmaklarım okşa- mak istemiş miydi?) Bir kadının büyüğü, onda cisimleşen doğanın dişi ilkesi, onun uzun süredir yalıtılmış bir adama yeniden yaşam verme gücüdür bu.

Hapse düştüğümde yirmi iki yaşındaydım, ama elbette geçen yıllar beni çok değiştirdi. Yine de her zaman güçlü bir benlik duygusuna sahiptim, oysa son birkaç yıldır kim- liğimi yitirmekte olduğumu hissediyordum. Bedenimde anlayamadığım, sanki yerini tam olarak saptayamadığım bir değişim olmuştu. Bu hissizliğin, bu uyuşukluk duygu- sunun farkındaydım, zihnime yerleşmişti. Bu uyuşmuş nokta yüzünden dengesizleştiğimi hissediyordum; kayıp birşey, beyaz bir nokta, belli bir boşluk vardı ortada. Ar- tık bunun ne olduğunu biliyorum. Hapiste geçirdiğim se- kiz yıldan sonra, çalışmalarına ilgi duyan, bana ne oldu- ğunu umursayan bir kadın ziyaretime geldi. Onunla karşı- laştığımdan beri yaşamı hissediyorum, o uyuşmuş noktaya

yeniden güç doluyor. Kararsızlaşmaya, tereddütlü olmaya başlamış adımlarım yeniden bir güven, bir cesaret kazandı; içimde birkaç masa tekmeleyip devirme isteği uyandı. Hatta biraz kasılarak yürüyor, kim bilir nerede okuduğum bir ifadeyle “kendimi bir tren gibi ileri itiyor” bile olabilirim.

Soul on Ice, s. 33-36.

Ruhunu İstiyorlar

Alice Walker, Afro-Amerikalı yazar

Böyle insanlara göre senin rengin, cinsiyetin, benliğin seni bir nesne yapar. Ama ne tuhaf ki, ne aksi ki ruha sahip bir nesne. Ruha sahip.

[Yetmişlerin başında, hayal ürünü bir siyah genç kıza, kendi deneyimimden çıkardığım dersler içeren ve ona bilmek isteyebileceği şeyler anlatan bir mektup yazmam istendi. Uzun bir mektup yazıp gönderdim. (İsteyen kimdi, hatırlamıyorum) ama sonra başka şeyler de söylemek istediğimi fark ettim.]

Sevgili Joanna:

Bu kadar kısa zamanda tekrar yazmamı bağışla. Hepsi seni seven birçok kız kardeşinden gelen mektupları okumakla meşgul olduğumu tahmin ediyorum, ama sürekli benim aklımdasın. Seninle paylaşmak istediğim yeni şeyler düşünüyorum. Bugün sana güzellikten söz etmeyi istedim.

Sende kaya gibi bir güzellik var.

Öyle damıtılmış, öyle sağlam, öyle eskimez bir güzellik ki, çok sayıda insanda, neredeyse bir irade egzersizi gibi (onlar için egzersizden daha önemli birşey yoktur) onu bozma arzusu uyandıracaktır. Güzellğinde tek bir çatlak bulup tahrip araçlarıyla oradan girebilmek için

seni görmezden gelmeye, satın almaya, sana yaltaklanmaya, katılmaya çalışacaklar. Onlar bu aptalca çabalarını sürdürürken, senin kederlenen yüzüne (zira bazıları dost kılığında, hatta kız kardeş kılığında gelirler), titreyen sesine, gözlerindeki incinmişlik yaşlarına dikkat bile etmediklerini görüp şaşıracaksın. Böyle insanlara göre senin rengin, cinsiyetin, benliğin seni bir nesne yapar. Ama ne tuhaf ki, ne aksi ki ruha sahip bir nesne. Ruha sahip.

İstedikleri senin ruhundur.

Onu kayadan koparıp biryerlerde giymek isterler –içlerine değil üstlerine, çünkü içlerine giyerlerse kimse görmez. Onu bir tüy gibi saçlarına takmak ya da bir kafa derisi gibi bellerine asmak isterler.

Aynı derecede korkutucu olan şu ki, bu her zaman böyle olmuştur.

Senin annen ve baban, büyükanne ve büyükbabaların, onların anne ve babaları, hepsi de senin kaya gibi güzelliğine sahipti. Bu yüzden hepsinin peşine düşüldü, çoğu zaman hayvan gibi avlandılar. Belki bazıları direnmekten yoruldu, elindeki değerli taşı, yani yaşamını bezginlik içinde teslim etti. Ama çoğu sonuna kadar direndi. Onlar için son, sendin. Senin yaşamındı. Ki bu bir son değildir.

Senin mirasın bu direniştir.

İç güzelliği, bastırılamayacak bir müzik, Evet ya da Hayır deme karar ve cesareti, kişinin kendi tanrılarına adanmışlığı, kendi ruhuna bağlılığı, hepimizi senin iraden yoluyla yaşatacak.

Sen belki de dünyadaki fethedilmemiş son kişisin. Ve ne olursa olsun, böyle olmak zorundaymış gibi yaşamak zorundasın.

Living by the Word: Selected Writings 1973-1987, s. 75-78.

Postmodern Ruh

Sam Keen, Amerikalı yazar

Yüzyıllardır devam eden tutarlılık arayışını, tek bir kimliği kalıba dökme çabasını, bütünsel bir görüşe ulaşma gayretini bir kez terk ettiğimizde, yaşanan anın taleplerini karşılamak-tan başka hiçbir yol gösterici ilke kalmaz.

Günümüzde postmodernizm kavramı çok moda. 1960 ci-varında, yeni bir yaşam, sanat ve kimlik tarzının karakterize ettiği çağa girdik. Modern dünya sanayi devrimiyle ve kitle üretimiyle biçimlenmişken, postmodern çağ enfor-masyon devrimiyle, tüketim etiğiyle, tarzların hızlı değiş-i-miyle ve tek bir perspektife bağlı kalmamayla biçimleni-yor. Todd Gitlin'e göre, "Postmodernizm, tutarlılık ve sü-reklilik sorunlarına karşı bütünüyle kayıtsızdır. Türleri, tutumları, tarzları bilinçli bir şekilde bir araya getirir. Bi-çimlerin (kurgusal olan-olmayan), tavırların (dolaysız-ironik), tarzların (vahşi-gülünç), kültürel düzeylerin (yüksek-düşük) bulanmasının ya da yan yana gelmesinin keyfini sürer ... Ne över ne eleştirir; dünyaya boş gözler-le, duyguyu ve bağlılığı ironi içinde eriten bir bilmişlikle bakar ... Yüzeylerin oyunundan keyif alır, derinlik arayış-ını nostalji diye küçümser."

Postmodern insan, en iyi durumda, haz için yaşar; kay-gıyı keyifle bir tarafa atmıştır, kıtlık bilincinin ve ertelen-miş tatminin eski kapitalist tiranlığından kurtulmuştur. Artık ruhunu iyileştirmeye, iradesini geliştirmeye ya da kendini gelecekteki bir cennet için saklamaya çalışma-maktadır. Tek bir kimlik, tutarlı bir bakış açısı ya da tra-jedi karşısında zafer aramayı bırakmıştır. Tutumu roman-tik değil ironiktir.

En kötü durumda, postmodern insan şehvetli bir tüketicidir. Hazza dalamayacak kadar soğuk olmasaydı,

ona yüzeysel hazların meraklısı denebilirdi. Onun beğenileri, yaşam tarzı ve kanıları modaya göre biçimlenir. Önceki yüzyılın kendi kendini inşa eden özlü insanların aksine, tanrı Proteus gibi istediği şekle girer. Yaşamı “doğru ya da yanlış” fikrinden çok “beğeni” fikri çevresinde kurulmuştur; dünyası ahlaki olmaktan çok estetikdir. Hiçbir şeye umut ya da yanılsama geliştirecek ölçüde tutkuyla ilgi göstermeye asla cesaret etmemiş olmasaydı, onun yanılsamalarından kurtulmuş olduğu söylenebilirdi.

Aslında postmodern insan, kendi sandığı kadar yeni değildir. Kierkegaard yüz yıl önce onu Don Juan olarak, yaşamını tek gecelik duraklarda, kısa süreli romantik ilişkilerle geçiren insan olarak tarif etmişti. Bu insan, yaşanan anın üzerine kendi öyküsünü yazdığı boş bir sayfadır, bir *tabula rasa*’dır. Ağırliksızdır, Milan Kundera’nın dediği gibi “varolmanın dayanılmaz hafifliği”nden mustarıptır. Klasik “bin yüzlü kahraman”ın aksine derinliklerden sakınır ve bin eğlendirici yüzeyle tatmin olur. Dev alışveriş merkezleri, otomobil galerileri ve elektronik süpermarketleri onun boşalıp rahatladığı yerlerdir. Daha “ciddi” konulara el atarsa, Trungpa Rinpoche’nin “tinsel materyalist” dediği kişi haline gelir. Çeşitli dinleri ve kurtuluş şemalarını dener.

Postmodern insanla birlikte, ahlaki akıl yürütmenin sona erdiği bir noktaya geliriz. Yüzyıllardır devam eden tutarlılık arayışını, tek bir kimliği kalıba dökme çabasını, bütünsel bir görüşe ulaşma gayretini bir kez terk ettiğimizde, yaşanan anın taleplerini karşılamaktan başka hiçbir yol gösterici ilke kalmaz. “-malı”nın yerini “beğeni” alır, ve atasözünde dendiği gibi “zevkler tartışılmaz”.

Postmodern insan, hiçbir düzenleme ilkesinin bulunmadığı bir durumda kaybolmuştur. Kafa karıştırıcı bir çoğulluk diyarında dolaşır. Ne var ki, paradokslu bir şekilde, belli ahlaki köşe taşlarından yoksun olması sayesinde, yeni bir yolculuğa başlayabileceği, benzersiz bir konumdadır.

Karanlık Unutuşa Gömülünce Ruh

D. H. Lawrence, İngiliz romancı ve şair, 1885-1930

Son, Başlangıç

Sessizliğin ve katıksız unutuşun
tam ve mutlak karanlığı olmasaydı eğer
her şeyin özünde,
ne korkunç olurdu güneş,
ne dehşetli olurdu bir kibrit çakıp ışık yapmak.
Neyse ki güneş bile
saf unutuşun ekseninde döner;
mum da öyle, kibrit de öyle.
Ve eğer mutlak, tam bir unutuş olmasaydı,
ve bilmenin bir sona erişi, tam bir sona erişi,
ve sessiz, katıksız bir sonu olmasaydı bütün farkındalığın,
ne korkunç olurdu yaşam!
düşünmek ve bilmek, bilinçli olmak ne korkunç olurdu!
Ama bir kez, bir kez karanlık unutuşa gömülünce ruh,
huzur bulur, hoş bir huzur bulur içinde.

The Complete Poems of D. H. Lawrence, s. 144.

Ruhtaki İpotek: Robert Johnson Efsanesi

Greil Marcus, Amerikalı müzik eleştirmeni

[Robert] Johnson'ın müziği öyle güçlüdür ki, bazı ruh hallerinde size pazarlık edebileceğinizden daha fazlasını verdiğini hissedersiniz – onun “bedenimi rehin aldı, ruhu- ma ipotek koydu” dizesinde size de bir yer bulunduğunu hissedersiniz. Johnson'ın, kariyerine onu taklit ederek

başlayan Muddy Waters, eroin alışkanlığının dehşetinden onun şarkıları eşliğinde kurtulan Dion ve kendim gibi birbirinden çok farklı insanların yaşamını değiştirdiğini söylemek, abartma olmaz. Onun müziğini ilk kez dinledikten sonra, aylarca başka birşey dinleyemedim – tahrip edilmiş, dost olduğunu hissettiren bir ses; tüyler ürperici bir gitar; Dylan’ın şarkıları gibi her güne kolayca ve unutulmaz anılarla uyan şarkılar. Johnson’ın müziği, dünyanın bana bakış tarzını değiştirdi. Yıllar geçtikçe, eski Amerikan roman ve metinlerindeki bazı fikir ve rüyaların büyü -en ilgi çekici Amerikalılarda birbirine bağlı halde bulunan, önsezi ve şefkatin büyü- Johnson’ın şarkılarında bir ses bulmuş gibi görünüyordu. Büyüyü taahhüde, fikirleri de bakış açısı hizmeti görmesi gereken şeye dönüştüren, Johnson’ın müziğinin yoğunluğu oldu.

Ne var ki taahhüt, Faust’u akla getiren, hileli bir sözcük. Son House’un Pete Welding’e söylediğine göre, Robert ilk kez ortalarda dolaşmaya başladığı sıralarda, yaşamını bu işten kazanacak kadar gitar çalamıyormuş; bir süre kendisine bir şans vermeleri için yaşlı *blues*’cuların başını ağrıttıktan sonra çekip gitmiş. Aylar sonra bir cumartesi akşamı onu tekrar gördüklerinde, yine kendisini dinlemelerini istemiş. Başlarından savmaya çalışmışlar ama çok ısrar edince bir süre dinlemişler, sonra da onu masa ve sandalyelerle baş başa bırakmışlar.

House ve diğerleri dışarı çıktıklarında, Mississippi Deltasında o zamana kadar duyulmamış bir berraklık ve saflıkta, yüksek, mahvedici bir müzik işitmişler. Johnson’ın artık *onlardan* öğreneceği birşey yokmuş.

“Öyle çalabilmek için ruhunu şeytana sattı,” diyor House.

Robert Johnson üstüne birçok öykü anlatılır. Yukarıdaki öyküye de batıl inanç ya da kedinin ulaşamadığı ciğer öyküsü diyebilirsiniz. Geri ülkelerdeki voodoo büyülerini ve çingene kadınlarını ya da Harlem sokaklarında

sözleşme dolu çantası ve para dolu cüzdanıyla dolaşp oy başına 100 dolara ruh satın alan siyah adamı düşünüp, bu öyküye gerçek de diyebilirsiniz.

Başka hiçbir sebep olmasaydı da, Johnson'ın gitarının büyüü, bu son yorumu inanılır yapmaya yeterdi. Ne olursa olsun, ruhunu satmak ve geri almaya çalışmak, Johnson'ın en cesur şarkılarının hepsinin temasıdır ve onun müziğiyle uğraşmak isteyen herkesin belki de Son House'un sözünü ettiğı olasılığı düşünmesi gerekiyordu. Bazen bana öyle geliyor ki, Johnson'ın böyle anlaşılmaz kalmasının sebebi, onun kendi sözlerine kimsenin kulak asmaması.

Diyelim ki Johnson, Mississippi Deltasındaki şeytan-adamlardan ya da şeytan-kadınlardan birini buldu ve işittiğı ama çalamadığı müzik karşılığında ruhunu teklif etti. Diyelim ki bunu yapmasının sebebi, kadınları cezbetmek istemesiydi; ya da Son House'un sesinde Robert Johnson ve şeytandan söz ederken beliren türden saygının peşindeydi; ya da müzik ona büyük bir sevinç verdiği, yaşadığını hissettiren tek şey olduğı için yaptı bunu. Ya da diyelim ki, şeytan düşüncesi Johnson'a onu engelleyen korkuları anlamanın bir yolunu gösterdi; hiçbir anlaşma yapılmamış, hiçbir vaatte bulunulmamış olsa da, Johnson kendi arzularının ve suçlarının kendi kontrolünün ötesindeki bir başarıya yol açtığına inandı; ruhunun kendisine ait olmadığını kabul ettiğinde ("Bebeğime kötü davrandım; bilmem ki neden böyle yaptım") şeytanın imgesi zihninde belirdi ve Johnson kendi yaşamındaki felaketlere ve dünyadaki kötülüklere baktığında, ruhunun kime ait olduğı sorusuna verebileceğı tek cevabı verdi.

Blues, kişi kiliseden dışarı adımını attığı anda pusuda hazır bekleyen vahşi bir dünyada yaşama gereğinden doğdu. *Gospel* müziğinin aksine *blues* öte dünyanın müziğı değildi; Tanrı'nın lütfunun *blues*'daki karşılığı,

cinsellik ve aşkı. *Blues* dünyanın dehşetini daha katlanılır hale getiriyordu, ama aynı zamanda bu dehşeti daha gerçek yapıyordu. Johnson gibi insanlar için kilisenin vaatleri ölüydü. Kilise ilahileri söylerken, hatta belki çok korktuğu için dua ederken bu vaatler hatırlanabilirdi, ama bunlar yaşanamazdı. İşaretlenmemiş bir sınır geçilince, bir daha geri dönüş yoktur. Johnson'ın *blues*'u, kurtuluşu şaka konusu yapacak kadar ağırdı; onun yapabileceği en iyi şey, bu güzel yalan için ağlamaktı. "İnanamayacağın bir dehşetten, hareket etmeksizin kaçarsın" demişti Robert Johnson'la aynı topraklarda yaşayan William Faulkner bu topraklar için. Aynı sıralarda Johnson da "hiçbir inancın olmadığı bir güvenliğe doğru" ilk plaklarını dolduruyordu.

Mystery Train, s. 32-36.

V. BÖLÜM

RUH ÇALIŞMASI

Aklın terk ettiği fantezi, ucubeler ortaya çıkarır; ama akılla birleştiği zaman, sanatların anasıdır, sanat harikalarının kökenidir.

Francisco Goya

Sanat, tam bir bilinçlilikle, ve işaretler yoluyla, evrenin bütün yaşamını, yani evren dediğimiz o türlü çeşitli rüyanın oynandığı ruhu yeniden yaratmalıdır.

Teodar de Wyzema

Kim bilir yaşamın ileri doğru hareketi gelecekte hangi biçimi alacak ya da bizim acı dolu arayışımızdan nasıl yararlanacak. Öyle görünüyor ki, içimizden herhangi birinin yapabileceğinin en fazlası, birşeye -bir nesneye ya da kendimize- bir biçim verip karışıklığa terk etmek, diyelim onu yaşam gücünün ellerine bırakmak.

Ernest Becker

Giriş

Sokrates, yargılanması sırasında Atinalı senatörlere seslenirken, onlardan merhamet ya da bağışlanma istemedi, hatta kendini savunmadı bile. Bunun yerine onlara, hayatlarını para ve ün peşinde koşarak geçirmekten, “bilgeliğe, gerçeğe ve ruhunu en yüksek ölçüde geliştirmeye ilgi göstermemekten, ruha saygı duymamaktan, hatta hiç umursamamaktan” niçin utanmadıklarını sordu.

Günümüzde, insanların ruhla ilgili büyük soruyu “ruhun ne olduğunu bilmiyorum” diye yanıtlamaları, Nietzsche’nin söylediği ya da *Time* dergisinin kapağında dendiği gibi darülacezede ölen Tanrı ile birlikte bu kavramın da öldüğünü düşünmeleri, alışılmış bir durum. Ya da, ruh kimin umurunda?

Ama Sokrates’in mirası yaşıyor. Ruha özen gösterme, onu işleme, yaşamı iyileştirme çabaları hâlâ düş gücünün derinliklerini harekete geçirmenin yolları. Keats’in “negatif yetenek” dediği, umutsuzluğa ya da teslimiyete düşmeden kesinsizlik içinde yaşama yetisini geliştirerek, tanrısız saatlerimize ya da ruhsuz günlerimize ruh dolu hamlelerle karşılık verebiliriz, tavan arasından ve mimberden sokağa inip zemin düzeyindeki “Hayatımı nasıl gerçekten yaşayabilirim?” sorusuna cevap verebiliriz.

Beşinci bölümde, Thoreau’nun ifadesiyle, ruhu bir çiftçinin toprağı işlemesi gibi işlemeye yürekten inanmış yazarların pasajlarında, yüzyıllar içinde gelişen ve bilinci

fiilen biçimlendiren birşey olarak ruh temasını izliyoruz. Benliği “yeniden yaratmak”tan söz eden 23 numaralı mezmurun adsız yazarından başlayıp “bir ruh kurmak” için yola çıkan Fransız maceracı Isabelle Eberhardt’dan geçerek, Thomas Moore’un unutulmaz sözleriyle “Poetiğin günlük yaşama uygulanması” ve *blues* müziğinin kalıba dökülmesine kadar ruhun insana bir kraliyet ünvanı gibi verilmiş birşey olduğuna inanmayı reddeden, bütün soğuk kuşku titremelerinden sonra insanın içinde gelişen birşey olduğuna inanan, saygın bir gelenek vardır. Alan Jones’un sözleriyle, “Bizler hazır yapım varlıklar değiliz. ... Ruh yapımı ... çekip çevrilmeye, kontrol edilmeye gelmeyen şeylere, Görünmez Şeylere dikkat göstermekle ilgili birşeydir.” Jones’un betimlediği gibi, ruh çalışması, “gitgide daha çok, olduğumuz kişi haline gelmek” için yapılan, Herkül’ün işine benzemekten çok tevazu gerektiren, tinsel kasların dış görünümünü büyütmekten çok içsel bir germe egzersizi gerektiren bir iştir.

İronik bir şekilde, kültür akbabalarının, serüven tutkunlarının ve tepeden bakan tinsel jimnastik pratisyenlerinin yol açtığı sorun şu ki, James Hillman’ın sürekli hatırlattığı gibi, “Ruhun deneyimi için olaylar önemli değildir ... rüyalar, yolculuklar, aşklar da ... bunlar insanın bilge bir ruh haline gelme kapasitesini çeşitlendirip derinleştirmez”. Hintli gurunuzla ya da Berkeleyli astroloğunuzla Klimanjar’ya tırmanmaktan daha güç olan görev, şunu fark etmektir: “Ne olup bittiğine dair bir *görüşünüz*, ruhun deneyimini ortaya çıkarmak için *derin fikirleriniz* olmalıdır”.

Bu anlayış, yontmak için ellerine aldıkları mors dişine “Kimsin sen? İçinde kim gizleniyor?” diye soran Avalik Eskimo sanatçılarının anlayışından pek farklı değildir. Bu bölümdeki yazarlar da kendilerine şunları soruyorlar: Kendim olmak için neye dikkat etmem lazım? Rollo May’ın *The Quest for Beauty*’de betimlediği gibi, “Dünyayı insanın ağzındaki elmayı bilmesi gibi bilme

mücadelesi” vermek için ne yapmam lazım?

Plotinus’a göre ruh, her şeyin ölçüye gelmez başlangıcıdır, güzelliğin mihenk taşıdır ve disiplinli bir heykeltcinin mermere biçim vermesi gibi “eğitilebilir”. Derin içgörülerle dolu *Enneadlar*’ında Plotinus, “güzel biçimler ortaya çıkarmış kişilerin ruhlarını” araştırmayı öğütlüyor. Fransız mimar Ferdinand Pouillon da ortaçağda katedral yapımını anlattığı *The Stones of the Abbey*’de, yapının ruhunun, kişinin sanatına gösterdiği büyük dikkat olduğunu ve bunun da bir cesaret kaynağı haline geldiğini söylüyor.

Ruh yapımının karanlık bir tarafı var mıdır? Mary Wollstonecraft Shelley’nin *Frankenstein*’ini düşünün. Bu kitaptan aldığım bölümde, İsviçreli bir öğrenci, mezarlıklardan topladığı ceset parçalarından bir araya getirdiği ruhsuz ucubeyi canlandırmaya, ona “yaşam kıvılcımını vermeye” çalışıyor.

May Sarton, klasikleşmiş günlüğü *Journal of a Solitude*’de, ruh yapımının daha hayırhah bir şeklini betimliyor: yaşama yeniden başlamasına yardımcı bir araç olarak şiir. Ressam Wassily Kandinsky’ye göreyse ruh, renk biçiminde, uyum ve titreşim biçiminde ortaya çıkan güzelliğin “güdücü ilkesi”.

Antik Greklerden günümüze kesinlikle hiçbir müziğin kalmadığı düşünülünce, Platon’un “Müzik ve ritim, ruhun gizli yerlerine giden yolu bulur” sözünü düşünmek umut kırıcıdır – bir *soul* albümünün arka planını oluşturabilecek bir duygu. 1950’lerde *soul* müziğin ateş almasıyla birlikte, mistiklerin ve derinlik psikologlarının bilinçli bir şekilde “derinliklere uzanmak” dediği şey “dibe inmek” haline geldi. “Kutsal Kitabın söylediği gerçek bu” sözü “Gerçek bu değil mi, bebeğim?” haline, “Çocukluğunuza dönelim” sözü ise bir *blues* konserine başlarken söylenen “Sizi gerilere, *çooook* gerilere götüreceğim” sözü haline geldi. Ama *soul* müzikle çöldeki mağaralarda yıllarca yalnız yaşamamız ya da bir deftere notlar almanız gerekmiyordu, ve dans

edebiliyordunuz. Müzik tarihçisi Peter Guralnick, mkemmek kitabı *Sweet Soul Music*'te bu müziğin güneyli siyahların özgürlük rüyasından kaynaklandığını, bu nedenle "hep bir sonuca gönderme yapan, melodinin ve uzlaşmanın sınırlarını sürekli zorlayan" bir müzik olduğunu söylüyor. *Soul*, ritim ve tempoyu duygunun dikte ettiği, ateşli bir duygusal sahicilikle yürekten söylenen bir müziktir ama eski gospel müziğinin kutsal olanla dünyevi olan arasında yükselip alçalma tekniklerini çarpıcı bir şekilde yankılayan "merkezde durgunluk anları ... sknetin hüküm sürdüğü anlar" da içerir. Ruhunun dibine inen James Brown, dinleyicilerini de oraya çağırır: "*Bir tanık çağırabilir miyim?*"

Mezmur 23

M.Ö. 8.-5. yüzyıl arası (tahmini)

Rabbim benim çobanım; açlık çekmem.

O beni yatırır yeşil çayırılarda:

o beni gezdirir durgun suların kıyısında.

Ruhumu iyileştiren odur:

doğruluğun yollarına yönelten beni

kendi adı aşkına.

Evet, ölümün gölgesi düşmüş

vadi boyunca yürüsem de

korkmam hiçbir kötülükten:

çünkü sen benimlesin;

değneğin ve asan korur beni.

Düşmanlarımın karşısında

önüme bir sofraya koyarsın:

başımı yağ ile meshedersin;

bardağım dolup taşar.

Bilirim ki ömrümün her gününde

iyilik ve merhamet gelecek peşimden:

ve Rabbimin evinde oturacağım ebediyen.

Eski Ahit, Kral James Versiyonu

Ruhumun Demircisi

Bayezid-i Bistamî, dokuzuncu yüzyıl İslam mistiği

On iki yıl, ruhumun demircisi oldum. Onu sert koşulların fırınına atıp mücadele ateşinde yaktım, ayıp örsüne koyup suçlama çekiciyle ayna gibi olana kadar dövdüm. Sonra beş yıl, kendimin aynası oldum ve bu aynayı dindarca

eylemler ve ibadetle daha da parlattım. Sonra bir yıl bu aynaya bakıp düşündüm. Belimde bir gurur, kibir, kendini beğenmişlik, dindarlığına güvenme, yaptıklarından hoşnut olma kuşağı gördüm. Bu kuşak yıpranana kadar beş yıl daha uğraşıp dinimi tazeledim. Yaratılmış her şeyin ölü olduğunu gördüm. Onların önünde dört kez *tekbir* getirip cenaze alayından ayrıldım. Yaratılmışların müdahalesi olmadan, yalnızca Tanrı'nın yardımıyla, Tanrı'ya ulaştım.

The Perennial Philosophy,
Aldous Huxley, s. 276-77.

Ruh ve Güzellik

Plotinus, Yeni-Platoncu Grek filozof, 205-270

Öyleyse, Ruhun eğitilmesi lazımdır – önce bütün soylu uğraşları, sonra da ... güzel işleri görebilmesi için ... bu güzel biçimleri meydana getirenlerin Ruhlarını araştırmak gerekir.

8. Pekiyi ne yapmamız lazım? Yol ne tarafta? Herkesin, ba-yağı insanların bile görebileceği sıradan yollardan ayrı, san-ki kutsanmış yörelerde uzanan ulaşılmaz güzelliği nasıl gö-receğiz? Gücü olan kişi gidip kendi içine çekilsin, gözle bi-linen her şeyi bir yana bıraksın, bir zamanlar kendisine se-vinç veren maddi güzellikten ebediyen yüz çevirsin. Kendi-ni cisimde gösteren o zarif biçimleri algıladığında, onların peşinden gitmesin: onları kopya, emare, gölge bilsin ve he-men oradan uzaklaşıp onlar ne anlatıyorsa Ona yönelsin. Zira kişi suda oynayan güzel biçimlere benzeyen şeylerin peşinden giderse – akıntının derinliklerine dalıp hiçliğe sürüklenen böyle bir alışı simgelerle anlatan bir mit yok mudur? Tıpkı bunun gibi, maddi güzelliğin ele geçirdiği, kendini ondan kurtarmayan kişi de, bedeninde değil ama Ruhunda, akıl sahibi varlıktan nefret eden karanlık

derinliklere düşer ve, bu yeraltı dünyasında bile gözü açılmayarak, burada olduğu gibi orada da gölgelerle uğraşır.

‘Öyleyse sevgili baba toprağına kaçalım’: en yerinde öneridir bu. Pekiyi bu kaçış nedir? Açık denizi nasıl yeneceğiz? Zira adamlarına Circe’nin büyülerinden kaçmayı buyuran, gözlerine sunulan bütün güzelliklere ve günlerini dolduran bütün duyuşal hazlara karşın Calypso’da oyalanmak istemeyen Odysseus, bizim için bir örnektir.

Bizim için baba toprağı, nereden geldiysek Orasıdır ve Baba da Oradadır. Öyleyse rotamız ne olacak, nasıl kaçacağız? Yürüyerek yapılacak bir yolculuk değildir bu; ayaklarımız bizi diyar diyar dolaştırır yalnızca; seni götürecek bir araba ya da gemi de düşünmen gerekmez; şeylerin bütün bu düzenini bir yana bırakıp görmeyi reddetmen gerekir: gözlerini kapatıp içindeki bir başka görüş gücünü uyandırmaya çalışman gerekir – herkeste doğuştan bulunan ama pek az kişinin başvurduğu bir görüş gücünü.

9. Pekiyi bu içteki görüş gücü ne yapar?

Yeni uyanan bu güç henüz en büyük ihtişamı taşıyamayacak kadar zayıftır. Öyleyse, Ruhun eğitilmesi lazımdır – önce bütün soylu uğraşları, sonra da sanat çalışmasıyla değil de iyilikleriyle tanınan insanların erdemiyle yapılmış güzel işleri görebilmesi için: son olarak, bu güzel biçimleri meydana getirenlerin Ruhlarını araştırmak gerekir.

Pekiyi erdemli bir Ruh nasıl göreceksin, onun güzelliğini nasıl tanıyacaksın?

Kendi içine dönüp bak. Ve eğer kendini henüz güzel bulmuyorsan, güzelleştirilmeyi bekleyen bir heykelin yapıcısı gibi davran: o heykelin şurasını kesip atar, burasını düzleştirir, şu kenarı yumuşatır, öteki kenarı keskinleştirir, böylece emeğiyle güzel bir yüz ortaya çıkarır. Sen de öyle yap: fazla olan her şeyi kesip at, çarpık olan her şeyi düzelt, gölgede kalan her şeye ışık düşür, hepsini tek bir parlak güzellik haline getirmeye çalış ve heykelini yontmayı aralıksız sürdür, ta ki ondan senin üstüne erdemin

tanrısal görkemi parlayana, bu lekesiz kutsal yerde elbette ortaya çıkacak mükemmel iyiliği görene kadar.

Bu mükemmel yapıt haline geldiğini anladığın zaman, kendini varlığının saflığında gördüğün zaman, geride bu iç bütünlüğü sarsabilecek hiçbir şey kalmaz, dışarıdan hiçbir şey gelip bu otantik insana yapışmaz; kendini kendi özsel doğana bütünüyle sadık halde bulduğun zaman, mekânla ölçülmeyen, hiçbir sınırlı biçimle kısıtlanmayan, ama sınırdan yoksun bir şey gibi de dağılmayan, bütün ölçülerden büyük ve bütün miktarlardan fazla birşey olarak ölçüye gelmeyen o tek gerçek Işık kaldığı zaman – işte bu duruma geldiğini anladığın zaman, görüş gücünün kendisi haline gelmiş olursun: o zaman bütün cesaretini toplayıp ileriye bir adım atarsın -artık rehber ihtiyacın yoktur- çabalarsın ve görürsün.

O kudretli Güzellik ancak bu gözle görülür. Eğer bu görüş gücüne ulaşmak isteyen göz kötü, katışıklı ya da zayıf şeylerle bulanır ve korkakça çekingenliğiyle en büyük parlaklığı görecektir duruma gelemese, başkası ona açıkça önünde duran şeyi işaret etse bile hiçbir şey göremez. Herhangi bir görüş gücü için, görülecek şeye uyarlanmış ve onunla bir benzerliği olan bir göz gerekir. Göz önce güneşe benzer hale gelmemiş olsaydı, güneşi hiçbir zaman göremezdi; Ruh da kendisi güzel olmadıkça İlk Güzelliğin görüşüne ulaşamaz.

Öyleyse, kim Tanrı'yı ve Güzelliği görmek istiyorsa, önce kendisi Tanrı gibi ve güzel olsun. Böyle yükselen Ruh, önce Akıl İlkesine gelir, Yüce olanda bütün güzel İdeaları araştırır ve bunun Güzellik olduğunu, İdeaların Güzellik olduğunu onaylar. Zira Güzel olan başka her şey onların etkisiyle, Varlığın ve Akıl İlkesinin sonucu olarak ortaya çıkar. Akıl İlkesinin ötesinde olanın Güzellik ışıyan İyiliğin doğası olduğunu söylüyoruz. Öyle ki, Akıl ile Kozmosu bir tuttuğumuzda, Güzel olan başta gelir: burada bir ayırım yaparsak, İdealar Diyarı, Akıl Alanının Güzelliğini oluşturur;

ve ötede duran İyi, Güzelliğin hem Çeşmesi hem de İlkesidir: Asıl İyi ve Asıl Güzellik aynı yerdedir ve böylece Güzelliğin tahtı her zaman Orasıdır.

The Enneads, I, 6,
çev. Stephen McKenna, s. 71-72.

Frankenstein, ya da Modern Prometheus

Mary Wollstonecraft Shelley, İngiliz romancı, 1797-1851

Emeklerimin başarıya ulaştığını gördüğüm gün, kasvetli bir kasım akşamıydı. Neredeyse ıstırap diye tanımlayabileceğim bir endişeyle ayaklarımın dibinde yatan cansız nesneye varoluş pırıltısı katabilmek üzere etrafımdaki yaşam aygıtlarını toparladım. Saat sabahın biriydi; yağmur camlarda kederle tıpırdıyordu ve mumum tükenmek üzereydi ki, yarı sönmüş ışığın parıltısında, yaratığın sarı, donuk gözlerinin açıldığını gördüm; zorlukla nefes aldı ve vücudu bir kasılmayla sarsıldı.

Bu felaket karşısındaki hislerim size nasıl anlatabilirim; ortaya çıkarabilmek için sonsuz acılar çekip onca çaba harcadığım bu zavallı yaratığı size nasıl tarif edebilirim? Kol ve bacak orantıları yerli yerindeydi, parçalarını da güzel olmalarına dikkat ederek seçmiştim. Güzellik! Yüce tanrım! Sapsarı derisi, altında yatan kas ve damar yığınına güçlkle kapatıyordu; kuzguni siyah renkteki saçları başının iki yanına dökülüyordu ve dişleri inci beyazlığındaydı. Ancak bu gösterişli parçalar, sulu ve neredeyse içine yerleştirildikleri boz beyaz çukurlarla aynı renkteki gözleri büzüşmüş cildi ve dümdüz siyah ağzı ile daha da iğrenç bir tezat oluşturunuyordu.

Yaşamın karşımıza çıkardığı beklenmedik olaylar, insani duygularımız gibi kolayca değişmezler. İki seneye yakın bir süre boyunca, yalnızca tek bir amaç için, cansız bir

bedene can katabilmek için çalışıp durmuştum. Bu uğurda sağlığımdan ve huzurumdan olmuştum. Bunu, makul bir isteğin çok ötesinde bir tutkuyla arzulamıştım; fakat şimdi, artık işimi tamamlamışken, bir rüya güzelliğini yitirmiş, kalbim nefes kesici bir dehşet ve tiksintiyle dolmuştu. Yarattığım mahluka daha fazla bakmaya katlanamayarak odadan dışarı fırladım ve uzun süre, uyuyabilmek için beynimi sakinleştirmeyi başaramadan, yatak odamı arşınlayıp durdum. En sonunda, yorgunluğum az önce yaşadığım heyecana galip geldi; kendimi giysilerimle yatağa atıp, bir süre unutkanlığın koynunda yitip gitmek dileği ile kendimi bıraktım. Ama boşunaydı: Uyumasına uyudum gerçi, fakat korkunç rüyaların hücumuna uğradım. Elizabeth'i gördüğümü sandım, sağlığının doruğunda, Ingolstadt sokaklarında yürüyordu. Sevinç ve şaşkınlıkla onu kucakladım; fakat kondurduğum ilk öpücükle birlikte dudakları ölümün mor rengine boyandı; yüzü değişmeye başladı ve ben kollarımda annemin ölüsünü tuttuğumu sandım; bedeni bir örtüye sarılmıştı ama flanel elbisesinin kıvrımlarında kımıldayan mezar kurtçuklarını görebiliyordum, Dehşet içinde uyandım; alnım soğuk bir ter tabakası ile kaplanmıştı, dişlerim birbirine vuruyor, kollarım ve bacaklarım kasılıyordu; tam bu anda pencerenin kepenklerinden sızan sarı ve solgun ayışığında o biçare yarattığı gördüm; benim yarattığım o sefil ucubeyi. Yatağın kenarındaki perdeyi kaldırdı ve gözleri, eğer onlara göz denebilirse, üzerime dikilip kaldı. Çenesi hareket etti, yanakları bir sırtışıla buruşurken, anlaşılmaz birtakım sesler çıkardı. Belki de konuşmuştu, ama ben dinlemiyordum; bir elini beni alıkoymak içinmiş gibi uzatmıştı, fakat sıyrılıp kaçtım ve evin avlusuna sığındım, korkunç bir çalkantı içinde bir aşağı bir yukarı dolaşarak, susup dinleyerek ve duyduğum her sesin acınacak şekilde hayat verdiğim o iblis kıklılı cesedin yaklaştığını haber verdiğinden korkarak,

gecenin kalan kısmını orada geçirdim.

Frankenstein, s. 56-57.²⁴

Bir Ruh Kurmak

Isabelle Eberhardt, Fransız-Faslı maceracı, 1877-1904

Cenevre, 27 Haziran 1900 Çarşamba

Ouargla'ya gidip yerleşmeyi ve orada bir ev kurmayı istiyorum; bunu gittikçe daha fazla özlüyorum. Küçük, kerpiçten bir ev, yanında birkaç hurma ağacı. Tuhaf vaha sebzeleri yetiştireceğim bir yer. Bir yardımcı ve arkadaş, yalnız yüreğimi ısıtacak birkaç hayvan, belki bir at, ve kitaplar.

İki yaşam sürmek: biri serüven dolu ve çöle ait, diğeri sakin ve dingin, düşünmeye adanmış ve onu bölebilecek her şeyden uzak bir yaşam.

Ara sıra yolculuğa çıkmayı da istiyorum; Augustin'i ziyaret etmek, Paris'e gitmek, ama sonunda sessiz, yalnız sığınağıma geri dönmek.

Orada kendime bir ruh kurmak; bir bilinçlilik, bir akıl ve bir irade.

İslam dinine duyduğum yakınlığın orada açılıp saçılacağından hiç kuşku yok.

Bir gün biri bu günlüğü okuma zahmetine katlanacak olursa, burada yaşamımın hızlı temposunun sadık bir aynasını bulacak – bildiklerime göre, sonuna yaklaşmış yaşamımın.

The Passionate Nomad: The Diary of Isabelle Eberhardt,
çev. Nina de Voogd, s. 11.

²⁴Elif Özsayar'ın İngilizceden çevirisiyle, Arion Yayınevi'nden çıkan *Frankenstein*'dan alınmıştır, s. 59-61. –Y. n.

Yapıtın Ruhu

Ferdinand Pouillon, Fransız mimar ve yazar

Cesaret, kişinin kendisi olmasında, tam bir bağımsızlık sergilemesinde, neyi seviyorsa onu sevmesinde, duygularının derin köklerini keşfetmesinde yatar.

Yaratım, parlak birşey yapıldığı anda cesaret serbest bıraktığı zaman ortaya çıkar. Ürkeklik değerli birşey ortaya çıkarmaz, ve ürkek insanlar pek çoktur. Böyle kişiler kendini düşünür, başkalarını düşünür, başkalarının ne diyeceğini düşünür. Yeterince orijinal ya da modaya uygun olup olmadığını merak eder. Hoşuna giden şeyi yapmaz. Eleştirici bir bakışa sahip çekingен yaratıcı şöyle der: “Hayır, bu yeterli değil” ya da “Hayır, bu çok fazla”. Bu “çok fazla”, bu “yeterli değil” yapıtın *ruhu* olmalı, onu doyurmalı, övmelidir; onun hakkında sorulacak çok şey vardır. Sağ elle çekip sol elle engellemek, kendi gözünü gözünün önünden ayırmamak – burada gereğinden fazla göz var. Cesaret, kişinin kendisi olmasında, tam bir bağımsızlık sergilemesinde, neyi seviyorsa onu sevmesinde, duygularının derin köklerini keşfetmesinde yatar. Yapıt bir kopya, grup içinde bir tanesi olmamalıdır. Emsalsiz, sağlam ve kusursuz olmalı, yürekten, zekâdan, duyarlılıktan çıkıp gelmelidir. Gerçek bir yapıt, dolaysız ve hilesiz hakikattir. Düpedüz, kişinin bilgisini dünyaya ilan etmesidir. Mimarlıkta zanaatkârlıktan ve deneyimden başka rehber yoktur; geri kalan içgüdü, kendiliğindenlik, karardır; kişinin bütün birikmiş enerjilerini serbest bırakmasıdır. Kişinin cesareti, hiçbir zaman yeterince büyük bir cesaret değildir; kişinin içtenliği, samimiyeti, hiçbir zaman yeterince büyük değildir. Mümkün olan en büyük riskleri almak gerekir; cüretkârlık bile gönülsüzlük sayılır. En iyi yapıtlar,

gerçek yaşamın sınırlarında duran yapıtlardır; bunlar binlerce başkasının arasından öne çıkar, “Ne büyük cesaret!” dedirtir insana. Kalıcı yapıtlar, kişi boşluğa, bilinmeyen topraklara, buzlu sulara ya da ölümcül kayalıklara atıldıktan sonra ortaya çıkar.

The Stones of the Abbey,
çev. Edward Gillot, s. 80.

Bir Yalnızlığın Güncesi

May Sarton, Amerikalı romancı ve şair

Bir kez daha şiir benim için ruh yapma aracı. Belki sonunda kendimi serbest bırakmayı öğreniyorum, bütün bu şiirin yeniden canlanması da bununla ilgili.

8 Ekim

İç çalışmam bir sonuç vermeye başladığından mı, yoksa sonbaharın güneşli geçmesinden mi bilmem, yolumu tekrar görmeye başladım, yani kendimi toparlamaya başladım. Bu sabah iki küçük mucize oldu. Henüz yataktan kalkmamıştım, pencereden dışarı bakarken (hafif sisli bir sabah) çayırda “ışık kayanın yarısındaydı”. Gogarty’nin bu dizesinin niçin yıllardır aklıma takıldığını şimdi anlıyorum: dışarıdaki kaya parçasının yarısına ışık düştüğünü gördüğüm zaman, tuhaf bir sevinç duydum. Daha sonra çiçekleri sularken, bir Kore krizantemini projektör gibi aydınlatan ışık, beni çalışma odamın eşiğinde durdurdu. Koyu kırmızı taç yapraklar ve ortada Çin sarısı parlıyordu, arkasındaki bir sıra alabalık pembesi şakayık yaprağının ortasında yıldız çiçeği ve Eleanor’ın bulup getirdiği diken üzümü gölgedeydi. Bunu görmek, sonbahar ışığını kan nakledilir gibi damardan almaya benziyordu.

Arnold gelip ambarın zeminini yenilemeye başladı.

Kerestelerin altı hep çürümüş, düşündüğümüzden daha pahalıya gelecek bu iş; her zaman böyle olur.

Dün Anne’le iki güzel gezi yaptık. Önce Ledges’e gittik; püsküllü yılan otları hâlâ duruyor. Biçilmiş tarlaların ortasındaki parlak maviler heyecan vericiydi. Başta onları göreceğimize inanmıyordum, ve uzun zaman bir tane bile görmedik, ama yürümeye devam edince teker teker ortaya çıkmaya başladılar; her saptta üç-dört çiçek vardı. Sonra Silver Lake’in kıyısında bir süre oturduk. Uzaktaki soluk mavi dağ suda yansıyor, kırmızı kayaların ortasındaki akça ağacın yaprakları arasından güneş ışığı süzülüyordu. Mükemmel huzur.

Anne’i ne zaman görsem, bilmediğim birşey öğreniyorum. Etrafta hâlâ kral kelebekleri var. Birini bahçede yavaş yavaş kanat çırparken, bir güz çiğdeminin özsuyunu emerken uzun uzun seyrettik. Anne kral kelebeklerinin artık Brezilya’ya göç ettiklerini söyledi. Brezilya’ya mı? Binlerce mil güneye yani.

İki resim getirmiş – biri benim “Işık Yılları” şiirim için bir süsleme, diğeri mezarlıktaki eski mezar taşlarıyla kocaman gelincikleri bir araya getiren bir resim. Narin hayatlarımızın, gelinciklerin ortasında ölüm simgeleri. Anne düz bir teknik kullanıyor ve bunun tehlikesi, elbette, resmin nüans içermeyen “dekoratif” birşey haline gelmesi. Ama bu seferki bana başarılı göründü. Anne’in dehası böyle şiirsel sentezlerde yatıyor; şeyleri olduğu gibi gören bir bakış.

Bir kez daha şiir benim için ruh yapma aracı. Belki sonunda kendimi serbest bırakmayı öğreniyorum, bütün bu şiirin yeniden canlanması da bununla ilgili.

9 Ekim

Sonunda oldu mu gerçekten? İşkenceden kurtulmuşum, özgür kalmışım, şiirin yaşadığı rahatlatıcı derin kaynağa dokunmuşum gibi hissediyorum. Bu yıl zafer için çok

bekledik, ama aniden büyük akçağaç altına döndü, kayınlar aradaki yeşil alanların daha da yoğunlaştırdığı bir sarıya büründü. Hâlâ toplanacak latinçiçekleri var, ve artık, kalan çiçek soğanlarını içeri almak için ciddi ciddi çalışmaya başlamam lazım.

Kendimi serbest bırakmamın bu kadar güç olması aptallık, ama ne yapalım ki böyle olması gerekiyordu. Kendimi fazla üzdüm, geçip gideceği kesin gibi görünen şeye fazla sıkı sarıldım, oysa bu sevgiyi katletmenin en emin yolu – fazla sıkmaya gelmeyen bir kedi yavrusu gibi, ya da fazla üstüne düşünce solan bir çiçek gibi. Kendimi serbest bırakınca, dün ve bugün, yaşamımı bütün zenginliğiyle, derinliğiyle, ruhumu biçimlendirme özgürlüğüyle hissetmeye başladım.

Bu gerçek bir yarma harekâtı. Uzun süredir sone yazmıyordum, ama yaşamımın her büyük krizinde, ne zaman açıklığa ulaşırsam, ne zaman deneyimin kendisinin kalitesi acıyı bastırırsa, soneler geliyor. Kafamda dizeler uçuşuyor, söyleyeceğimi söyleyene kadar yazmayı bırakamıyorum.

Kahvaltıdan önce kuş yemliğini doldurmaya gittiğimde üç tane dev mantar buldum. Yemliğe şimdilik yalnızca alakargalar geliyor, ama söylentisi yakında yayılmaya başlar.

Journal of a Solitude, s. 35-37.

Ruh Çiftçiliği

Robert Bly, Amerikalı şair ve çevirmen

Ruhun gerçeği, genç erkek ve kadınlara, zengin olmasalar bile gerçeğe temas halinde olduklarını gösterir. Onların mirası, ana-babalarından değil, geçmiş binlerce kuşaktaki akranlarından gelir.

Thoreau, önce evrenle bir aşk macerası yaşayıp sonra

dünyayla evlenme durumuna düşmüş olabileceğimizi, kutsal kişinin de toplumsal yükümlülüklerin kontrolünde olmayan kişi olabileceğini düşünüyordu. Genç erkek ve kadınların uygarlık makinesine nezaret etmeyi bırakıp ruh çiftçiliği yapmaları gerektiğine inanıyordu. Kazıkları uzayda binlerce mil öteye çakılmış ruhumuzun sınırlarını ancak dünyadaki mülkiyet sınırlarını parçaladığımız zaman hissedebiliriz. Ruh ve yaşamı için mücadele ettiğimizde, kazandığımız ödül ün, daha iyi ücret ya da yeni dostlar değil, ruhta zaten bulunan birşeydir; hiçkimsenin ortadan kaldıramayacağı, hayvanların ve ağaçların da paylaştığı bir tazeliştir.

En önemli sözcük, ruhtur. Yukarıda sözünü ettiğim bütün fikirler aslında tek bir fikirdir, tek bir büyük gerçektir; bu gerçeğe Uyum Gerçeği, Yeşil Dağ Gerçeği, Tunç Devrinde inanılan gerçek, ruhun iç zenginliğinin gerçeği denebilir.

1840'lar kuşağından birçok Amerikalı, sanki Birleşik Devletler dış güçlerin hipnotik kontrolü altına girmiş, utanmadan onlara hizmet ediyormuş gibi hissediyordu. Kuzeydoğu'nun sayısız fabrikasıyla, kentlerde göçmenlerin çalıştığı işlikleriyle, serbest kapitalistler ağıyla, merkezileşmiş sanayisiyle hızlı gelişmesi, dış güçlerin ruh ve bilinç güçlerini yenebileceğini ve yendiğini, herkesin yaşamını kötü yönde değiştirdiğini gösteriyordu. New England'da yaşayanların birçoğu, bir tür Köy Kralı öldürülmüş gibi; eski ve köklü dinsel yaşam tarzı elden gidiyormuş gibi; yeni bir düzen kurulmuş gibi hissediyordu. Bu yeni düzenin hükümdarı bir kral ya da bir insan değil, Blake'in "sayıların bir oranı" dediği şeydi ve bu uğursuz, göze görünmeyen kral komşu ülkede, komşu eyalette, komşu gezegende yaşıyordu. Cisimsiz bir kralın iktidarı altında yaşamak, yaşamının kötü bir yoludur. ...

Gidilen yön bundan daha açık olamazdı. Bu adamın [Emerson] meslek okullarının kurulması için ısrar etmesini,

ağır sanayinin damlalıklarla akıtılan felsefesini övmesini ya da servet biriktirmenin Tanrı'nın teveccühünün kanıtı olduğuna inanmasını beklemiyoruz. Bu sözler maddenin çekip çevrilmesine değil ruha yöneliktir ve ruhun içine ulaştığımızda hareket yatay değil, yukarı ve aşağı doğrudur:

“Çıplak zeminde -başım sevinçli rüzgârda, sonsuz göğe doğru yükselmiş- dikeldiğimde, bütün bayağı bencilikler uçup gider. Saydam bir göz küresi haline gelirim.” (“Doğa”)

Çok bilinen bir metafor olsa da hâlâ şaşırtıcı: saydam göz küresi. Saydamlık üzerindeki bu vurgu, Emerson'ın hüznün kalesini ve melankoli krallığını ele geçirme niyetinde olmadığını, bedeninin zindanına inmek de istemediğini, sonsuza doğru bir saldırı için Hafif Süvari Alayı kadar umutsuz bir ordu toplamanın peşinde olduğunu gösteriyor. Emerson içinde disiplinli, çileci, dürüst bir ordu olsun istiyor; yanında ağırlık edecek şeyler taşımayan, tabansız çadırlarda yaşayan, kuru gıdalarla beslenen bir ordu. Doğayla malı-mülkü için değil, görünüşü için evlenmek istiyor. Amacı daha çok yaşamak değil, daha çok görmek. ...

Doğayla malı-mülkü için değil, görünüşü için evlenmek isteyen birçok genç erkek ve kadın vardır. Yirmilerinin sonuna gelip de övgüye değer bir iş ortaya koyamamış bazıları, kendini önemsiz ve hakir görür. Dünya gol atamayan futbolcuyu, yazdıklarını yayınlamayan yazarı, balık tutamayan balıkçıyı küçümser. Ama şanslı olanların bir yerden -belki Emerson'ın, belki bir başkasının yazdıklarından- öğreneceği ruhun gerçeği onlara arka çıkar. Dünya onları beslemiyorsa, besinlerini bu gerçekten alırlar. Bu gerçeği pençelerine geçirirler, değersiz ve hor görülmenin kışını, bir zamanlar kış uykusuna yatan ayların yaptığına inanıldığı gibi, kendi pençelerini emerek atlatırlar.

Ruhun gerçeği, genç erkek ve kadınlara, zengin olmasalar bile gerçeğe temas halinde olduklarını gösterir. Onların mirası, ana-babalarından değil, geçmiş binlerce

kuşaktaki akranlarından gelir. Ruhun kapısı kilitsizdir. Kapıdaki muhafızı memnun etmeleri de gerekmez: önlerindeki kapı onlarıdır, muhafız kendisine söyleneni yapar. Ruhun gerçeği, doğanın kutsal olandan daha aşağı birşey olmadığını, kendisinin kutsal olduğunu, “sürekli gençlik” olduğunu söyler. Hepsinden önemlisi, ruhun gerçeği, genç erkek ve kadınlara, Sanayi Devrimine karşın bazı şeylerin her zaman nasılsalar öyle kaldıklarını, gelişme yolunun doğanın içinden geçtiğini, çevresinden dolaşmadığını gösterir.

Thoreau-Melville-Hawthorne kuşağının böyle büyük bir edebiyat meydana getirmiş olmasının bir tek sebebini düşünebiliyorum: Emerson, Horace Bushnell ve başka yazarların ifade ettiği, henüz alay konusu olup kirletilmemiş bu temel ruh gerçeğinin zihne ve bedene verdiği tazelik.

*The Winged Life: The Poetic Voice of
Henry David Thoreau, s. 3-4.*

Ruh ve Bellek Sanatı

Francis A. Yates, İngiliz tarihçi

Ruhun şeyleri ve sözcükleri hatırlama gücü, bu olağanüstü güç, onun tanrısallığının kanıtıdır ...

Cicero, Grek retoriğini Latin dünyasına aktaran en önemli sima olmakla kalmaz, Platon’un felsefesini halka indirme konusunda da belki herkesten daha önemlidir. Emekli olduktan sonra yurttaşları arasında Grek felsefesinin bilgisini yaymak amacıyla yazdığı *Tusculan Tartışmaları*’nda Cicero, ruhun ölümsüz olduğu ve Tanrı’dan geldiği yolundaki Platoncu ve Pitagorasçı görüşü ele alır. Bu görüşün doğru olduğunun bir kanıtı, ruhun “Platon’un daha önceki bir yaşamın anısı olduğunu göstermek istediği” belleğe sahip olmasıdır. Cicero’nun düşüncesi,

Platon'un bellek görüşüne mutlak bağıllığını uzun uzadıya sergiledikten sonra, belleğinin gücüyle ün kazanmış insanlara yönelir:

Kendi payıma, bellek beni daha da büyük bir hayrete düşürüyor. Zira o nedir, ya da nereden gelir? Simonides'in ya da Theodectes'in sahip olduğu söylenen bellek güçlerinden, Pyrrhus'un Senatoya elçi olarak gönderdiği Cineas'ın güçlerinden, insanın son zamanlardaki ortalama belleğinin ve hepsinden çok da yüksek araştırma dallarıyla ve sanatla uğraştıkları için zihinsel yetenekleri kolay kolay tahmin edilemeyecek insanların belleğinin güçlerinden çok, onların hatırlıyor olmalarıyla ilgileniyorum.

Cicero bunun ardından, Platoncu olmayan bellek psikolojilerini, Aristoteles'in ve Stoiklerin görüşlerini araştırır ve bunların ruhun bellekteki şaşırtıcı güçlerini açıklamadıkları sonucuna varır. Sonra insandaki bütün keşif ve icatlara yol açan gücün ne olduğunu sorar ve bunları sayar: ilk kez her şeye ad veren insan; dağınık insan birimlerini bir araya getirip toplumsal bir yaşam ortaya çıkaran insan; dildeki sesleri temsil eden yazı karakterlerini icat eden insan; hareketli yıldızların yollarını kayda geçiren insan. Bunlardan da önce "dünyanın meyvelerini, barınaklarını bulan, yaşama şeklini düzenleyen, vahşi yaratıklara karşı korunma sağlayan insanlar vardı – uygarlaştırıcı ve inceltici etkisi altında yavaş yavaş vazgeçilmez el zanaatlarından daha ince sanatlara geçtiğimiz insanlar" vardı. Örneğin müzik sanatının ve "müziksel seslerin uygun birleşimleri"nin keşfi. Arşimed'in "ayın, güneşin ve beş hareketli yıldızın hareketlerini bir küre üstünde sabitlediği" zaman yaptığı gibi, göksel devirlerin keşfi. Sonra daha da yaygın çalışma alanları ortaya çıktı: şiir, retorik, felsefe.

Bu kadar çok sayıda önemli sonuca yol açabilen bir güç, bana bütünüyle kutsal bir güç gibi görünüyor. Zira şeylerin ve sözcüklerin anısı nedir? İcat bundan başka nedir? (*Quid est enim memoria rerum et verborum? Quid porro inventio?*) Elbette Tanrı'da bile bundan daha değerli birşey kavranamaz ... Dolayısıyla ruh, söylediğim gibi, tanrısaldır; Euripides'in söylemeye cesaret ettiği gibi, Tanrı'dır. ...

Şeyler için bellek ve sözcükler için bellek! Filozof olarak ruhun tanrısallığını kanıtlarken hatibin aklına yapay bellekle ilgili teknik terimlerin gelmesi elbette önemlidir. Bu kanıt retoriğin *memoria* [bellek] ve *inventio* [icat] bölüm başlıkları altında yer alır. Ruhun şeyleri ve sözcükleri hatırlama gücü, bu olağanüstü güç, onun tanrısallığının kanıtıdır; ruhun icat etme gücü de böyle bir kanıttır, ama söylev öğeleri ya da argümanlar icat etme anlamında değil, genel olarak icat ya da keşif anlamında. Cicero'nun icat diye saydığı şeyler, en ilkel çağlardan en gelişmiş çağlara kadar insan uygarlığının bir tarihini temsil eder. (Bunu yapabilme yetisinin kendisi, belleğin gücünün bir kanıtıdır; retorik teorisinde, icat edilen şeyler belleğin hazine odasında saklanır.) Nitekim *Tusculan Tartışmaları*'nda kullanıldığı anlamda *memoria* ve *inventio*, hatibin felsefesinin Platonik varsayımları uyarınca, retoriğin bölümleri olmaktan çıkıp ruhun tanrısallığının kanıtlandığı bölümler haline gelirler.

Cicero bu yapıtında herhalde ustası Platon'un *Phaedrus*'ta tarif ettiği mükemmel hatibi düşünüyordu: gerçeği ve ruhun doğasını bilen, böylece ruhları gerçeğe inandırabilen hatip. Belleğin kutsal güçlerini düşünen Romalı hatibin aklına ister istemez, şeylerin ve sözcüklerin imgerlerinin depolandığı birçok odası olan geniş mimarisiyle hatiplerin eğitilmiş belleğinin geldiği de söylenebilir.

Hatibin pratik amaçlarla katı bir şekilde eğitilmiş belleği, Platoncu filozofun ruhun tanrısallığının ve ölümsüzlüğünün kanıtını bulduğu belleği haline gelmiştir.

The Art of Memory, s. 44-46.

Şiir ve Resmin Ruhu

Gaston Bachelard, Fransız filozof, 1884-1962

Esinin ve yeteneğin diyalektikleri -iki uç öge-, ruh ve tin dikkate alındığında açıklığa kavuşur.

Şair, yarattığı imgelerin yeniliği ile her zaman bir dil olma özelliğine sahiptir. Bir imge fenomenolojisinin ne olduğunu tam olarak ve açıkça belirtebilmek, imgenin düşünme eyleminden önce geldiğini gösterebilmek için, şiirin daha çok bir tin fenomenolojisi, bir ruh fenomenolojisi olduğunu ileri sürebiliriz. Bu durumda da *düş kuran bilincin* belgelerini toplamak gerekir.

Çağdaş Fransız felsefesi -daha çok ruh bilimi- ruh ve tin sözcüklerinin ikiliğinden hiç yararlanmaz. Bu sözcükler bu nedenle, izlekler açısından birbirine biraz sağırdır. Oysa tin ve ruh sözcükleri (*der Geist ve die Seele*) arasındaki ayrımın çok açık seçik olduğu Alman felsefesinde bu izlekler çok sayıdadır. Ne var ki, bir şiir felsefesinin, dil dağarcığının tüm zenginliklerini kullanması gerektiğinden, hiçbir şeyi basite indirgememek, dondurmamak gerekir. Bu felsefe için, tin ve ruh sözcükleri anlamdaş değildir. Bunları anlamdaş kabul edersek, incelik dolu metinlerin çözümüne kapımızı kapatmış, imgeler arkeolojisinin bize sunduğu belgelerin biçimini bozmuş oluruz. Ruh sözcüğü, ölümsüz bir sözcüktür. Bir sözcüğün yalnızca tınısı bile şiir alanını inceleyen bir fenomenoloğun dikkat etmesini gerektirecek önemlidir. Ruh sözcüğü, öylesine büyük bir inançla söylenebilir ki, tek

başına bir şiir oluşturabilir. Dolayısıyla, ruh sözcüğünü karşılayan şiir dağarımızın fenomenolojik araştırmalarımıza kapısını açık tutması gerekir.

Ruh fenomenolojisi, gerçekleştirilmesi ruhla ilgili kararlar almayı gerektiren, algılama dünyasının zorunluluklarını kapsayan resim alanında da bir yapıtın ilk bağlantılarını ortaya koyabilir. René Huyghe, George Rouault'nun Albi'de sergilenen yapıtları için kaleme aldığı güzel önsözde şöyle der: "Rouault'nun, tanımlamaları nerede kırdığını araştırarak olsaydık, bunun ipuçlarını belki de eskimeye yüz tutmuş bir sözcükte, ruh sözcüğünde aramamız gerekcekti." Ve René Huyghe, Rouault'nun yapıtlarını anlamak, duyumsamak ve sevmek için "bu yapıtın, her şeyin kaynağını ve anlamını oluşturan, ta ortasına, kalbine merkezine yönelmek gerekir: İşte o zaman, unuttuğumuz, dışladığımız o sözcüğü, ruh sözcüğünü yeniden buluruz", der. Ve ruh - Rouault'nun resmi bunu kanıtlamaktadır- o kadar güçlü bir iç ışığa sahiptir ki, bunun varlığını ressam kendi içgörüsüyle bilir ve bunu parlak renklerin dünyasına, güneş ışığının dünyasına yansıtır. Böylelikle, Rouault'nun resmini sevip onu anlamak isteyen kişinin, ruhsal bakış açılarını bütünüyle alt üst etmesi gerekir. Bu kişinin, dış dünyanın bir yansıması olmayan bir ışığa, içte doğmuş bir ışığa katılması gerekir. İçgörü, iç ışık terimlerine çoğu zaman kolaylıkla başvurulduğuna kuşku yok. Ne var ki, burada kendini anlatan, bir ressam, bir ışık üreticisidir. Aydınlanmanın hangi ocaktan kaynaklandığını bilen kişidir o. Kırmızı tutkusunu en gizli içtenliğiyle yaşayan kişidir. Böylesi bir resmin ilkesinde, savaşı bir ruh vardır. Fovizm onun ta içindedir. Böyle bir resim, bu nedenle, bir ruh olayıdır. Ortaya konan yapıtın, tutkulu bir ruhun kefareti ödemesi gerekir.

René Huyghe'ün yazısı bu düşüncede, ruh fenomenolojisinden söz etmenin bir anlamı olduğunu doğruluyor bize. Şiirin, çoğu kez ruhsal bir bağlanma olduğunu kabul etmemiz gerekir. Ruhla birleşen bilinç daha dingin, tinin

olgularıyla birleşen bilinçten daha az yönelimlidir. Şiirlerde, bilgi çevrimlerinden geçmeyen güçler çıkar ortaya. Esinin ve yeteneğin diyalektikleri -iki uç öge-, ruh ve tin dikkate alındığında açıklığa kavuşur. Bize göre ruh ve tin, şiirsel imge olgularının incelenmesinde, şiirsel imgelerin düşlemelenmesinden ortaya çıkışına kadarki gelişmenin izlenbilmesi açısından farklı ince ayrımlarıyla kaçınılmaz olarak dikkate alınması gereken iki ögedir. Kaleme alacağımız bir başka yapıtta şiirsel düş kurmayı ruh fenomenolojisi açısından inceleyeceğiz. Tek başına ele alındığında, düş kurma ruhsal bir istekten doğar ve çoğu kez düşle birbirine karıştırılır. Oysa şiirsel düş kurma, yalnızca öznesinin tat almasıyla kalmayıp başka ruhlar için de şiirsel tat almalar hazırlayan düş kurmaya dönüştüğünde, artık yarı uyku haline özgü eğik düzlemde olmadığımızı çok iyi biliriz. Tin zaman zaman gevşeyip rahatlayabilir, ama şiirsel düş kurmada ruh, gerilimsiz, dingin ve etkin bir uyanıklık içindedir. Eksiksiz, iyi yapılanmış bir şiir yazabilmek için, tinin bu şiiri tasarımlar halinde önceden bütünüyle kurması gerekir. Ne var ki, yalın bir şiirsel imge için tasarım söz konusu değildir, bir ruh atılımı yeterlidir. Ruh, şiirsel imgeyle varlığını ortaya koyar.

Şair, böylelikle ruhun fenomenolojik olgusunu tüm açıklığıyla ortaya koyar. Pierre-Jean Jouve şöyle yazar: “Şiir, yeni bir biçim yaratan ruhtur.” Ruh, yeni bir biçim yaratır. Ruh, burada ilksel güçtür. İnsanın onurudur. “Biçim”, “sıradan sözler” içinden seçilmiş, algılanmış, kotarılmış olsa da tin için, içimizde parlayan şiir ışığının ortaya çıkmasından önce yalnızca basit bir nesnedir. Ama ruh biçimi yaratır, onu giydirir, onu tat alınır kılar. Pierre-Jean Jouve’un cümlesi bu nedenle ruh fenomenolojisi için bir özdeyiş kabul edilmelidir.

Poetics of Space, çev. Maria Jolas, s. xv-xviii.²⁵

²⁵Aykut Derman’ın Fransızcadan çevirisiyle, Kesit Yayıncılık’tan çıkan *Mekânın Poetikası*’ndan alınmıştır, s. 11-13. –Y. n.

Sanatın Ruhta Titremesi Üstüne

Wassily Kandinsky, Rus ressam, 1866-1944

Dünyada, ruh kadar güzelliğe düşkün, onu böylesine emen başka hiçbir şey yoktur.

Genel olarak renk, doğrudan ruhu etkileyen bir güçtür. Renk klavye, gözler tokmaklar, ruh çok telli bir piyanodur. Sanatçıysa, çalan ellerdir. Ruhta titreşimler yaratmak üzere tuşlara dokunur.

Bu yüzden, renk armonisinin, insan ruhundaki uygun bir titreşime dayanması gerektiği açıktır ve bu, içsel ihtiyacın yol gösterici ilkelerinden biridir. ...

Resim bir sanattır ve sanat, geçici, tek başına ve belirsiz bir üretim değildir. İnsan ruhunun geliştirilmesine ve arıtılmasına yani ruhsal üçgenin yükseltilmesine yöneltmesi gereken bir güce sahiptir.

Eğer sanat bu işi yapmaktan çekilirse, bir boğaz köprüsüz kalır; çünkü başka hiçbir güç, bu etkinlikte sanatın yerini tutamaz. Ve insan ruhunun güçlendiği dönemlerde sanatın da gücü artacaktır. Çünkü ikisi ayrılamaz derecede bağlıdır ve birbirini tamamlar. Ruhun maddi inançsızlıkla boğuldu zamanlardaysa, sanat amaçsız bir hal alır ve “sanatın yalnızca sanat uğruna var olduğu” sözü duyulur. O zaman, sanatla ruh arasındaki bağ adeta bilinçsizliğe itilir. Sanatçı ve izleyici birbirlerinden uzaklaşır ve sonunda, izleyici sanatçıya sırtını döner ya da ona becerisi ve ustalığı alkışa layık hokkabaz gözüyle bakmaya başlar. Sanatçının konumunu doğru ölçmesi; sanatına ve kendisine karşı bir görevi olduğunu fark etmesi çok önemlidir. Kendi ruhunun derinliklerini araştırmalı, geliştirmeli ve onunla meşgul olmalıdır. Böylece sanatı giydirebileceği bir şeye sahip olur; elsiz bir eldiven olarak kalmaz.

Sanatçının söyleyeceği bir şey olmalı; çünkü amacı, forma hâkim olmak değil, onu içsel anlamına uyarlamaktır.

Sanatçı bir zevk yaşantısına doğmamıştır. Aylak yaşamamalıdır. Yerine getirmesi gereken çetin bir görevi vardır ve bu görev, çoğu kez, çekilmesi gereken bir çile gibidir. Her duygu, düşünce ve eyleminin, üzerinde meydana geleceği ham malzeme olduğunun, sanatında özgür olduğunun ama yaşamında özgür olmadığının farkında olmalıdır.

Sanatçının, sanatçı olmayanlara karşı üçlü bir sorumluluğu vardır:

1- Sahip olduğu yeteneğin karşılığını vermelidir.

2- Duygu, düşünce ve eylemleri ya saf ya da zehirli bir atmosfer yaratır.

3- Bu düşünce ve eylemler ruhsal atmosferi etkileyen yaratımlarının malzemesidir.

Peladan'ın dediği gibi, sanatçı yalnızca sahip olduğu muazzam güç yüzünden değil, büyük görevlere sahip olduğu için de kraldır.

Eğer sanatçı, bir güzellik rahibi olsaydı, yine bu güzellik yalnızca içsel ihtiyaç ilkesine göre aranır ve yalnızca bu ihtiyacın boyutu ve yoğunluğuna göre ölçülebilirdi.

İçsel ihtiyaçla meydana getirilen, ruhtan kaynaklanan şey, güzeldir.

Ruhun ilk savaşçılarından ve ilk modern sanatçılarından olan Maeterlinck şöyle der: “Dünyada, ruh kadar güzelliğe düşkün, onu böylesine emen başka hiçbir şey yoktur. Bu yüzden, pek az ölümlü ruha güzellik veren bir rihin öncülüğüne dayanabilir”.

Ve ruhun bu özelliği, üçgenin ileri ve yukarı doğru olan, ağır, neredeyse görünmez fakat karşı konulmaz hareketini kolaylaştıran yağdır.

Concerning the Spiritual in Art,
çev. M. T. H. Sadler, s. 25-26, 54- 55.²⁶

²⁶Gülin Ekinci'nin İngilizceden çevirisiyle, Altıkırkbeş Yayın'dan çıkan *Sanatta Ruhsallık Üzerine*'den alınmıştır, s. 79, 134-136. –Y. n.

Ruh Yolculuğu Olarak Öykü

Paul Zweig, Amerikalı yazar, 1935-1984

Kısacası, ruh yolculuğu, folklor ve mitolojide karşılaştığımız türden yolculuklara çok benzer. Eski anlayışa göre, herkes, bundan hoşlansa da hoşlanmasa da, bir tür Odysseus olma şansına sahiptir.

Biri güçlü bir duyguyla “kendinden geçtiğinde” ya da bir öyküye veya hayale dalıp “kaybolduğunda”, o kişi artık burada değil gibidir. Görünür gerçekliğin sürekliliğinde bir delik açılmıştır. Geri döndüğünde, mecazi dilimiz doğru soruyu sorar: Neredeydin? Trans halinden uyanan şaman bu soruya ruhlar âlemini dolaşmasının öyküsünü anlatarak cevap verir. “Kaybolmak” bir başka yerde olmaktır: belki Fransızların dediği gibi *dans la lune* [ayla birlikte] ya da zihnin gezinmesinden söz ettiğimizde olduğu gibi zamanın anlamsız bir köşesinde. Açık ki “transport” sözcüğünün iki anlamı²⁷ birbirinden pek farklı değildir. İkisi de bir tür yolculuğu belirtir, bir başka yere gitmeyi betimler.

Pekiyi öykü anlatıcılığında başka yer neresidir? Hayallerde ya da trans durumunda gidilen yerle aynı mıdır? Heyecanla kendinden geçen kişi de aynı yere mi gider? Narkotik maddelerle “tribe girmek” de oraya gitmenin bir yolu mudur? Burada başka, daha güç bir soru ortaya çıkıyor: Serüvenci, çok farklı araçlarla da olsa, yolculuğunda bu aynı başka yere mi gider?

Kısacası, ruh yolculuğu, folklor ve mitolojide karşılaştığımız türden yolculuklara çok benzer. Eski anlayışa göre, herkes, bundan hoşlansa da hoşlanmasa da, bir tür Odysseus olma şansına sahiptir.

²⁷“Nakletmek” ve “kendinden geçirmek”. –Çev. n.

Bu noktada iki şeye dikkat etmek gerekiyor. Ruh kaybı ya da ruh yolculuğu, fiziksel yolculuk deneyimiyle ruhsal yolculuk deneyimini olağanüstü bir şekilde bir araya getirir. Bu ikisi arasında, uzlaşımsal gerçekliğe bağlılığından kurtulmuş bir “ruhun” deneyimini betimleme görevini serüven öyküsünün üstlendiği bir ilişki kurar. Modern okurun aşına olduğu bir bağlantıdır bu. On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren, “içsel” serüvenin çeşitlenmelerine nasıl tepki göstereceğimizi öğrendik. Romantik ve modern edebiyat, kendi derinliklerine dalan tınıni betimlemek için çeşitli ifade biçimleri sağladı: Gerard de Nerval’ın *Aurelia*’sında olduğu gibi, rüya anlatılarının eski uzlaşımlarını canlandırdı; Joyce’un *Ulysses*’inde olduğu gibi, mitolojik temaları uyarlayarak, edebi bir etki elde etmek üzere delilik dilini yağmaladı. Kahraman olarak sanatçıya dair Romantik görüş, sanatsal gerçek biçimlerini “yuvaya döndürmek” üzere sanatçının kendi zihninin gizliliğinde tuttuğu karşılaşmalarla ilgili duygumuzu yansıtır.

Bu içsel yolculuğu eski kültürler de anlardı, ama şu farkla: gezinin gerçekliği ve yol açtığı öykünün gerçekçiliği sorgulanmazdı. Ruh yolculuğu, ve bununla ilgili öykülere büyük bir önem verilmesi, asıl gerçekliğin görünmez dünyanın labirentlerinde bulunduğu yolundaki bir inancın ifadesiydi. Yaşamın kendisinin gizemli topraklarını ancak yolcu bilebilirdi.

Bu olağanüstü ülkeleri araştıran serüvenci ile “kaybolmuş” serüvenci arasında bir benzerlik vardır: her ikisi de “öteki” dünyaya giden yolu bulur ve öyküsünü anlatmak üzere geri döner. İkisi için de öykü kendisinin geri getirdiği şeydir; öykü onun geri getirdiğinin tamamıdır, bu da serüven ile öykü anlatma arasında özsel bir bağlantı bulunduğunu ortaya koyar: dinleyicinin “bir başka yere” götürülmesini, öykünün yaratması gereken kendini kaptırmayı ruh yolculuğunun bir biçimi olarak gördüğümüzde daha da karmaşık hale gelen bir bağlantı. Dinleyici öyküye

girmekle, kendisinin belli bir anlatıya nakledilmesine izin vermekle kalmaz, bu dünyaları ayıran belirsiz engeli de geçer. Yaşamın kendisinin “başka yer”ine kısa, kontrollü bir gezi yapar.

The Adventurer, s. 85-89.

Ruhu İşlemek

Thomas Moore, Amerikalı psikolog

Herkes senin ruhunu işleyerek yaşadığını, başka türlü yaşayamayacağını bilsin.

Ruha özen göstermek, hissettiğimiz özlemin ve bizi deliliğe sürükleyen belirtilerin kanıtıdır, ama karanlıktan ya da ölümden kurtuluşun bir yolu değildir. Ruh dolu bir kişilik karmaşık, çok yönlü bir kişiliktir ve hem acıyla hem hazla, hem başarıyla hem başarısızlıkla biçimlenmiştir. Ruh dolu bir yaşam, karanlık anlardan ve aptallık dönemlerinden azade değildir. Kurtuluş fantezisini bir tarafa bırakmak, tam da ruhun zemini olan kendini bilme ve kendini kabullenme olanağının önünü açarak bizi özgürleştirir.

Ruha özen göstermekle ilgili bazı klasik deyişler modern dünyaya da uyar. Platon *techne tou biou* ifadesini kullanır, ki bunun anlamı “yaşama zanaatı”dır. *Techne* sözcüğü, yeterince derin bir anlamda tanımlandığında, yalnızca mekanik hüner ve araçlara değil, her türden ustaca kullanıma ve dikkatle biçim vermeye gönderme yapar. Şimdi, ruha özen göstermenin yaşamın kendisini özel bir şekilde, bir sanatçının neyi nasıl yapacağına gösterdiği duyarlılıkla işlemeyi gerektirdiğini söyleyebiliriz. Ruh yaşama otomatik bir şekilde dökülmez. Bizim hüner ve dikkatimizi gerektirir ...

Romalı yazar Apuleius şöyle der: “Herkes senin ruhunu

işleyerek yaşadığını, başka türlü yaşayamayacağını bilsin.” Özen gösterme, aynı zamanda işleme, gözetme, karakter ya da kişilik dediğimiz engin yaratıma bir tarihle, toplulukla, dille ve tek bir mitolojiyle katılma anlamına gelebilir. Ruhun işlenmesi, hammaddelerin yaşam boyu idareli bir şekilde kullanılmasını ima eder. Çiftçiler tarlalarını işler, hepimiz ruhumuzu işleriz. Dolayısıyla, ruh çalışmasının amacı, kabul edilmiş normlara ya da sağlıklı bireyin istatistiksel ortalamasına uymak değildir. Bu amaç aile, ulus ve dünya kültürünün içine örülmüş, toplum ve doğayla bağlantılı, işlenmiş, zengin bir yaşamdır. Buradaki fikir, bizden yüreğimizi talep eden birçok topluluğun hepsinde, atalarımıza ve yaşayan kardeşlerimize derinden bağlanmaktır, yüzeysel bir şekilde uyarlanmak değil ...

... Ruh, ego gibi birşey değildir. Ruh kadere yakından bağlıdır; kaderin dönemeçleri ise hemen her zaman beklentilere ve çoğu zaman egonun arzularına karşıttır. Jung’un bilinçli anlayış ile bilinçdışı etkilerin bir karışımı olarak dikkatle tanımladığı Benlik fikri bile ruh fikri karşısında fazla kişisel, fazla insanidir. Ruh, kim olduğumuzun kaynağıdır ve yine de kontrol ve tasarlama kapasitemizin çok ötesindedir. Onu işleyebilir, ona ilgi gösterebilir, onun keyfini sürebilir ve varlıkları arasına katılabiliriz, ama ona galip gelemeyiz, onu çekip çeviremeyiz ve inatçı bir egonun tasarılarına göre biçimlendiremeyiz.

Ruha özen göstermek, esin verici bir iştir. Rönesans İtalyasının olağanüstü yapıtlarını ortaya çıkaran şeyin, zahmetle ve somut bir şekilde işlenen ruhun teolojisi olduğunu düşünüyorum. Duygusallıktan ve kötümserlikten uzak bir şekilde ruhun gizemlerine girme işi, yaşamı kendi tasarılarına göre ve kendi öngörülemezlik güzelliliğiyle açılıp saçılmaya teşvik eder. Ruha özen göstermek, yaşam bulmacasını çözmek demek değildir; tam tersine, ışı-ğ-ı ve karanlığı insan yaşamının ve kültürün olabileceği şeyin görkeminde bir araya getiren paradoksal gizemlerin

hakkını vermektir ...

Öyleyse, ruha özen göstermeyi poetiğin günlük yaşama bir uygulanaşı gibi düşünelim. Burada yapmak istediğimiz, zaten anladığımızı düşündüğümüz şeyleri yeniden hayal etmektir ...

Care of the Soul, s. 5-8.

Ruhu Germek

Alan Jones, Amerikalı yazar ve San Francisco Grace Katedrali dekanı

Kendi ruhumuz üstünde çalışmaya başladığımızda, hazır yapım bir varlık olmadığımızı keşfederiz. Kimliğimiz bir Başkasına bağlıdır. Kendimiz olamayız ... ama ne mutlu ki oyunda bir joker vardır ...

Bir ruh meydana getirmek, ki bu sevginin ne olduğunu öğrenmekten söz etmenin bir başka yoludur, şair John Keats'in "Negatif Yetenek" dediği şeyi gerektirir: "... yani, insanın olgu ve akıl peşinde didinmeyi bırakıp kesinsizlik, gizem, kuşku içinde olabilmek yeteneği". Tanrı'yla kâğıt oynamak, insana bu olumsuz yeteneğin bahşedilmiş olmasını gerektirir. Bu olmadan, öngörülemez olana, beklenmedik olana yer yoktur. Sevgiye (jokere) yer yoktur; ruha yer yoktur. Negatif yetenek ihsanının geliştirilmesi, güç ve sancılı bir iştir. Ne var ki kesinsizlik, gizem ve kuşku içinde rahat etme yeteneğinin sağladığı gıda olmayınca ruh açlık çekmeye başlar. ...

... Ruh yapımının temel paradoksu şudur: Kendim olabilmek için, yalnız olabilmeye ihtiyacım vardır; kendim olabilmek için, başkalarıyla birlikte olmaya ihtiyacım vardır. Burada soru, nasıl hem başkasıyla birlikte olup hem de kendim olarak kalabileceğimdir. Birbirimizi yutmadan ya da egemenlik altına almadan nasıl gerçek bir topluluk

oluşturabiliriz? Ruh yapımıyla ilgili bütün sorular kimlik (bu benim) ve birlik (bu sensin) çevresinde döner.

Kendi ruhumuz üstünde çalışmaya başladığımızda, hazır yapım bir varlık olmadığımızı keşfederiz. Kimliğimiz bir başkasına bağlıdır. Kendimiz olamayız ... ama ne mutlu ki oyunda bir joker vardır, yalnızca bizim kafamız onun farkına varamayacak kadar dolu. Bir ruh oluşturmak, sevgi gibi, sonunda bir mucize gerektirir, mucizeye nail olmak ise iman gerektirir; ve iman bizi o karışık “Tanrı” sorusuna ve bu sözcüğü çoğu zaman çevreleyen bütün o saçmalıklara geri götürür. Ama burada fazla acele ettim. Önce “joker”e biraz daha yakından bakalım.

Çoğumuz içimizde şöyle ya da böyle bir romantik taşırız. Yaşlandıkça kuşkuculuk ve hatta sinizm galip gelir; ama ruhunda romantizmin en azından tortusu kalmamış bir ruh, bayağı ve kurumuş bir ruh olmalıdır. Sevgiyi özleriz. Kimse sevgiden bıkmamış gibi görünmez. Hepimiz şu ya da bu ölçüde yoksunuz, ihtiyacımız olanı alamadığımız zaman da ruhun özlemine nevrotik çözümler bulmaya çalışırız.

Din, birçok durumda, her şeyi halleden bir nevrotik çözüm haline getirilir. Başka kimseyi sevmediği için Tanrı’yı sevdiğini düşünen insanlar vardır. Bu, din adamları için bir meslek riski gibi görünüyor. Sevmek güç ve tehlikelidir, ve birçok sahtesi vardır. Ruh yapımı, doğruyu yanlıştan ayırmaya istekli olmayı ve kontrol, güvenlik ve etkileme özlemiyle, sevginin bu karikatürleriyle yüzleşmeyi gerektirir. ...

Öyleyse ruh yapımı, çekip çevrilmeye, kontrol edilmeye gelmeyen şeylere, Görünmez Şeylere dikkat göstermekle ilgili birşeydir. Bir ruh meydana getirmeye katkıda bulunan şeyler, çözülecek bir sorun gibi muamele edilmeye gelmez. Ruhu iptal etmeye çalışan (ve çoğu zaman sırf sorun çözmeyle ilgili) o nevrotik ve yıkıcı güçlerden kaygı duyuyorsak, bütün düşünme tarzımızı, fazla gelişmiş bir

analitik tarzdan, daha düşünsel ve Görünmez Şeylerle daha ilgili bir tarza çevirmemiz gerekir. Ruh yapımı, kontrol etme ihtiyaç ve arzusundan uzaklaşıp Şeylerin yüreğindeki gizeme hizmet etmeye geçmeyi gerektirir. Bunun anahtarı da negatif yetenektir. Bu ise hayret etmeye hazırlanmak ve düşüncede ger ekliğın eli altında olmanın her zaman ortaya çıkardığı özel türden acı için hazır olmak demektir.

Ruh yapımı için gerekli olan özel türden bilgelik, “orada” duran, alınmayı bekleyen bir bilgelik değildir. Azizlerin ve mistiklerin bilgeliğı bize ancak kendimizi bir bekleme ve duyarlılık konumuna getirmemizden sonra ulaşır. Bu bilgelik, ortaçağ teologlarının “doğal bilgi” dedikleri Şeydir: akli olmaktan çok içsel ve sezgisel bir bilgi. Örneğın, kutsallığın gerçekte ne olduğunu bilmek için, kişinin (küçük bir anlamda) kutsal olması gerekir. Sevginin gerçekte ne olduğunu bilmek için, onun bir deneyimine sahip olmak gerekir.

Bu, insanın bu Şeyler hakkında birşeyler bilmesi için bunun bir deneyimine sahip olması gerektiğı anlamına gelmez. Kutsallık ve sevgi tohumlarının var olması gerekir; ya da daha iyisi, ruh geliŐecekse, bunların özlemi kabul edilmek zorundadır. Özlem ve arzu, ruh yapımında b   k bir rol oynar. Sanki Tanrı, yüreğimiz şimdiki kapasitesinin ötesine gerilebilsin diye, yüreğimize kasıtlı olarak doyurulmamış arzular koymuştur. Ruh yapımı b   le bir germeyi gerektirir. Bir tür psişik bah ıvanlıkla oyalanmaktan hoşlananlar varsa da, ruh yapımı hakkında birşeyler bilmek yeterli değildir. B   le bir meşgalenin yalnızca ruhun gerçek doğumundan sakınmanın bir aracı olduğı, buraya kadar söylenenlerden anlaşılmış olmalıdır. Bu, ruhun  zlediğı yaşama karşı menfur bir direnme biçimidir.

“Dört son Şey”le yani Görünmez Şeylerle -sevgi, ölüm, g   ve zamanla- uğraştığımız zaman, gitgide daha fazla kendimiz oluruz (ki bu da ruh yapımından söz etmenin bir başka yoludur). Bir ruh olmak (kişi olarak bütünüyle doğa

ve canlı olmak) umut içinde sevgiyle uğraşmak demektir, çünkü en derinliğimizde sevildiğimizi biliriz. Bir ruh olmak, uç bir durumda olmanın ne olduğunu bilmektir – en küçük ölçüde de olsa, bir gün öleceğimiz gerçeğiyle uzlaşmış olmaktır. Bir ruh olmak, güç için mücadele etmenin, onu elde etmenin ve ondan yoksun olmanın ne olduğunu bilmektir. Bir ruh olmak, bütün fırsatları ve sınırlılıklarıyla zaman içinde yaşamaktır. Yaşamımız, zaman içinde yavaş yavaş açılan bir öyküdür. ...

*Soul Making: The Desert Way
of Spirituality*, s. 130-32, 135-36.

Soul Müzik Nedir?

Peter Guralnick, Amerikalı gazeteci

Gospel şarkıcısı gibi soul şarkıcısı da dinleyicinin kendisini onaylamasını ister. Kilisede olduğu gibi, "Evet dediğinizi işiteyim" diye ısrar eder. "Söylemek istediğim son birşey kaldı" der ve "Söyle öyleyse" denmesini bekler gibi biraz durur: "Bir tanık çağırabilir miyim?"

Bugün soul müzikten söz ettiğimde kastettiğim bu. Soul müzik, fiili coğrafya bakımından değilse de tanımı itibarıyla Güney'in müziğidir. Blues, caz ve rock 'n' roll gibi soul müziğin de hem doğum yeri hem de ilham kaynağı Güney'dir, öyle ki, soul şarkıcılarının en büyüklerinden biri olan Solomon Burke Philadelphia'nın yerlisidir, yeterince takdir edilmemiş ama onun kadar yetenekli şarkıcı Garnet Mimms de plaklarının birçoğunu orada doldurmuştur; her ikisinin tarzının da ilham kaynağı Güney'in canlanışıdır ve aynı kaynak, bir yanda Elvis Presley ve Hank Williams, diğer yanda Little Richard ve Ray Charles gibi çok farklı sanatçıları ateşlemiştir. Burada yerel bir

felsefenin de işe karıştığına inanıyorum – ister Jerry Wexler’in sözünü ettiği kırsal ruh olsun (“Bu tutum her zaman vardı: ‘Hey, adamım, bunu yaparsak ruhumuzu kaybederiz. Makinelerin bizim doğal Güneyli şeylerimizi öldürmesine izin vermeyeceğiz.”), ister bu kitabın mürtet beyaz kahramanı Dan Penn’in sık sık ifade ettiği fikir olsun: “Bugün buradaki insanlar hiç kimsenin kendilerine ne yapacaklarını söylemesine izin vermesin.” Kuşkusuz, Güney’deki ırk ayırımından kaynaklanan karışıklıklar ve bunun ardından gelen ayaklanmalar bunda bir etkendi. Gerçekten, bölgenin bütün ırksal tarihi, tutku ve çelişkilerine zemin oluşturan yakın ilişkiler, yeni bir kültürün kalıba dökülmesinde belirleyici bir rol oynadı – Kuzey’in liberalizme kibar, sahte bağlılığının asla oynayamayacağı bir rol. Sonuç olarak *soul* müziğin Güney’in özgürlük rüyasından türediğine inanıyorum.

Ama *soul* (birçok kişinin sandığının aksine) dizginlenmemiş duyguların bir müziği değildir – zaman zaman buna yaklaşıp da. Onun sunduğu şey, daha çok, Alfred Hitchcock’un gerilimi betimlerken söylediği gibi bir “bi-linebilir endişe”dir: gerçek doruktan önce gelir, herkes doruğun yaklaşmakta olduğunu bilir ama hiç kimse ne zaman geleceğinden emin değildir. *Soul*, hep bir sonuca gönderme yapan, kendisine dayattığı sınırları -melodinin ve uzlaşmanın sınırlarını- sürekli zorlayan bir müziktir. Söyleyiş tarzının bütün parlaklığına ve duyurabildiği bütün inceliklere karşın asıl olarak hareketli zemine dokunup hızını oradan alan Little Richard gibi neşeli, karizmatik bir müzisyenin her şeyi sergiye çıkaran *rock ‘n’ roll*’undan onu ayıran budur. *Soul*, ilhamını aynı ölçüde kiliseden alan ama nadiren yürekten bir feryat salan, gerilimi kuran ama kendini hiç koyvermeyen, ham duyguyu çok seyrek sergileyen Motown müziğinin kültürel inceliklerinden de ayrıdır. Bunun sebebi, Motown şarkıcılarının aynı ölçüde yetenekli olmaması ya da gerçek duygularını

gösterememesi değildir; Motown beyaz pazarını hedefleyen bir sanayiydi ve bu sanayinin bütün yönleri, yıldızlarının giyim ve diksiyonundan plak kayıtlarındaki en küçük eklemelere kadar, sıkı bir kontrol altındaydı. Oysa Güney'in *soul* müziği, serbest müzisyenlerin ve bireycilerin cennetiydi. Grubun uyumsuz olabileceği, davulcunun tempoyu tutturamayabileceği, şarkıcının detone olabileceği bir müzik tarzıydı bu, ama mesaj yerine ulaşıyordu, çünkü altta yatan duygu her şeydi. Ritmi duygu dikte ediyordu, tempoyu duygu dikte ediyordu; *soul*'un günümüze kadar böyle ana özgü bir müzik olarak kalmasının sebebi budur. Bizimki gibi mahşer sonrası bir çağın en yaygın yanlışlarından biri, çarpıcı jestten başka hiçbir şeye yer olmadığıdır; modülasyon, kendini tutma kadar işitilmedik bir şeydir. Bir anlamda yeni çağın habercisi gibi görülebilecek *soul* müziğin 1960'larda bildiği şey bundan farklıydı. O müziği bugün dinlemenin en şaşırtıcı yanlarından biri -*soul* müziğin en kalıcı yanlarından biri- merkezdeki sessizlik anlarını fark etmektir – hareketin durduğu, “bilinbilir” beklentinin egemen olduğu sükûnet anları. James Brown'dan Wilson Pickett'e kadar hepsinden işittiğiniz çığlıkları düşünün; “sıska bacaklar falan”dan, aşkın isteyebileceği fiyata kadar, içerik ve ciddiyet bakımından birbirinden çok farklı konularda vaaz veren Solomon Burke ya da Joe Tex'in gayretini düşünün. Tarzın başlatıcısı olan *gospel* müziğinde betimlenen şarkıcı dinleyiciyi “rahatsız” eder, kızdırır; kalabalık patlama noktasına gelene kadar, güçlü erkekler uyuklamaya, kadınlar kendi aralarında konuşmaya başlayana kadar onunla uğraşır. Buna genellikle “evi harabeye çevirmek” denir. Büyük ses sanatlarının belki de sonuncusu olan *soul* müziğinde, mesaj her zaman aynı kuşku götürmez serbest kalma duygusunu uyandırmasa da, bu aynı dramatik yapı duygusu vardır. “Haykırmak istediğimi hissediyorum” der James Brown tekrar tekrar, eski bir *gospel* tekniğini kullanarak. Gerilimin nereye kadar

yükseltilebileceğini sınamak için, “Haykırmak istiyorum, çünkü kendimi çok iyi hissediyorum” der ve ünlü kayıtlarından birinde dinleyiciler arasından cevabını alır: “James, sen eşeğin tekisin.” *Gospel* şarkıcısı gibi *soul* şarkıcısı da dinleyicinin kendisini onaylamasını ister. Kilisede olduğu gibi, “Evet dediğinizi işiteyim” diye ısrar eder. “Söylemek istediğim son birşey kaldı” der ve “Söyle öyleyse” denmesini bekler gibi biraz durur: “Bir tanık çağırabilir miyim?” – çağın retorik sorusu haline gelir bu, hem kilisede hem de başka yerlerde.

Bütün bunlar, teknikle duygu arasındaki ve Güney’in *soul* müziğiyle kilise arasındaki tartışılmaz bağın kanıtlarıdır. Belki bu kadar kolay görülemeyen şeyse, *soul* müziğinin, *gospel* kökenlerinden bir kez ayrıldıktan sonra, kendi kendisini yaratmış bir müzik olduğudur – biçim bakımından olmaktan çok (ki bütün büyük Amerikan folk müzikleri gibi o da bir malgamadır, kendisinden önceki birçok türün bir meleziidir) plaklardaki evrimi bakımından.

Sweet Soul Music: Rhythm and Blues and the Southern Dream of Freedom, s. 6-8.

VI. BÖLÜM

DÜNYA RUHU

Ne bu canımı yakan? Ruhumun açığa çıkmaya çalışması mı, dünyanın ruhunun içeri girmek için yüreğimin kapısına yüklenmesi mi?

Rabindranath Tagore

Ruhumuzun ve toplumun ruhunun yoksullaşması ile çevrenin yoksullaşmasının aynı zamana denk gelmesi çok mantıklı. Bunlar birbirinin nedeni ve yansımasıdır.

Paolo Soleri

Her şeyden önce, göz kırpan yıldızlar titreşiyordu, ama uzayda hareketsizdiler; sonra bütün gök cisimleri tek bir dizi hareket yapmaya başladılar. ... Gök kubbe ve gezegenler ortadan kalktı, ama her şeye yaşam veren ve her şeyin bağımlı olduğu güçlü nefes kaldı.

Vincent Van Gogh

Giriş

Araştırmacı Robert Byrd, Güney Kutbundaki Bolling iklim araştırmaları üssünde tek başına geçirdiği kışı anlatırken, “köklerimi yaşam verici bir felsefeye daldırmak için” bu zamana, yalnızlığa ve uzun, beyaz sessizliğe ihtiyacı olduğunu söyler. Byrd’in bu sınavın acı yalnızlığında bulduğu şey, çevresinde kükreyen dünyanın yakından gözlemi ile zorunlu tutulmuş bir kişisel düşünmenin yorucu bir karışımıdır. Günlüğünün ilk sayfalarından birine şunu yazmış: “Yazacak hiçbir şey yok, yine de sayısız şey olmalı – eğer bakmayı isteseydim.” Ancak iç ve dış dünyasının aylar süren gözleminden sonra şunu söyleyebilmiş: “Bu gerçekten, benimle buluşmak üzere ilerleyen dünyaydı.”

Bakmak isteyen bekleyen nedir? Bizimle buluşmak üzere ilerleyen nedir? Ruhumuz niçin dünya tininde nefes alabileceği yerlerden, şeylerden sürekli yaşam bulmak zorunda?

Dünyanın kutsallığının daha derinden farkında olmamız gerekiyor, çünkü, ekoloji yazarı Harold Gilliam’ın yazdığı gibi, “*Nerede olduğunuzu bilmezseniz, kim olduğunuzu da bilmezsiniz.*” Aldığımız bireysellik dozu fazla geldiği için, kendimizden başka bir yerde ruh ve tin görmeyi reddettiğimiz için, kerteriz noktalarımızı bulmak her zamankinden daha güç görünüyor olabilir. Antik çağda insanlar, doğayla aynı bilinci paylaştığımızı düşünürdü; dünyada -ve bizde- dolaşan yaşam güçlerini tanımak, kişisel

ruhun emperyalizminin ötesine geçmemizi sağlayabilirdi. “Birçok insana göre, bireysel benlik deride sona ermez,” diye hatırlatıyor doğa üstüne yazan Barry Lopez; deneyimi kişisel ruhu aşan bu insanlara göre, yaşam güçleri dünyayı ve bizi sürekli yeniden yaratır.

“Dünya Ruhu” başlığını koyduğum altıncı bölüm için, Edward Hoagland’ın ifadesiyle “kendilerinininkinden başka bir doğa hayal etme kapasitelerini yitiren insanlar” a dair bu modern döneme özgü soruna yaratıcı bir çözüm öneren pasajlar seçtim. Bu pasajlarda, kendinin bilgisi ile dünyanın bilgisinin birleşiminde yatan bir ruhsal bilgelik, dış dünyanın iç niteliklerinin bir bilinci araştırılıyor. Zira, dünyanın kendi ruhunu dışarı çağırdığını iştene kadar, Rus ressam Wassily Kandinsky’nin yazdığı gibi, “her şeyin, az konuşan, çoğu zaman susan, gizli bir ruhunun olduğunu” anlamayız.

Greklerin *psyche tou kosmou* yani evrenin ruhu dedikleri, Yeni-Platoncuların *anima mundi* yani dünyanın ruhu adını verdikleri şeye Eskimolar *Sila* diyor: bize korkmamamızı söyleyen; her şeyin yüzeyinin altında gizli elle tutulmaz güçlere, tine saygılı olmamızı isteyen üstün bir güç. Bu şiirsel gerçeği anlamak için, René Dubos’un şık ifadesiyle, dünyada tanrısal olanı bizde tanrısal olanla, ruhun gözüyle görmeyi öğrenmemiz gerekir.

Kutsal ormanlarda, kanyonlarda, uzak kutuplardaki odalarında, ruhumuzu iyileştiren mabetlerin sessizliğinde esrarlı gölgelerle karşılaşan kimileri için dünya yeniden büyülenir; diğerleri içinse dünya hâlâ çevremizdeki sıradan şeylerin diyarıdır: tavan arasındaki ya da bodrumdaki nesnelerin, arka bahçedeki hayvanların dünyası. “Evrensel Ruh”taki görüşüyle Emerson ve Dave Amcamın ölümünden kısa süre önce hatırlattığı John Steinbeck gibi daha başkaları ise büyük resmi görür, *Gazap Üzümleri*’nin sonlarında Tom Joad’un Ma’ya söylediği gibi hepimizin “tek bir büyük, kocaman ruh”un parçaları olduğumuzu anlar.

Bu bölümde, filozofların, aşçıların, müzisyenlerin, hatta

bir *baseball* idarecisinin ortaya koyduğu, dünyaya geniş bir bilinç spektrumu kazandıran duyarlılıkları temsil etmeye çalıştım. Bütün şeylerdeki gizli yaşam gücüne yandan bakışlarla görülen ruhu temsil etmeye çalıştım: taştan bir kulenin inşası, yürek, gece gökyüzü, fosiller, espresso, bilgisayar, mektuplar.

On beşinci yüzyılda Hindistan'da yaşamış mistik şair Kabir, kendi zamanının ve bütün zamanların sorusunu sorarak bize ruhu bulmak istiyorsak kendi evimizi aramamız gerektiğini hatırlatıyor: "Dünyada bulamıyorsan, nerede?" Melanezyalılara göre bütün dünyanın canlı olduğunu ve nabız gibi attığını R. H. Codrington'ın bir makalesinden öğreniyoruz. Melanezyalılar taşlarda, bitkilerde, şeflerinde ortak olan yaşam gücüne *mana* diyorlar: bütün doğaya yayılan bir enerji, hatta Hawaii'li bilim adamı Herb Kane'in tanımıyla "evreni hareket ettiren tinsel güç". Barbara Kirksey'nin tanrıça Hestia üstüne denemesi, Romalıların evlerde "psyche ile dünyanın bulunduğu" yer olarak *focus* (Latince "ocak") inancını araştırıyor. Kirksey'nin söylediğine göre, Hestia olmasaydı, evde yanan ateşe duyulan derin saygı olmasaydı, hiçbir odak,²⁸ ruhun rüya göreceği hiçbir yer olmazdı.

Astronom Chet Raymo, yıldızların sessiz hareketine odaklanıyor ve bu sessizlikte gece göğünün ruhunu keşfediyor. Psikolog Robert Sardello, kalk borusunu çaldığı *Facing the World with Soul* kitabından aldığım kışkırtıcı bir pasajda, eskiden kâhinlerin dünyada büyü gördüklerini hatırlatıyor. Ama Sardello animizm ile "ruhçuluk" diyeceğim şey arasında dikkatli ve yararlı bir ayırım yapıyor. Bunlardan birincisi bir yansıtmayken, ikincisi dünya ruhunun gerçek gücünün bir tanınmasıdır, diyor. Bu durumda ruh, bir şey ya da teori değil, dünyayı kendi *nitelikleri* yoluyla görmenin bir yolu ve gerçek bilgeliğin bir kaynağı oluyor.

²⁸*Focus* İngilizcede "odak" anlamına gelir. -Çev. n.

İnsanın ebediyen devam eden şeylere inanma arzusu, ruha inanma ihtiyacının ortaya koyduğu bilmeceyi anlamak için önemli bir ipucudur. Eski *baseball* idarecisi ve Yale başkanı A. Bartlett Giamatti, “Zihnın Yeşil Sahaları” başlıklı denemesinde, genç bir sporcunun ruhuna sesleniyor: James Joyce’un “derinden saygı duyulan her şey, tanrılara açılan bir kapıdır” sözüne cesur bir örnek. Giamatti’ye göre, bu oyunun ebedi yönleri, önceden görülemeyen değişimlerin dünyasında her zaman çekiciliğini koruyacak olan “kalıcı bir model ve dürtü” vaadi yüzünden “kalbimi kırmaya yönelik”tir. Böyle görüldüğünde, “rüyaların sahasında” oynanan oyun, zaman dışı, hiç değişmeyen ritüelleriyle ruhumuza işler.

Peter Tompkins ve Christopher Bird’ün yeraltı klasiği *The Secret Life of Plants*’ten aldığım pasajda yazarlar, bitkilerin duygularına dair inançlarının Aristoteles’ten Goethe ve Fechner’e uzanan felsefi arka planını ortaya koyuyorlar. Onların iddiasına göre, biyolojik dünyanın özsel canlılığına inanmak, doğanın birleşik güçler ağının bir deneyimine sahip olabileceğimiz görüşüne yol açar.

Birçok şirketin toplantı odasında ve birçok terapistin hasta kabul odasında işitilen “Ruhumu kaybetmeden nasıl bu işte kalabilirim?” sorusunu “Evrım ve İş” başlıklı bir konuşmasında ele alan Gary Zukav, “iş dünyasının dünyayı sömürmek yerine onu iyileştirmesine yardımcı olabileceğini beraberce öğrenen ölümsüz ruhlar” olarak bir “biz” duygusunu savunuyor: çünkü böylece, “bireyler ... baktıkları her yerde yaşam görmeye ve gördükleri her yerde ona saygı duymaya başlarlar”. Data General’ın Eagle Projesini ele aldığı *The Soul of a New Machine* başlıklı araştırmasında, olmadık yerlerde ruh bulmaktan söz eden Tracy Kidder, bir bilgisayarın silikon çiplerine götürdüğü okuyucuya bu sanayinin gerçek bir öyküsünü anlatıyor. Kidder ruhu, eğer yapılan iş yaşama herhangi bir anlam duygusu verecekse kalıcı olacak birşeyin

yapımında yer alması gereken “benliği makineye katma”nın, kendini işine vermenin bir metaforu olarak kullanılıyor.

Bu bölümdeki son parçalardan biri, Michael Ventura ile James Hillman arasındaki, *Yüz Yıldır Psikoterapi ile Uğraşıyoruz – Ve Dünya Daha Kötüye Gidiyor* başlıklı diyalogdan bir pasaj. Burada Hillman, Keats’in yalnızca bireysel ruh yapımını vurgulamakla “büyük bir hata” işlediğini son zamanlarda keşfetmekten rahatsızlık duyduğunu itiraf ediyor. Romantiklerin bireysel ruh karşısındaki hayranlığını (ki bu ruhu dünyadan uzaklaştırmak anlamına gelebilir) sürdürmek yerine, bendeki ruhu başkalarındaki ya da çevredeki ruhtan ayırmanın mümkün olmadığını söyleyen bakış açısını canlandırmanın acil bir ihtiyaç olduğunu söylüyor. Hillman dünyaya yeniden saygı duymanın, onu yeni bir gözle görmenin, yeniden ruhla doldurmanın bir yolu olarak kapı tokmaklarından bira kutularına kadar her şeyde ruh gören çoktanrıcı bir psikoloji istiyor. Ama kuşkuya düştüğünüz zaman Rumi’yi okuyun:

*Sevdiğimiz güzellik, yaptığımız şey olsun
Diz çöküp toprağı öpmenin yüzlerce yolu vardır.*

Gizli Ruh

Kabir, on beşinci yüzyıl İslam mistiği

Su içindeki balığın susadığını ıstırsem, gülerim.
Anlamıyorsun ki her şeyin en canlısı senin kendi evinde;
Kutsal kentleri teker teker dolaşıp duruyorsun, zihnin kar-
makanışık!

Kabir'den dinle gerçeği: nereye gidersen git, ister Kalkü-
ta'ya ister Tibet'e,
Ruhunun gizli olduğu yeri bulamazsan eğer,
Dünya senin için asla gerçek olmayacak!

*The Kabir Book: Forty-Four of the
Ecstatic Poem of Kabir, çev. Robert Bly, s. 9.*

Av Büyüsü

Orpingalik, Netskilik Eskimosu, yirminci yüzyıl başı

Ren geyiği,
toprak biti,
uzun bacaklı,
geniş kulaklı,
boynu yeleli,
kaçma benden
uzağa!
Eğer seni
öldürürsem,
armağanlar
vereceğim ruhuna:
kamiklere yuva
köylere yosun.
Gel bana doğru

mutlu mutlu!

Gel!

Eskimo Poems from Canada and Greenland,
çev. Tom Lowenstein, s. 96.

Hestia: Ocağın Ruhu

Barbara Kirksey, Amerikalı psikolog

Hestia olmadan, imgeye odaklanmak diye birşey olamaz, iç meskenin mahremiyeti ile dış dünyayı birbirinden ayıran bir sınır yoktur... Bu durumda neşeli bayramlar ya da yaşamın kutlanması mümkün değildir, ruh gıdasız kalır. ...

Hestia'nın psikolojik önemini düşünmek için, onun karakterinin iki benzersiz yönünü de işlemek gerekir. Bu yönlerden birincisi, onun kişileştirilmiş imgelerinin bulunmamasıdır. Hestia, insana benzer bir figür olarak kişileştirilmeye direnir. Bu onun kişisel niteliklerinin olmadığı anlamına gelmez, diğer mitik kişilerde olduğu gibi bedene sahip bir hayal nesnesi olarak hayal edilmeye karşı direndiği anlamına gelir. Hestia hayal edildiğinde, üstünde ateş yanan bir ocak gibi hayal edilir. Homeros'un söylediği gibi, o olmasaydı insan için hiçbir bayramın olamayacağı, evde yanan ateştir Hestia. Dünyanın özel bir yanı gibi görülür, "hiçkimse"dir (bedeni yoktur) ama insanları bir araya getirir ve ruha bir yer sağlar. Sanki bir araya geldiğimizde onun bedeninde oluruz, bu yüzden onu bir beden olarak göremeyiz; yer onun bedeni haline gelir. ...

Hestia'nın psikolojik yaşamdaki değeri, ruha bir toplanma yeri, bir araya gelme noktası sağlayarak ona aracılık etmesidir. Psyche ile dünya bu noktada birleşir. Hestia mekânsallığın psikolojik gerçekliğin bir biçimi haline gelmesine izin verir. Grekler, sırf geometrik bir mekân görüşü uğruna bu hakikati asla bir tarafa bırakmamışlardır. Mekânsallığın

tanrısal bir tarafı vardır. Rollo May'ın söylediği gibi, "Biz Amerikalılarda mekânın kutsallığı duygusu çok zayıf." May, De Tocqueville'in şu sözünü aktarır: "Birleşik Devletler'de birisi yaşlılık günlerini içinde geçirmek için bir ev yapar, ve daha çatısını yerleştirmeden, o evi satar. ..."

Oysa eskiler, belli bir tanrıçanın doğasına uygun olarak, ocağın yuvarlaklığının kutsal mekânın bir ifadesi olduğunu biliyorlardı. Bu mekân dünyanın yuvarlaklığını yankılıyordu, ama onun yuvarlaklığı evle ilgiliydi ve doğanın döngüselliklerinin olmadığı bir şekilde insanın kentlerine ve evlerine bağlıydı. İnsanın dünyadaki meskeni, Hestia'nın ortamsal varlığı yoluyla psikolojik bir anlam kazanır. Tam anlamıyla psikolojik etkinlik olan hayal etme, dünyadan koparılıp bireysel bir beden içine hapsedilmez. İmgesel olan, gerçek anlamıyla bir içsel mekâna eşdeğer değildir; ve dünya, özellikle de ikâmet edilen mekânlar, ruh durumumuzun bir göstergesini bize geri yansıtır. Yarattığımız ve içinde ikâmet ettiğimiz (hem içsel hem dışsal olarak) meskenler ruhumuzun bir yanını ortaya serer. Rüya ve fantezilerin "yerleri" olan meskenler -yüksek apartmanlar, perili köşkler, bodrumlar, koridorlar, yatak odaları- ruhumuzun o anda nerede olduğuna dair çok şey söyler. Bachelard'ın sözleriyle, "Bütün büyük, basit imgeler, bir psişik durumu açığa vurur. Ev, manzaradan bile daha çok, bir 'psişik durum'dur ve dışarıdan görüldüğü haliyle yeniden üretildiği zaman bile mahremiyet anlatır." Günlük, dünyevi meskenler ruhumuzun mekânından söz eder: Kişinin psyche'sinin mahrem yanını ortaya koyar.

Hestia psikolojisi ruhun mekânla ilgili metaforlar bakımından bir gözden geçirilişi olduğundan, ruhun Hestia dilindeki patolojisi mekânla ilgili değişler içerir. "Temelsiz kalmak", "kendini dağıtmak", "kendine bir yer bulamamak", "bir yerde duramamak", "uçup gitmek" ve "duvarların ötesine geçmek" Hestia değerleriyle ilgilidir ve

amaçsızca dolaşan kişiye Hestia'nın ruhu ikâmet edebileceği bir yere getirme gücünü hatırlatır. Patoloji antik çağdan beri bir "amaçsızca dolaşma" fenomeni (örneğin taşkınlık, yoldan çıkma) olarak düşünülmüştür. Cicero, hasta ruhun, ulaşamayan ya da sürdüremeyen ve her zaman yoldan sapan bir ruh olduğunu söyler. Yoldan sapan ruh, bu tanrıçayla ve onun merkezdeki konumuyla psişik bağlantısı olmayan bir ruhtur. Bu ruh yuvasına dönemez, zira bu yuvaya dönüş için bir mekânı yoktur. Bu özgül mekân yoksunluğu, terk edilmiş bir çocuk olmaya ya da böyle bir çocuğun amaçsızca dolaşmasına eşdeğer değildir. Bu çocuk yine de bir yuva ve başka meskenlerde terk edilmişliğine ihtimam gösterilecek bir mekân bulabilir. Hestia'yı kaybetmekse, bütün imgeleri ve bu imgelerin etkisiyle birlikte psyche'nin tamamına yönelik daha vahim bir tehdittir. Hestia olmadan, imgeye odaklanmak diye birşey olamaz, iç meskenin mahremiyeti ile dış dünyayı birbirinden ayıran bir sınır yoktur, zira koruyucu duvarlarıyla bir psişik ev yoktur. Bu durumda neşeli bayramlar ya da yaşamın kutlanması mümkün değildir, ruh gıdasız kalır...

Hestia'nın sağladığı aydınlığın niteliği nedir? Onun orijinal imgesinde, ona özgü ışık getirme gücüne dair bir ipucu buluyoruz. Hestia'nın sağladığı aydınlık, ocaktan ve ocaktaki ateşten gelen ışıktır. Ovid, "ocak" için Latince kullanılan sözcüğün *focus* olduğunu söyler: "ocağa (*focus*) bu ad alevden²⁹ ve her şeyi beslemesinden (*fovet*) dolayı verilmiştir". *Focus* sözcüğü İngilizcede değişmeden kaldığı için, bu sözcüğün kullanımı üstüne bir tartışma, Hestia'nın imgeleri korumasının niteliğine açıklık getirebilir. ...

Focus sözcüğü, yaşamın temel bir ilkesini ima eder. Hestia ... altta yatan temel yapılarla ve merkezdeki karışıklıklarla ilgili fantezileri teşvik eder. Bu durum tıbbi fantezilerde devam eder: hastalık odağı "[bedendeki] başlıca yerdir,

²⁹Latince *flomma*. –Çev. n.

ayrıca etkinliğinin görünür olduğu bir noktadır”. (Almancada *Herd* ocak anlamına geldiği gibi hastalık odağına ve yerine de gönderme yapar.) “Odaksal” olan aynı zamanda asıl, görünür ve merkezi olandır. Bunun tersine, “odak” sözcüğü kullanıldığında sözcük mevcut durumun ruh için özel değerini ima eder. ...

Yuvaya, ocağa yolculuk arketipinin bir parçası olarak, odaklanma, evin yapıcısı Hestia’nın deneyimidir ve onunla bağlantıdır. Böylece ruh huzur içinde rüya görebilir.

Facing the Gods, ed. James Hillman, s. 104-8, 110-12.

Melanezyalıların Mana Kavramı

R. H. Codrington, İngiliz antropolog, 1830-1922

Bir taşın doğaüstü bir gücünün olduğu anlaşılırsa, bunun sebebi, bir cinin kendisini ona bağlamış olmasıdır...

Melanezyalıların zihni, hemen her durumda *mana* dedikleri doğaüstü bir güç ya da etkiye duydukları inançla doludur. Bu, insanın olağan gücünü aşan, doğanın sıradan süreçlerinin dışındaki her şeyi meydana getiren güçtür: yaşamın ortamında bulunur, kişilere ve şeylere tutunur, ancak onun etkisine isnat edilebilecek sonuçlarda kendisini gösterir. Kişi *mana*’yı ele geçirdiği zaman onu kullanıp yönlendirebilir, ama *mana*’nın etkisi bir başka noktada tekrar ortaya çıkabilir; onun varlığını kanıtlar ortaya koyar. Kişi düş gücünü uyandıran bir taşla rastlayabilir; taşın benzersiz bir biçimi vardır, birşeye benzemektedir, kuşkusuz sıradan bir taş değildir; kişi onda bir *mana* olmalı diye düşünür ve bunu *mana*’nın varlığının kanıtı sayar; taşı alıp meyveleri o taşla belli bir benzerlik gösteren bir ağacın altına ya da bahçesine gömer; o ağaç ya da bahçe çok ürün verirse, bu o kişinin haklı olduğunu, taşın diğer taşlara kıyasla *mana*

olduğunu gösterir. Aynı şekilde, genellikle şarkı biçimindeki bazı sözlerin de belli bir amaçla kullanılabilecek güçleri vardır; sözlerin bu büyüüne *mana* denir. Ama bu güç, kendisi kişisel olmasa da, her zaman onu yönlendiren bir kişiyle bağlantılandırılır; bütün cinler, hayaletlerin çoğu ve bazı insanlar ona sahiptir. Bir taşın doğüstü bir gücünün olduğu anlaşılırsa, bunun sebebi, bir cinin kendisini ona bağlamış olmasıdır; ölü bir adamın kemiğinde *mana* vardır, çünkü adamın hayaleti o kemikle birlikte; birisi bir cin ya da hayaletle o kadar yakından bağlantılı olabilir ki, kendi içinde de *mana* taşıyabilir, böylece de onu istediği sonucu elde etmek için yönlendirebilir; büyülü bir sözün gücü, o sözde bir cin ya da hayaletin adının bulunmasından ya da cinin etkisini o söz yoluyla göstermesinden gelir. Nitekim bütün dikkat çekici başarılar, o başarıyı gösteren kişide *mana* bulunduğu kanıtıdır; kişinin etkisi, kendisinde *mana* bulunduğu izlenimini insanların zihninde uyandırmasına bağlıdır: Kişi *mana* sayesinde şef olur. Dolayısıyla, birinin gücü, politik ya da toplumsal özellikte olsa da, onun *mana*'sıdır; sözcük doğal olarak, yerlilerin bütün güç ve etkinin doğüstü olduğu yolundaki anlayışına uygun bir şekilde kullanılır. Eğer bir adam savaşta başarılı olmuşsa, bu onun kolunun güçlü, gözünün keskin ya da hazırda kaynaklarının olmasından değildir; bu adam mutlaka bir cinin ya da ölmüş bir savaşçının *mana*'sını alarak güç kazanmıştır; bu *mana* ona boynundaki taş bir muskadan, belindeki yapraklardan örülmüş bir kemerden, yayı tuttuğu elinin bir parmağına taktığı bir dişten ya da doğüstü güçlerin yardımını onun tarafına çeken büyülü sözlerden geçmiştir. Birinin domuzları ürür, bahçesi bol ürün verirse, bu onun çalışkan olduğundan ve mallarına iyi baktığından değil, sahip olduğu *mana* dolu taşlardandır. Elbette bir yer elması ekildiğinde doğal olarak yetişir, bunu herkes bilir, ama *mana* işe karışmadıkça pek fazla büyümmez; *mana*'nın etkisinde olmayan kano hızlı gitmez,

ağ fazla balık yakalamaz, ok ölümcül bir yara açmaz.

Essential Sacred Writings from Around the World,
ed. Mircea Eliade, s. 194-95.

Çıplak Ruhum Mektuplarda

Samuel Johnson, İngiliz yazar, 1709-1784

Ruhum bu içten sayfalarda apaçık ortada değil mi? Beni ilk ilkelerime indirgenmiş halde görmüyor musunuz?

27 Ekim 1777

Sevgili Madam [Thrale],

Hep yazmaktan söz ediyorsunuz; sanki bütün yazma işini siz üstlenmişsiniz. Yazışmamız yayınlansaydı, eminim ki gelecek nesiller (zira yazarın gözdesi her zaman gelecek nesillerdir) benim de iyi bir yazarı olduğumu söylerdi. Kafasında söyleyecek birşey olmadan, bu kadar sık yazmaya oturmak: neredeyse birşey söylediğinin farkında olmadan, ve söylediğini hatırlamadan, bu kadar sık birşey söylemek, bununla övünerek alçakgönüllülüğüme halel getirmek istemem ama, inanıyorum ki herkesin sahip olmadığı bir güç.

Kimi insan, dostlarına yazdığı zaman, baştan aşağı muhabbet olur: kimisi bilge ve kavgacı: kimisi gücünü neşeli olmaya harcar: kimisi haberleri yazar, kimisi sırlarını: ama muhabbet, bilgelik, neşe, haber, sır olmadan mektup yazmak, kuşkusuz çok büyük bir hüner.

Bir adamın mektuplarında, biliyorsunuz ki, Madam, ruhu çıplak halde bulunur, mektupları onun yüreğinin aynasından başka birşey değildir: İçinden ne geçiyorsa olduğu gibi, doğal süreci içinde gösterir: hiçbir şeyi tersyüz etmez, hiçbir şeyi çarpıtmaz: mektubun öğelerinde sistemler görürsünüz: güdülerinde hareketler keşfedersiniz.

Bilenin bilmeyene anlattığı, bilmeyenin de bilene geri yansıttığı bu büyük gerçeğin hangi kanıtı şimdi önünüzde duruyor? Ruhum bu içten sayfalarda apaçık ortada değil mi? Beni ilk ilkelerime indirgenmiş halde görmüyor musunuz? Kuşku ve güvensizliğe yer olmayan, her şeyin düşünüldüğü gibi söylendiği yerde, bir dostla yazışmanın keyfi bu değil mi? ... Bunlar ruhların birleştiği, zihinlerin kendi başına hareket ederken doğal bir uyum içinde birbirini hareket ettirdiği mektuplar. Biliyorum ki, sevgili Bayan, bunu dikkatle incelediğinizde, bana dokunduğu gibi size de dokunacak: zihinlerimiz arasında öyle bir akrabalık var. Sizden hiçbir şey gizlemedim, yüreğimi böyle açmış olmaktan günün birinde pişman olacağımı da sanmıyorum. Ben, vb.

A Treasury of the World's Great Letters,
ed. M. Lincoln Schuster, s. xvi-xvii.

Ruhların Yapıldığı Vadi

John Keats, İngiliz şair, 1795-1821

İstersen dünyaya "Ruhların Yapıldığı Vadi" de. O zaman dünyanın ne işe yaradığını bulursun ...

George Keatses'e, 21 Nisan 1819

... Önümüze gelebilecek en ilginç soru, seyrek ortaya çıkan bir Sokrates'in en azimli gayretleriyle İnsanlığa ne kadar mutluluk getirilebileceği – bu mutluluğun uç bir noktaya götürüldüğünü hayal edebiliyorum – ama nede sona erecek? – Ölümde – pekiyi böyle bir durumda ölüme kim dayanabilirdi – hayatın şimdi yıllara dağılan bütün sıkıntıları o zaman bir varlığın son günlerine yığılırdı ve bu varlık, ölümün gelişini selamlamak yerine, bu dünyadan Havva'nın Cenneti terk ettiği gibi ayrılırdı – Ama aslında böyle bir mükemmelliğin mümkün olduğuna

inanmıyorum – dünyanın yapısı buna imkân tanımaz – dünyanın sakinleri de dünyanın kendisine göredir – Balıklar kışın Nehirlerden buzu felsefe yoluyla kaldırınsınlar da hep yazın keyifli ılık sularında oynasınlar. Kutuplara ve Afrika'nın çöllerine, Girdaplara ve volkanlara bak – İnsan bunları ortadan kaldırsın, o zaman dünyevi Mutluluğa ulaşabileceğini söylerim – İnsanın varabileceği nokta, cansız doğadaki ona paralel durum kadardır, daha fazlası değil – Örneğin bir gülün duyularının olduğunu düşün: güzel bir sabah vakti açar, halinden memnundur – ama sonra soğuk bir rüzgâr eser, sıcak bir güneş çıkar – bundan kaçamaz, sıkıntılarının kaynaklarını ortadan kaldıramaz – onlar da kendisi kadar dünyanın yerlisidir: işte insan da dertlerinin ortasında mutlu olamaz, dünyevi öğeler onun doğasına çullanır – Yanlış yola sapanlar, batıl inançlı kişiler arasında bu dünyanın lakabı “gözyaşı vadisi”dir, Tanrı'nın keyfi bir müdahalesi bizi ondan kurtarıp Cennete götürecektir – Ne kadar dar, ne kadar düz bir anlayış! İstersen dünyaya “Ruhların Yapıldığı Vadi” de. O zaman dünyanın ne işe yaradığını bulursun (Burada insan doğasını ölümsüz kabul ederek en yüksek yere koyuyorum, aklıma gelen bir düşünceyi sergilemek için bu ölümsüzlüğü verili kabul ediyorum) “*Ruh yapma*” derken Ruh Akıldan ayırıyorum – Milyonlarca kişide akıl ya da tanrısallık kıvılcımları bulunabilir – ama bu insanlar, kimlik kazanana kadar, her biri kişisel olarak kendisi olana kadar, Ruh değildir. Akıllar algının atomudurlar – bilirler, görürler, saftırlar, kısacası Tanrı'dırlar – öyleyse Ruhlar nasıl yapılacaktır? Tanrı olan bu kıvılcımlara nasıl kimlik verilecek – öyle ki, her biri kendi bireysel varoluşuna uygun mutluluğu bulsun? Bunun gibi bir dünya aracılığıyla değilse nasıl? Bu noktayı samimiyetle ele almak istiyorum, çünkü bunun hristiyan dininden daha büyük bir kurtuluş sistemi olduğunu düşünüyorum – ya da daha doğrusu, bu bir Ruh yaratma sistemi – Bu yaratma, üç

büyük malzemenin yıllar içinde birbirini etkilemesinin sonucu – Bu üç malzeme Akıl – insanın yüreği (akıl ya da Zihinden ayrı olarak) ve *Dünya ya da Elemental mekândır* – bu sonuncusu *Ruhu ya da Kimlik duygusuna sahip olmaya* yazgılı Akıl meydana getirmek üzere Zihin ile Yüreğin birbirini gereği gibi etkilemesini sağlar. Kendim şöyle böyle anladığım için pek iyi anlatamıyorum – ama yine de anladım sanıyorum – daha açık bir fikre ulaşabilmen için mümkün olduğunca sade bir şekilde ortaya koyacağım – *dünyaya* küçük çocuklara okuma öğretmek için kurulmuş bir Okul diyeceğim – *insan yüreğine* bu Okulda kullanılan yazı *Levhası* diyeceğim – bu okul ve yazı levhası³⁰ sayesinde *okumayı öğrenmiş Çocuğa* da *Ruh* diyeceğim. Bir Acılar ve sıkıntılar Dünyasının bu okul ve Akıl için, onu bir ruh haline getirmek için ne kadar gerekli olduğunu görmüyor musun? Yüreğin binlerce şekilde hissetmesi ve ıstırap çekmesi gereken bir Yer! Yürek yalnızca bir Yazı levhası değildir, Zihnin Kutsal Kitabıdır, Zihnin deneyimidir, Zihnin ya da aklın kendi kimliğini emdiği memedir – İnsanların Yaşamları ne kadar çeşitliyse – ruhları da o kadar çeşitlidir ve Tanrı bireysel varlıkları, Ruhları, kendi özünün kıvılcımlarına Özdeş Ruhlar haline getirir – Bu bana, aklımıza ve insanlığımıza haksızlık etmeyen bir Kurtuluş sisteminin donuk bir taslağı gibi görünüyor – Hristiyanları uğraştıran birçok sorunun bu sistem önünde ortadan kalkacağına inanıyorum – Bu sorunlar arasında beni şimdi bile Etkileyen bir tanesi – Çocukların Kurtuluşu – Çocuklarda Kıvılcım ya da akıl herhangi bir kimlik kazanmadan Tanrı'ya geri döner – yürekten yani insan Tutkusunun yerinden öğrenip değişmeye vakti olmamıştır – Birçok kişi hristiyan şemasının iranlı ve grek filozoflardan kopya edildiğine inanır. Bu basit şey niçin putperest

³⁰*Hornbook*: Anlaşıldığına göre, üzerine yazı yazılıp silinebilir olması düşünülmüştür. –Çev. n.

mitolojisinin soyutlamalarının kişileştirilmesi gibi Aracılar ve Kişiler eklenerek sıradan insanın anlayabilmesi için daha da basitleştirilmiş olmasın – Bu Ruh yapma Sisteminin Zerdüştler, Hristiyanlar ve Hindular arasındaki daha elle tutulur, daha kişisel Kurtuluş şemalarının Babası olabileceğini ciddi ciddi düşünüyorum. Zira insan türünün bir bölümünün Jupiter heykeline ihtiyacının olması gibi bir bölümünün de kişisel, adı konmuş bir Aracıya, bir kurtarıcıya, İsa'ya, Oromanes'e, Vişnu'ya ihtiyacı vardır – Eğer söylediklerim yeterince açık değilse, ki herhalde değil, yapabileceğim şey, bunları düşünmeye nasıl başladığını anlatmak – Ben insanı nasıl koşulların biçimlendirdiğini görerek başladım – pekiyi koşullar nedir? – insanın yüreğinin mihenk taşları olmaktan başka–? ya mihenk taşları nedir? – onun yüreğinin sınavları olmaktan başka? – yüreğinin sınavları da onun doğasını güçlendiren ya da değiştiren şeyler olmaktan başka nedir? onun değişmiş doğası ise, ruh olmaktan başka nedir? – pekiyi onun ruhu dünyaya gelip Bu sınavlardan, değişimlerden, mükemmelleşmelerden geçmeden önce neydi? – Bir Akıl – Kimliksiz bir Akıl – pekiyi bu Kimlik nasıl yapılır? Yürek aracılığıyla mı? Yürek nasıl Koşulların bir dünyasının dışında bu Aracı haline gelebilir? – Burada artık şiir ve Teolojinin yardımıyla kalemim çok fazla esip gürelemediği için Yıldızlarına şükredebileceğini düşünüyorum. ...

The Complete Poems of John Keats,
ed. John Barnard, s. 549-51.

Gecenin Ruhu

Chet Raymo, Amerikalı astronom

Yıldızların sessizliği, yaratımın ve yeniden yaratımın sessizliğidir.

Evrenin fiziksel sessizliği, ahlaki sessizliğine karşılık gelir. Bir çocuk yaralanacağı yere doğru koşar, galaksiler yağlanmış eksenlerinde dönerler. Pekiyi niçin başka birşey bekleyeyim? Tanrıların eğlencelerine ara verip bizim küçük trajedilerimizi şaşkın gözlerle seyrettikleri göğün yedinci katının ötesinde Cennet Bahçeleri yoktur. Yukarıda yalnızca, birbiri ardına galaksiler vardır – sessiz dönüşleriyle muhteşem, muazzam kayıtsızlıklarıyla yüce galaksiler. Galaksilerin sayısı sonsuz olabilir. Bizim kızgınlığımızsa sonludur. Sonlu bir sayıyı sonsuza bölün, sıfır bulursunuz.

New England'daki, yaşadığım kasabanın işlek ana caddesinden birkaç yüz metre uzaktaki Queset Çayı, gitmeyi isteyebileceğim herhangi bir yer kadar uzak benim için. Kasım'da kanoyla o dereden aşağı sürüklenmek, ilkel bir sessizliğe girmek demektir. Akıntı karanlıktır, çamurludur. Suda söğüt kökleri, kalın yapraklar sürüklenir. Rüzgâr havada asılı kalmıştır. Kuşlar güneye göçmüştür. Bisikletler garaja kaldırılmış, motorlu kızaklarsa henüz garajdan çıkarılmamıştır. Kasım'da birkaç hafta boyunca Queset Çayı civarı, yıldızlar arası uzay kadar sessizdir.

Sessizlik narin birşeydir. Bazen uzaktaki yoldan geçen bir at arabasının gıcirtısı Thoreau'yu dalgın düşüncelerinden ayıracak kadar büyük bir gürültüdür. Thoreau, Fitchburg Demiryolundan (kalıntıları Walden Pond yakınında görülebilir) gelen ısıklık sesinin trenden başka şeyleri de haber verdiğini bilecek kadar duyarlıydı ama doğa

bilimlerinin dünyasına teknolojinin müdahalesinin ne kadar etkili olduğunu hayal bile edemezdi. Thoreau baykuşları severmiş; baykuş ötüşünün karanlık ormanlara ve bataklıklara pek güzel uyduğunu söylüyor. Baykuşun iki ötüşü arasındaki derin sessizlik, Thoreau'nun aklına "insanın tanımadığı, engin, işlenmemiş doğa"yı getirmiş. Onun bu sessizliği sevmesi gibi ben de kasımda derenin sessizliğini seviyorum.

Max Picard'ın *Sessizliğin Dünyası*'nı öğrenciliğimde okumuştum. Bu kitabın sergilediği içgörü bana şimdi o zamankinden daha değerli görünüyor. Sessizlik, diyor Picard, dilin çıktığı kaynaktır ve dil yeniden yaratılmak için hep sessizliğe dönmek zorundadır. Ses ancak sessizlikle ilişkisi içinde değer taşır. İşte Picard'ın o kadar yüksele-re koyduğu bu sessizlik için gidiyorum Kasım'da Queset Çayı'na. Yıldızlarda, galaksilerin düşünceli, işitilmez dönüşünde, Tanrı'nın boşlukta çalınan çanında bu sessizliği arıyorum. Yıldızların sessizliği, yaratımın ve yeniden yaratımın sessizliğidir. İnsanın tek başına araştıracağı sessizliktir. Walden Pond kıyısındaki baykuş, cevabı iki ötüş arasındaki sessizlikte yatan bir soru öter. Bu ara dar ama sonsuzca derindir, ve bu derinlikte gecenin ruhu gizlenir. Kanomun içinde Queset Çayı'ndan aşağı sürüklenirim; rüzgârda et ya da tehlike kokusu almış bir hayvan gibi, kulaklarım tetiktedir. Bütün bu sessizliğin içinden, Wallace Stevens'in bu elle tutulur yokluğundan ne işitmeyi istiyorum, emin değilim: "Dışarıdan zayıf bir çığlık ... şarkısını korodan önce söyleyen bir solist ... hâlâ çok uzak." Fazla mı yüksek bir umut? Çan sonuna kadar çalsın demiyorum. Tapınaktaki peçeyi yırtacak bir yıldırım beklemiyorum. Uzaktan, söğütlerin ve kamışların ortasından, galaksilerin arasından, zayıf bir çığlık yeter.

The Soul of the Night, s. 7-9.

Batı Dünyasında Yerin Ruhu

J. Donald Hughes, Amerikalı yazar

Elbette akarsularda, pınarlarda ve çağlayanlarda su perileri, tek tek ağaçlarda orman perileri ikâmet ediyordu.

Greklerin *hieros temenos*, Romalıların *templum* dedikleri kutsal yerler, genellikle etrafı çevrilerek sıradan yerlerden ayrılırdı. Kutsal yerlerde çoğu durumda korular, pınarlar ya da başka sular bulunurdu ama bazı dağların tepesi ve kimi başka yerler de kutsal sayılırdı. Bu yerlerde çevrenin doğal durumu korunurdu. Buralarda perilerin varlığı genellikle yerin kendisinin özelliğinden anlaşıldı ve bu periler insanda özel duygular uyandırır. Romalı filozof Seneca'nın söylediği gibi: "Taçlarını çevredeki sıradan şeylerin üstüne yükseltmiş, göğün ışığına iç içe geçmiş dallarının karanlığıyla seslenen yaşlı ağaçların meydana getirdiği bir koru gördüğünüz zaman, orada bir ruh bulunduğunu hissedersiniz; ağaçlar o kadar soylu, çevre o kadar tenha, koyu gölge o kadar muhteşemdir." Elbette akarsularda, pınarlarda ve çağlayanlarda su perileri, tek tek ağaçlarda orman perileri ikâmet ediyordu. Ama önceleri tapınak her zaman yerin kendisiydi; tanrının bir imgesini saklamak için yapılmış bina değil, ormandı tapınak. Ayinler açıkta yapılırdı. Avlanma, balık tutma, suyu kirletme, ağaç kesme, odun ya da yaprak toplama, toprağı sürüp ekleme, hayvan otlatma, ateş yakma ya da yetkisiz bina yapma yoluyla o yeri ve orada yaşayan şeyleri rahatsız etmek yasaktı. Kutsal yerlere sığınanlar korunur, öldürülmelerine izin verilmezdi. Bu kuralları ihlal edenler, site yöneticileri tarafından şiddetle cezalandırılırdı. Ayrıca ruhların kendilerinin de intikam alacağı düşünülürdü. Erysichton bir perinin itirazlarına kulak asmayıp onun ağacını

kestiği için, asla doyurulamayacak bir açlıkla cezalandırılmıştı. Toprağa karşı işlenen suç için açlık özellikle yerinde bir ceza gibi görünüyor.

Kutsal yerlerden bazıları, hastaların gelip Asclepius ve başka tedavi edici ruhlara dua ettikleri ibadet yerleriydi. Hastalıkların tedavisi için, rüyaya yatmak gibi çeşitli usuller kullanılırdı. Epidaurus, Kos gibi eski tedavi yerlerini inceleyen modern çevresel tıp uzmanları, bu yerlerin iklim ve koşullarının, solunum sistemiyle ilgili ve başka rahatsızlıkların tedavisinde yararlı olduğunu söylemişlerdir. Tıbbın kurucusu Hipokrat, bazı yerlerin özellikle bazı hastalıkları tedavi edici bir özelliğinin olduğunu, bazı yerlerinse zararlı etki yaptığını kabul ediyor ve site kuracak olanlara bu etkenleri hesaba katmalarını öğütlüyordu.

Filozofların da yer (Grekçe *topos*) üstüne söyleyecek sözleri vardı. Theophrastus her canlı varlığın bir *oikeios topos* yani elverişli yerinin olduğunu, bu yerdeki bütün enerji ve koşulların o canlı için yararlı olduğunu savunuyordu. Aristoteles de hayvanlarla ilgili olarak benzer şeyler söylemişti. Bir organizma ile çevresi arasındaki uyumlu ilişkiyi belirten Grekçe *oikeios* sözcüğü, modern “ekoloji” sözcüğüyle aynı kökten gelir. Platon *Yasalar* diyalogunda doğrudan doğruya yerin ruhu üstüne yorumlar yapar: “Bazı yerler, orada yetişen insanların daha iyi ya da daha kötü olmasına belirgin bir etki yapar, oysa biz yasalarımızda bu gerçeği göz önüne almıyoruz” der ve *nomos* yani insan kültürünün belli bir *topos* yani yerdeki doğal çevreye uyumlu hale getirilmesi gerektiğini ima eder. “Anladığıma göre, bazı yerler elverişli ya da elverişsiz özelliğini rüzgâra ve güneş ışığına, bazı yerler sulara, bazı yerler de toprak ürünlerine borçludur; bunlar bedene yararlı ya da zararlı olmakla kalmaz, zihni de iyi ya da kötü yönde etkiler.” Platon şöyle devam eder: “Hepsinin en belirgin olanı ise bazı doğaüstü etkilerin yuvası olan ya da ruhların uğradığı yerlerdir. Böyle yerler orada birbiri peşi sıra

yaşayanlara hayırlı ya da hayırsız etkiler yapar. Bilge bir yasa koyucu, bu etkileri olabildiğince göz önünde bulunduracak ve yasaları bunlara uyarlamak için elinden geleni yapacaktır.” Burada Platon bir falcılık teorisinin başlangıçlarını sergilemektedir. Ama bundan daha da fazlasını yapar. Pitagoras’ı izleyerek, bir yerde ikâmet eden ruh fikrini bütün evreni kapsayacak şekilde genişletir ve evreni bir dünya ruhunun engin bir organik bütünlükte ikâmet ettiği canlı bir beden gibi düşünür. Bu görüşte her yer bütünün anlamlı bir parçasını oluşturur ama bazı yerlerin daha yaşamsal bir işlevi vardır. Plutarch, yeryüzünün bazı bölümlerinin (bunlar daha az sayıda insanın yaşadığı bölümlerdir) diğer bölümlerin yaşamı ve sağlığı için özsel önemde olduğunu ekler. Nitekim saygın filozoflar, bütün dünyanın iyiliği için yerin ruhuyla uygun bir ilişki sürdürmenin gerekli olduğu konusunda aynı fikirdedir.

The Power of Place, ed. James Swan, s. 18-20.

Dünyayı Ruhla Karşılamak

Robert Sardello, Amerikalı psikoterapist

Oysa tam tersine, ruh dünyanın içindedir ve psyche’mizi yaratır.

“Ruhsal bilgelik” sözüyle, dış dünyanın içsel niteliklerinin nesnel bir duygusu ile bağlantılı bir kendini bilme kapasitesinin geliştirilmesini kastediyorum. Bu bağlantı kapasitesi, hem iç hem dış olayların “ardını” gören, bunlar arasında insanın ve dünyanın sürekli yeniden yaratıldığı bir dolaşım bulan bilincin yeni bir imgesine yol açar. Bu dolaşım gücüne ya da kuvvetine ruh diyeceğim ve bunun sırf bireyin yaşamıyla pek az ilgisinin bulunduğu açıklık getirmek üzere, ruh deyince her zaman, birey ile dünyanın

ayrılmaz bağlantısını belirtmenin bir yolu olarak, *dünyanın ruhunu* kastedeceğim; bu her zaman derinde kurulan bir bağlantıdır ...

Eski zamanlarda kâhinler dünyaya baktıklarında ne görüyorlardı? Büyü görüyorlardı. İnsan nasıl bakacağını bilirse, bugün de görebilir. Kâhin ormanda dolaşır ve bütün o ağaçların arasında bir huş ağacı görür – çünkü o göze çarpan bir ağaçtır. İnanılmaz bir esnekliği vardır. Güzel, beyaz gövdesiyle orada durur, meşelerin, kayınların, diğer kalın gövdeli, eğilmez ağaçların ortasında en küçük rüzgârda sallanır. Ne kadar yaşlanırsa yaşlansın, esnekliğini yitirmez. Fazla büyümmez. Kökleriyle muazzam miktarda su emerek toprağı kurutur. Kâhin onun bu özelliklerini görür ve huş ağacının ne işe yarayacağını anlar. O harika bir ilaçtır; bütün sertleşme eğilimlerini engelleyebildiği için, beden dokularının yumuşak ve esnek kalmasına yardımcı olabilir. Toprağı kuruttuğuna göre, etkili bir idrar sökücüdür. Ama bu örneğe bakarak, mutluluğa giden yolun doğaya dönüşten geçtiği sonucuna varmak gerekmez. Önemli olan, huş ağacından çok, onu görüş tarzıdır; ondaki büyü, onun ruhsal özelliklerini görmektir. Öyleyse büyü, kendi yasalarına göre kendisini yaratan dünyanın ruhudur ...

Şimdi büyü vardır, dünyanın ruhunun büyüğü vardır. Christopher Marlowe'un *Faust*'unda, bireysel büyüün arketipsel imgesi, dünyanın büyüğü alanının kontrol ihtiyacı tarafından gaspedilişi anlatılır. Faust, kendisi için özel ayrıcalıklar ve bunları elde etmek için araçlar arayan, elitist bir imge ortaya koyar. Büyü burada güç kazanmanın, sorumluluk almadan başarılı olmanın bir yolu haline gelir; ruhsal bilgelik, bireyin her şeye gücünün yetmesi karşısında alçaltılır ...

Büyü geleneği, bozulmadığı durumlarda, asla kişisel güç kazanmayla değil, üç kapıdan geçip dünya ruhunu anlama kapasitesine ulaşmakla ilgilidir. Birinci kapı, ataları hatırlamak, onlarla canlı bir ilişkiye girmektir. İkinci

kapı, arketipsel varlıklarla canlı bir ilişkiye girmektir. Üçüncü kapı ise toprağın ruhsal özüne geçişi sağlar. Bu etkinlikler yoluyla insan, kişisel bir güç kazanmaz, atalar ve arketipsel varlıklar ile toprağın arketipsel özü arasında bir aracı haline gelir. Burada toprak -yeryüzü- hareketsiz madde ya da doğa çağrışımı taşımaz. Gezegenin fiziksel varlığı, büyü geleneğinde iç dünyalar denen sayısız dünyadan oluşur. Bu iç dünyalar, hayal gücümüzün içindeki dünyalar değil, fiziksel gezegenin dokusunu oluşturan varlıkların doldurduğu imgesel dünyalardır. Bizim hayal gücümüz, bu oluşturucu varlıkları bildiğimiz organdır. Büyü-lü dünya, iç dünya, psişik dünya, bu fiziksel gezegenin dünyasından başka birşey değildir. Büyü geleneği, hepimizin sahip olduğu ama asla kabul etmediği, her şeyin canlı olduğu duygusunu besler. Bu duygu animizm değildir, zira animizm, ruhun yaşamının insan psyche'sinden cansız dünyaya yansıtıldığını söyleyen bir teoridir. Oysa tam tersine, ruh dünyanın içindedir ve psyche'mizi yaratır.

Facing the World with Soul, s. 20-22.

Zihnin Yeşil Sahaları

A. Bartlett Giamatti, Amerikalı hukukçu, *baseball* idarecisi ve Yale başkanı, 1938-1989

Bu kalbimi kırdı, çünkü buna yönelikti; çünkü kalıcı birşeyin var olduğu, bir araya gelerek yıpranmaya karşı dirençli bir gerçeklik meydana getirebilecek bir model ve bir dürtünün var olduğu yanılsamasını bende yeniden uyandırmaya yönelikti ...

Kalbini kırar. O senin kalbini kırmaya yöneliktir. Oyun her şeyin tekrar başladığı ilkbaharda başlar, yazın çiçek açar, öğleden sonraları ve akşamları doldurur, sonra soğuk

yağmurlar başlar başlamaz sona erer, seni sonbaharla baş başa bırakır. Zamanın geçişini tamponlamak için, güneş ışığının ve yüksek göklerin anısını canlı tutmak için ona güvenebilirsin, ona dayanabilirsin; sonra tam günler alacakaranlık olduğunda, ona en çok ihtiyaç duyduğun zaman, sona erer. Bugün, 2 Ekim'de, dalların kırıldığı, yaprakların kanalizasyonları tıkadığı, yolların kayganlaştığı, yağmurlu bir pazar günü oyun sona erdi, yaz geçip gitti.

Bu yıl yaz daha çabuk geçti gibi geliyor bana. Belki kırkinci yazımda bu kadar çabuk geçen, bu yaz değil bütün yazlardı. Her yazda bir parça sonbaharın bulunduğu bir zaman gelir. Sebep ne olursa olsun, bana öyle görünüyor ki, *baseball*'a gitgide daha fazla bağlanıyorum; zamanı şişman, yavaş ve tembel geçirmek için işin çoğunu ona yüklüyorum. Günün programını yapmak ve gün ışığını düzene sokmak için oyunun derin kalıplarını kullanıyorum: üç vuruş, üç dışarı, üç kere üç içeri. Ve en derin güdü: oyundan çıkıp geri girmek, sahadan uzaklaşıp geri dönmek. Bu yaz, uzun sürmeyen bu yaz, birkaç şey yazdım; öyle büyük şeyler değil ama yine de yazı işte; ve bunlar kamuflejdan başka birşey değildi. Asıl işi radyoda yaptım -o her şeyi gören, her şeyi çarpıtan televizyonda değil- ve bu iş, oyunu, sürekli olacağı tek yerde, zihnin kapalı yeşil sahasında oynamaktı. Orada, o sıcak, parlak yerde, şairin Değişkenlik dediği şey o kadar çabuk gelmez. ...

Değişkenlik bir kez daha mevsimi değiştirdi, umudu anıya dönüştürdü. Ve bir kez daha, değişimi ortaya çıkarmak için, değişime karşı bulduğumuz en iyi çareyi, *baseball*'u kullandı. ... Bu kalbimi kırdı, çünkü buna yönelikti; çünkü kalıcı birşeyin var olduğu, bir araya gelerek yıpranmaya karşı dirençli bir gerçeklik meydana getirebilecek bir model ve bir dürtünün var olduğu yanılısamasını bende yeniden uyandırmaya yönelikti; ve çünkü bu açlığı en çok çekilen yanılısamayı yeniden uyandırdıktan sonra oyunun sona ermesi, tam da vaat ettiği şeye ihanet etmesi gerekiyordu.

Elbette birkaç kalp kırıklığı yaşadktan sonra spordan uzaklaşan insanlar vardır. Hiçbir şeyin sürekli olmadığını doğuştan bilenler de vardır. Bunlar gerçekten sağlam insanlardır; hiçbir yanılsamaya düşmeden, hatta yanılsama ihtimali bile olmadan yaşayabilirler. Ben o kadar olgun ya da zamana uygun biri değilim. Ben daha basit bir yaratığım; daha ilkel model ve döngülere bağlıyım. Birşeyin ebediyen devam edeceğini düşünmeye ihtiyacım var. Bu şey yeşil sahalarda oynanan bir oyun da olabilir, güneş de.

Baseball I Gave You All the Best Years of My Life,
ed. Kevin Kerrane ve Richard Grossinger, s. 320-21.

Ruh Kıvılcımı

James Hillman, Amerikalı yazar ve psikoterapist

... düş gücüne dayanan anlayışımız, dünyayı hayal etmenin bu çocuksu yanı, dünyayı canlandırır ve onu ruha geri döndürür.

Dünya ruhunu o özgül ruh kıvılcımı olarak, kendini şeylerde görünür biçimiyle ortaya koyan o tohumsal imge olarak düşünelim. Bu durumda dünya ruhu, her olayın olduğu haliyle ortaya koyduğu canlı olanakları, kendi iç imgesini ele veren bir yüz olarak duyuşal görünümünü, kısacası hayal gücü karşısındaki ulaşılabilirliğini, psişik bir gerçeklik olarak varlığını gösterir. Romantik görüşte olduğu gibi hayvanlar ve bitkiler ruha sahip olmakla kalmaz, ruh bütün doğal şeylerle ve sokaktaki insan yapımı şeylerle birlikte verilidir.

Dünyada biçimler, renkler, atmosferler, dokular vardır – kendini ortaya koyan görünüşlerin bir sergisidir dünya. Her şey yüzünü gösterir; dünya yalnızca anlamı çözülecek bir şifreli yazı değildir, yüz yüze gelinecek bir

fizyonomiye sahiptir. Şeyler ifade biçimleri olarak konuşurlar, içinde bulundukları biçimi gösterirler. Kendilerini ilan ederler, kendi varlıklarına tanıklık ederler: “Bak, işte buradayız.” Bizim onlara saygı gösterdiğimizden çok onlar bize, bizim perspektiflerimize, onlarla ne yapmak istediğimize, onları nasıl yerleştirdiğimize saygı gösterirler. Bu imgesel dikkat talebi, ruha sahip bir dünyanın kanıtıdır. Daha da fazlası – düş gücüne dayanan anlayışımız, dünyayı hayal etmenin bu çocuksu yanı, dünyayı canlandırır ve onu ruha geri döndürür. ...

Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, cisimlerin özelliklerine, yaşamın niteliklerine dikkat gösteren bir dilin yeniden kurulmasına bağlıdır. Otobüse yeniden binmemiz bizi Rönesansın retorik üzerindeki ısrarına geri götürür; yol boyunca İmgecilik, Somut İfade, Nesnelcilik, Yansıtımlı Şiir gibi poetik yöntemleri devşiririz – ‘deneyim’de yaşamak yerine şeylere yaşam veren, onlara canlı yüzlerini yeniden kazandıran dil biçimlerini.

İkincisi, psikoterapi karşısındaki o dile getirilmeyen dinsel coşkunun odağı, kişi olarak hastanın ruhunu korumaktan, dünyanın ruhunu korumaya kayar – insanın kurtuluşundan çok dünyanın kurtuluşu, bireyin yaratıcılığının kurtuluşundan önce yaratımın kutlanması ... Ficino şöyle der: “Yaratma, aydınlatmadan daha mükemmel bir eylemdir” öyle ki, “bilinci yükseltme” görevi (günümüzde ruhun kurtuluşu modern terapi kılığına büründüğünden) yaratılmış şeylerin bilincinin bir yükseltilmesi haline, kurulmuş dünyanın psişik gerçekliğinin bir terapisi haline gelir.

Ruhsuz bir dünya, mahremiyete olanak vermez.

Alışkanlıklarımızda köklü değişiklikler yapmadıkça bu yönde ilerleyemeyiz; bunun için zihinden çok ruha değer verebilmemiz gerekir; duygudan çok imgeye, hep’ten çok her’e, logos ve kavrayıştan çok *aisthesis* ve hayale, anlamdan çok şeye, bilmeden çok dikkat etmeye, hakikatten çok retoriğe, insandan çok canlıya, ego’dan çok anima’ya,

niçin'den çok ne ve kim'e değer verebilmemiz gerekir. Bu durumda özne-nesne, sol-sağ, iç-dış, erkek-dişi, içkinlik-aşkınlık, zihin-beden oyunlarını, karşıtlık oyunlarının tamamını bir tarafa bırakmamız gerekirdi. Şimdi aziz tuttuğumuz şeylerin pek çoğu çökerdi, öyle ki, bu yadigârların alıkoyduğu duygular kaplarını parçalayıp gerisingeri dünyaya akabilsinler.

Bu kapların parçalanması, geri dönüştür; dünyaya dönüştür; ondan aldığımızı geri vermek ama onun ruhunu içimizde alıkoymaktır. Bu geri dönüşle dünyaya yeniden saygı duymaya başlarız; onun bize gösterdiği, onun yüzünde gördüğümüz saygıyı biz de ona göstermeye başlarız. Onu ikinci bir bakışla, yüreğimizin bakışıyla sayarız.

The Thought of the Heart and the Soul of the World, s.101-2, 128-29.

Bitkilerin Gizli Ruh

Peter Tompkins (Amerikalı yazar) ve Christopher Bird (Amerikalı biyolog)

Koşup haykıran, yiyip yutan ruhların yanı sıra, sessizce açılan, rayiha soluyan, susuzluğunu çiy damlalarıyla giden, dürtülerini filiz vererek doyuran ruhlar olamaz mı?

Bitkilerin ruhunun olduğu ama duyularının olmadığı şeklindeki Aristotelesçi dogma, on sekizinci yüzyılda modern botaniğin dedesi Carl von Linné bitkilerin insan ve hayvanlardan yalnızca hareket edememeleriyle ayrıldıklarını bildirene kadar egemenliğini sürdürdü, Linné'nin bu kendini beğenmişliğine de on dokuzuncu yüzyılda her filizin kendi başına hareket edebilme yeteneğinde olduğunu kanıtlayan büyük botanikçi Charles Darwin haddini bildirdi. Darwin'in söylediği gibi, bitkiler "bu gücü yalnızca

kendilerine bir avantaj sağladığı zaman ele geçirip sergilerler”. ...

Goethe'nin bitkilerin maddi biçiminin gerisinde tinsel bir özün yattığı yolundaki şiirsel görüşü, Leipzig Üniversitesinden bir fizik profesörü ve tıp doktoru tarafından daha sağlam bir temele oturtuldu. Elektrik akımlarının ölçülmesi, renk algıları gibi konularda kırktan fazla makale yazdığına inanılan Gustave Theodor Fechner, bitkilerle ilgili derin görüşüne hiç beklenmedik bir yoldan ulaştı. 1839'da, art imgelerin yani normal görsel uyarım ortadan kalktıktan sonra retinada devam ediyor gibi görünen o tuhaf resimlerin doğasını keşfetme umuduyla güneşe bakmaya başladı.

Fechner birkaç gün sonra, görme gücünü yitirmekte olduğunu fark ederek dehşete düştü. Başına gelen bu felaketle dostlarının ve meslektaşlarının karşısına çıkmak istemediğinden, ayrıca çok çalışmak onu bitkin düşürdüğünden, yüzüne bir maske geçirip karanlık bir odada yalnız yaşamaya başladı. Günlerini iyileşmek için dua ederek geçiriyordu.

Üç yıl sonra, bir bahar sabahı, görme gücüne yeniden kavuştuğunu hissederek gün ışığına çıktı. Mulde Nehri boyunca neşe içinde yürürken, aniden, kıyıdaki çiçek ve ağaçların “ruhlanmış” olduğunu fark etti. “Suyun kıyısında durup bir çiçeğe baktığımda, sanki buğular arasından onun ruhunun kendisini görüyordum. Ruh gitgide daha belirgin hale geldi, tırmanıp çiçeğin üstüne yerleşti. Belki güneşi daha iyi hissedebilmek için evinin çatısında olmak istiyordu. Kimsenin kendisini görmediğine inandığından olsa gerek, küçük bir çocuk ortaya çıktığında çok şaşırdı.”

Yarı münzevi yaşamını sürdüren Fechner, buna benzer tuhaf izlenimlerini yazmaya başladı. Sonuçta ortaya çıkan kitap, *Nanna, ya da Bitkilerin Ruhsal Yaşamı* adıyla 1848'de Leipzig'de yayınlandı ve akademisyenler tarafından şiddetle reddedilse de o kadar popüler oldu ki, üç çeyrek yüzyıl sonra Almanya'da hâlâ yeni baskıları yapılıyordu.

Fechner kitaba yazdığı önsözde, kitabın adını rastlantı sonucu bulduğunu anlatır. Önce Romalıların çiçek tanrıçası *Flora* ya da Greklerin inandığı, kendi ağacı yaşadıkça varlığını sürdüren, o ağaç ölünce kendisi de ölen orman perileri *Hamadryas* adını koymayı düşünmüş, ama birincisini fazla botanik olduğu için, ikincisini de fazla resmi ve eski olduğu için reddetmiş. Bir gün Töton mitolojisini okurken, ışık tanrısı Baldur'un, Diana'yı çıplak gören Actaeon gibi, çiçek prenses Nanna'yı bir dereye yıkanırken çıplak gördüğünü öğrenmiş. Efsaneye göre, Baldur'un yönettiği enerjiyle güçlenen Nanna'nın doğal güzelliği tanrının yüreğine öyle işlemiş ki, Işık ile Çiçeğin evliliği kaçınılmaz olmuş.

Bitkilerin ruhsal yaşamının farkına varması Fechner'i fizikten felsefeye geçirdi, Nanna'nın yayınlandığı yıl kendisine Leipzig Üniversitesinde felsefe kürsüsü verildi. ...

Fechner *Nanna*'nın başında, bitkilerin ruhunun olup olmadığı konusundaki inancın insanın bütün doğa anlayışını değiştireceğini söylüyordu. Her yerde var olan, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, her şeye yaşam veren bir tanrı kabul edildiğinde, dünyadaki hiçbir şey bu cömertliğin dışında tutulamazdı: ne bitki, ne taş, ne kristal, ne dalga. Niçin evrensel ruh doğada insanlarda olduğu kadar sağlam bir şekilde bulunmasın, insan bedenlerini olduğu kadar doğa güçlerini de kontrolü altında tutuyor olmasın?

Fechner, bitkilerin yaşamı ve ruhu varsa bir tür sinir sisteminin de olması gerektiğini, bunun belki de onların tuhaf sarmal liflerinde gizli olduğunu söyleyerek, bu konuda Bose'den önce davrandı. Günümüzün mekanist fizyolojisiyle sınırlı kalmayarak, evrendeki "tinsel sinirler"den söz etti; bunun bir ifadesi, "uzun iplerle" değil de henüz bilinmeyen bir ışık, gravite ve kuvvetler ağıyla birbirine bağlanan gök cisimleri arasındaki karşılıklı bağlantıydı. Ruhun duyumları bir örümceğin dış etkilerden ağı aracılığıyla haberdar olmasına benzer bir şekilde aldığını

söylüyordu. Bitkilerin sinirlerinin olduğu, yok gibi görünmesininse bitkilerdeki bir eksiklikten çok insanın cahilliğinden kaynaklandığı fikrini kabul etmek Fechner'e makul görünüyordu.

Fechner'e göre, bitkilerin psyche'si, insan ruhunun insan bedenine bağlı olmasından daha fazla onların sinir sistemine bağlı değildi. Bunların ikisi de, bütün bedene yayılmış olsa da, yönettiği bütün organlardan ayırdı. "Organlarımın hiçbirisi," diyordu Fechner, "birşeyi kendi başına sezmez; ancak kendi bütünümün tini olarak ben, bana olan her şeyi hissederim."

Fechner, *psikofizik* denen yeni bir bilgi dalı kurdu. Buna göre, zihinle beden arasındaki yapay ayırım bir tarafa bırakılıyor, bu iki varlık tek bir gerçekliğin farklı yanları olarak ele alınıyordu: bir çemberin içeriden mi dışarıdan mı bakıldığına bağlı olarak içbükey ya da dışbükey olması gibi, zihin öznel, beden nesnel olarak görülüyordu. Fechner'e göre karışıklık, bu iki bakış açısına aynı anda sahip olmanın güçlüğünden kaynaklanıyordu. Bütün şeyler aynı *anima mundi*'yi yani kozmik ruhu farklı şekillerde ifade ediyordu; bu kozmik ruh evrenle birlikte varlık kazanmıştı, evrenin vicdanıydı ve ancak evren ölürse onunla birlikte ölecekti. Fechner'in canlı felsefesinin temelinde, bütün yaşamın *tek* olduğu, yalnızca kendini çeşitlendirmek için farklı biçimler aldığı aksiyomu yatıyordu. En büyük iyilik ve bütün hareketin en yüksek hedefi, bireyin değil bütünün en yüksek mutluluğuydu ve Fechner ahlak kurallarını buna dayandırıyor. ...

The Secret Life of Plants, s. ix, 120-24.

Topluluğun Ruhu

Eliezer Shore, İsraili Yazar ve Öğretmen

Beden için ruh neyse, topluluk için de düşünen münzevi odur.

Topluluk o kadar önemlidir ki, Kabalistik yazılarda *Kneset Israel* yani İsrail Halkı, *Şekinah* yani Tanrı'nın dünyadaki Mevcudiyeti ile eşanlamlı sayılır. Zira bunların ikisinin de aynı amacı, Peygamberin sözüyle “kavimlere bir ışık” olarak Tanrı'yı yeryüzünde duyurma amacını paylaştıkları düşünülür. *Şekinah* yaratımın dışı ögesidir, zira Tanrı'nın ışığını alır, besler ve dünyada açığa vurur. Nitekim Tanrı ile *Şekinah* arasındaki, aşkın ile içkin arasındaki birlik, durağan bir edim değildir. Hep yeni ve giderek yükselen bir Tanrı bilincini ortaya çıkarır. Tevrat'ın yasalarına göre gerçekleştirilen her edim, Tanrı'nın kendisini dünyada daha fazla duyurmasına yol açar, Yaratımın Ruhu ile fiziksel dünya arasında daha büyük bir birlik ortaya koyar. Her edim bir dua haline gelir. Ve *Zohar*'da dendiği gibi, “niyet-siz edilen dua, ruhsuz bedene benzer”.

Öyleyse insanlığın rolü, en uzakta olan Tanrı'ya tekrar yükselmektir. Ruh bunun için asıl evinden inip bedene girer, Tanrı dünyayı bunun için yaratmıştır, düşünen münzevinin bunun için sonunda köşesinden çıkıp insanlıkla kaynaşması gerekir. Beden için ruh neyse, topluluk için de düşünen münzevi odur. Topluluğa yaşam verir, ilham verir ve topluluğun üyelerini daha yüksek bir düzeye yükseltir. Dolayısıyla, eğer yalnız yürüdüğü yola geri dönmesi gerektiği sonucuna varırsa, son düzeltmeleri henüz yapmamış olduğu içindir bu. İlham kaynağından su çekmek için köşesine çekilir, sonra ruhların bahçesini sulamak için geri döner. Bu ileri-geri hareket, bedenle ruh

arasında barış sağlanana kadar, Tanrı'nın mevcudiyeti dünyayı bütünüyle doldurana kadar devam eder. "Mesih ne zaman gelecek?" diye sorulur Talmud'da. "Bütün ruhlar bedenlerine girince." O zaman yalnızlığa gerek kalmayacak, çünkü bütün dünya Tanrı'nın görkemini sergileyecek. Tanrı ile dünya arasında artık ikilik olmayacak. Ve o zaman Peygamberin sözü gerçekleşmiş olacak: "O gün Tanrı bir olacak, adı bir olacak" (Zechariah 14:9).

Parabola, cilt. XVII, no. 1, 1992, s. 20-21.

Ruh ve İş Dünyası

Gary Zukav, Amerikalı felsefeci

İnsan türü kendisinin birlikte öğrenen ölümsüz ruhların bir toplamı olduğunu anladığı zaman, çevreye ve dünyaya özen göstermek, bütün potansiyelini gerçekleştirmeye yönelen ruhların doğal tepkisi haline gelir.

İnsanlık kendisini beş duyunun bakış açısından yaşam hiyerarşisinin tepesine yerleştirerek, ve bu konuma en yüksek değeri vererek, çevreyi sömürmenin doğal görüldüğü bir dünya yarattı. Bu alışkanlığın sonuçları şimdi çevremizin her yanında karşımıza çıkıyor: havada, suda, toprakta ve yetişen her şeyde.

Bu, beş duyunun deneme-yanılma yoluyla öğrendiği alandır: Geçmişte neyi seçmişsek onun sonuçlarıyla karşılaşıyoruz, aynı zamanda da bize yeni bir seçim yapma fırsatı veriliyor. Şimdi yaptığımız her seçim, gelecekteki deneyimlerimizi belirliyor, ve bu böyle devam edip gidiyor. Bu sürecin sonu yoktur; kendi yarattığımız çevrede yaşıyoruz, ona gösterdiğimiz tepkiyle de yeni bir çevre yaratıyoruz.

Genel müdürün şoföründen, hekimin hasta kabul görevlisinden, mühendisin kaynakçıdan daha önemli

görülmesine izin veren yaşamın bütününe saygı duymadaki eksiklik, aynı zamanda, insanın ihtiyaçlarının çevreden ve dünyayı insanla paylaşan diğer türlerin ihtiyaçlarından daha önemli görülmesine de izin veriyor.

Bireyler kendilerini ve başkalarını ölümsüz ruhlar olarak tanımaya, beş duyuya değil pek çok duyuya sahip insanlar olarak davranmaya başladıkları zaman, baktıkları her yerde yaşam görmeye ve gördükleri her yerde ona saygı duymaya başlarlar. Bu da doğal olarak çevreye özen gösterme ve onu koruma tutumuna yol açar. Bu tutum, yalnızca kendi fiziksel varlığımızın çevreye bağımlı olduğunu fark etmemize değil, aynı zamanda ruhun yaşama özen gösterme, ona katkıda bulunma ve bütün biçimleri içinde yaşama değer verme arzusuna dayanır.

İş dünyası ve çalışanlar, onları birbirine bağlayan derin yaşam bağlarını fark ettikleri zaman, bütün yaşamı bir araya getiren derin bağları da fark ederler. Çevre ve dünya -bizim sevgili, küçük gezegenimiz- sağladığı kaynaklar bakımından değil, biz ölümsüz ruhların öğrenimimiz için seçtiğimiz ve şimdi özen ve onarıma ihtiyaç gösteren ev olarak önem taşımaya başlar. İnsan türü kendisinin birlikte öğrenen ölümsüz ruhların bir toplamı olduğunu anladığı zaman, çevreye ve dünyaya özen göstermek, bütün potansiyelini gerçekleştirmeye yönelen ruhların doğal tepkisi haline gelir. İş dünyası dünyayı sömürmek yerine onu iyileştirmeye çalışır, çünkü artık dış gücün değil, iş dünyasındaki her bireyin otantik gücünün peşine düşer. İş dünyası bundan böyle, etkinlikleriyle, ürün ve hizmetleriyle dokunduğu bütün ruhları kapsar.

“Evolution and Business,” Gary Zukav’ın yakında yayınlanacak bir kitabından bir bölüm.

Yolun Ruhü

Jack Kerouac, Amerikalı yazar, 1922-1969

Gelecekte olacak her şeyin baş döndürücü girdabı o zaman başladı; olaylar bütün dostlarımı ve ailemden geriye kalan her şeyi Amerika'nın karanlığının üstüne çöken büyük bir toz bulutu içinde bir araya getirecekti. Carlo, Dean'e Yaşlı Boğa Lee'den, Elmer Hassel'den, Jane'den söz etti: Lee Texas'ta ot yetiştiriyordu, Hassel Riker Adası'ndaydı, Jane bir süre kucagında bebeğiyle benzedrin halüsinasyonları içinde Times Meydanında dolaştıktan sonra Bellevue'ye yerleşmişti. Dean de Carlo'ya yumru ayaklı bilardocu, kâğıt oyuncusu, tuhaf aziz Tommy Snark gibi Batı'nın tanınmamış insanlarını anlattı. Roy Johnson'dan, Büyük Ed Dinkel'den, çocukluk arkadaşlarından, dostlarından, sayısız kız arkadaşından, seks partilerinden, porno resimlerinden, kahramanlarından, servencilerden söz etti. Caddeden aşağı birlikte yürüdüler, sonradan o kadar kederli, duygusal, anlamsız hale gelen eski usulleriyle her şeyi araştırdılar. Sonra caddelerde dans etmeye başladılar, ben de bütün yaşamımda beni ilgilendiren insanların arkasından gittiğim gibi ayaklarımı sürüyerek peşlerine takıldım. Çünkü bana uyan insanlar deli olanlardır: yaşamaya deli olan, konuşmaya deli olan, kurtarılmaya deli olan, her şeyi aynı anda arzulayan, uykudan esnemeyen, beylik laflar etmeyenler; yıldızların arasında örümcekler gibi patlayan, ortasında mavi ışık çakan, herkesi hayran bırakan, masalsı sarı Roma mumları gibi yanan, yanan, yanan insanlar. Goethe'nin Almanyasında böyle genç insanlara ne denirdi? Her şeyden önce, Carlo gibi yazmayı gerçekten isteyen Dean ona ancak suçluların sahip olabileceği ateşli bir ruhla yükleniyordu. "Şimdi, Carlo, bırak konuşayım – benim söylediğim şu ..." Onları

neredeyse iki hafta hiç görmedim, bu süre içinde ilişkilerini bütün gün ve gece süren konuşmalarla pekiştirdiler. ...

Sonra bahar geldi: yolculuk için uygun zaman. Dağılmış çetede herkes nereye gideceğine karar verip hazırlık yapmaya başladı. Ben romanımla uğraşıyordum, yarısına geldiğim zaman halamla birlikte Güney'e, kardeşim Rocco'yu ziyarete gittikten sonra hayatımda ilk kez Batı'ya gitmek için hazırlandım. ...

İlk bulduğum araç, kırmızı bayraklı bir dinamit kamyonuydu. Bununla yeşil Illinois topraklarında otuz mil kadar gittim. Üstünde olduğumuz 6 numaralı karayolunun 66 numaralı karayoluyla kesiştiği noktayı şoför gösterdi. Bu yolların ikisi de batıya doğru inanılmaz uzaklıklara uzanıyordu. Öğleden sonra üç civarında, yol kenarındaki bir tezgâhta elmalı tart ve dondurma yedikten sonra, bir kadın beni küçük otomobiline aldı. Duran arabaya koşarken sevinçliydim. Orta yaşlı bir kadındı, aslında benim yaşında çocukları vardı; Iowa'ya kadar arabayı nöbetleşe sürecek birini arıyordu. Bu tam bana göre idi. Iowa! Denver'dan pek uzak değildi, ve bir kez Denver'a ulaştığımda rahatlayacaktım. İlk birkaç saatte arabayı kadın sürdü, sonra sanki turistmişiz gibi bir yerdeki eski bir kiliseyi ziyaret etmek istedi. Daha sonra direksiyona ben geçtim, iyi sürücü olmasam da Illinois'nin geri kalanını, Rock Island üstünden Davenport'a, Iowa'ya kadar ben sürdüm. Ve hayatımda ilk kez, sevgili Mississippi Nehrini gördüm: yaz sıcağında suyu çekilmiş, boydan boya yıkadığı Amerika'nın çiğ bedeni gibi ağır kokulu. Rock Island'da tren yolları, kulübeler, küçük kent merkezi; Davenport köprüsünü geçtikten sonra, sıcak Orta Batı güneşinde saman kokulu bir başka kent. Burada ben indim, kadın kendi kasabasının yolunu tuttu.

Güneş batmak üzereydi. Birkaç soğuk biradan sonra kent dışına yürüdüm; uzun bir yürüyüş oldu. Demiryolcu şapkası, *baseball* şapkası, her türden şapka giymiş insanlar,

bütün kentlerde olduğu gibi, işten eve dönüyorlardı. Biri beni arabasına aldı, tepeye kadar çıkardı ve kırım başladığı yerde ıssız bir kavşakta bıraktı. Manzara çok güzeldi. Geçen arabalarda hep çiftçiler vardı; bana kuşkulu gözlerle bakıyorlar, tıngırdayan arabalarıyla geçip gidiyorlardı. İnekler ahırlarına dönüyordu. Hiç kamyon geçmiyordu. Birkaç otomobil vınlayıp geçti. Süslü arabalı bir genç atkısını savurarak geçip gitti. Güneş artık batmıştı, mor bir karanlıkta dikeliyordum. Korkmaya başlamıştım. Iowa dış kesiminde tek bir ışık yoktu; birkaç dakika sonra beni kimse göremeyecekti artık. Şanslıymışım, Davenport'a giden biri beni aldı, kente geri götürdü. Başladığım yere dönmüştüm.

Gara gittim, oturup durumu gözden geçirdim. Bir elmalı tart ve dondurma daha yedim; bütün yol boyunca hemen her zaman yediğim buydu; hem besleyici olduğunu biliyordum hem de hoşuma gidiyordu. Kumar oynamaya karar verdim. Gar kahvesinde yarım saat garson kızı seyrederek oyalandıktan sonra bir otobüse binip kent dışına çıktım, ama bu sefer benzin istasyonlarına yakın bir yerde indim. Buradan gürültülü büyük kamyonlar geçiyordu, iki dakika içinde biri beni almak için durdu. Kamyona doğru koşarken ruhum bayram ediyordu. Ve sürücü – patlak gözlü, törpü sesli, iri, sıkı bir kamyon şoförü. Her konuda konuşan adam benim söylediklerime dikkat bile etmiyordu. Demek yorgun ruhumu biraz dinlendirebilecektim, zira otostopçuluğun en büyük sıkıntılarından biri, sayısız insanla konuşmak, onlara sizi almakla hata etmediklerini hissettirmek, hatta neredeyse onları eğlendirmek zorunda olmaktır ve bunlar, eğer planınızda otellerde uyumak yoksa, büyük bir gerilim doğurur. Adam motor gürültüsünü bastırmak için bağıra bağıra anlatıyordu, benim yapmam gereken yalnızca onaylamaktı, böylece rahatladık. Mantıksız bir hız sınırı koyan kentlerde yasayı nasıl deldiğine dair gülünç öyküler anlattı, tekrar tekrar “Allahın belası

trafikler bana bi'sey sokamaz" diyerek. Iowa City'de yolu-
muz ayrılacaktı. Kente girerken adam arkamızdan gelen
bir başka kamyon gördü, ona durması için sinyal vererek
beni indirmek üzere sağa çekti. Bavulumu alıp indim, ge-
ce yüzlerce mili içinde katedeceğim bir başka kamyonun
yüksek şoför mahalline geçtim. Mutluydum! Yeni şoför de
önceki kadar çılgındı; onun kadar çok konuştu, benim bü-
tün yapmam gereken arkama yaslanıp dinlemektir. Artık
Denver'ı önümde, yıldızların altında, Iowa kırları ve Neb-
raska düzlüklerinin ardında, Vaat Edilmiş Toprak gibi uza-
nırken görebiliyordum. Daha ötede San Francisco, gecede
mücevher gibi parlıyordu. Şoför birkaç saat öyküler anlat-
tı, sonra bir kasabada durup koltukta birkaç saat uyudu;
aynı kasabada yıllar sonra Dean ile birlikte polislerin ça-
lıntı sandıkları bir Cadillac arabada durdurulacaktık. Ben
de biraz uyudum, sonra tek bir lambanın aydınlattığı köp-
ründe kısa bir yürüyüş yaptım; her sokağın sonunda kuluç-
kaya yatmış kır görünüyordu, gecenin içinden çiy kokusu
gibi mısır kokusu geliyordu.

On the Road, s. 8, 14-16.

Espresso

Tomas Tranströmer, İsveçli şair

*Süslü böcekler gibi masa ve sandalyeleriyle
kaldırım kahvehanelerinde siyah kahve.*

*Değerli bir yudumdur yakaladığımız
Evet ve Hayır'ın gücüyle dolu.*

*Karanlık mutfaklardan alınıp getirilir
ve gözünü kırpmadan bakar güneşe.*

Gün ışığında sağlam bir siyah benek
soluk yüzölü patronun çabucak tükettiği ...

O derin siyah damlalara benzer
bazen ruhun içine çektikleri de

ve budur sağlıklı bir itiş veren: Yürü!
Gözümüzü açmak için cesaret veren.

Windows and Stones: Selected Poems,
çev. May Swenson ve Leif Sjöberg,
ed. Robert Hass, s. 55.

Ruh Yemeği

Sheila Ferguson, Afro-Amerikalı şarkıcı ve yazar

... iyi bir ruh yemeği, ruhunuzu ele geçirir, hazırlıksız yakalanan iç organlarınızı dışarı atıp kurumaya bırakır.

Ah, ruh yemeği. Buradaki “ruh” tam da sözcüğün anlattığı şeydir. Ruhla pişirilen, ya da sevgi dolu ruhunuza iyi gelen, bol baharatlı bir yemektir o. Ruh yemeği, bilinmeyen bir yazarın uydurduğu zekice bir addan çok daha fazla bir şeydir. Gelenek içinde iyice demlenmiş bir mirastır; kuşaktan kuşağa, bir siyah aileden diğerine, ağızdan ağıza ve el hüneriyle aktarılmış bir yaşam tarzıdır. Hem tarihi, hem lezzeti zengindir.

Ruh yemeği pişirmek için bütün duyularınızı kullanmanız gerekir. İçgüdüyle pişirirsiniz ama koku, tat, dokunma, görme ve özellikle işitme duyurunuzu da kullanırsınız. Kızaran tavuğu çevirmeniz gerektiğini cızırtısından, tava-daki bisküvilerin kurumak üzere olduğunu kokusundan, hamurun uygun kıvamda olduğunu sertliğinden anlarsınız. Baharatın miktarına ölçerek değil yemeğin tadına bakarak karar verirsiniz; kiraz tartının kıvamına geldiğini de saat

tutarak değil kabarcıklara bakarak anlarsınız. Bu yetenekler kolay kazanılmaz. Bunlar sevgiyle hissedilmeli, doğruca y¼rek ve ruhtan gelmelidir.

Ama iyi bir ruh yemeği, ruhunuzu ele ge¼irir, hazırlıksız yakalanan i¼ organlarınızı dışarı asıp kurumaya bırakır. Sizi yemek bittikten sonra uzun s¼re koltuğa yapıştıran, evcil bir yemektir o. Gevşersiniz, kaykılıp oturursunuz, d¼nyada her şeyin yolunda olduğu duygusuyla hafif hafif mırıldanan midenizi okşarsınız. ...

Size bir ¼rnek vereyim. Diyelim birkaç pilici nar gibi kıztartırsınız, ama i¼lerini ilk ısırışta b¼t¼n tatlı suları dışarı uğrayacak kadar yumuşak bırakırsınız. Sonra belki birkaç dilim mısır ekmeği ve tuzlu bisk¼viyi taze d¼v¼lm¼ř tereyağıyla buğularsınız, b¼y¼k bir tencere lahana haşlayıp soğan, sirke, pul biber ve damağınızı tutuşturacak kadar acı sos eklersiniz. Ama birazcık tutuşturacak kadar! Yanına evde yapılmış soğuk patates salatası yığarsınız ve bu yangını s¼nd¼rmek i¼in b¼y¼k bir s¼rahiyi buz gibi limonatayla doldurursunuz. B¼t¼n bunları yiyip bitirdiğiniz zaman, tepesine bir kepçe evde yapılmış vanilyalı dondurma yerleştirilmiş sağlıklı *pecan* tatlısına sıra gelir. şimdi doğruyu s¼yleyin: b¼yle bir yemekten sonra yerinizden kalkabilir misiniz? Yalnızca ikinci tabak i¼in elbette!

Ama bu, bir mutfağın şakayı seven, topuk vuran, g¼bek atan, gerdan kıran yanıdır ve bu mutfağın daha ciddi bir tarafı da vardır. Zira bu pişirme tarzının temel çerçevesini G¼ney eyaletlerinde siyah k¼leler çatmıştır: kısmen beyaz sahipleri i¼in, kısmen kendi hayatları i¼in. Bu nedenle, *blues*, caz gibi bu mutfak da siyah Amerikalıların hayatta kalma ve kendini ifade etme m¼cadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu anlamda gerçek Amerikan mutfağıdır, ç¼nk¼ birçok başka etnik zenginlik gibi Amerika'ya g¼çmenler tarafından dışarıdan getirilmemiştir. Buna Amerika'nın mutfağı da diyebilirsiniz. Çaresi olmayan şeye katlanmak gerekir. John Egerton'ın

Güney Yemekleri kitabında söylediği gibi:

Köleliğin pençesindeki siyahlar, en kimsesiz, en umutsuz koşullarda olağanüstü bir bilgelik, güzellik, mukavemet ve yaratıcılık sergilediler. Düş güçlerini ve becerilerini serbest bırakabilecekleri birkaç yerden biri de mutfaktı ve orada genellikle çok ileriydiler. Plantasyon ahçılığının mükemmel çörek, tatlı ve et yemeklerinden Creole mutfağına getirdikleri yeniliklere, dövülmüş bisküvilerden şaraplı balık çorbasına kadar, aşçılık sanatındaki başarıları etkileyiciydi – özellikle de içinde bulundukları aşırı olumsuz koşullar düşünülünce.

Tayınlar genellikle haftada bir, cumartesi akşamı dağıtılırdı ve o gece köle semtlerinde mazbut eğlenceler düzenlenirdi. Köleler pazar günlerinin kendileri için de ibadet günü olarak kabul edilmesi için çok uğraştılar. Elbette alkol kullanmalarına izin verilmiyordu. Alkollü içkiler beyazlara serbest, siyalara ve Kızılderililere yasaktı. Köleler başka yollarla morallerini yükseltiyorlardı: dua ederek, şarkı söyleyerek ve yemek yiyerek! Ateş yakıp et közler, tereyağıyla mısır unundan çörekler yapar, ellerinden alınmamışsa avladıkları hayvanları ve kuş yumurtalarını pişirirlerdi.

Sonra şarkı söyleyip dans ederlerdi. ... Bunlar çok basit şarkılardı ama işlevlerini yerine getirirlerdi: Köleler ruhlarını azat eder, ellerindeki az şeyle teselli bulurlardı.

Soul Food, s. 1-2.

Bilgisayarın Ruhu

Tracy Kidder, Amerikalı gazeteci

“Heyecanım yüzde doksan sekizi, tasarladığın şeyin işlediğini ve hemen hemen beklediğin gibi işlediğini bilmekten gelir. Bu olduğunda, bir parçan o makinede demektir.”

Soğuk bir yönetici bakışı takınıp, Eagle Projesinin yerel bir yönetim sisteminin gerektiği gibi işlediği bir durum olduğunu söyleyebilirsiniz: şirket içindeki bir ekipte girişim ruhu yaratan, yukarıdan aşağıya sınırlamalarla doğru yöne kanalize edilen, kaynaklar için rekabet. Ama bir grup mühendisin bir bilgisayar yapmak için duyduğu heyecandan söz etmek daha doğru gibi görünüyor. İster kendiliğinden ortaya çıkmış ister planlanmış olsun, bu fırsat kaçırılmazdı. Bu anlamda inisiyatif bütünüyle West ve ekibine aitti. Dahası, bu ekip görevini hem alışılmadık bir ruhla hem de bütünüyle ticari bir ortamda olağanüstü saf görünen dürtülerle yerine getirdi.

The Nature of Gothic adlı kitabında John Ruskin, sanayi çağının eğiliminin, işi köle emeğine eşdeğer bir emekle yerine getirilecek kadar önemsiz görevlere ayırmak olduğunu söyler. On dokuzuncu yüzyılda yazan Ruskin, Marx’la birlikte, artık alıştığımız bu yakınmayı ilk dile getirenlerden biriydi. Ona göre Avrupa’nın Gotik katedralleri, özgürce verilen özgür emeğin muhteşem ürünleriydi. *Zanaatkârlık* terimiyle genellikle kastedilen şey, yüksek kalitede şeylerin üretimidir; Ruskin şeylerin üretildikleri koşullara göre de değerlendirilebileceğini söyler.

Katedralleri yükselten duvarcı ustaları bu işi herhalde yalnızca alacakları ücret için yapmıyorlardı. Onlar Tanrı’ya tapınak inşa ediyorlardı. Bu, yaşama anlam veren türden bir işti. Sanırım West ve ekibindeki mühendislerin aradığı da buydu. Onlar da bu makinenin yapımında

para için çalışmadıklarını söylemekten hoşlanıyorlardı. Sonradan bazıları hak ettiği parayı da ünü de kazanamadığını düşünüp bir parça kırgınlık hissetti. Ama projenin kendisinden söz ettiklerinde her zaman yüzleri aydınlanıyordu. Birçoğu olağanüstü birşeyin parçası olduğunu düşünüyordu. Makinenin erdemlerinden söz ediyorlardı: “Her şeyini doğru yaptık.” Ne kadar çabuk yaptıklarını anlatıyorlardı: “Kimse daha çabuk yapamazdı; en azından Data General’da.” Kazandıkları deneyimle övünüyorlardı: “O zaman iki günde yaptığım şeyi şimdi iki saatte yapabilirim.” Bu işte artık “emektar” olmuş gençlerden biri “Özgeçmişimde çok şık duracak,” diyor ve hemen ekliyordu: “Ama onu bunun için yapmadık.”

Birçoğu kazandığı gerçek ödülün ne olduğunu ifade etmekte zorlanıyordu. “Kendini gerçekleştirme”, “başarı duygusu”, “kendinden memnun olma” gibi ifadeler kullanıyorlardı. Böyle terimlerle bir süre boğuşup hiçbirinden tatmin olmayan Jim Guyer sonunda şöyle dedi: “Bak, yaptığım hiçbir şeyin resmen kabul edilmesinin peşinde değilim. Heyecanın yüzde doksan sekizi, tasarladığın şeyin işlediğini ve hemen hemen beklediğin gibi işlediğini bilmekten gelir. Bu olduğunda, bir parçanın o makinede demektir.” Guyer bu projede en yüksek noktaya, kendi tasarladığı montaj tahtasındaki “bilinen son *bug*”ı temizlediği zaman ulaşmış. ...

1970’lerin sonunda, bir bilgisayar tasarlamak ve *bug*’larını gidermek, belki sanayideki başka işlerin çoğundan daha ilginç bir işti. Ama Eagle’ı yapmak, en azından bazı mühendislere başlangıçta pek ilginç bir iş gibi görünmüyordu. Yine de projede bir buçuk yıl içinde iki düzineden fazla insan gerçek bir maddi kazanç beklemeden çalıştı ve sonunda çoğu bundan memnuniyet duydu. Bunun başlıca sebebi, [projenin önderi Tom] West ve diğer yöneticilerin onlara yaratıcılıklarını sergilemeleri için yeterince özgürlük tanımaları, aynı zamanda da onları

başarıya yönlendirmeleri idi. ...

Proje artık tamamlandı. Eclipse Grubu ve makine üstünde çalışan birçok başkaları -özellikle Software and Diagnostics- 4096 satır mikrokod (ki bu yaklaşık yirmi santim kalınlığında bir cilde eşdeğerdir), binlerce satır teşhis programı, 200.000 satırdan fazla sistem yazılımı, yüzlerce sayfa tablo, 240 sayfa şema, yüzlerce *bug* giderme yöntemi, yeni makineyi betimleyen yirmi saatlik bir film, mavi-be-yaz kasalarda bir çift iş görür bilgisayar ortaya koydular ve birçok sipariş aldılar. Projeye başından sonuna katılan mühendisler için, yaşadıkları deneyim artık iş yaşamlarının unutulmaz bir anısı olarak çok gerilerde kaldı.

The Soul of a New Machine, s. 272-76.

Tyler'ı Beklemek

Keith Thompson, Amerikalı yazar

Rüya görürken inleyip titrerdin. Ne zaman sana uzansak serin nefesini hissederdik. Hayvan sıcaklığın bizimkine karışırdı.

Her anı seni neredeyse dokunabileceğimiz kadar yakına getiriyor. Bildik umutlar kaçınılmaz ayartıcılıklarıyla geri dönüyor. Belki bu sefer doğruyu söylüyorlar. İçeri girmek için zorlayan bir sürü anıya bir kez daha yüreğimizi açarsak -hâlâ canlı hayalinin uzun süredir bakmadığımız oyuklara girmesine izin verirsek- kuşkusuz yine bütün gece yanımızda uyuyan bedeninin sıcaklığını, derin nefeslerini hissedeceğiz.

Bu bir hatırlama vaadi: Burada bizimle olacaksın, dünya sona ermiş olmayacak.

Üç yıl önceki o olağanüstü ilkbahar günü, senin doğduğun gün olacaktı. Kathryn ve ben, giderek alevlenen

sevgimizin sevinci içinde, sakın Mill Vadisi civarında gezinirken, senden söz ettik, Tyler. Dolaylı olarak. Senin fikrinden.

Ertesi ay yeni evimize taşındığımızda, haftalardır ne tür bir köpek yavrusu alacağımızı konuşuyorduk. O gün Kathryn kararını verdi: sarı tüylü bir av köpeği. Bu bana da uygun göründü, kabul ettim. Sarı tüylü bir av köpeği yavrusu.

Birkaç dakika sessiz bekleyiş, sonra: büyü. Bir köşenin ardından bir grup muhteşem köpek, ortada çok güzel bir sarı av köpeği. Bal sarısı. Azametli. Cüsseli. Şık. Oyuncu. Okşanmak istiyor, ama yılmışmıyor. İyi eğitildiği belli.

Sahibi Ellen'dan adının Logan olduğunu öğreniyoruz. Bize Logan'ın o gün çok gururlu olduğunu, çünkü dişisi Sophie'nin doğum yapacağını söylüyor.

Kathryn'le birbirimize bakıyoruz. Köpekler bizi aralarına alırken, bir tek soru var: Birine nasıl sahip olabiliriz? Ellen o akşam aramamız için bir telefon numarası veriyor.

Beklemeden, bir saat içinde numarayı arıyoruz. Bakıcı Ann bizi Logan'ın yavrularından biri için listeye yazıyor. Aynı gece Sophie üç dişi bir erkek yavru doğuruyor. Ann arayıp istersek erkek yavruyu alabileceğimizi söylüyor. Elbette istiyoruz.

Altı hafta geçiyor. Yavruyu eve getireceğimiz gün. Sıcak, nemli bir haziran sonu. Napa'ya uzun bir araba yolculuğu.

İşte hepsi oradalar, fani hayvan bedenleri içinde çayırda dolaşıyorlar. Köpek, ayı, aslan, fok yavrusu, bence hepsi eşit. Sophie dikkatli, Logan kral gibi.

Şu sizinki, diyor Ann, var olmanın hayreti içinde bir çimen demetine pençe atan moher yumağını göstererek. "Tyler," diye sesleniyoruz. Bir an başını kaldırıp bize bakıyorsun. Birlikte yaşamımız o an başlıyor.

Sıcak arabada eve dönerken bebek karnını buz küpelerle serinletiyorum. Hezeyanlı sesler çıkarıyorsun.

Lastik çiğneme halkasının bir tarafını ısırıp seni de diğer tarafını ısırmaya ikna edişim. Çekiştirmenin bizim en iyi oyunumuz haline gelmesi.

Yatak odasındaki halıyı ilk kez kirlettiğinde çıkardığın keskin viyaklama (korku? zevk? her ikisi?)

Kathryn sana ne zaman şarkı söylese yüzünde beliren yunus tebessümü.

Ben sopaları peş peşe göle atarken senin kıyıda havlayıp viyaklaman. Kendini ilk kez suya attığın o ölümsüz an. Önce şaşırdın (kara nereye gitti?) sonra dehşet yerini suyun keyfine bıraktı.

Sincapları yeraltı labirentlerinde izlemeyi ve sonunda mutlaka yakalamayı öğrenmen.

Gece yarısından sonra yatağımıza gelmen, aristokrat bir tavırla yayılıp yatman. Rüya görürken inleyip titredin. Ne zaman sana uzansak serin nefesini hissederdik. Hayvan sıcaklığın bizimkine karışırdı.

Yumuşak kahverengi gözlerin: öyle bilir, öyle hüznü. Ne bilirdin Tyler? Bize söyledin mi? İşitmiş gibi göründük mü? Anladığımızı düşündün mü?

Sana iki aylık Büyük Pireneli arkadaşın Yoshi'yi getirdiğimiz gün. Onu hoş karşılayışın; beş dönümlük arazinin her tarafını, en iyi gizlenme yerin dahil, ona gezdirişin – nasıl da kısa sürede senden daha büyük olmuştu. Birlikte koşturmanız, oynaşmanız, boğa gibi saldırıya geçmeniz, geyik gibi çarpışmanız, sonunda yorgunluktan serilip kalmanız; derenin kıyısındaki uzun çimenleri dağıtmanız; sundurmanın üstüne çıkıp orasının simsiyah kire battığını göstermeniz.

Yaşamımız tam olmuştu. Bütünlenmişti.

Her adını söylediğimde aklıma bunlar ve daha başkaları geliyor. Son sabahın ağır gölgeleri gibi.

Teslimatçının özellikle bizim araba yolunda dikkatli olması gerekiyordu. Kamyonuna yol boyunca havladığınız göre, sen ve Yoshi'nin orada olduğunuzu bilmesi

gerekliyordu. Dikkat etmediğini söylüyor; etmeliydi.

Ben koşarken Yoshi burnuyla senin kıvranan bedenini dürtüyordu. Onun küçük kardeş şaşkınlığını görmeye kimse dayanamazdı. Yanına gelip Tanrı'ya yalvardım.

Sayırsız yoldan teybi geri sarmaya, o günü yaşanmamış yapmaya çalıştım.

O zaman akşamüstü gezintilerinde yanımızda olurdun; elma kokuları arasında, büyük bir simyanın ritimlerinin bir araya getirdiği bir bütün halinde.

Sen, Yoshi, Kathryn ve ben birlikte.

Anlıyor musun?

Bütün gün ve gece hayvan hastanesinde bekledik. İlahiler söyledik, dualar ettik. *Tyler, gitme.* Artık sana izin vermemiz gerektiğini anladığımız an. Artık iğneler, tüpler, cesaret sözleri yok. Ellerimizdeki bedeninin sessizliğe gömülmesi. O anın dile getirilmemiş, anlatılamayacak kutsallığı.

Hafta sonu nöbetini evde tuttuk. Sakin bedeninin geçici platform üstünde papatyalarla çevrili. Her an kalkıverecekmişsin gibi.

Dostlar gelip gittiler. Tütsüler, mumlar, ilahiler, sayısız kez son sözler, gülerken ağlamalar. Sarı kürkün hâlâ yumuşak, ama bedeninin katılaşmış, soğuk.

Toprağın sesi, duyuları, duyguları seni çağırıyor, ve sen toprağı.

Zaman geldi.

Pazar sabahı, alacakaranlık. Seni platforma bağladık, cenaze alayı ormana doğru yürüyüşe geçti. Senin bedeninin ağırlığından çok, yüreğimizin ağırlığı bizi yavaşlatıyordu. Her adımda eski bir rüyanın imgesi. *Boğuk bir davul. Ayak sesleri. Ağıt. Ölüm çam. Matem duyurusu. Requiem. Tabut taşıyıcılar. Son görev. Matem giysisi. "Ağlamak ve dişini sıkmak."* Siyah. Selvi. Çul ve kül.

Şairin dediği gibi "ebediyen yalnız uyuyacağın yatağa" doğru yürürken, Yoshi uzakta durup bizi seyretti. En sevdiğin

çörekler, birlikte ilk Noel fotoğrafımız, ilk çiğneme lastiğin ve topunla gömdük seni. Bizi unutma öteki tarafta.

Ruhun etrafımızda, her yerde.

Güle güle, tatlı çocuk.

O günün üstünden bir yıl geçti. Akşamüstü hava bazen soğuk, bazen sıcak. Rüzgâr vadiye sis çökeceğini söylüyor. Her şey değişti, hiçbir şey değişmedi.

Akşam Kathryn ve ben, kardeşin Yoshi ile birlikte verandaya çıkıp yolu seyredeceğiz. Konuşacağız ve susacağız. Yoshi bir geyiğin kokusunu alıp havlayarak karanlığa koşacak.

İkimiz de söylemeyeceğiz ama, Yoshi ile birlikte yoldan koşarak gelmeni bekleyeceğiz. Bu eve çıkan yol hepimizindi.

Seni nasıl özleyorz, sarı Tyler, nasıl bekliyoruz.

Keith Thompson'ın orijinal denemesi, 1993.

Çocukların Ruh Açlığı

Valerie Andrews, Amerikalı yazar

Çocukların masumiyeti ile toprağın ruhu arasında bir bağlantı vardır ve her zaman olacaktır.

Çocukken gizli bir yerim vardı. Her gün güneş batarken, hoş kokulu kurt baharlarıyla çevrili bir huş korusuna giderdim. Korunun ortasında bir tepelik vardı; oraya uzanır, toprağın ritmik kalp atışlarını dinlerdim. Yedi yıl boyunca bu günlük ayini sürdürdüm; kışın bile sanki toprağın karanlık merkezine bir göbek bağıyla bağlıymışım gibi bu kalp atışlarını hissedebiliyordum.

Koru, batıya bakan rahim gibi bir korunak oluştuyordu. Burası antiklerin kutsal yerlerinin bütün güçlerine sahipti; güneş göğü kızıl alevlere boyarken, hem dünyada hem de geçiş halinde olmanın bir yolunu öğrendim.

Yeryüzü kendi dönüşümünü geçirirken, günün etkinliği yerini gecenin uzun, yavaş soluk alışlarına bırakırken, benim ruhumda da birşey değişiyordu.

Yaşamımın başlangıcında öğrenimimi doğrudan doğruya doğal dünyadan aldım. Varlığın ritimlerini ışık ile gölgenin oyunlarından, iklim ve havadaki küçük değişimlerden anladım. Her ruh durumuna karşılık gelen bir mevsimin bulunduğunu ve yaşamımızın yeryüzünün büyük yaşamıyla doğrudan bağlantılı olduğunu öğrendim.

Kışa çekilip kendimi karanlık, ulaşılmaz bölgelerde bulduğumda, karanlığın ruhun göç ettiği zaman olduğunu anladım. O zaman köklerle tohumlar arasında bulduğumuz ortaklığın ne olduğunu anladım: sessiz, görünmez bir gelişme aşaması.

İçimdeki değişiklikleri her zaman yeryüzündeki değişiklikler tetikliyordu: Rüzgârların süpürdüğü gök ve kabaaran akarsular yeni bir etkinlik dönemini başlattığında, ilkbaharın ilk hamlesini hissedecektim. Topraktan yükselen boyun eğmez, inatçı filizlere benzeyecektim; ruhumu ışığa doğru uzattığımda içimde birşeyler cesaretle dolaçaktı. Çiğdemlerin ve fulyaların açması bana hâlâ, gelecek günlerde tomurcuklara ve çiçeklere özgü açılmanın coşkusunu hissedeceğimi hatırlatır. Böyle gözlemlerle yaşamın durağan ya da sabit birşey olmadığını anlarız. Gerçekten, koca koca açılmış gözlerle, masum, yaşamın ortasında dikeliyoruz.

Çocukların masumiyeti ile toprağın ruhu arasında bir bağlantı vardır ve her zaman olacaktır. Masumiyetimiz, yaratımın büyüsunü algılamamızı sağlar. Yetişkinliğe geçene kadar bu büyüsunün etkisinde kalırız; sonra bağ kopar, yakınlık kaybolur, kendi yaptığımız bir dünyaya teslim oluruz – her şeyin ölçülü biçili olduğu ve bilindiği bir dünyaya. Şair Sven Birkerts çocukluğu ve doğanın ruhunu şöyle betimliyor:

Mutlu bir çocukluğum vardı. Geri dönüp baktığımda, her şeyin doğallığı içinde, sorgulanmadan olup bittiği bir durumdu çocukluğum. Ağzıma kadar doluydum, hiçbir eksik yoktu; zaman ve uzay ayrı kavramlar bile değildi. “Sıkılmaz mıydın?” Tanrım, sıkıntıdan sarhoş gibiydim! O kadar sıkılırdım ki, zaman kendi üzerine geri katlanıp yeni bir yönde akmaya başladılar. Ama bu beni şimdi etkileyen önemsiz sıkıntı değildi. Bir rüyaydı, bir doluluktu. ...

Ruhumuz gençlik tembelliği içinde biçimlenir, zamanın yapılaşmamış ve ölçüsüz olduğu bir dönemde yeryüzünün ötsel bilgeliğiyle aynı olduğumuzu hissederiz. Yedi yaşındayken, dağ tepe koşturduğum sıralarda, çevremdeki dünyanın sonsuz bir yenilenme döngüsü içinde olduğunun farkındaydım. Huş korusuna giderken, onun bütün sevgi ve düşkünlüklerimi, çocukluk sevinç ve trajedilerimi kabul edeceğini bilirdim. Bana ilk topluluk duygusunu veren, doğayla erotik bağlantımı kuran, diğer canlı şeylerdeki ruha duyduğum açlığı ortaya çıkaran, bu yendi.

A Passion for This Earth, s. 15-17
(yazar tarafından uyarlanmıştır).

Ya Dünyanın Ruhu?

James Hillman, Amerikalı yazar ve psikoterapist

... uzun süredir uyguladığım terapinin temeline koyduğum Keats'in sözünde büyük bir hata var! Ruh için dünyaya bir kullanım bulurken bile aslında dünyayı ihmal ediyor. Dünyadan kendi ruhunu yapmak için, kendi yararın için geçiyorsun. Pekiyi ya dünyanın ruhu, Michael?

Sevgili Michael,

Sürpriz! Senin istediğin türden terapiyi -uzun dönemli iç-görü terapisi, iç araştırma- ve bunun bireyleştirme amacını savunmak istiyorum.

Bence yüz yıllık yalnızlık süresince kazanılan bilgi ve becerilerin -yalnızlık hakkındaki, onun önemi, imgesel zenginliği, ölümle ilişkisi ve sevgiyi öğretmesi hakkındaki bilgi- kuşkusuz bir bedeli var. Ayrıca, her şeyin yüzeyselleştiği bir dönemde böyle belalı işlerle uğraşmak çok değerli. İç araştırmanın ortaya çıkardığı görüş inceliği ve karakter sağlamlığı için bir yer var. Keats, Blake, D. H. Lawrence gibi Romantiklerden aldığım bir fikir ve terimle bu psikolojik uğraşa “ruh yapımı” diyorum. Uzun dönemli, ruha odaklanan, derin bir çözümleme, bir disiplin -ritüellere, simgelere, öğretilere dindarca bir bağlılık, tevazu, itaat, fedakârlık- ortaya çıkarır ki bu da gerçekten ruha gösterilen bir özendir. Çalışması, sevgisi, çağrısı açıkça bu alana giren tek tek terapistler ve hastalar vardır, ama -ki bu önemlidir- bu çağrının dünyadan uzak olması ya da kendine yeterli bireylerden söz eden bir teoriye dayanması gerekmez. Ruh yapımı ve ruha gösterilen özenin içe dönmeye ve madde-nin, nesnelerin, şeylerin dünyasının tinsel reddiyle özdeşleştirilmesi zorunlu değildir.

“İstersen dünyaya ‘Ruhların Yapıldığı Vadi’ de. O zaman dünyanın ne işe yaradığını bulursun,” diyor Keats. On beş yılı aşkın bir süredir bu benim terapideki düsturum oldu.

Bu düstur, yaşamın sıkıntılarını ruha yapılan katkılar olarak görür. Wallace Stevens’ta da buna benzer bir söze rastladım: “Dünyanın içinden geçen yolu bulmak, onun ötesine giden yolu bulmaktan daha güçtür.” Basitçe ifade edildiğinde, ruh hayatı yaşayarak yapılır – dünyadan “iç çalışma”ya çekilerek ya da tinsel disiplinlerle ve meditasyonla dünyanın ötesine geçerek değil.

Dünyadan geçen bu yol, benim için çok doyurucu bir

içgörü, büyük bir adım oldu. Önce derin bir iç çalışmaya çekilmek, sonra dünyaya geri dönmek şeklindeki alışılmış programın tuzağına artık düşmedim. Bunun yerine, ruh adına sürdürülen bütün çalışmalara değer vermeye başladım. Yoldan çıkmanın dürtüsü nereden gelirse gelsin, ne kadar soylu ya da bayağı olursa olsun, insan bunu hissedebilir ve ruh bakımından ele alabilir. Kendine şunu sor: Bu olayın ruh yapımıyla nasıl bir ilgisi var? Keats'ten -bu arada, Keats yirmi altı yaşına varmadan ölmüş bir genç- aldığım bu içgörü beni klasik meslektaşlarımdan da ayırdı. Onların iç ile dış arasındaki Kartezyen ayrımı hiçbir zaman gerçekten terk etmediklerine inanıyorum: içe dönüklük ve dışa dönüklük olarak formüle edilen, içeride iyi ruh ve dışarıda dünya, madde, kötülük.

Söylemesi korkutuyor, ama şimdi Keats'in çözümünün de yetersiz olduğunu görüyorum. Niçin? Çünkü kişinin kendisini merkez alıyor. Hâlâ insanın kişisel kaderini, şimdi dedikleri gibi "yolculuğunu" odağa koyuyor. Dış dünya yalnızca ruh yapımında yararlanılacak bir şey olarak değer taşıyor. Ruh yapımında karşılaşılabilecek engelleri, tuzakları, canavarları sağlıyor.

Buna burada açıklık getirmek istiyorum, çünkü uzun süredir uyguladığım terapinin temeline koyduğum Keats'in sözünde büyük bir hata var! Ruh için dünyaya bir kullanım bulurken bile aslında dünyayı ihmal ediyor. Dünyadan kendi ruhunu yapmak için, kendi yararın için geçiyorsun. Pekiyi ya dünyanın ruhu, Michael? *Anima mundi* ve onun yapılması? Dünyanın şu felaketi, okyanuslarının ve nehirlerinin ıstırapı, havasının ve ormanlarının durumu, kentlerinin çirkinliği, topraklarının tükenişi, kuşkusuz, dünyadan kendi yararımız için geçemeyeceğimizi, ruhumuzu kurtarıyor gibi yapan bir tutumla aslında ruhumuzu mahvettiğimizi görmeye zorluyor bizi. [D. H.] Lawrence'ın sözünü ettiği, hepimizin inşa etmesi gereken ölüm gemisi artık fırtınalara dayanabilecek kişisel bir gemi değil; ölüm gemisi, fazla

yüklenmiş bir çöp mavnası gibi batan dünyanın ruhu. İşte bu yüzden terapinin -en derin terapinin bile- dünyanın mahvına katkıda bulunduğunu söylüyorum.

Terapinin derin, içselleştirici işinin köklerini bulmak için yeni -ya da Lawrence, Blake ve Keats'inkinden çok daha eski- bir düşünceye gitmek zorundayız. Ruh yapımı yeniden düşünülmeli. Romantizmin öncesine, ortaçağ simyasına ve Rönesans Yeni-Platonculuğuna, Platon'a, Mısır'a, ayrıca özellikle Batı tarihinden çıkıp kabilelerin animistik psikolojilerine dönmemiz gerekiyor: bu psikolojiler her zaman, asıl olarak bireyselliklerle değil şeylerin ruhuyla (şimdi dendiği gibi “çevresel kaygılar”la, “derin ekoloji”yle) ve dünyayı rotasında tutan tövbe edimleriyle ilgilendiler.

Simyacı Sendivogius'un dediği gibi, “Ruhun büyük bölümü bedenin dışındadır”. “*Mens sana in corpore sano*”³¹ bugün dünyanın bedenine gönderme yapar; o sağlıklı tutulmazsa biz hasta oluruz. Çevrenin, dünyanın bedeninin ihmal edilmesi, kişisel hastalığımızın bir parçasıdır. Dünyanın bedeni sağlığına kavuşturulmalıdır, zira dünyanın ruhu da o beden içindedir. Tinsel disiplinlerin dünyayı yeterince hesaba kattıklarını düşünmüyorum; onlar her zaman tinsel pratiklerle dünyayı aşmaya, yani yadsımaya çalışırlar. Terapi -kendi temelini yeniden düşünmeye gayret ederse- bu yüzden hâlâ çok önemli, çünkü yeryüzünde, yaşamın karmaşası içinde ve gerçekten ruhla ilgili.

Bireyleştirme terimini hâlâ kullanmamı haklı göstermenin tek yolu, bu terimi yaşamın her anının, her eylemin, her ilişkinin ve her şeyin bireyleştirilmesini kapsayacak şekilde genişletmemdir. Şeylerin bireyleştirilmesi. Dikkatimi dünyadan uzaklaştırıp benim “ilerlememe”, benim “yolculuğuma” yönelten bir içsel benlik inancıyla benim bireyleşmem değil yalnızca.

Nesnenin ruh potansiyeline odaklanmamız mümkün –

³¹Latin özdeyişi: “Sağlıklı zihin sağlıklı bedende bulunur.” –Çev. n.

yazmaya çalıştığımız bu kitapta yaptığımız gibi. *Kendi öznel kişiliğimizin farkına varmak ya da onu ifade etmek yerine, iyi yazılmış bir kitap ortaya koymaya çalışmıyor muyuz?* İşte bu, yaptığımız işleri, birlikte yaşadığımız şeyleri bireyleştirmek demek; onun potansiyelini (dışarıya, insanın ötesine yönelen insan potansiyelini) gerçekleştirmek demek. Böylece, kapı tokmağından sandalyeye ve yatak çarşafına kadar her şeyin ve her edimin iç vakarı, güzelliği ve bütünlüğü onun kendi tekliğinde bütünüyle var olmaya başlayabilir. Zanaat ahlakını, retorikğin değerini ve bedenin jestlerinin hakikatini yeniden düşünmeyi öneriyorum. Şeyleri “iyi” yapalım – ki bu aynı zamanda sağlıklı yapalım demek. Bunun için, Wallace Stevens’in “şeylerin yüreğindeki şiir” dediği şeyi, benim meşe palamudu dediğim o içkin imgesel özü görebilen bir bireyleştirici göze ihtiyaç var. Bireyleştirme, fiilen orada duran şeyin özgüllüklerine dikkat göstermekle başlar; böylece o şey neyse tam olarak o olabilir. Terapi de zaten evvelden beri bunu yapıyordu, ama dikkati yalnızca insanlara yönelmişti.

Tuhaftır, tıpkı insanların kendi tekliklerinin ilk işaretlerini kendi patolojilerinde göstermeleri gibi, şeyler de kendi özgül özlerini, varlık nedenlerini kendi *patolojilerinde* gösterebilirler. Bir flüoresan tüpünden gelen sert bir ışık kendisinin “iyi” olmadığını söyler, ama aynı zamanda tüpün asıl amacının ışık vermek olduğunu da söyler. Bir alüminyum kutunun tepesindeki yırtılarak açılan parça kendi ışının o kutudaki şeye kolayca ulaşmayı sağlamak olduğunu söyler, ama aynı zamanda parmağımızı da kesebilir. İnsan patolojisi gibi, şeylerin patolojisi de dikkatli gözün parlak reklam imgelerine karşın hemen yöneldiği yeredir.

Michael, eğer bireyleştirmeyi şeylerin dünyasına nasıl uzatacağımızı düşünmeye ve bu konuda deneyler yapmaya başlamazsak, fikir bireyci kapitalizmin eline kalacak; kendi özel mülkiyetimi, “kendim”i, tam da kendi ruhumu, kişisel yolculuğumu, kilitleyip kaldırdığım yolculuk günlüğümü

geliştirme girişimi haline gelecek. Tanrı göstermesin.

Bu kitapta ve konuşma yaptığım her yerde savunduğum Yeni-Platoncu fikir, bendeki ruhu başkalarındaki ruhtan ayırmaz – ve buradaki başkaları, yalnızca insanlar değil, çevredir. Kapı tokmaklarını ve bira kutularını işe karıştırarak ulaşmak istediğim şey, derinlik fikrini kişinin içsel psikolojisinden şeylerin bir psikolojisine, dışa dönüklüğün bir derinlik psikolojisine kaydırmaktır, denebilir.

Bu denemeye yanıtını bekliyorum. Sevgiyle, her zamanki gibi,

Jim

*We've Had a Hundred Years of Psychotherapy
-And the World's Getting Worse,
James Hillman ve Michael Ventura, s. 50-53.*

Rüzgâr, Parlak Bir Gün

Antonio Machado, İspanyol şair, 1875-1939

Rüzgâr, parlak bir gün,
ruhuma bir yaseminin kokusuyla seslendi.

“Bu yasemin kokusuna karşılık,
güllerinin bütün kokularını isterim.”

“Ama benim hiç gülüm yok; hiç çiçek kalmadı
artık bahçemde. ... Hepsi ölü.”

“Öyleyse çeşmelerin sularını,
ve sarı yaprakları, ve kurutulmuş çiçekleri alacağım.”

Rüzgâr gitti. ... Ağladım. Şöyle dedim ruhuma:

“Ne yaptın sana emanet edilen bahçeyi?”

*Times Alone: Selected Poems of
Antonio Machado, çev. Robert Bly, s. 57.*

VII. BÖLÜM

RUH VE KADER

Kalk, ruh, kalk. Eski evine yüksel.

Ginza III

Görünmeyen ruhta, kendisine yakışıp uyan başka bir yere, asıl yere, görülmeyen yere, hades ellerine, kendi adıyla anmak gerekirse iyi ve bilge tanrının yanına, birazdan ruhun da tanrı kabul etsin, gideceği yere gider. Bu ruh, diyorum, bu karakterleri, bu tabiatı ile bizim içimizde olan bu ruh, tenden ayrılır ayrılmaz insanların pekçoğunun sandıkları gibi dağılır, yok olur mu?

Socrates, Phaedo

Ölümsüzlük, temmuz ortasında bir buz kalıbına adınızın baş harflerini kazımanıza benzer.

Arthur Miller

Giriş

Söylendiğine göre, Doğu Afrika'daki ilk topluluğunda yaşlılar artık törenlerini yapamıyormuş. Kùltürleri dağılıp gittiğinden, eski usulleri hatırlamakta zorlanıyorlarmış. Eskiden ölümler tanrıların kendilerinin öğrettiği törenlerle gömülür, böylece hem geride kalanlar yaşamdaki iyi şeyleri hatırlar hem de ölenin ruhu gece karanlığında yıldızlara daha çabuk ulaşmış.

Geleneksel toplulukların birçoğunda, evrenin kendisi, ruhun geliştiği bir rahim ve ebediyete bir geçittir. Mayaların ruh anlayışı, insanlara kendi yaşamlarının görünür dünyayı çok aşan büyük bir gerçekliğin parçası olduğu güvenliğini verir. Vietnamlılar ruhları öte dünyaya turnaların götürdüğüne inanır. Katolikler, 2 Kasımları, yani Ruhlar Günü, ölmüş müminler için vakur bir sükûnet içinde geçirir. Ortaçağda İngiltere'de cenaze törenleri sırasında ruh çanları çalınır, kiliselerde yoksullara ruh kekleri dağıtılırdı: "Ruh, ruh, ruh keki / lütfen, güzel bayan, bir ruh keki."

Georg Feuerstein, ruh üstüne bir başka yerdeki makalesinde, ölümsüzlük ilkesinin "bir anda yapılmış bir keşif" olması gerektiğini söyler. Ona göre, maddi olmayan, ölümsüz bir ruha duyulan inanç, transa geçmiş insanların kişi ötesi deneyimlerinden, şamanların "öteki dünyaya" gidip gelmelerinden kaynaklanmış olabilir. Bu da yaşamın dönüşümlerine dayanan en eski felsefelere, her şeyin akış halinde olduğuna dair, her şeyin sürekli bir yenilenme, bir yeniden

doğuş içinde olduğuna ve her şeyin kendi kaynağına döndüğüne dair ilham vermiş olabilir. Günümüzün kozmologları evrenin hayale sığmaz uzanımlarını hayal etme gereğini duyuyorlar; şairler sözcükleriyle betimlenemez olanı ifade etmeye çalışıyorlar; tıpkı bunlar gibi atalarımız da görünür ölümden sonraki görünmez olanakları düşünmek için düş güçlerini esnetmek zorundaydılar.

Antolojimin bu son bölümü için, ruhun kökenlerini, görünümlerini ve kaderini arayışımızda çemberi tamamlayan pasajlar seçtim. Tibet'in ve Mısır'ın Ölümler Kitabı gibi öteki dünyaya göçen ruhlar için rehber kitapların tutumunu izleyen bu pasajlarda ölümden sonrasının sırrı açığa çıkarılarak yaşam bilmeceşi çözülmeye çalışılıyor. Bilinmeyenle nasıl uzlaşacağız? Ölümden sonra yaşam inancının modelleri var mı? – Bunlar soruluyor.

Bölüme Sokrates ile dostları Cebes ve Simmias arasında hapishanede geçen bir diyalogla başlıyoruz. Ardından, ruhun biçim değiştirmesi üstüne, altıncı yüzyılda yaşamış Galli şair, Kral Arthur efsanelerindeki Merlin karakterinin ilham kaynağı Taliesin'e atfedilen bir bilmece-şiiir, onun ardından da modern İngilizcenin günümüze kalmış en eski şiiirinden Beowulf'un ölümü sahnesi geliyor.

Her bireyde fiziksel bedeninden bağımsız, ölümsüz bir öz bulunduğu ve bunun ölümden sonra bir başka bedende yeniden doğabileceği inancı, ruhun uzun yolculuğuyla ilgili çok yaygın bir inançtır. Bu çok karmaşık felsefi fikir, Doğu'da ve Batı'da çok farklı yorumlanmıştır. Doğu'da sürekli yeniden doğma fikrinin dizginleyici bir etkisi vardır ve vurgu sonunda doğa dünyasından ebediyen ayrılma yani Bir ile mistik birleşme olarak nirvana üstündedir. Batı'da ise vurgu bireysel kimlik ve onun doyurulmaz yaşam açlığı üzerindedir ve yeniden doğum, sürekli yaşamak olarak yorumlanır. Druidlerin ruh geçişi dedikleri yeniden doğum konusunda seçtiğim pasajlar, Sri Ramakrishna'nın soylu diyaloglarından, ebedi bir akış içinde Tanrı'ya yaklaşımaya

alışan ruhun iki nehrinden -geçmiş ve şimdiki- sözeden teosofist Rudolf Steiner'e kadar uzanıyor. "Bu yakınlık," diyor Steiner, "içimizde bir Tanrı duygusunun, bütün irade gücümüzden daha büyük bir varlık duygusunun ilk uyanışıdır." Joseph Campbell'ın yeniden anlattığı Sibiryalı şamanın ruh yolculuğu, kuzey insanların ruhun ölümsüzlüğü inancına dair bir ipucu veriyor ve şamanların kullandığı defin kökenini gösteriyor.

Ruhun ölümden sonra bütün bir bedende yeniden yaşayacağı inancıyla çarpıcı bir karşıtlık oluşturmak üzere, film yapımcısı ve etnograf Maya Deren'den Haitililerin lm törenlerinin bir anlatımını seçtim: Cumartesi matinelere kalmaş olabilecek klişeleri teşhir tahtasına saplayan bir pasaj. Zihin, beden ve ruh arasındaki uyuma dair Batı ideali burada ruhsuz l bedenlere dair Haiti inancıyla, varlığını ruhsuz bir zombi olarak sürdürmenin belirsizliğinde gizli ölümsüzlük dehşetini ortaya koyan zombi geleneğiyle karşı karşıya getiriliyor.

Bilimkurgu alanından, Alan Brennert'in hoş bir öyküsünün rüyayı andıran bir bölümünü seçtim. Burada bir bilim adamı, laboratuvarda mor renkli bir ışık sütununun içindeki "gezgin ruh" karşısında şaşkınlığa düşüyor. "Bu bilgisayarın içinde," diyor çalışma arkadaşına çekinerek, "bir insan ruhu yeniden doğmuş olabilir mi?" ağdaş Latin Amerika edebiyatının labirenti andıran dünyasından da Juan Bosch'un büyülü gerçekçiliğinin bir rneği olarak "Don Damian'ın Güzel Ruh" yksnden bir pasaj seçtim. Bu sersemletici öyküde, etrafta dolaşan -göçüp gittiğinden kendisi de emin olmayan- bir ruhun baş döndürücü perspektifinden ölümü görüyoruz.

Son olarak, Emily Dickinson, beklenmedik bir farkına varma anı olarak "Ruhun kendine özgü bağlantısı"na dair şiirinde bütün antolojiyi özetliyor.

Pekiyi sonra? Homeros'un *Odisea*'da ölümsüzlük anını betimlediği gibi: "Rüya gibi ruh, titrer, ve gider."

Sokrates'in Son Saatleri

Platon, Grek filozof, MÖ. yaklaşık 470-399.

Sokrates: Öyleyse cevap ver, dedi, bedeninin canlı olması için kendinde olması gereken şey nedir?

Kebes: Ruh, dedi.

Sokrates: Her zaman böyle mi? diye sordu?

Kebes: Başka nasıl olabilir ki, dedi.

Sokrates: Ruh nereye girerse dedi, ona daima hayat getirir demek?

Kebek: Muhakkak öyle, dedi.

Sokrates: Öyleyse dedi, hayatın karşıtı bir şey var mı yok mu?

Kebes: Bir karşıtı olsa gerek, diye cevap verdi.

Sokrates: O halde, dedi, ruhun, kendisinde bulunan şeyin karşıtını hiçbir zaman kabul etmemesi, korkulacak bir şey değildir. Bu bizim demin söylediklerimizin sonucudur.

Kebes: Muhakkak, diye cevap verdi.

Sokrates: O halde nasıl? dedi, çift fikrini kabul etmeyene demincek ne adı vermiştin?

Kebes: Çift olmayan.

Sokrates: Ya doğru olanı kabul etmeyene? dedi, ya güzelliği kabul etmeyene?

Kebes: Güzel olmayan, doğru olmayan, diye cevap verdi.

Sokrates: Çok güzel, dedi, fakat ölümü kendisinde kabul etmeyene ne adını vereceğiz?

Kebes: Ölümsüz, dedi.

Sokrates: Demek ruh, dedi, ölümü kabul etmez, öyle mi?

Kebes: Öyle, diye cevap verdi.

Sokrates: O halde, dedi, ruh ölümsüzdür.

Kebes: Evet ölümsüz, dedi.

Sokrates: Çok güzel, diye cevap verdi, bunun belgelendiğini söyleyebilir miyiz; ne dersin?

Kebes: Evet, söyleyebiliriz, Sokrates dedi; bu konuda yetecek kadar söz söylendi.

Sokrates: Peki ama Kebes, dedi, yok olmazlık çift için bir gereklilikse üçün de yok olması mümkün olmaz mı?

Kebes: Şüphesiz, dedi.

Bunun üzerine,

Sokrates: Yok olmazlık, sıcak olmayan için de gereklilik olsaydı, kara sıcak yaklaştırıldıkça, kar erimeksizin ne ise öyle, olduğu gibi kalmayacak mı idi. Çünkü kar yok olmayacak, öte yandan da harareti ne bekleyecek, ne de kabul edecekti, dedi.

Kebes: Doğru, diye cevap verdi.

Sokrates: Bunun gibi, düşündüğüme göre, yok olmazlık, soğuk olmayan için de gereklilikse, soğuk ateşe yaklaştığı zaman ne ateş söner, ne de yok olur; sağ salim çekilir gider, dedi.

Kebes: Bunun, dedi, böyle olması gerekiyor.

Sokrates: Ölmeyen hakkında da tıpkı böyle söylenmez mi? diye sordu. Ve devam etti: Ölmez olan aynı zamanda yok olmayansa, ruhun da, ölüm kendisine geldiğinde, yok olması imkânsızdır. Çünkü ruh, önce dediğimiz gibi ölümü hiç de kabul etmeyecek ve ölmeyecektir; tıpkı bunun gibi ne “uç”ün ne de “tek”in çift olmayacağı ve ne ateşin ne de ateşte olan hararetin soğuk olmayacağını söylemiştik. Fakat her ne kadar tek çiftin kendisine yaklaşmasıyla çift olamazsa da, (bunu anladık) ama yok olmaktan alıkoyan nedir, denilse bu itiraza onun yok olmayacağı cevabını veremeyiz. Çünkü çift olmayan yok olmaz değildir. Fakat yok olduğunu kabul edersek çiftin yaklaşması önünde, tekin ve üçün çekildiklerini ve uzaklaştıklarını karşılık olarak söylememiz kolaylaşmış olur. Ateş, soğuk ve geri kalanlar hakkında da aynı cevabı

vereceğiz değil mi?

Kebes: Muhakkak, dedi. ...

Sokrates: Fakat dostlarım, dedi, düşünmeniz gereken bir şey var; gerçekten ruh ölümsüzse yalnız bunun bizim hayat adını verdiğimiz bu zaman için değil, öncesiz ve sonrasız zaman içinde göz önünde bulundurulması lazımdır. Bunu yapmayan kimse, korkunç bir tehlike karşısında bulunuyor gibidir. Gerçekten ölmenin her şeyden kurtulmak olduğunu kabul edelim. Kötüler için ölürken bedenlerinden, kendi kötülüklerinden, aynı zamanda ruhlarından kurtulmak ne büyük nimet olurdu! Fakat gerçekte, ruhun ölmediği açık olmakla, onun için bu kötülüklerden kaçınmanın ve kurtulmanın, mümkün olduğu kadar en iyi ve en erdemli olmaktan başka yolu yoktur; çünkü Hades'e inerken, denildiğine bakılırsa, öteki dünyaya göçer göçmez ölüme en yararlı veya zararlı olan öğretim ve eğitimden başka hiçbir şey götürmez.

Gerçekte, ölümden sonra, alınyazısının, hayatı boyunca her insanın yanına verdiği bir melek, onu ölümlerin muhakeme olunmak üzere toplanacakları bir yere götürmek işini üzerine alır. Bundan sonra, kendisine bu dünyadan öteki dünyaya gidenleri götürmek vazifesi verilmiş olan bu kılavuzun yanında, Hades'teki yerlerine gitmek zorundadırlar. Hak ettikleri akıbete uğradıktan orada kalmak zorunda bulundukları kadar kaldıktan sonra, bir başka kılavuz onları, uzun ve birçok zaman safhaları geçire geçire, bu dünyaya getirir. Fakat yolculuk, Aischylos'un Telephos'nun dediği gibi değildir. O, Hades'e giden yolun pek kolay olduğunu söyler. Halbuki o yol, açıkçası bence ne kolay, ne de biricik yoldur. Öyle olsaydı, kılavuza ihtiyaç kalmazdı bile. Çünkü tek, bir yoldan başka yol olmasaydı sapıtmak tehlikesine düşülmezdi. Bana kalırsa, gerçekten onun ayrıldığı birçok kolları ve birçok dolambaçları var: Bu, dinin ve örfün bize emrettiği şeylere göre, bana, dediğine kuvvet veren birtakım kanıtlar verir. Ne olursa

olsun, tedbir ve bilgelik sahibi ruh kılavuzu ardınca gider ve başına geleceği bilir. Bedene hırsla bağlı olan ise yukarıda söylediğim gibi, kötülük eden ve haksız öldüren, bu türlü cinayetler işleyen ve onların kardeşi olan arınmamış ruh, herkesin kendisinden kaçtığını ve kendisine yüz çevirdiğini görür; hiçbir kimse ona hizmet etmeye, yoldaşlık etmeye, kılavuzluk etmeye razı değildir. Tam bir sapıtma halinde şurada burada, belirli bir zaman geçinceye dek serseri dolaşır, bu zaman sonunda da zorunluluk onu hak ettiği yere sürükler götürür. Bunun aksine olarak, bütün hayatını temizlik, ölçülülük içinde geçiren, tanrıların yoldaşlığına ve kılavuzluğuna mazhar olan ruh, derhal kendisine ayrılan yeri bulur.

Phaedo: The Trial and Death of Socrates,
çev. Benjamin Jowett, s. 256-61.³²

Biçim Değiştiren

Taliesin, Galli ozan, altıncı yüzyıl

*Bilirsin kim olduğunu
Uyku saatlerinde –
Sade bir beden, sade bir ruh –
Yoksa ışığın gizli sığınağı mı? ...
Bilmem ki insanlar niçin
Emin olmazlar kitaplarında
Ruhun özelliklerinden,
Organlarının biçiminden,
Evinin hangi odasına, ne zaman yerleştiğinden,
Ve onu hangi rüzgârın, hangi akarsuyun getirdiğinden.
Birçok biçime girdim, uygun bir biçim almadan önce...*

³²Hamdi Ragıp Atademir ve Kemal Yetkin'in Yunancadan çevirisiyle, Sosyal Yayınlar'dan çıkan *Phaidon*'dan alınmıştır, s. 97-99, 101-102. –Y. n.

Hiçbir şey yoktur ki ben o olmamış olayım.
Göğün en yüksek katında Rabbimle birlikteydim
Cehennem dibine düşerken Lusifer;
İskender'in önünde bayrak taşıdım...
Nereden geldiği bilinmez bir harikayım ben.
Asya'da Nuh'un gemisindeydim,
Sodom ve Gomora'nın mahvını gördüm...
Kıyamet gününe kadar yeryüzünde olacağım...
Başta küçük Gwion idim,
İşte şimdi de Taliesin'im.

Reincarnation: An East-West Anthology,
ed. Joseph Head ve S. L. Cranston, s. 42-43.

Beowulf'un Ölümü

Anonim Anglo-Sakson ozan, sekizinci yüzyıl

Sonra Wexstan'ın oğlu, elinden geldiğince çabuk,
Savaş yorgunu, yaralı Beowulf'un arzusuyla
Kümbetin karanlık dehlizlerine daldı
Zincirden örülmüş yeleği üstünde, kılıcı elinde.
Zafer mağruru, heyecanlı genç savaşçı
El yordamıyla yürürken, birden önünde
Zemine yayılmış, küme küme parlak altın,
Değerli mücevherler, kupalar, bilezikler
Ve usta işi tolgalar buldu duvara asılı
Uzun zamandır ovulmamaktan paslanmış.
Hepsi ejderhanın ininde, son savaşından önce
Bıraktığı yerde yatıyordu boylu boyunca.
(Öyle büyük bir ganimet, o kadar çok altın,
Hangi babayığiti olsa gururla doldurur:
Ne kadar gizlemeye çalışırsa çalışsın.)
Ve hepsinin üstünde, en soylu işçilikle dokunmuş,
Altın bir sancak gördü: öyle parlaktı ki sancak

Zemini, duvarları, her yeri aydınlatan oydu.
Ejderhadan hiçbir iz yoktu ortalıkta:
Kılıç işini görmüştü anlaşılan.
Ne istiyorsa topladı, gözüne hoş görünen:
Ağır levhalarla, altın kaplarla doldurdu kollarını;
Fenerlerin en parlağını, altın sancağı da unutmadı.
Bir zamanlar kümbeti ve hazineyi koruyan,
Yıllar yılı ateş saçan dehşet, bir gece vakti
Geat'ların ak sakallı kralının demir kılıcında
Bulmuştu kaderini ve aralıksız korku, çapul
Sona ermişti ebediyen.
Beowulf'un sağlığından kaygılı,
Yüksek ruhlu Wiglaf, aceleyle geri döndü
Kralını yaralı bıraktığı duvar dibine.
Ünlü kral kan içinde yatıyordu, ölümün eşiğinde.
Wiglaf'ın serptiği sular can verdi ona
Hırıltılı göğsünden gelen sözlerin duyulacağı kadar.
Altınlara baktı Beowulf, bilge, üzgün, ve konuştu:
"Bunlar, bu altınlar, bu hazine için,
Şükürler olsun Tanrı'ya, Mucizelerin Sahibine,
Ki dudağımda nefes varken, verebildim halkıma
Göklerin Efendisinin izniyle bu armağanı.
Ömrümün son günlerini bu hazineyle takas ettim:
İyi bir alışveriş oldu kanımca. Wiglaf,
Benim bıraktığımı sen al, sen yönet halkımı,
Yardım et onlara; benim vaktim tükendi.
Cesur Geat'lar bir kümbet yapsın küllerim için;
Tam buraya, burnun ucuna, yüksek;
Suyun kıyısında parlasın, ki denizciler görebilsin,
Ve ansınlar adımı, Beowulf Kümbeti densin;
Karanlık dalgaların üstünde gemilere yol göstersiz."
Yiğit kral, çıkardı altın kolyesini boynundan,
Altın kaplı tolgasını, göğüsliğini, yüzüğünü,
Hepsini Wiglaf'a verdi ve iyi kullanmasını buyurdu:
"Soyumuzdan geriye bir tek sen kaldın.

Kader silsilemi sildi süpürdü,
Güçlü savaşçıları ölümün ağzına attı.
Şimdi ben de onların peşinden gidiyorum.”
Yaşlı kralın son sözleri oldu bunlar
Ölümün ateşi bedenini sarmadan önce söyleyebildiği.
Sonra ruhu bağrından yükseldi göğe
Azizlerin ödülünü almaya.

Beowulf, çev. Burton Raffel, s. 108-10.”

Melek Ruhumu Feda Ettiğim Zaman

Mevlana Celaleddin Rumi, İslam mistiği, 1207-1275

Maden olarak öldüm, sonra bir bitki oldum.
Bitki olarak öldüm, o zaman da hayvan oldum.
Hayvan olarak öldüğüm zaman, artık bir insandım.
Niçin korkayım? Ölmekle ne zaman eksildim ki?
Şimdi bir kez daha öleceğim, bu sefer insan olarak,
Ve kutlu meleklerle karışıp göğe yükseleceğim;
Ama meleklik de geçici: Tanrı’dır kalıcı olan yalnız.
Melek ruhumu feda ettiğim zaman, hiçbir zihnin
Hiçbir zaman kavramadığı neyse o olacağım.
Ah, yok olayım! Yokluktur çünkü ilan eden:
“Nereden geldiysek oraya döneceğiz.”

The Perennial Philosophy, Aldous Huxley, s. 213.

³⁹Francis B. Gummere’in çevirisiyle karşılaştırılarak bazı değişiklikler yapıldı. –Çev. n.

Ruh Arayan

Sibiryalı bir şamanın ruh yolculuğu

Yeniden anlatan: Joseph Campbell, Amerikalı mitolog, 1904-1989

Ölümün efendisi Erlen Khan, yükseklerde oturan tanrı Tengri'ye, şaman Morgon-Kara yüzünden artık ulaklarının kendisine getirdiği ruhları elinde tutamadığından yakındı. Tengri şamanı kendisi sınamaya karar verdi. Adamın birinin ruhunu alıp bir şişeye koydu, oturup güçlü şamanın ne yapacağını beklemeye başladı; şişenin ağzını başparmağıyla kapatmıştı.

Ruhu alınan adam hasta düştü, ailesi Morgon-Kara'ya başvurdu. Şaman adamın ruhunun alındığını bir bakışta anladı, davuluna binip ormanları, suları, dağları, bütün yeryüzünü aradı, sonra Yeraltı Dünyasına indi. Ruhu bu yerlerden hiçbirinde bulamayınca, arayacağı bir tek yer kalmıştı: Yüksek Gökler. Böylece, davulunun üstüne oturup göğe yükseldi. Bir süre göklerde dolaştıktan sonra, ışık saçan Yüksek Tanrı'nın, elinde başparmağıyla kapattığı bir şişeye oturduğu dikkatini çekti. Durumu inceleyen Morgon-Kara, aradığı ruhun o şişenin içinde olduğunu anladı. O zaman kendisini eşek arısına dönüştürdü, gidip Tengri'yi alnından öyle bir soktu ki, Tengri şişeyi elinden bıraktı, içindeki ruh kaçıp kurtuldu. Tengri biraz sonra kendini toparladığında, bir de baktı ki şaman ödülüyle birlikte davuluna binmiş dünyaya doğru gidiyor. Hemen bir şimşek alıp fırlattı, davula rastgelen şimşek onu ikiye böldü. İşte bu yüzden şamanların davulları artık yarımdır.

The Way of the Animal Powers,
Joseph Campbell, cilt 1, bölüm 2:
Mythologies of the Great Hunt, s. 176.

Keltlerin Ölümsüzlük Öğretisi

Stuart Piggott, Britanyalı arkeolog

Druidlerin klasik yazarları en çok etkileyen inancı, kişinin ölümsüzlüğü inancıydı. Diodorus'un aktardığı Posidonius'a göre Keltler "insanların ruhunun ölümsüz olduğuna, belli sayıda yıl geçtikten sonra bir başka bedende yeniden yaşayacağına" inanıyordu. Strabo bunu, Druidlerin ve başkalarının "bazı zamanlar ateş ve su egemenlik kurabilse de insanların ve evrenin ruhunun yok edilmez olduğu" inancı şeklinde ifade eder. Caesar bu öğretinin temelini şöyle açıklar: "ruhların ölümü tatmadığı, ölümden bir başka bedene geçtiği" (*ab aliis ... transire ad alios*). Ammianus'un aktardığı Timagenes, Druidlerin "ölümlü şeylere büyük bir küçümsemeyle baktıklarını ... ruhun ölümsüz olduğunu iddia ettiklerini" söyler. Mela ise Druidlerin en iyi bilinen dogmasının "ruhların ebedi olduğu ve yer altında bir başka yaşamın bulunduğu" inancı olduğunu aktarır ve Caesar gibi bunu savaşta koşulsuz bir cesaret için teşvik olarak rasyonalize eder. Lucan, yukarıda aktardığım, Druidlere retorik hitabına şöyle devam eder:

Ama diyorsunuz ki, ruhlar sakın Erebus krallığını ya da Dis'in diyarının solgun derinliklerini aramıyorlar, bir başka dünyada yeni bir bedene geçiyorlar – ilahilerinizden anladığımıza göre, ölüm, uzun bir yaşamın orta noktası.

Diodorus, Ammianus ve Valerius Maximus, ruhun ölümsüzlüğü inancını Pitagoras'ın ruh göçü teorisiyle ilişkilendirir ve Keltlerin öğretisini "Pitagoras'ın inancı" ile eşitler ya da Druidleri "Pitagoras inancına göre sıkı ilişkiler içindeki bir grubun üyeleri" olarak görür. Bu bizi

İskenderiye kaynaklarına götürür: Hippolytus, Druidlerin “Pitagoras inancını iyice incelediklerini” söylemekle kalmaz, bu inancı onlara Pitagoras’ın bizzat müridi olduğu söylenen mitik Trakyalı Zalmoxis’in öğrettiğini iddia eder. Clement, Cyril gibi yazarları okuduğumuzda, Druidlerin bütünüyle Pitagorasçı olmakla kalmayıp, bu felsefe okulunun başlangıcının da Druidlere atfedildiği bir alana gireriz. Zalmoxis, İskityalı bilge Anacharsis ve vejetaryen Hyperborean’ların, bu barbar filozofların rüya dünyasında bir araya gelmesi bizi şaşırtmaz.

Birkaç yerde, Keltlerin yukarıda değindiğim kaynaklarda açıklanan ölümsüzlük öğretisinin içerik bakımından aslında Pitagorasçı olmadığı, yani bütün canlı şeyler arasındaki bir ruh göçünü -“büyükannenizin ruhunun pekâlâ bir kuşta yaşamaya devam ediyor olabileceğini”- içermediği, dünyadaki yaşamın ölümden sonra da devam ettiğine dair naif bir inanç olduğu söylenmiştir. Pitagoras’ın zamanından sonra (arkeolojik olarak, barbar Avrupa’nın Hallstatt D döneminde) Kelt kültürü üstündeki Grek etkisine karşın, Keltlerin sonraki yaşamlarında borçlarını ödeyeceklerine inanmaları gibi klasik öykülerin ve daha önceki İrlanda edebiyatından çıkarılan sonuçların yanı sıra arkeolojik kanıtların da doğruladığı bu basit anlayış için başka kaynak aramaya pek gerek yoktur. ... Gerçekten önemli olan şey, sonsuzluk ve sonraki yaşam konusunda Keltlerin görüşü ile klasik görüş arasındaki gerçek karşıtlıktır. Bu karşıtlık, Keltlerin görüşünü, tanıdık felsefi terimlerle açıklama gereğini hissettirecek kadar tuhaf göstermiştir: Lucan’ın Pitagorasçı terimlerle de olsa vurguladığı karşıtlıktır bu.

The Druids, s. 102-4.

Aborijinlerde Ölüm: Rüya Zamanına Geçiş

Robert Lawlor, Avustralyalı yazar ve sanatçı

İnisiyasyon ne kadar yüksekse, birey bu rüya zamanının gerçekliğinin o kadar farkındadır ve ölüm zamanında ata ruhu o kadar güçlü olacaktır.

Aborijinlerin geleneğinde, ölümle ilgili ilk ve en temel anlayış doğmamış, yaşayan ve ölü olmak üzere üç dünya ve Ölüler Diyarı öğretisidir. ... Her ruh bu üç dünyadan yalnızca bir kez geçer. Ölümden sonra, ölen kişinin tinsel yanının bu dünyadan ayrılıp öteki dünyaya geçebileceğinden emin olmak, yaşayan ruhun derin sorumluluğudur. Bilincin tinsel yanı için yeniden doğum yoktur. Amerika yerlileri gibi Avustralya yerlileri de yeniden doğuş fikrinin iki etkene dayandığına inanır: (1) bireysellik yanılışına saplanma sonucunda, egonun ölmeyeceğine ve sonraki yaşamda aynen devam edeceğine inanma; (2) ölen kişinin tinsel enerjisinin dünyadan ayrılmasına yardımcı olan ölü gömme uygulamalarının bilgisini bu kültürlerin yitirmiş olması, böylece ölümlerin bedenden ayrılmış, dağılmış enerjilerinin tinsel atmosferi kirletmesi. Ölmüş kişilerin tinsel parçaları yaşayan kişilerle ilişkiye girebilir, bazen onların bilinçli davranışını ve kaderini ele geçirebilir, gölgeleyebilir ya da kontrol edebilir. İnsanlar bu etkilere, yanlış bir şekilde, geçmiş yaşamların anıları diyebilir. Aborijinler, dünyanın atmosferinin artık ölümlerin ruhlarıyla doyduğunu ve tinsel atmosferin bu kirlenmesi ile biyosferin fiziksel kirlenmesi arasında bir paralellik bulunduğunu, ikisinin de bizim uygarlığımızın kendi kendini yok etmeye doğru gidişine katkıda bulunduğunu söylemektedirler.

Bütün aborijinlerin ölümle ilgili ikinci inancı, bireyin

tinsel yanının ölüm anında üç ayrı parçaya ayrıldığıdır. Bu parçalardan birincisi, varlığın totemik merkezi ya da *totemik ruh*'tur. Bu ruh, bedenin yaşamının kaynaklarıyla ilgilidir: bireyin dünyadaki doğum yeriyle, soyunun bağlı olduğu ve yaşam boyu besinini sağladığı hayvan ve bitki türleriyle ilgilidir. Kişinin psişik ve fiziksel yapısındaki bu totemik ruh özü, ölümden sonra, gömme töreniyle, doğal tinlere, yani kendi yaşam ve tözlerini kişinin bedensel varlığına katmış olan hayvanlara, bitkilere, kayalara, suya, güneş ışığına, ateşe, ağaçlara, rüzgâra geri döner. Doğmamışların diyarı, dünyadaki biçim ve türlerin her birinin totemik ruhunun diyarıdır. Tinsel enerjiyi totemik türlerin yaşam veren güçlerine geri döndürmek, insanın kendisine feda edilen bütün o canlı şeylere borcunu ödemesi demektir. Bir başka deyişle, bedensel varlığımıza fiziksel olarak yaşam veren şeye tinsel canlılığı geri vermek demektir. Bu alışverişte, kabile üyesinin tinsel gelişimi, doğal dünyanın bütününün tinsel açılımının derinleşmesine katkıda bulunur.

Bireyin ölümde ayrılan tinsel gücünün ikinci yanı, Rüya zamanının büyük Yaratıcı Atalarına karşılık gelir. Buna *ata ruhu* denebilir. Değişmez metafizik arketiplerin, rüya zamanında yaşayan ataların ülkesi, Ölüler Diyarıdır ve göktedir. Ölen kişinin ruhunun atalardan gelen yanı, göğün belli bir bölgesindeki takımyıldıza gider. Göğün her bölgesinde, yalnızca bir takımyıldızın oluşturduğu bir resim (genellikle bir hayvanın resmi) değil, görünmez enerjinin belli bir motifi de vardır. Bu motifler, gömme töreni sırasında ölünün karnına boyayla çizilen geometrik klan motifleriyle simgelenir. Aynı motifler kişinin ilk inisiyasyonu sırasında da çizilir. İnisiyasyon ve ölüm törenlerinde, "Ruhun buradan göğün karnına ulaşsın" ilahisi söylenir.

Göğün o bölgesindeki enerji, çizilen motifin geometrisiyle rezonansa girer ve ruhun göğe yolculuğunda ona

rehberlik eder. Kişi yaşam boyunca inisiyasyonlarla kendi karakterini ve kaderini mitik yaratıcı varlıkların asıl motifleriyle gitgide daha fazla özdeşleştirmeye teşvik edilir. Böylece bireyin ruhu yavaş yavaş yaratımın arketipsel zeminiyle birleşir. İnisiyasyon ne kadar yüksekse, birey bu rüya zamanının gerçekliğinin o kadar farkındadır ve ölüm zamanında ata ruhu o kadar güçlü olacaktır.

Aborijinler insan ruhunun üçüncü yanına Oyuncu der. Bireyleşmiş egonun tinsel kaynağı olan bu ruha ego ruhu denebilir. Bu tinsel güç yerelliğe bağlıdır; kişinin karısı ya da kocasıyla, akrabalarıyla ve aletleri, giysileri gibi maddi şeylerle ilişkisiyle bağlantılıdır. Bizi sonlu ve özgül olana, bireysel varoluşumuzun hazlarına, ilişkilerine, sorumluluklarına bağlar. Ölüm zamanında Oyuncu ruh ya da ego ruhu en büyük tehlikeleri ortaya çıkarır. Ölümü kabullenmek istemez, çünkü bu statü değişikliği onu içinde iş gördüğü maddi ya da yerel dünyadan koparacaktır. Ruhun diğer yanları dünyadan ayrıldıktan sonra, bu yan dünyada kalabilir. ...

Aborijinlerin *ego ruhuyla* ilgili anlayışları, bir anlamda, Grek mitolojisindeki oyuncu Hermes figürüyle bağlantılıdır. Hermes, fani dünyayı ebedi gibi gösteren arketipsel güçtür. Geçici bir şey ya da olay bize tek önemli şey gibi görüldüğünde, ya da sahte dış görünüş gerçeklik gibi geldiğinde, hepimiz Hermes deneyimini yaşarız. ...

Toplumumuzdaki sanatçılar çoğunlukla olumlu bir tür Hermes ya da oyuncu ruhla doludur. Sanatçı, resim, heykel, mimari, kitap ya da film yoluyla dünyevi bir ölümsüzlük tasarımı ortaya koyar. Bir sanat yapıtının varlığı bile kutsal bir emanet gibi işlev görür, sanatçının anısını ve etkisini canlı tutar. Ama sonunda bu oyuncu ruh sönüp gider, dünyadaki ve anılardaki izleri silinir. Her ruh, rüya zamanının gökteki atalar diyarından gelen sürekli enerjiyle özdeşleşerek gerçek ölümsüzlüğü bulmaya çalışmalıdır.

Voices of the First Day, s. 343-45.

Ruhun İki Nehri

Rudolf Steiner, Alman antroposofist, 1861-1925

Demek ki, biri geçmişten diğeri gelecekten gelip ruhta birleşen iki nehir vardır – kendini gözlemleyen kişi bunu inkâr eder mi?

Ruhun yaşamına derinden bakan herkes, biri geçmişten diğeri gelecekten gelen bu iki nehrin orada sürekli olarak birleştiğini görür. Geçmişin bizi etkilediği açıktır: Dünkü enerji ya da tembelliğimizin bugün üstümüzde bir etkisinin olduğunu kim inkâr edebilir? Ama geleceğin gerçekliğini de inkâr etmememiz gerekir, zira gelecekteki olayların etkisini de henüz gerçekleşmemiş olsalar bile ruhumuzda gözlemleyebiliriz. Her şey bir yana, yarın olması muhtemel bir olayın korkusu ya da kaygısı diye birşey vardır. Bu, gelecekle ilgili bir duygu ya da algı değil midir? Ruh ne zaman korku ya da kaygı hissetse, bu duyguların gerçekliği, ruhun yalnızca geçmişle değil, onu gelecekten sıkıştıran birşeyle de çok canlı bir şekilde ilgili olduğunu gösterir. Bunlar elbette tek tek örneklerdir, ama ruhunu araştıran herkesin, gelecek henüz var olmadığı için şimdiyi etkileyemeyeceğini söyleyen soyut mantıkla çelişen sayısız başka örnek bulabileceğini yeterince gösterirler.

Demek ki, biri geçmişten diğeri gelecekten gelip ruhta birleşen iki nehir vardır – kendini gözlemleyen kişi bunu inkâr eder mi? Bu iki nehir, birbiriyle karşılaştıklarında bir tür girdap oluştururlar. Yakından yapılan gözlemler, ruhu neyse o yapanın, geçmiş deneyimlerin ve bu deneyimlere karşı takındığımız tutumun üzerimizde bıraktığı izlenimler olduğunu gösterir. Geçmişte yaptıklarımızın, hissettiklerimizin ve düşündüklerimizin mirasını içimizde taşıyız. Geri dönüp bu geçmiş deneyimlere, özellikle de

bizim aktif bir rol oynadığımız deneyimlere bakarsak, çoğu zaman kendimiz üstüne bir yargı vermeye zorlanırız. ...

Bilinmeyen gelecek karşısında ruhsal yaşamımızı kemirip duran korku ve kaygı duygularını hatırlamak yeter. Bu durumda ruha bir güvenlik duygusu verebilecek birşey var mıdır? Evet, vardır: Geleceğin karanlığından ruha yönelebilecek her şeye karşı bir tevazu duygusu denebilecek şey. Ama bu duygu ancak dua özelliğine sahipse etkili olacaktır. Yanlış anlaşılmasın. Şu ya da bu anlamda tevazu denebilecek birşeyi yüceltmiyoruz; onun belli bir biçimini betimliyoruz: geleceğin getirebileceği her şeye karşı tevazu. Geleceğe kaygı ve korkuyla bakan herkes, kendi gelişimini engeller, kendi ruhsal güçlerinin serbestçe açılmasının yolunu tıkar. Gerçekten, bu gelişimi bilinmeyen gelecek karşısındaki kaygı ve korkudan daha fazla engelleyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki geleceğe boyun eğmenin sonuçları ancak deneyimle değerlendirilebilir. Bu tevazu ne anlama gelir?

İdeal olarak, kendine şunu söylemek anlamına gelir: Önümdeki saat ya da gün ne getirirse getirsin, onu korku ya da kaygıyla değiştiremem, zira henüz bilinmiyor. Öyleyse onu tam bir iç rahatlığıyla, tam bir zihin sükûnetiyle bekleyeceğim. Geleceği bu rahatlıkla, bu sükûnetle, aktif güç ve enerjisini azaltmadan karşılayabilen herkes, ruhunun güçlerini özgürce ve yoğun bir şekilde geliştirebilir. Yaklaşan olaylar karşısındaki bu tevazu duygusu ruha gitgide daha fazla egemen oldukça, engeller peş peşe ortadan kalkacaktır.

Metamorphoses of the Soul, cilt 2,
çev. C. Davy ve C. von Arnim, s. 43-45.

Sert İnsanların Ruhı

Napoleon A. Chagnon, Amerikalı antropolog

Kişi, varlığında bir noreshi yani bir tür ruh parçası taşır, ayrıca ormanda yaşayan bir hayvan bu ruha karşılık gelir.

[Yanomamölerin] ruh anlayışı ince ve karmaşıktır. Yaşayan insanın doğru ya da gerçek parçası onun “irade”si ya da “kendi”sidir (*buhii*). Ölümden bu bir *no borebö*’ye dönüşür ve bu düzeyden *hedu*’ya yani ölen kişilerin ruhlarının bulunduğu yukarıdaki yere geçer: tıpkı dünyadaki insanların ekip biçmeyle, avcılıkla ve büyücülükle uğraşması gibi. *No borebö*’nün yolu *hedu*’ya ulaştıktan sonra çatallanır. Bazen Yanomamö bir bulutu işaret edip onun *hedu*’ya ulaşmak üzere olan bir Yanomamönün *no borebö*’sü olduğunu söyler. Ruh yolun çatallandığı yere geldiğinde, Yıldırımın (Yaru) oğlu Wadawadariwä *no borebö*’ye dünyadaki yaşamında cömert olup olmadığını sorar. Eğer ruh cimriyse, Wadawadariwä onu *shobari waka*’ya yani *hedu*’nun üstünde cimri Yanomamölerin ebediyen yandığı bir yere yönlendirir. Konuştuğum Yanomamölerden çoğu, *shobari waka*’ya gitmemek için Wadawadariwä’ya yalan söylemek niyetinde olduğunu söyledi. Genel olarak oraya gönderilmekten korkmuyorlar ve gönderilmeyeceklerine inanıyorlardı. Wadawadariwä’nın onları gerçek *hedu*’ya yönelteceğini umuyorlardı.

Ruhun *no uhudi* ya da *bore* adı verilen parçası, ölünün yakılması sırasında serbest kalır. Bu parça yeryüzünde kalır ve ormanda dolaşır. Ölen çocuklar her zaman buna dönüşür, çünkü çocuklar *hedu*’ya giden *no borebö* parçasına sahip değildir: onun kazanılması gerekir. Çocukların *no borebö*’ye dönüşmemesinin sebebi, onların “irade”lerinin (*buhii*) cahil ya da masum (*mohode*) olmasıdır. Nitekim

kişi ancak belli bir miktar bilgi ve deneyim kazandıktan sonra bir karaktere sahip olur; kişi bununla bir “irade” geliştirir, böylece *no borebö* biçiminde *hedu*’ya girmeyi umabilir. Bunun dışında, insan bir *uhudi* (*bore*) ile doğar, bu ölünün yakılması sırasında serbest kalır ve ebediyen ormanda dolaşır. Bu *uhudi*’lerin bazıları kötü niyetlidir, gece ormandan geçenlere sopa ya da sırıkla saldırır. *No uhudi* ve *bore* adları aynı anlama gelse de Yanomamöler bu kötü ruhların saldırısından söz ederken genellikle *bore* adını kullanırlar.

Son olarak, her bireyde bir *noreshi* vardır. Bu ikili bir kavramdır: Kişi, varlığında bir *noreshi* yani bir tür ruh parçası taşır, ayrıca ormanda yaşayan bir hayvan bu ruha karşılık gelir. *Noreshi* hayvanlarını erkekler babalarından, kadınlar annelerinden devralırlar. Örneğin Kaobowa kendi *noreshi* hayvanı kara maymunu babasından almış ve oğluna devretmiştir. Kara maymun bütün erkek akrabaların ortak *noreshi* hayvanıdır. Kaobowa’nın karısı Bahimi de *noreshi* hayvanı olarak köpeği annesinden almış ve kızına devretmiştir. Erkeklerin *noreshi* hayvanı her zaman karılarıninkine göre yerden daha yüksekte gezer. ...

Noreshi’nin ruhsal yanı, istediği zaman insanın bedeninden ayrılıp etrafta dolaşabilir. *Noreshi* bedenden ayrıldığı zaman insan hastalanır, kısa zamanda geri döndürülmezse insan ölür. *Noreshi* insanın bütün varlığının saldırıya açık kısmıdır, büyücülüğün ve zararlı sihirlerin hedefi olan parçasıdır. Şamanlar (*shabori*) düşman grupların çocukların *noreshi* parçasını ele geçirmek için gönderdiği kötü cinlere (*hekura*) karşı sürekli mücadele içindedirler ve onlar da düşman çocuklarının *noreshi*’sini ele geçirmek için kendi *hekura*’larını gönderirler. Düşmanları öldürmek için erkeklerin yaptığı savaş da aynı şekilde doğaüstü alana uzatılır. ...

Noreshi’nin büyüye açık oluşunun en iyi örneği, her köyün şamanlarının, zamanlarının büyük kısmını *hekura*’ları

düşman köyün çocuklarının *noreshi*'sine saldırmaya ikna etmek için ilahiler söyleyerek ya da düşman şamanların gönderdiği *hekura*'ları kovmaya çalışarak geçirmeleridir. Yanomamöler fotoğraflardan ve teyp kayıtlarından da kendi ruh kavramlarından ikisini kullanarak söz ediyorlardı. Özellikle çocukların fotoğrafını çekmeye kalktığımda bana düşmanca bir tutum aldılar, çünkü bu onların *noreshi*'sini almaktı. Fotoğrafa *noreshi* diyorlardı. Teyp kayıtlarını ise zararlı saymıyorlardı. Tam tersine, müziklerini ve konuşmalarını kaydetmemden hoşlanıyorlardı ve her zaman başkalarının da işitmesi için bunları çalmamı istiyorlardı. Teyp kayıtlarından *no uhudibö* yani ruhun ölü yakıldıktan sonra ormanda dolaşmaya başlayan parçası olarak söz ediyorlardı. Kısacası, ruhun yalnızca *noreshi* kısmı saldırıya açıktır.

Yanomamö: The Fierce People, s. 48-50.

Sioux'ların Ruhu Serbest Bırakma Töreni

Kara Geyik, on dokuzuncu yüzyıl Oglala Sioux büyücüsü

Ruh serbest bırakılmadan önce herkes bir araya gelir, zira en iyi ifadesi "Kutsallığın Yapılması" olabilecek bu büyük törene herkes katılır. Tören vakti yaklaştığında bütün erkekler buffalo avlamaya gider. Birçok buffalo öldürülür, bunların kemikleri ezilip kaynatılır, bu bulamaçtan *wasna* yapılır. Kadınlar etin en iyi kısımlarını kurutur, bu kurutulan etlere *papa* denir. Bütün bunlar tören içindir.

Ruhun bekçisi, diğer kutsal kişilere danıştıktan sonra tören gününü ilan eder. O gün geldiğinde yardımcıları birçok küçük çadırdan büyük bir çadır yapar ve zeminini kutsal çalıyla kaplar.

Ruhun bekçisinin yardımcısı bir pipo alır ve göğe doğru tutarak şöyle seslenir: "Bak, ey *Wakan-Tanka*! [Büyük

Gizem, Yüce Varlık] Şimdi istediğin şeyi yapmak üzereyiz. Evrendeki bütün varlıklarla birlikte bu pipoyu Sana sunuyoruz!”

Sonra yardımcı bir tutam *kinnikinnik* yani kutsal tütün alır, pipoyla birlikte tutarak batıya dönüp şöyle seslenir: “Bu *wakan* [kutsal, gizemli] tütünle Seni pipoya yerleştiriyoruz. Ey batının kanatlı Gücü. Sesimizi *Wakan-Tanka*’ya göndermek üzereyiz. Senin yardımını istiyoruz! Bu gün *wakan* çünkü bir ruh serbest bırakılacak. Bütün evrene mutluluk ve sevinç dolacak! Ey güneşin battığı yerin kutsal Gücü, Seni pipoya yerleştirmekle büyük bir iş yapıyoruz. Törenimiz için efendisi olduğun kırmızı ve mavi iki günden birini ver bize!”

[Kutsal pipo doldurulup yönlere ve yeryüzüne sunulduktan sonra, ruhun bekçisi pipodan içer ve dualar okuyarak töreni yönlendirir. Pipo güneş doğrultusunda elden ele geçirilir, orada toplanan herkes içer.]

Pipo en son *Wakan-Tanka*’ya sunulduktan sonra ruhun bekçisi ağlamaya başlar, ardından herkes ağlar.

Burada belki şunu söylemeliyim ki, bu anda ağlamak iyidir. Bu bizim ruhu ve yaşayan her şeyin karşılaşacağı ölümü düşündüğümüzü gösterir. Ayrıca Büyük Ruhun önünde kendimizi alçaltmamızın bir işaretidir, zira Onun önünde tozdan farklı olmadığımızı biliriz; O her yeredir ve her şeye gücü yeter. ...

Ruh için getirilen yiyeceklerin her birinden küçük bir parça, tahta bir çanağa doldurularak, batı tarafında oturan iki kutsal kişinin önüne konur. Sonra dört saf bakire çadıra girer ve kuzey tarafındaki yerini alır, zira bu yönün Gücü saflıktır. Sonra ruhun bekçisi ayağa kalkıp ruha seslenir:

“Ey ruh, sen ki *hokshichankiya*’sın [tinsel etki ya da tohum]. Sen kavmimizin çemberinin merkezindeki *wakan* ağacın kökü gibisin. Bu ağaç gelişsin! Halkımız, kanatlılar ve dört ayaklılar çoğalsın. Ey ruh, biraz sonra akrabalarının sana getirdiği bu yiyeceği yiyeceksin, böylece

insanlar arasında iyilik yayılacak. Ey ruh, *Wakan-Tanka* sana kuzeyde oturan dört akrabayı verdi; onlar bizim gerçek akrabalarımızı temsil ediyor: Büyükbaba ve Baba *Wakan-Tanka*, Büyükanne ve Anne *Maka*, Yeryüzü. Aslında hepsi Bir olan bu dört akrabayı unutma, büyük yolunda giderken dönüp insanlarına bak ve Onları hatırla!”

“Ruh direği”nin altına küçük bir çukur kazılır ve ruhun bekçisi içinde saf yiyecek bulunan tahta çanağı çukura doğru tutarak ruha şöyle seslenir: “Biraz sonra bu *wakan* yiyeceği yiyeceksin. O senin ağzına konduğunda etkisi yayılacak, böylece Anamız Yeryüzünün meyveleri çoğalıp büyüyecek. Senin Büyükkannen *wakan*’dır; bu yiyeceği ağzına koyarken Onu gözet. *Wakan-Tanka*’ya giderken bizi unutma, bizi gözet!”

Yiyecek çukura konur ve üstüne yaban kirazı suyu dökülür, zira bu yaşam suyudur. Sonra çukur toprakla örtülür; ruh son yemeğini bitirmiştir. ...

Ruhun bekçisi güneye gider, “ruh bohçası”nı alıp ona şöyle seslenir: “Ey torun, büyük bir yolculuğa çıkmak üzeresin. Baban, annen, bütün akrabaların seni sevdi. Biraz sonra mutlu olacaklar.”

Baba kutsal bohçayı kucaklar, iki omzuna götürür, sonra ruhun bekçisi ona şöyle seslenir: “Oğlunu sevdin ve onu halkımızın çemberinin merkezinde tuttun. Sevgili oğluna karşı iyi olduğun gibi, bütün insanlara karşı da iyi ol! Oğlunun ruhunun kutsal etkisi insanların üzerinde olacak; o her zaman çiçekli bir ağaç gibidir.”

Sonra kuzeye gider, bakirelerin her birine kutsal bohçayla dokunurken şöyle seslenir: “Senin kutsal çemberinin merkezinde durması için seçilen ağaç budur! O her zaman *wakan* bir şekilde büyüyüp gelişsin!” Sonra bohçayı göğsüne doğru tutarak şöyle bağırır: “Her zaman halkını gözet, ki kutsal yolda sağlam adımlarla yürüsünler!”

Ruhun bekçisi çadırın girişine doğru yürürken bunu dört kez söyler ve kapının hemen dışında acı ve tiz bir

sesle şöyle haykırır: “Halkına bak! Onları gözet!”

Bohça çadırın dışına çıktığı anda ruh serbest kalmıştır; *Wakan-Tanka*’ya giden “tinsel yol” a çıkmıştır.

Ruh bağlı olduğu bohçayı terk ettikten sonra bohça artık *wakan* bir özellik taşımaz, ama aile isterse onu bir anı olarak saklayabilir. Dört kutsal bakireye birer buffalo postu giydirilir, ruhun bekçisinin ardından onlar da çadırı terk eder.

Böylece tören sona erer. Herkes mutlu ve sevinçlidir. Koşup artık *lela wakan* olmuş dört bakireye dokunmaya çalışırlar. Onlar bu büyük etkiyi her zaman taşıyacaklar, insanlara güç vereceklerdir. Yoksul ve talihsizlere armağanlar verilir, her yerde bayram sevinci yaşanır. Bu gerçekten iyi bir gündür. *Hetchetu welo!*

*The Sacred Pipe: Black Elk's Account of the
Seven Rites of the Oglala Sioux,*
Joseph Epes Brown, s. 18-19, 26-30.

Haitililerin Zombi Kavramı

Maya Deren, Rus-Amerikalı film yapımcısı ve yazar, 1917-1961

Korkunç zombi, bu büyük dehşet figürü, tam olarak budur: ruhu olmayan beden, ahlaki değerleri olmayan madde.

Bedenle ilgili ölüm törenleri, özet olarak, fiziksel dirilişe yöneliktir – bir yandan sahte bir ölüme, diğer yandan sahte bir yaşama yöneliktir. Biri öldüğünde yapılacak ilk şey, bu ölümün büyüyle ortaya çıkarılmış sahte bir ölüm değil gerçek olduğunu belirlemektir. Zira, ölümün sahte olduğunun farkına varılmadan ruhu bedenden ayıran törenler uygulanacak olursa, beden canlı ama boş bir kap gibi kalacak, yabancı psişik güçlerin yönlendirmesine açık olacaktır (bu güçler çoğu zaman, bu amaç için büyüyle

yönlendirilen kötü güçlerdir). Korkunç zombi, bu büyük dehşet figürü, tam olarak budur: ruhu olmayan beden, ah-laki değerleri olmayan madde.

Haiti dışında sıradan insanlar zombiyi olağanüstü güçlü bir dev gibi hayal eder; bu dev ruhsuz olduğundan, ah-laki değerlere sahip olmadığından, onu kontrol eden güç tarafından kötü bir amaçla yönlendiriliyorsa, ona akılla ulaşamaz, ricalara ve her türlü ikna çabasına karşı duyarsızdır. Bu görüş, zombinin işleviyle ilgili bir karışıklığı yansıtır. Aslında büyüün özü fiziksel bir güç olmayıp psi-şiktir, büyücü kötü amaçlarına böyle nispeten ince araç-larla ulaşır. Zombi olması için fiziksel olarak güçlü insanların seçilmesinin sebebi, onların başkalarına kötülük yapmak için araç olarak kullanılacak olması değil, tarla-larda, ev yapımında vb. sesini çıkarmadan çalışan bir tür köle gibi kullanılacak olmasıdır. Haitililer bir zombiyle karşılaşmaktan çekinseler de, onların asıl korkusu, kendi-lerinin zombi haline getirilmesidir. Bunun sebebi, çok ça-lıştırılmaktan çekinmeleri değildir; buna alıştırtırlar, üste-lik zombiler ağrı ya da ıstırap hissetmezler. Korkuları ah-laki bir özellik taşır; Haitililerin bilinç güçlerine ve bun-larla bağlantılı yargı verme, düşünüp taşınma, kendine hâkim olma kapasitesine yükledikleri büyük değerle ilgi-lidir. Haitililerin günlük yaşamında bu değer onların şaş-kınlıktan ve kendine hâkim olamamaktan duydukları nefrette yankı bulur; bir Haitilinin çok az da olsa sarhoş olması, seyrek rastlanan bir durumdur. Aynı değer Haiti-lilerin çok kontrollü resmi tavırlarında da görülür; top-lumsal davranış kodlarından en ufak bir sapma “Maléle-vé” (görgüsüzlük, kabalık) olarak damgalanır. Ruhsuz zombide Haitililer, her durumda hakir gördükleri şeyin en aşırısını görürler: algılama, değerlendirme, kendine hâkim olma güçlerinin yitirilmesi. Nitekim Haitililer öz-gür, naif, kontrolsüz bir doğallığın asıl iyiliğin koşulu ol-duğunu ve/veya aklın insandaki kutsal, iyi öze karşıt bir

yöneliminin olduğunu söyleyen, ilkel bir yaşamı savunan kültürlü kişilerin görüşünü paylaşmazlar. Tam tersine, iyiliği ve ahlaklılığı insanın bilincinin, deneyiminin, bilgisinin, anlayışının ve disiplininin bir fonksiyonu olarak anlarlar; törenleri özünde ahlak dışı olan evrensel güçleri ahlaklamaçlara yönlendirmenin bir aracı gibi görürler. Son çözümlemede insan bilinci, bütün güç ve potansiyelleriyle, Voodoo metafiziğinde en yüksek yeri tutar. Haitililerin ruhtan anladığı, bedenin maddiliğinden ayırdığı, uçurumdan kurtardığı, atalarından miras alıp sonraki nesillere bıraktığı ve kutsallık statüsüne yükselttiği şey budur. Zombi, bilinçli düşünce güçlerinden yoksun kalmış bir bedenden başka birşey değildir ve Haitililer için bundan daha korkunç bir kader yoktur.

Bu sonuçtan sakınmak üzere, ölen kişinin bedeninin gerçekten cansız ve dolayısıyla fiziksel olarak yararsız olduğundan emin olmak için her tedbir alınır. Yüreğine bir bıçak sokulup yeniden öldürülebilir, mezarından çıkarılmasını önlemek için çeşitli hileler uygulanabilir. Örneğin, mezarın içine çok sayıda tohum taşıyan bir bitki yerleştirilir; böylece, bedeni mezardan çıkaracak olan, önce tohumları sayması gerekeceğinden, bu işi gün ağarmadan tamamlayamayacaktır. Ölü bedene ait hiçbir parçanın yaşayanların dünyasında kalmaması için de tedbirler alınır. Büyüyle kötüye kullanılabilecek bir sahte yaşama karşı alınan bu tedbirler çok çeşitlidir. Cesedin yıkandığı su dikkatle bir deliğe dökülür. Bedenin son salgısı olduğu düşünülen, yaşamın kalıntısı olarak cesedin ağzında bulunduğu inanan üç damla sıvının yere dökülmemesine dikkat edilir. Cesedin saç ve tırnakları kesilip cesetle birlikte özel bir dikkatle gömülür. Bu tedbirlerin yanı sıra, toprağa dönecek cesedi arıtmaya gayret edilir. Bu çabaların büyük kısmı, temizleme törenlerinden ibarettir. Cüzam gibi hastalıklardan ya da yıldırım çarpmasından ölenler için, ayrıca birçok başka durumda, özel türden

“karantina”lar uygulanır; bunlar daha karmaşık törensel tedbirlerdir. ...

Divine Horsemen: The Living Gods of Haiti, s. 42-44.

Ruhun Ölümsüzlüğü

Mircea Eliade, Romen-Amerikalı din tarihçisi, 1907-1987

21 Mayıs 1964

Geçen akşam Kavşaklar'da (uluslararası toplantıların düzenlendiği bir Katolik merkezi) başka şeylerin yanında Teilhard de Chardin'in teorilerinden söz ettik. 1950 Ocak'ında dogmayı yenileme gereği üstüne bana söylediklerini hatırlıyorum. “Kilise,” demişti, “bir kabuklu hayvana benzer; büyüebilmek için zaman zaman kabuğunu atması gerekir.” “Bilimin ilerlemesi”ne büyük bir güven duyuyordu. (Bir tek elektronik beyin, birkaç saniye içinde, bir düzine matematikçinin yüz yılda yapabileceği işi yapıyor. Bilimsel araçlar insanın “zamanı yutmasına” ve “zamanı fethetmesine” yardımcı oluyor. Teilhard'a göre bilimsel ilerlemenin dinsel bir işlevi de vardı. Bütün kozmos-Greko-Romen dünyasının değil, galaksilerin kozmosu-Kristolojik gizemi öğrenmek zorunda kalacaktı.)

Teilhard'la konuşmalarında beni en çok etkileyen şey, ona göre ruhun ölümsüzlüğünün ne anlama geldiği sorusuna verdiği cevaptı. Bunu özetlemek güç. Kısaca şöyle: Teilhard'a göre, aktarılabilen ve iletilebilen her şey (sevgi, kültür, politika, vb.) “öteye geçmez,” bireyin ölümlüyle birlikte ortadan kalkar. Ama indirgenmez, iletilmez bir temel ya da daha kesin bir söyleyişle, ifade edilmesi ya da bir başkasına iletilmesi mümkün olmayan şey kalır – işte bu gizemli, hesaba gelmez temel “öteye geçer” ve bedenin ortadan kalkmasından sonra da varlığını sürdürür. İlginç bir teori, çünkü bir gün *kesinlikle bütün* insan

deneyimlerini iletmeyi, aktarmayı başarırsak ölümsüzlüğün yararsız olacağını ve ortadan kalkacağını ima ediyor gibi. Peder Teilhard'ı ilgilendiren şey, insan deneyimlerinin konuşulması ilkesiydi. Hiçbir şey yitirilmemeliydi. Bütün deneyimler ifade edilmeli (dille, kültürle) ve noosferde kaydedilip korunmalıydı.

No Souvenirs, çev. Fred H. Johnson, Jr., s. 99-100.

Maya, Toltek ve Azteklerin Ruh Anlayışı

Ptolemy Tompkins, Amerikalı antropolog

Her günkü yolculuğunun hoş kısmında güneşe dört yıl boyunca eşlik ettikten sonra, talihli savaşçının ruhu son bir dönüşüm geçirirdi: parlak tüylü bir kuş haline gelirdi ...

Çağımızın on beşinci yüzyılında ... tanrıları insanlarla yenden iletişime girmeye çağırmak için yeni bir strateji gerekiyordu. İnsanlık bu gezegendeki zamanının çok büyük kısmını gezgin ya da basit köylü olarak geçirmiş, bu arada evreni ruhun gelişimi için bir rahim gibi görmeyi öğrenmişti. Bu görüşün mirası, haklı olarak bu mirasın geliştirilmesi gerektiği sezgisini taşıyan insanlar tarafından kozmosun şamanik haritasının dikte ettiği çizgiler üzerine kurulan Amerika'nın ilk kentlerinde devam etti. Bütün bunlar olurken birşeylerin yanlış gittiği, yalnızca Orta Amerikalıların kentleri insanlığın tinsel bir mükemmellik durumundan düşüşüyle özdeşleştirmelerinden değil, tarihsel olayların gerçek seyrinden de belliydi.

Öngörülemez sonuçlarıyla birlikte uygarlığın gerekli bir kötülük olduğu fikri çok eski olmakla birlikte, insanlık tarihinin çoğu zaman felaketlerle dolu seyrinin anlaşılmasına sağlayabileceği yararlar belki henüz tükenmemiştir. Orta Amerika'da bu fikri, mitolojiyle tarihi

birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı bir ölçüde, mitlerde ifade edilmiş ve tarihte gerçekleşmiş halde buluyoruz. Ama ister mit, ister tarih, ister her ikisi olarak betimlensin, insanlık için temel anlamı -kültürel üretimlerin tinsel gerçekleri odaktan uzaklaşmaya zorladığı, insanlığın gelişiminin her dönemecinde buna karşı önlemlerin alınması gerektiği- aynı kalıyor ve dikkate alınmayı talep ediyor. Orta Amerika uygarlıkları tam da bunu yapma mücadelesi içindeydiler. Bu mücadelenin kayıtlarında, kültürün karmaşıklığındaki her artışta ortaya çıkan anlam karışıklıklarına dayanabilecek kadar esnek bir ruh anlayışının ilk taslakları bulunur.

Bununla uyumlu olarak, Orta Amerika kültürlerinin yüksek dönemi boyunca uygulanan savaş ve akrabalık törenlerini, tinin yeni bir ekonomisine ulaşmak için ilk beceriksiz çabalar olarak yorumlamak mümkündür: tarih öncesinin şamanik öğretmenlerinin bütün erkek ve kadınların yaşamındaki ötsel bir deneyim olduğunu sezdikleri, psyche'nin yeniden tanımlanmasına ve saptırılmasına dayanan bir ekonomi.

Bu yeni ekonominin ipuçları, Mayaların mit ve törenlerinde, Quetzalcoatlı Topilzin öykülerinde, Tolteklerin insan-tanrısında ve Azteklerin kurban törenlerinin tuhaf ayrıntılarında bulunabilir. Şamanik inisiyasyon senaryosunun yeniden tanımlanması için ilk girişimlerden biri, bu sitelerde oynanan oyunlarda, özellikle de Orta Amerika'nın ünlü top oyununda belirgindir. Olmek devrinden Aztek devrine kadar, bu oyunun oynandığı saha, piramit gibi evrenin kendisinin bir modeli olarak değil, evrenin belli bir bölümünün modeli olarak işlev görmüş gibidir: şamanların seramik ve taş işlemelerinde korkunç ayrıntılarla betimlediği, cinlerin ruhları parçalayıp yeniden yaptığı yeraltı arenası. Bu cinlerin korkunç görünümünün arkasında, Orta Amerika düşünce ve kültürünün daha sıkıntılı motiflerinin de arkasında olduğu gibi, masalsı bir

renk ve ışık krallığı vaadi yatar – insan ruhunun farkında olsa da olmasa da özlediği, ama ancak bazen korkutucu boyutları da olan bir yeniden tanımlama ve parlatma işleminin sonu girmesine izin verilen bir krallık. Bu, piramit ve tapınak mimarlarının yeryüzünde yansıtmak istedikleri, ama bu yapıları dikenlerin zihninde uyanan bir dizi iç içe geçmiş karışıklık ve yanlış vurgular yüzünden ancak yolunu tıkamayı başarabildikleri cennetti. ...

Her günkü yolculuğunun hoş kısmında güneşe dört yıl boyunca eşlik ettikten sonra, talihli savaşçının ruhu son bir dönüşüm geçirirdi: parlak tüylü bir kuş haline gelir ve Aztek evreninin geri kalan kısmının suçlandığı o içkin felakete uğramamış, göğün uzak bir yerindeki cennette ebediyen şarkı söylerdi. Bu cenneti betimleyen metinler, yanlarında kendi cennetlerini getiren ve boyun eğdirdikleri Azteklerle bu cennetin kurallarını ve özelliklerini kabul etmeleri için korkunç bir baskı uygulayan İspanyolların gelişinden sonra yazılmıştır. Ama cennet bir Hristiyan icadı değildir; Aztek savaşçılarının kanatlı ruhlarının gittiği cennet versiyonu, Hristiyan cennetine çok fazla benzemekle kalmaz, şamanların ziyaret ettikleri ve yeraltının labirentleri üstüne pazarlık ettikten sonra yeni ölmüş kişilerin ruhlarını yönlendirdikleri dünya ağacının çiçekli tacına da benzer. Öyle görünüyor ki, İspanyolların *Fetih*'i sırasında Aztekler şamanların eski tekniklerini yeniden kurma ve bunları insanlara hâlâ ruhlarının dünyevi, fiziksel gerçekliğin çevrelediğinden daha büyük bir gerçekliğin parçası olduğu duygusunu verebilen tek dinsel pratiğe -savaşa- uygulama süreci içindeydiler.

This Tree Grows Out of Hell, s. 28-29.

Yeniden Doğuş Diye Birşey Var mı?

Sri Ramakrishna, on dokuzuncu yüzyıl Hindu din adamı

(M'ye.) “Saf Atman [Üstün ruh] olana hiçbir şey dokunamaz. Maya, ya da avidya, Ondadır. Maya'da üç guna vardır: sattva, rajas, ve tamas. Bu üç guna Saf Atman'da da vardır. Ama Atman'ın Kendisi dokunulmamıştır. Ateşe mavi bir hap atarsan, mavi bir alev görürsün. Kırmızı bir hap atarsan, kırmızı bir alev görürsün. Oysa ateşin kendisinin rengi yoktur.

“Suya mavi bir hap atarsan, su maviye döner. Sonra suya şap atarsan, yeniden doğal rengini alır.

“Et taşıyan bir kasap, Sankara'ya dokunmuş. Sankara bağırması: ‘Ne! Bana nasıl dokunursun!’ Kasap cevap vermiş: ‘Saygıdeğer efendim, ne siz bana dokundunuz ne ben size dokundum. Siz Saf Atman'sınız, dokunulmazsınız.’ Jadabharata da aynısını Kral Rahugana'ya söylemiş.

“Saf Atman'a hiçbir şey dokunamaz ve insan Onu göremez. Tuz suya karıştırılırsa, insan tuzu gözle göremez.

“Saf Atman olan, Büyük Nedendir, nedenin Nedenidir. Kaba olan, ince olan, nedensel olan ve Büyük Neden. Beş unsur kabadır. Zihin, buddhi ve benlik incedir. Prakriti, yani Asıl Enerji, bütün bunların nedenidir. Brahman yani Saf Atman ise bu nedenin Nedenidir.

“Gerçek doğamız yalnızca bu Saf Atman'dır. Jnana nedir? Kişinin Kendi'sini bilmesi ve zihnini Onda tutmasıdır. Kişinin Saf Atman'ı bilmesidir ...”

Talip Marwari: “Ey Efendim, ben Senin kölenim’ diyen bu ‘ben’ kimdir?”

Hoca: “O, lingasarira yani bedenlenmiş ruhtur. Manas, buddhi, chitta ve ahamkara’dan ibarettir.”

Talip: “Bedenlenmiş ruh kimdir?”

Hoca: “Sekiz bukağı vurulmuş Atman'dır. Peki

chitta nedir? O da 'İşte!' diyen 'ben bilinci'dir."

Talip: "Saygıdeğer efendim, ölümden sonra ne olur?"

Hoca: "Gita'ya göre, kişi ölüm anında neyi düşünmüşse o haline gelir. Kral Bharata ölürken geyiğini düşündüğü için sonraki yaşamında geyik olmuş. Öyleyse kişi Tanrı'yı fark etmek için sadhana yapmalı. Kişi gece gündüz Tanrı'yı düşünürse, ölüm anında da düşüncesinde O olur."

The Gospel of Sri Ramakrishna,
çev. Swami Nikhilananda, s. 153-54, 416.

Geçmiş Yaşamlarımızı Niçin Hatırlamıyoruz?

H. B. Blavatsky, Rus Teosofist, 1831-1891

Bebekliğinizde ne olduğunuzu ya da ne yaptığınızı hatırlayabilir misiniz? Var oluşunuzun ilk on sekiz ayındaki ya da iki yılındaki yaşamınızın, düşüncelerinizin ya da yaptıklarınızın, ya da hatta yaşadığınızın en küçük bir anısını sakladınız mı?

Araştırmacı: Vardığınız sonuç şu mu: ölümden sonra geriye kalan, sizin ifadenizle "Ruhun anısı"dır, Ruh ile Ego aynıdır, kişilikten geriye hiçbir şey kalmaz?

Teosofist: Tam olarak değil; kişi doğasında tinsel bir ışığın sızabileceği bir çizik bile bulunmayan mutlak bir materyalist değilse, kişilikten de geriye birşey kalır, çünkü kalıcı Kendi ya da Tinsel Ego üstünde ebedi izini bırakır. ... Kişilik, Skhanda'ları [bir enkarnasyondaki özellikleri] ile birlikte her yeni doğumda değişir. Kişilik, yukarıda da söylediğim gibi, aktörün (gerçek Ego'nun) bir akşam oynadığı roldür. Fiziksel düzeyde geçmiş yaşamlarımızın anısına sahip olmamamızın sebebi budur. Oysa gerçek "Ego" bu yaşamlardan geçmiştir ve hepsini bilir.

Araştırmacı: Öyleyse nasıl oluyor da gerçek ya da

Tinsel insan yeni kişisel “Ben”ine bu bilgiyi aktarmıyor?

Teosofist: Yoksul bir çiftlik evinde yaşayan hizmetçi kızlar, trans ya da uyurgezerlik halindeyken, nasıl normal durumlarında hiç bilmedikleri İbraniceyi konuşabiliyor, keman çalabiliyor? Çünkü, sizin modern okulunuzun değil ama eskinin gerçek psikologlarının söyleyeceği gibi, Tinsel Ego ancak kişisel Ego felce uğradığı zaman harekete geçebilir. İnsandaki Tinsel “Ben” her şeyi bilir, her bilgiyi içinde taşır; kişisel benlik ise çevresinin ürünüdür ve kişisel belleğin kölesidir. Bunlardan birincisi kendini kesintisiz ve engellenmeden ortaya koyabilseydi, dünyada insan kalmazdı, hepimiz tanrı olurduk.

Araştırmacı: Yine de bunun istisnaları olmalı; bazı insanlar hatırlıyor olmalı.

Teosofist: Elbette öyle insanlar vardır. Ama onlara kim inanır? Modern materyalizm bu duyarlı insanları çoğu zaman halüsinasyon gören histerikler ya da çatlak fanatikler olarak görür ya da onları düzenbaz sayar. Ama bu konuda yazılmış kitapları okusunlar, özellikle de E. D. Walker’ın *Reankarnasyon: Unutulmuş Gerçek üstüne bir araştırma* kitabını okusunlar, bu rahatsız edici soruyla ilgili bir sürü kanıt bulacaklardır. Biri insanlara ruhtan söz eder, biri de çıkıp sorar: “Ruh nedir?” “Ruhun var olduğunu kanıtladınız mı?” Elbette materyalistlerle tartışmak yararsızdır. Ama onlara bile şu soruyu sormak isterim: “Bebekliğinizde ne olduğunuzu ya da ne yaptığınızı hatırlayabilir misiniz? Var oluşunuzun ilk on sekiz ayındaki ya da iki yılındaki yaşamınızın, düşüncelerinizin ya da yaptıklarınızın, ya da hatta yaşadığınızın en küçük bir anısını sakladınız mı? Öyleyse, aynı ilkeye göre niçin bebek olarak yaşadığınızı inkâr etmiyorsunuz?” Yeniden beden bulan Ego’nun ya da bireyselliğin geçiş döneminde önceki yaşamına ya da kişiliğine ait deneyimin yalnızca özünü alıkoyduğunu, bütün fiziksel deneyimin potansiyel haline geçtiğini ya da, öyle denebilirse, tinsel

formüllere çevrildiğini de bütün bunlara eklersek, ayrıca iki doğum arasındaki sürenin on ile on beş yüzyıl arasında olduğunun söylendiğini, bu süre boyunca fiziksel bilincin tamamen, mutlak olarak atıl kaldığını, eylemde bulunabilmesi için gerekli organlara ve dolayısıyla *varoluşa* sahip olmadığını hatırlarsak, sırf fiziksel bellekte hiçbir anının kalmamış olmasının nedeni açıktır.

The Key to Theosophy, s. 131-33.

“Kendim ile Ruhun bir Diyalogu”ndan

William Butler Yeats, İrlandalı şair ve oyun yazarı, 1865-1939

Kendim.Yaşayan adam kördür, kendi damlasını içer.
Ne çıkar hendek suları temiz değilse?
Ne çıkar hepsini bir kez daha yaşasam?
Yetişmenin bütün meşakkatini;
Çocukluğun kepezeliğini; sancılarını
Çocukluktan erkeklığe geçişin;
Tamamlanmamış insanı ve acılarını
Kendi sakarlığıyla yüz yüze gelen insanın;
Düşmanları arasındaki tamamlanmamış insanın? –
Tanrı aşkına, nasıl kaçabilir
O kirli, çarpık biçimden,
O kötücül gözlerin aynasından,
Gözlerine dikilmiş o gözlerden,
O biçimin kendi biçimi olduğunu fark etmedikçe?
Ya kaçmanın ne yararı var
Onur seni kış rüzgârında bulacaksa?
Hepsini yeniden yaşamaya razıyım.
Evet, razıyım, yaşam körün hendeğindeki
Kurbağa yavrularının arasına katılmak bile olsa.
Körleri döven körün hendeğine

Ya da hendeklerin en doğurğanına:
Ruhuna akraba olmayan bir kadına
Gönül veren erkeğin yapacağı, ya da katlanacağı
Aptallıklara atılmak bile olsa.
Razıyım gerçek ya da düşüncedeki
Her olayı kaynağına kadar izlemeye;
Bahtımı sinamaya, kendime bağışlamaya!
Attığım zar pişmanlık verse de
Göğse büyük bir mutluluk dolar,
Güleriz ister istemez, şarkı söyleriz.
Kutsar bizi baktığımız her şey,
Ve kutsanmıştır baktığımız ne varsa.

The Poems of W. B. Yeats: A New Edition,
ed. Richard J. Finneran, s. 132-33.

Aziz Elmo Ateşi

On dokuzuncu yüzyılda yaşamış adı bilinmeyen bir denizcinin
günlüğünden

... bir bardak brendiye benzeyen bu parlak ateş, fırtınalı
bir gün denizde boğulan zavallı bir denizcinin ruhudur.

Bazen fırtınalı gecelerde ana serenin iki ucunda ateşler
oynaşıyordu. Kafelerde yakılan panç alevine benzeyen bu
parlak, mavi alev bende ilk kez merak uyandırdı. "Bu da
ne?" diye sordum bir denizciye hayretle.

"Aziz Elmo ateşi, efendim."

"Ah, evet, yanıyor!"

"Daha doğrusu, denizcilerin dostu denebilir. O alevi
görüyor musunuz? Nöbetçi kaptan bana 'Direğe çık, kü-
çük gabya yelkenini topla' deseydi [ki bu tek bir insan için
epey ağır bir yelkendir] bu işi çok kolay yapardım, çünkü
o ateş benimle beraber direğin tepesine çıkıp bana yardım
ederdi. Bütün denizcilere yardım eder."

“Bu masala inanıyor musun? Bir yerde bunun basit bir doğa olayı olduğunu okumuştum. Normal olarak uçlara yığılan elektriğin deşarjıymış.”

“O masala niye inanmayayım? İster elektrik deşarjı olsun, ister başka birşey, bir bardak brendiye benzeyen bu parlak ateş, fırtınalı bir gün denizde boğulan zavallı bir denizcinin ruhudur. Hava bozacağı zaman, ölmüş denizcilerden birinin ruhu gelip tehlikeli bir fırtına yaklaşıyor diye yoldaşlarını uyarır.”

“Eğer bu doğruysa, bakalım ölmüş bir adamın ruhuna dokunabilecek miyim. Şimdi serenin ucuna gidip sizin Aziz Elmo ateşinizi yakalayacağım.”

Ben tırmanırken, denicilerin dostu dediği şeyi gereksiz yere rahatsız etme niyetimde bir tür hürmetsizlik gören denizci şaşkınlıkla seyrediyordu. Elimi uzattığım zaman alev aşağı, yukarı, öteye kaçıyor, elimi çektiğim zaman geri geliyordu. Alevle aramdaki bu küçük savaş seyredenleri çok eğlendirdi. “Amma oyuncuymuş,” diyorlardı.

Aşağı Britanya’dan bir denizci seslendi:

“Onu yok etmemi ister misiniz?”

“Evet,” diye cevap verdim.

Adam haç işareti yaptı, ve alev gerçekten de o anda gözden kayboldu. Dindar denizcinin yaptığı haç işaretiyle alevin kaybolması arasındaki rastlantı, bir batıl inancın bu iyi insanların hayaline daha da sağlam bir şekilde kazınmasına yardımcı oldu.

The Slave Trader, Edouard Corbière, 1832.
Kaynak: *The Sky, Mystery, Magic, and Myth*,
çev. Anthony Zielonka, s. 148.

Don Damian'ın Güzel Ruhu

Juan Bosch, Dominik Cumhuriyeti

Ruh mesafeyi kestirip zıpladı. Bunu yapana kadar, yapabileceğini bilmiyordu. Havada uçan bir şey ya da ses çıkarmadan ve görünmeden hareket edebilen tuhaf bir hayvan gibi, yastığın üzerine kondu.

“Güzel bir ruhu vardı merhumun,” dedi papaz.

“Güzel’ demek az bile,” dedi kaynana.

Ruh dönüp ona baktı ve konuşurken kızına bir göz işareti yaptığını gördü. Hem bir paylama hem de bir buyruk gizliydi bu işarete; kızına şöyle demek istiyordu: “Ağlasana aptal. Papaz kocanın ölümünden mutlu olduğunu mu düşünsün istiyorsun?” Kızı işareti anladı, feryat-figân ağlamaya başladı.

“Kimsenin öyle güzel ruhu yoktur! Damian, seni nasıl severdim!”

Ruh daha fazla dayanamadı: Hem gerçekten güzel olup olmadığını bir an önce kesin olarak bilmek, hem de bu ikiyüzlülerden uzaklaşmak istiyordu. Kilimin üzerine sessizce inebilmek için mesafeyi hesaplayarak, bir boy aynasının bulunduğu banyoya doğru atıldı. Görünmez olduğu gibi ağırlıksız da olduğunu bilmiyordu. Kimsenin dikkatini çekmediğini görüp sevindi, çabucak gidip aynanın karşısına geçti.

Aynada gördüğü şey ruhu çok şaşırttı. Her şeyden önce, altmış yılı aşkın bir süredir, Don Damian'ın gözleriyle bakmaya alışmıştı ve bu gözler yerden bir buçuk metre kadar yüksekteydi; ayrıca, canlı yüzünü, parlak gözlerini, ağarmış saçını, kibirle kabarmış göğsünü ve dikilmiş başını, giydiği pahalı giysileri de görmeye alışmıştı. Oysa şimdi gördüğü şey buna hiç benzemiyordu: yirmi

santim kadar, soluk, bulut grisi rengine, biçimsiz, tuhaf bir şey. Don Damian'ınki gibi bir bedende iki bacak ve iki ayağın bulunması gereken yerde, ahtapot kollarına benzeyen, düzensiz, kimi uzun kimi kısa, kimi kalın kimi ince, şeffaf gibi görünen ama öyle olmayan cıvık bir çamurdan ya da pis bir dumandan yapılmışa benzeyen, gevşek, zayıf, güçsüz, iğrenç bir demet dokungaç sarkıyordu. Don Damian'ın ruhu bayılacak gibi oldu. Ama yine de cesaretini toplayıp daha yukarı baktı. Beli yoktu. Aslında gövdesi, boynu, hiçbir şeyi yoktu: Yalnızca, dokungaçların birleştiği yerin bir tarafında, çürük bir elmanın kabuğuna benzeyen bir tür kulak, diğer tarafında da kimi kıvrırcık kimi düz bir tutam saç vardı. Ama en kötüsü bu değildi; saçtığı yeşilimsi sarı ışık da değildi: En kötüsü, çürük kısmı alınmış bir meyvenin oyuğuna benzeyen, biçimsiz bir mağarayı andıran ağzıydı ... ve bu oyuğun dibinde bir göz, tek gözü, gölgelerin içinden bir dehşet ve ihanet ifadesiyle parlıyordu! Oysa yan odada, Don Damian'ın cesedinin yattığı yatağın çevresindeki kadınlar ve papaz onun güzel bir ruhunun olduğunu söylemişlerdi! ...

Gerçek imgesinin karşısında donup kalan ruh, artık mahvolduğunu biliyordu. Don Damian'ın bedeninde saklanmaya alışmıştı; bağırsaklarının iğrenç kokusuna, midesinin ısisına, soğukun ve sıcaklığın rahatsızlığına, her şeye alışmıştı. Gelen doktorun ve onu karşılayan kaynasının sesini işitti: "Ah, doktor, ne büyük trajedi!"

"Haydi, kendinizi toparlayın."

Ruh ölünün yattığı odayı gözlüyordu. Kadınlar yatağın yanındaydılar, papaz ölünün ayakucunda dua ediyordu. Ruh mesafeyi kestirip zıpladı. Bunu yapana kadar, yapabileceğini bilmiyordu. Havada uçan bir şey ya da ses çıkarmadan ve görünmeden hareket edebilen tuhaf bir hayvan gibi, yastığın üzerine kondu. Don Damian'ın ağzı hâlâ biraz açıktı. Buz gibi soğuktu ama bunun önemi

yoktu. Ruh Don Damian'ın ağzından içeri girip dokun-
gaçlarını yerlerine yerleştirmeye başladı. Hâlâ bu işle
meşgulken doktorun sesini işitti: "Bir saniye lütfen." ...

Ruh yeniden bedenine yerleşmişti; yıllardır alıştıkları
damarları arayan yalnızca üç dokungaç kalmıştı. ...

Doktor Don Damian'ın ön kolunu eline alıp ovmaya
başladı. Ruh onu saran, içine işleyen, yanmaktan kurtul-
mak için terk ettiği damarları dolduran yaşamın sıcaklı-
ğını hissetti. Aynı anda doktor koldaki bir damara bir
iğne soktu, dirseğin üstünden lastiği çözdü ve ilacı ver-
meye başladı. Yavaş yavaş, yumuşak dalgalar halinde,
yaşamın sıcaklığı Don Damian'ın derisine doldu. ...

The Eye of the Heart: Short Stories from Latin America,
ed. Barbara Howes, s. 318-22.

"Ruhu Çöküp Gözden Kayboldu"

Bir Hawaii Aşk ve Ölüm Miti

Yeniden anlatan Alexander Eliot, Amerikalı yazar

*Hiku karanlıkta Kewelu'nun parlayan ruhunun peşine
düştü ...*

Beyaz denizin kıyısında yaşayan Prenses Kewelu, orman-
da yaşayan Hiku'yu seviyordu. Hiku dağdaki evinden
ayrıldı, kızın kıyıdaki evinde yaşamaya başladılar. Bo-
yunlarına çelenkler takıp sahilde koşturdular, hoş vakit
geçirdiler. Ama bir süre sonra Hiku bu yumuşak yaşam-
dan sıkıldı, kendi yuvasına, haşin dağlara döndü.

Kewelu gözyaşları içinde onun peşinden gitmeye ça-
lıştı. Ama orman sıklaştıkça çalılar her yanını sarmaya
başladı. Çok geçmeden, Kewelu artık ne ileri gidebiliyor
ne de geri dönebiliyordu. Bedenine dolanan çalılardan
kurtulmak için çok çalıştı, çırpındı, ama bütün çabaları

bu sürüngen orman bitkilerinin onu daha da sıkı sarmasından başka sonuç vermedi. Her yanı sarılmış halde, boğularak öldü. Ruhu çöküp gözden kayboldu.

Olup biteni Hiku'ya babası anlattı. Pişmanlıkla dolan Hiku her yeri aradı, sonunda yeraltı dünyasına açılan bir mağara buldu. Yanına yalnızca boş bir hindistancevizi kabuğu alarak mağaranın içine uzanan sarmaşıklara tutuna tutuna aşağı indi.

Hiku karanlıkta Kewelu'nun parlayan ruhunun peşine düştü; ormandaki en ürkek yarattığı izler gibi büyük bir dikkatle izliyordu onu. Kewelu'nun ruhu çevresine bakmak için duraladığı anda, Hiku elindeki kabuğu hemen onun üstüne kapattı, onu bir kelebek gibi kabuğun içine hapsetti. Sonra yine sarmaşıklara tutunarak tekrar gün yüzüne çıktı.

Hiku, Kewelu'nun güzel cesedinin önüne çömeldi, hindistancevizi kabuğuna bir delik açıp onu Kewelu'nun ayak başparmağına geçirdi. Şaşkınlık içinde bocalayan ruh, başparmaktan içeri girdi. Hiku Kewelu'nun ayağını hafif hafif ovdu, ruh yeni bir sıcaklık gibi oraya yayıldı. Sonra ayak bileğini, baldırını, dizini, böyle böyle her yerini ovdu, ruh Kewelu'nun bedenine iyice yayılıp yerleşti. En sonunda kalbe ulaştı. Kewelu o zaman tekrar nefes almaya başladı. Gözlerini açıp Hiku'ya baktı. O gözlerle bakan, Kewelu'nun ruhuydu.

Myths, s. 252.

Bir Çocuk Ruhunu Soruyor

Robert Coles, Amerikalı psikiyatri profesörü ve yazar

Bu senin anlayamayacağın kadar büyük. Babama Tanrı'yı, cennetin nerede olduğunu, ruh diye birşeyin var olup olmadığını sorduğum zaman bana böyle der.

“Erken kalkarım. Köpeğimiz dışarı çıkmak ister, yatağıma sıçrar, tekrar uyumama izin vermeyeceğini bilirim, kesinlikle bilirim – yüzümü yalar, mızıklanır, üstüme çıkıp beni soluksuz bırakır, çok ağırdır – sonunda teslim olup onu dışarı çıkardığımda, orada öylece dikelirken, hava hâlâ karanlıktır, ve köpeğin koklama seslerini duyabilirsiniz, o kadar da sessizdir: İşte o zaman, yukarıda birinin olduğunu bilirim, belki Tanrı, belki aynı zamanda pek çok insan, bütün ölmüş insanların ruhları. Bu senin anlayamayacağın kadar büyük. Babama Tanrı'yı, cennetin nerede olduğunu, ruh diye birşeyin var olup olmadığını sorduğum zaman bana böyle der. Ruhun *kesinlikle* var olduğunu ama ‘fiziksel’ olmadığını söylüyor, o yüzden ‘Nerede?’ diye sorup durmamalıyım.

“Haklı; insan bir sürü şey sorabilir. Yani ben – her zaman her şeye bir cevap bulmaya çalışırım. Keşke bulunabilseydi. Geçen yıl falan, sormayı yavaşlattım. Yukarı bakıp ‘Belki!’ diyorum yalnızca. Köpeğimizi parkta gezdiriyordum, gerçekten çok sessizdi, o zaman merak ediyorsunuz, orada insanlar -ruhlar- var mı diye. Eğer varsa, biriyle konuşmak istiyor olmalılar. Herhalde birbirleriyle konuşuyorlardır. Ama nasıl? Neredeler? Babam diyor ki, insan öldüğünde ruhunun da öldüğünü düşünüyormuş. Ama o zaman o ruh değil, insanın zihni, öyle değil mi? Belki en iyisi, bugün yapmak zorunda olduğun şeylerin dışında her şeyi unutmak: yarın da aynısı. Ama okula ya da

havraya gittiğinde, Tanrı'nın bizimle yani Yahudilerle birlikte olduğunu, ruhunun sana Onun armağanı olduğunu söylüyorlar. Hahamın sınıfı ziyaret ettiğinde biz çocuklara söylediği bu. Tanrı sana ruh verdiğinde onu beden neresine koyuyor diye soracaktım ama bunun başımı belaya sokacağını düşündüm. Çünkü öğretmenler çok fazla soru sorduğumu söylüyorlar. İbranice öğrenip Tevrat'ı okumalıymışım ve artık 'filozof kral' olmaya çalışmamalıymışım. Pekiyi o ne? Evet, sordum. Öğretmen bunu gülünç bulmadığını söyledi [halbuki benim kadar gülünç bulmuştu]. 'Artık soru yok!' dedi. Haham sınıfa geldiğinde el kaldırsaydım, herhalde öğretmen karatahtayı kapıp bana onunla saldırırdı – ortaçağda birbirine kılıç ve mızraklarla saldıran şövalyeler gibi.”

The Spiritual Life of Children, s. 140-41.

Gezgin Ruh

Alan Brennert, Amerikalı bilimkurgu yazarı

Daha önceki bir ... varoluşunun anılarına sahip olmasına rağmen, bütün ömrünü subjektif olarak o hologramın içinde geçirdi. Ve büyüdüğüce daha çok şey hatırlıyor.

Bir saat içinde yaklaşık beş ay, bir gün içinde on yıl yaşıyor gibiydi. Sabah sekizde, korkmuş, yalnız, beş yaşında bir kız çocuğuydu; akşam sekizde ise daha olgun, sempatik, on yaşında bir çocuk. Kevin dekanı arayıp derslerini iptal ettirmiş, on iki saat boyunca gözlerinin önünde büyüyen Nola'yı izlemişti. Ayrıntıların çokluğu -saçlarının uzayıp kısalması, boyunun yavaş ama hissedilir bir hızla uzaması ve her şeyin normal bir çocuğun büyüme hızıyla orantılı olması- şaşırtıcıydı. Ağırlık dağılımındaki küçük değişikliklerden kemik yapısındaki büyümeye kadar, bütün

ayrıntıları düşünmek bile bunaltıcıydı – bunlar binlerce farklı “işlem”in aynı anda yapılmasını gerektiriyordu; Nola’nın giysileri bile, hepsi biraz eski moda olsa da, saatten saate değişiyordu. Kevin bütün gün bu ürkek, aldatıcı görüntünün ana okulundan ilkokula geçişini, beş yaşından altı, sonra yedi yaşına geçişini, konuşmasının giderek karmaşıklaşmasını, o anda bulunduğu yaştaki bir kız çocuğuna tam olarak uyan tepkilerini izledi – altı yaşına geldiğinde artık topla oynamak istemedi, Kevin ona holografik bir bebek yaptı; yedi yaşında bir atlama ipi, sekiz yaşında mikado çöpleri verdi.

Nola’nın oniki saat önce -ya da beş yıl önce mi demeli?- tarif ettiği “büyük yeşil ev”i Rotch Kütüphanesinde araştıran Daniel, akşam geri döndü.

Bağdaş kurmuş, mikado oynayan Nola’yı izlerlerken Daniel alçak sesle “O bölgede yaşayan bir Granville ailesi gerçekten var,” dedi. “Tarif ettiği ev ... yüzyılın başından beri aileye aitmiş. Şimdiki sahiplerinin Nola adında bir kızları yok, ama ...” Daniel’in sesi tereddütlüydü. “Konuştuğum kadın bu adı taşıyan bir büyük halasının olduğunu hatırladı ... anladığıma göre aykırı bir kadın; aile ondan söz etmeyi sevmiyor.”

Kevin manik bir kahkahayı bastırmak için elini ağzına götürdü. Her şey daha barok bir görünüm almaya başlamıştı. “Bu ... ‘büyük hala’nın nerede olduğunu bilen var mı?”

Daniel yine tereddütlüydü. “Ölmüş. Epey olmuş öleli; tarihini bilen yok. Bölgenin nüfus kayıtlarında da bulamadım.”

Kevin cevap vermedi. Çalışma masasından kalkıp mikado oynayan Nola’nın yanına gitti. Kızın gözleri uzaklara dalmıştı, ama Kevin’i görür görmez yüzü geniş bir gülümsemeyle aydınlandı. “Selam, Kevin.” İlk tutkusunu yaşayan bir genç kızın utangaç, samimi tavırlarını sergiliyordu.

“Selam, Nola.” Kızın tavırları gözünden kaçmamıştı. “Şey, sana başka oyuncaklar yapmamı ister misin? Mikado

oynamaktan sıkılmış olmalısın.”

“Yo, bu iyi,” dedi kız ayağa kalkarken. “Başka birşeye ihtiyacım yok.”

“Hiç sıkılmıyor musun, Nola?” diye sordu Daniel.

Kız hafifçe omuz silktili. “Bazen. Ama sıkıldığım zaman ... başka bir yere gidiyorum ben de.”

Kevin ile Daniel şaşırılmış gözlerle birbirlerine baktılar.

“Kafamda yani,” diye açıkladı kız. “Mesela biraz önce gölün kıyısındaydım. Bir keresinde babam bizi oraya pikniğe götürmüştü. Dizlerime kadar suya girmiştim ve,” -yüzü gölgelendi- “babam beni çok fena patakladı.” Ürperdi. “O kısmı hatırlamak istemiyorum.”

“Demek yerleri, insanları, şeyleri düşündüğün zaman ... neredeyse oraya gitmiş gibi oluyorsun?” diye sordu Kevin.

“Evet,” dedi kız, sonra utangaç bir tebessümle ekledi: “Ama burada seninle olmayı daha çok seviyorum.”

Kevin elinde olmadan tebessüme karşılık verdi. Daniel Kevin’e bakıyordu: “Aman Tanrım, gerçekten yüzü kızardı,” diye geçirdi içinden. Rahatsız edici sessizliği doldurmak için sordu: “Baban sizi ne zaman göle götürmüştü, hatırlıyor musun? Hangi yıl?”

Nola düşünürken yüzüne sevimli bir ciddiyet geldi. “Sanırım ... bin dokuz yüz on yedi. Ya da on altı. Evet,” dedi daha bir güvenle, “bin dokuz yüz on altıydı.”

Kevin ile Daniel hayretle birbirlerine baktılar.

Biraz sonra, Kevin’in laboratuvarın yanındaki özel odasında, Daniel bir sandalyeye çökmüş, Kevin dolaşıyordu. “Belki,” dedi Daniel, “Al Alley’den Hinerman’ı arasak iyi olacak.”

“Olmaz,” dedi Kevin hemen. “O bu işi gösteriye çevirir. Hem Nola bir Al programı olsa bile -ki ben buna hiç inanmıyorum- bizi nasıl *görüyor*? Bunu Hinerman da açıklayamaz.”

Daniel başını salladı. “Çevresinde olup bitenlerin tamamen farkında -kendi biçiminin bile- ve bunlar onu hiç

rahatsız etmiyor. Sanki dünyanın en doğal şeyiymiş gibi.”

“Evet. Daha önceki bir ... varoluşunun anılarına sahip olmasına rağmen, bütün ömrünü subjektif olarak o hologramın içinde geçirdi. Ve büyüdükçe daha çok şey hatırlıyor. Sanki iki farklı bilinç düzeyinde yaşıyor – biri gitgide daha fazla ayrıntısını hatırladığı geçmiş, diğeri burada bizimle yaşadığı gerçek zaman.”

Daniel tereddütlüydü. “Bak,” dedi ihtiyatla, “biliyorum, çok saçma gelecek ama ...” Kevin’in sabit bakışı altında sinirlerini toparlamaya çalıştı. “Bu bilgisayarın içinde, bir şekilde ... şu ya da bu yoldan ... bir ruh ... bir insan ruhu yeniden doğmuş olabilir mi?”

Kevin hoşgörülü bir ifadeyle içini çekti. “Daniel, insan ruhuna bile inandığımdan emin değilim, kaldı ki yeniden doğuşa.”

“Niçin? Niçin ruh fikri bir düzine atom altı parçacık fikrinden daha az inanılır olsun? Onların varlığını da kanıtlayamıyoruz.”

“Ama o farklı. Gözlemlenebilen fenomenlerin davranışından onların var olduğu sonucunu çıkarabiliyoruz.”

Daniel bir an sessiz kaldı, sonra ayağa kalktı, gidip kapıyı açtı. Kafasıyla laboratuvarı işaret etti: “İşte fenomenin orada duruyor, doktor, git gözlemle.”

Her Pilgrim Soul, s. 208-11.

Azize Teresa’nın bir Sözü Üstüne Düşünceler

Raymond Carver, Amerikalı yazar, 1939-1988

Sözler eylemlere götürür. ... Ruhu hazırlar, donatır ve şefkate yöneltir.

Azize Teresa’nın yazılarından bir satır, bu toplantıya

hazırlanırken bana gitgide daha fazla konuyla ilgili göründü. O cümle üstüne düşündüklerimi sizinle paylaşmak istiyorum. Bugün aramızda bulunan arkadaşım Tess Gallagher'ın son şiir derlemesinde epigraf olarak kullandığı cümleyi oradan aldım.

Azize Teresa, 373 yıl önce yaşamış bu olağanüstü kadın, şöyle diyor: "Sözler eylemlere götürür. ... Ruhu hazırlar, donatır ve şefkate yöneltir."

Tam böyle ifade edilen bu düşüncede bir berraklık ve güzellik var. Söylediklerimizle yaptıklarımız arasındaki o önemli bağlantıyı eskisi kadar açık bir şekilde desteklemeyen bir zamanda, uzaktan gelip dikkatimizi talep eden bu duyguda bir parça yabancı birşey de bulunduğu için, bir kez daha okumak istiyorum: "Sözler eylemlere götürür. ... Ruhu hazırlar, donatır ve şefkate yöneltir."

Tam bu sözcüklerde ve Azize Teresa'nın onları bütün ağırlığını vererek ve inançla kullanışında, biraz gizemli ve hatta -ifadeyi bağışlayın- mistik birşeyden daha fazlası var. Önceki, daha düşünceli bir zamanın yankıları gibi göründüklerini fark ediyoruz neredeyse. Özellikle de "ruh" sözcüğünün kullanılması: bugünlerde kilisenin ve belki müzik mağazalarının soul bölümlerinin dışında pek karşılaşmadığımız bir sözcük.

"Şefkat" – yine bugünlerde pek işitmediğimiz, hele bunun gibi neşeli toplantılarda hiç karşılaşmadığımız bir sözcük. Şunu düşünün: bu sözcüğü en son ne zaman kullandınız ya da işittiniz? O da "ruh" sözcüğü gibi piyasada pek bulunmuyor.

Çehov'un "Altıncı Koğuş" öyküsünde, çok güzel betimlediği, Moiseika adında bir karakter vardır. Bu adam hastanenin akıl hastalarına ayrılmış kısmında yatsa da bir tür şefkat alışkanlığına sahiptir. Çehov şöyle yazar: "Moiseika işe yaramaktan hoşlanır. Diğer hastalara su getirir, uyuyanların üstünü örter; kimine taburcu olduğu zaman para getireceğine söz verir, kimine yeni bir şapka;

solunda yatan felçli komşusunu kaşıkla besler.”

Burada şefkat kelimesi kullanılmasa da, ayrıntılarda onun varlığını hissediyoruz – Çehov sözlerinin devamında Moiseika’nın davranışını başka türlü yorumlasa da: “Moiseika merhamet duygusuyla ya da herhangi bir başka insani duyguyla böyle davranmıyordu; bilincinde olmadan etkisine girdiği, sağdaki komşusu Gromov’u taklit ediyordu.”

Çehov, sözcükleri ve eylemleri kışkırtıcı bir simya içinde bir araya getirerek, şefkatin kökenini ve doğasını yeniden düşünmeye yöneltiyor bizi. Şefkat nereden gelir? İnsani dürtülerden soyutlandığı zaman bile eylem olarak insanın yüreğini etkileyebilir mi?

Ne olursa olsun, bir karşılık beklemeden, hatta niçin yaptığını bile bilmeden bu yardımları yapan tecrit edilmiş insanın imgesi, tanıklık etmemiz istenen tuhaf güzelliğiyle önümüzde duruyor. Bu imge, dönüp kendi hayatımıza sorgulayıcı bir gözle bakmamızı bile sağlayabilir.

Aynı öyküdeki bir başka sahnede, heyecanı kalmamış bir doktor ve ondan daha yaşlı, otoriter bir posta müdürü, aniden insan ruhu üstüne bir tartışmaya girerler.

“Demek ruhun ölümsüzlüğüne inanmıyorsunuz?” diye sorar posta müdürü birdenbire.

“Hayır, saygıdeğer Mihail Averyanitch, inanmıyorum, inanmak için bir sebep de görmüyorum.”

“Benim de kuşkulu olduğumu kabul etmeliyim,” diye itiraf eder Mihail Averyanitch. “Yine de hiç ölmeyecekmişim gibi bir duygum var. Kendi kendime ‘Geri kafalı ihtiyar, sen de bir gün öleceksin!’ diyorum, ama ruhumda ince bir ses ‘İnanma, ölmeyeceksin,’ diyor.”

Sahne sona erer, ama sözler eylem olarak geride kalır. “Ruhta ince bir ses” doğmuştur. Yaşam ve ölüm üstüne bazı kavramları belki bir tarafa bırakmış olmamız da beklenmedik bir şekilde yerini elbette narin ama yine de ısrarlı bir inanca bırakır.

Söylediklerim aklınızdan çıkıp gittikten çok sonrabelki aylar, belki haftalar sonra, yaşamınızın önemli bir dönemini kapatıp bir başka önemli dönemini başlatan bu toplantıya katılmış olmanın duygusundan başka birşey geride kalmadığı zaman, kişisel geleceğinizi düşünürken sözlerin, doğru ve haklı sözlerin eylem gücünde olabileceğini hatırlamaya çalışın.

Hem kamusal hem de özel yaşamda neredeyse tedavül-den kalkmış o sözcüğü de hatırlayın: şefkat. Bu size zarar vermez. Ve diğer sözcüğü: ruh – arazi üstünde hak iddia etmenizi kolaylaştıracaksa, “tin” de diyebilirsiniz. İkisini de unutmayın. Sözlerinizin ve eylemlerinizin ruhuna dikkat gösterin. Bu kadar hazırlık yeter. Artık söz yok.

No Heroics, Please, s. 223-25.

Süreklilik

Heber D. Curtis, Amerikalı astrofizikçi, 1872-1942

Haendel’in “Largo”sunu, Keats’in “Bir Grek Vazosuna Kaside”sini ve yüksek etiği, bazı hidrokarbon moleküllerinin etkileşiminin yan ürünlerinden başka birşey değilmiş gibi görmeyi olanaksız buluyorum. Enerji, madde, uzay ve zaman sürekliyken, hiçbir şey kaybolmuyor ya da harcanmıyorken, kendimiz yetmiş yılda tükenen, sona eren, yok olan görünüşler miyiz?

Kısaca insan tini dediğimiz şey yeni bileşikler yapıyor, kimyasal etkinin yasalarıyla oynuyor, atomun güçlerini yönlendiriyor, dünyanın görünümünü değiştiriyor, yeni biçimlere yaşam verirken milyonlarca bitki ve hayvanın yaşamına son veriyor. Bu, kendi yanışını kontrol altında tutan bir alev; kontrol ettiği sürekliliğe kendisinin sahip olmadığını söylemenin mantıklı olmayacağı bir yaratıcı tin. Bu şeyin, ruhun, zihnin ya da tinin istisna olduğu

söylenemez. Henüz tanımlayamadığımız bir şekilde o da sürekliliğe sahip olmalıdır.

Los Angeles Times, 31 Aralık 1926.

Ruhun Kendine Özgü Bağlantısı

Emily Dickinson, Amerikalı şair, 1830-1886

*Ruhun kendine özgü
Bağlantısı ölümsüzlükle
Tehlikede görülür en iyi
Ya da ani bir felakette –*

*Nasıl bir arazi üstünde
Çakan şimşek aniden
Manzarayı serer göz önüne
İşte onun gibi – birden.*

*The Complete Poems of
Emily Dickinson, s. 455-56.*

Sonsöz

Böylece işimiz sona eriyor. İşte, yüksek tepelerden akan tükenmez suların beslediği ırmak gibi bereketli, örnekleri sahildeki kum taneleri kadar zengin bir antoloji ortaya çıktı. Onu okumak isteyenler Asuka suyunun önüne çıkan engellerden hiçbiriyle karşılaşmasın. Toprak ve taşların bir araya gelip yüksek bir dağ meydana getirmesi gibi, vereceği zevkler birikip koca bir keyif kayası oluştursun.

Ki no Tsurayuki, onuncu yüzyılda derlenen bir
Doğu şiirleri antolojisinin editörü

Kaynakça

Andrews, Valerie. *A Passion for This Earth*. San Francisco, HarperSanFrancisco, 1989.

Bachelard, Gaston. *The Poetics of Space*. Çev. Maria Jolas. Boston: Beacon Press, 1969.

Bair, Lowell, çev. *Essential Works of Descartes*. New York: Bantam Books, Inc., 1961.

Barnard, John. *The Complete Poems of John Keats*. Londra ve New York: Penguin Books, 1988.

Barrett, William. *Death of the Soul: From Descartes to the Computer*. New York: Doubleday Publishing Group, Inc., 1986.

Baulieu, Etienne-Emile ve Mort Rosenblum. *The Abortion Pill*. New York: Simon & Schuster, 1991.

Berman, Phillip L. *The Search for Meaning*. New York: Ballantine, 1990.

The Best of Ralph Waldo Emerson. Walter J. Black, Inc. Roslyn, NY, The Classics Club, 1969.

Bettelheim, Bruno. *Freud and Man's Soul*. New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1982.

Blavatsky, H. B. *The Key to Theosophy*. Pasadena, CA: Theosophical University Press, 1987.

Bly, Robert, çev. *Times Alone: Selected Poems of Antonio Machado*. Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1983.

Bly, Robert, ed. *The Winged Life: The Poetic Voice of Henry David Thoreau*. San Francisco: Sierra Club Books, 1986.

Brennert, Alan. *Her Pilgrim Soul*. New York: A Tor Book, 1990.

Brinton, Scott, ed. *Poems of War Resistance*. New York: Grossman Publishers, 1960.

Bronowski, J. B., ed. *William Blake: A Selection of Poems and Letters*. Harmondsworth, Middlesex, İngiltere ve New York: Penguin Books, 1958.

Brown, Joseph Epes, ed. *The Sacred Pipe; Black Elk's Account of the Seven Rites of the Oglala Sioux*. Norman ve Londra: University of Oklahoma Press, 1953.

Browning, Elizabeth Barrett. *Selected Poems*. Baltimore:

The Johns Hopkins University Press, 1992.

Campbell, Joseph. *The Way of the Animal Powers*. New York: HarperCollins, 1990.

Carus, Carl Gustav. *Psyche: On the Development of the Soul*. Dallas: Spring Publications, 1989.

Carver, Raymond. *No Heroics, Please: Raymond Carver Uncollected Writings*. New York: Vintage Books, 1992.

Chagnon, Napoleon A. *Yanomamö: The Fierce People*. Detroit ve New York: University of Michigan Press/Holt, Rinehart and Winston, 1968.

Charles, Ray, ve David Ritz. *Brother Ray: Ray Charles' Own Story*. New York: Da Capo Press, 1978. Gözden geçirilmiş baskı, 1992.

Cleaver, Eldridge. *Soul on Ice*. New York: McGraw-Hill, 1991.

Coles, Robert. *The Spiritual Life of Children*. Boston: Houghton Mifflin, 1990.

Critchlow, Keith, "The Soul as Sphere and Androgyne," *Parabola* dergisi, cilt III, no. 4.

de Voogd, Nina, çev. *The Passionate Nomad: The Diary of Isabelle Eberhardt*. Boston: Beacon Press, 1987.

Deren, Maya. *Divine Horsemen: The Living Gods of Haiti*. New York: McPherson and Company, 1953.

Downing, Christine. *Psyche's Sisters*. New York: HarperCollins Publishers, 1988.

Eliade, Mircea, ed. *Essential Sacred Writings from Around the World*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1992.

Eliot, Alexander. *Myths*. New York: McGraw-Hill, 1976.

Ferguson, Sheila. *Soul Food*. New York: Grove Press, 1989.

Fox, Matthew, *Meditations with Meister Eckhart*, Santa Fe, NM: Bear & Co., 1983.

Frankl, Viktor E. *Man's Search for Meaning*. Çev. Ilse Lasch. New York: Beacon Press, 1992.

French, R. M., çev. *The Way of a Pilgrim*. Önsöz: Huston Smith. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991.

Goethe, Johann Wolfgang von. *Faust*. Çev. Alice Raphael. New York: The Heritage Press, 1930.

Goodrick-Clarke, Nicholas, çev. *Paracelsus: Essential*

Readings. Londra: Crucible, 1990.

Nikhilananda, Swami, çev. *The Gospel of Sri Ramakrishna*, New York: Ramakrishna-Vivekananda Center, 1942.

Griffin, Jonathan, çev. *Selected Poems: Fernando Pessoa*. Londra: Penguin Books, 1974.

Griffin, Susan. *Rape: The Politics of Consciousness*. Gözden geçirilmiş 3. baskı. San Francisco: Harper & Row, 1986.

Guralnick, Peter. *Sweet Soul Music: Rhythm and Blues and the Southern Dream of Freedom*. New York: Harper & Row, 1986.

Head, Joseph ve S. L. Cranston, ed. *Reincarnation: An East-West Anthology*. Wheaton, Madras, London: Quest Books, 1961.

Higgins, Perry, çev. *Love Poems: From Spain and South America*. San Francisco: City Lights, 1986.

Hillman, James. *Re-Visioning Psychology*. San Francisco: Harper & Row, 1975.

Hillman, James, ed. *Facing the Gods*. Dallas: Spring Publications, 1980.

Hillman, James. *The Thought of the Heart and the Soul of the World*. Dallas: Spring Publications, 1992.

Hillman, James ve Michael Ventura. *We've Had a Hundred Years of Psychotherapy: And the World's Getting Worse*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1992.

Howes, Barbara, ed. *The Eye of the Heart: Short Stories from Latin America*. New York: Bard Books, 1973.

Hubbard, Elbert. *Elbert Hubbard's Scrapbook*. New York: W. M. Wise & Company, 1923.

Huxley, Aldous. *The Perennial Philosophy*. New York: Perennial Library, Harper & Row, 1970.

Jayne, Sears, çev. *Commentary on Plato's Symposium on Love*, Marsilio Ficino. Dallas: Spring Publications, 1987.

Johnson, Fred H. Jr., çev. *No Souvenirs*, Mircea Eliade. New York: Harper & Row, 1977.

Johnson, Thomas H., ed. *The Complete Poems of Emily Dickinson*. Boston ve Toronto: Little, Brown, 1967.

Jones, Alan. *Soul Making: The Desert Way of Spirituality*. New York: Harper & Row, 1985.

Jowett, Benjamin, çev. *The Dialogues of Plato*. Oxford:

Oxford University Press, 1928.

Joyce, James. *A Portrait of the Artist as a Young Man*. New York: Penguin Signet Book, 1964.

Jung, C. G. *Modern Man in Search of a Soul*. New York: Harcourt Brace & Company, 1933.

The Kabir Book: Forty-Four of the Ecstatic Poems of Kabir. Robert Bly Versiyonları. New York: Beacon Press, 1977.

Kandinsky, Wassily. *Concerning the Spiritual in Art*. New York: Dover Publications, Inc., 1977.

Kazantzakis, Nikos. *The Saviors of God*. Çev. Kimon Friar. New York: Touchstone, 1960.

King James Version. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Keen, Sam. *Fire in the Belly*. New York: Bantam, 1991.

Kerouac, Jack. *On the Road*. New York: Penguin Books, 1983.

Kerrane, Kevin ve Richard Grossinger, ed. *Baseball I Gave You All the Best Years of My Life*. Richmond: North Atlantic Books, 1976.

Kidder, Tracy. *The Soul of a New Machine*. New York: Little, Brown and Company, 1981.

Kundera, Milan. *The Unbearable Lightness of Being*. New York: Harper & Row, 1984.

Lawlor, Robert. *Voices of the First Day*. Rochester, VT: Inner Traditions, 1992.

Lawrence, D. H. *The Complete Poems of D. H. Lawrence*. Sunuş: Kenneth Rexroth. New York: Viking Press, 1964 ve 1971.

The Letters of Abelard and Heloise. Çev. Betty Radice. New York: Penguin Classics, 1974.

Lowenstein, Tom, çev. *Eskimo Poems from, Canada and Greenland*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1973.

Marcus, Greil. *Mystery Train*. New York: E. P. Dutton, 1975.

Meditations with Hildegard of Bingen. Gabriele Uhlein Versiyonları. Santa Fe: Bear & Company, 1982.

Meditations with Julian of Norwich. Ed. Brendan Doyle. Santa Fe: Bear & Company, 1983.

Melville, Herman. *Moby Dick*. New York: Modern Library, 1982.

Moore, Thomas. *Care of the Soul*. New York: Harper-Collins, 1991.

Moore, Thomas. *The Planets Within*. Hudson, NY: Lindisfarne Press, 1982.

Murphy, Francis, ed. *Walt Whitman: The Complete Poems*. Harmondsworth, Middlesex, England and New York: Penguin Books, 1975.

Nance, John. *The Gentle Tasaday*. New York and London: Harcourt Brace Jovanovich, 1975.

Nathanson-Elkin, Sue. *Soul Crisis*. New York: Dutton, 1990.

Needleman, Jacob. *Lost Christianity*. New York: Element Books, 1993.

Neruda, Pablo. *Twenty Love Poems and a Song of Despair*. Çev. W. S. Merwin. New York ve Londra: Penguin Books, 1969.

Otto, Rudolf. *The Idea of the Holy*. Çev. John W. Harvey. London: Oxford University Press, 1973.

Pegis, Anton C., ed. *The Summa Theologica*, St. Thomas Aquinas. New York: Modern Library, 1948.

Piggott, Stuart. *The Druids*. Londra: Penguin, 1979.

Plato. *The Phaedo: The Trial and Death of Socrates*. Çev. Benjamin Jowett. New York: Oxford University Press, 1963.

Plotinus. *The Enneads*. Çev. Stephen McKenna. Burdett, NY: Larson Publications, 1992.

The Poems of St. John of the Cross. İngilizce versiyonlar ve sunuş: Willis Barnstone. New York: New Directions, 1972.

Pouillon, Ferdinand. *The Stones of the Abbey*. Çev. Edward Gillott. New York: Harcourt, Brace & World, Inc., 1970.

Raffel, Burton, çev. *Beowulf*. New York: The New American Library, 1963.

Ranke-Heinemann, Uta. *Eunuchs for the Kingdom of Heaven*. Çev. Peter Heinegg. New York: Doubleday Dell Publishing Group, Inc., 1990.

Raymo, Chet. *The Soul of the Night*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1985.

Read, Herbert, *Collected Poems*, Londra: Faber & Faber, Ltd., 1981.

Sabine, George H. ve Stanley B. Smith, çev. *De Republica*, Cicero. New York: Macmillan College Publishing, 1976.

Saint Teresa of Avila. *The Interior Castle*. Çev. ve ed. E. Allison Peers. New York: Image Books, 1961.

Santayana, George. *Three Philosophical Poets*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1910.

Sardello, Robert. *Facing the World with Soul*. Hudson, New York: Lindisfarne Press, 1991.

Sarton, May. *Journal of a Solitude*. New York ve Londra: W. W. Norton & Company, 1977.

Schuster, M. Lincoln, ed. *A Treasury of the World's Greatest Letters*. New York: Simon & Schuster, 1940.

Shelley, Mary Wollstonecraft. *Frankenstein*. New York: Dell, 1965.

Shore, Eliezer. "The Soul of Community," *Parabola* dergisi, cilt XVII, no. 1.

Singer, June. *A Gnostic Book of Hours: Keys to Inner Wisdom*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1992.

Singer, June. *Seeing Through the Visible World: Jung, Gnosis, and Chaos*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991.

Smith, Huston. *The World's Religions*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1992.

Smith, Paul Jordan. "The Physician," *Parabola* dergisi, cilt 111, no. 1.

Steiner, Rudolf. *Metamorphoses of the Soul*. vol. 2, 2. baskı. Londra: Anthroposophic Press, 1990.

Stevenson, Robert Louis. *Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*. New York- The Heritage Press, 1952.

Swan, James, ed. *The Power of Place*. Wheaton, Madras, London: Quest Books, 1991.

Swenson, May ve Leif Sjöbert, çev. *Windows and Stones: Selected Poems*, Tomas Tranströmer. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1972.

Thompson, Keith. *Waiting for Tyler*, orijinal deneme, 1993.

Thompson, William Irwin. *The Time Falling Bodies Take to Light*. New York: St. Martin's Press, 1981.

Todd, Loreto. *Tortoise the Trickster and Other Folktales from Cameroon*. Londra: Henley, ve Boston: Routledge & Kegan Paul, 1979.

Tompkins, Peter ve Christopher Bird. *The Secret Life of Plants*. New York: Harper & Row, 1973.

Tompkins, Ptolemy. *This Tree Grows Out of Hell*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1990.

Underhill, Evelyn. *Mysticism*. Cleveland ve New York: The World Publishing Company, 1970.

Van Over, Raymond, ed. *Sun Songs: Creation Myths from Around the World*. New York: New American Library, 1980.

Verdet, Jean-Pierre. *The Sky: Mystery, Magic, and Myth*. Çev. Anthony Zielonka. New York: Harry N. Abrams, 1992.

von Franz, Marie-Louise, *Patterns of Creativity Mirrored in Creation Myths*, Boston: Shambhala Publications, Inc., 1972.

Walker, Alice. *Living by the Word: Selected Writings 1973-1987*. New York: Harvest/Harcourt Brace Jovanovich, 1988.

Wheelwright, Philip, çev. Aristotle: *The Way of Philosophy*. New York: Macmillan College Publishing, 1960.

Willa Cather: *24 Stories*. Derleyen: Sharon O'Brien. Nebraska: University of Nebraska Press, 1987.

Wolkstein, Diane. *The First Love Stories*. New York: HarperCollins, 1992.

Yates, Francis A. *The Art of Memory*. Chicago: The University of Chicago Press, 1966.

Yeats, W. B. *The Poems of W. B. Yeats: A New Edition*. New York: Macmillan Publishing Company, 1961.

Young, Al. *Bodies & Soul*. Berkeley, CA: Creative Arts Book Company, 1981.

Zielonka, Anthony, çev. *The Slave Trader*, Edouard Corbière. Kaynak: *The Sky, Mystery, Magic, and Myth*. New York: Harry N. Abrams, 1992.

Zukav, Gary. "Evolution and Business" (bölüm). Baskıda.

Zweig, Paul. *The Adventurer*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1974.

Açıklamalar

I. BÖLÜM: RUHUN ZAMANA DÜŞÜŞÜ

Mısırlı Gnostiklerin Bir Yaratılış Miti

"An Egyptian Gnostic Creation Myth," *Patterns of Creativity Mirrored in Creation Myths*, Marie-Louise von Franz. Copyright © 1972 Marie-Louise von Franz. Shambala Publications, Inc., 3000 Massachusetts Avenue, Boston, MA 02115 katkısıyla tekrar yayınlanmıştır.

Tekvin 2:2-7

Genesis 2:2-7, King James Versiyonu, standart baskı.

Melek ve Doğmamış Ruh

"The Angel and the Unborn Soul," *Seeing Through the Visible World: Jung, Gnosis, and Chaos*, June Singer. Copyright © 1990 June Singer. HarperCollins, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Arapların Yaratılış Miti

"The Arabian Creation Myth," *Sun Songs: Creation Myths from around the World*, yay. haz. Raymond Van Over. New American Library, 1980. Copyright © 1980 Raymond Van Over.

Tasaday Ruhu

"The Tasaday Soul," *The Gentle Tasaday*, John Nance, Harcourt Brace Jovanovich, 1975. Copyright © 1975 John Nance.

Kuzey Amerika Kızılderililerinin Ruh Anlayışları

"Conceptions of the Soul Among North American Indians," Åke Hulkrantz, *Essential Sacred Writings from Around the World*, yay. haz. Mircae Eliade. Copyright © 1992 Mircae Eliade. HarperSanFrancisco, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Özel Nelik

"The Essential Whatness," Aristotle. *Aristotle: The Way of Philosophy*, Philip Ellis Wheelwright. Macmillan College Publishing Company izniyle tekrar yayınlanmıştır. Copyright © 1960 Macmillan College Publishing.

Ruhun Etimolojisi

"The Etymology of Soul," Sir Edward Burnett Tylor. *Essential Sacred Writings from Around the World*, yay. haz. Mircae Eliade. Copyright © 1992 Mircae Eliade. HarperSanFrancisco, Publishers, Inc. izniyle tekrar basılmıştır.

Esrarlı Olanın Kökeni

"The Origin of the Numinous," Rudolf Otto, *The Idea of the Holy*, çev. John W. Harvey. Oxford University Press, 1973. Oxford University Press izniyle tekrar basılmıştır.

Buda'nın 'RuhYok' Öğretisinin Kökeni

"The Origin of the Buddha's No Soul Doctrine," *The World's Religions*, Huston Smith. Copyright © 1992 Huston Smith. HarperSanFrancisco Publishers, Inc. izniyle tekrar basılmıştır.

Ne Zaman Ruha Sahip Oluyoruz?

"When Are We Ensouled?" *Ennuchs For the Kingdom of Heaven*, Uta Ranke-Heinemann, çev. Peter Heinegg. Copyright © 1990 Doubleday, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc. bir bölümüdür. Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc.'in bir bölümü olan Doubleday izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh, Gebelik, Kürtaj

"Soul, Conception, Abortion," *The Abortion Pill*, Etienne-Emile Baulieu ve Mort Rosenblum. Simon & Schuster, Inc., 1991. Copyright © 1990 Editions Odile Jacob. İngilizce çeviri Copyright © 1991 Simon & Schuster, Inc. Yayıncı ve yazarların izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Evrensel Ruh

"The Over-Soul," Ralph Waldo Emerson, *The Best of Ralph Waldo Emerson*, Walter J. Black, alıntı için Walter J. Black, Inc. Copyright © 1969'da yenilenmiştir.

Ruhun Zamana Düşüşü

"The Fall of Soul into time," *The Time Falling Bodies Take to Light*, William Irwin Thompson. St. Martin's Press, Inc., 1981. Copyright © 1981 William Irwin Thompson. Bütün Hakları Saklıdır. St. Martin's Press, Inc. (New York) izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Soul'un Doğuşu

"The Birth of Soul," *Brother Ray: Ray Charles' Own Story*, Ray Charles ve David Ritz, Da Capo Press, 1978. Güncelleştirilmiş versiyonu, 1992. Ray Charles ve David Ritz'in izniyle tekrar yayınlanmıştır.

II. BÖLÜM: RUHUN TAHTI

Mundaka Upanişad

"The Second Khanda Upanishad," *The Perennial Philosophy*, Aldous Huxley. Copyright yenilenmiştir. Harper & Row Publishers, Inc izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Scipio'nun Rüyası

"The Scipio's Dream," *On the Commonwealth*, Cicero, çev. George Holland Sabine ve Stanley Barney Smith. Macmillan College Publishing Company izniyle tekrar basılmıştır. Copyright © 1976 Macmillan College Publishing.

Lucretius ve Maddi Ruh,

"Lucretius and the Material Soul," *Three Philosophical Poets*, George Santayana, Cambridge, MA: Harvard University Press, Copyright © 1910 Harvard University Press; 1938 George Santayana.

Zamanın Doluluğunda

"When in the Fullness of Time," *Meditations with Hildegard of Bingen*, yay. haz. Gabriele Uhlein. Copyright © 1982, Bear & Company, Inc., P.O. Box 2860, Santa Fe, NM 87504. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh Tanrı'yla Bireşir

"The Soul Is Oned to God," *Meditations with Julian of Norwich*, yay. haz. Brendan Doyle. Copyright © 1983, Bear & Company, Inc., P.O. Box 2860, Santa Fe, NM 87504. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Bütün Şeylerin İmzası

"The Signature of All Things," *Paracelsus: Essential Readings*, der. ve çev. Nicolas Goodrick-Clarke, 1990, s. 129-30. Thorsons Publishing Group, HarperCollins, Publishers, Inc.

İçteki Kale

"The Interior Castle", *The Interior Castle*, Avila'lı Azize Teresa, çev. ve yay. haz. E. Allison Peers, Image Books, 1961. Sheed & Ward'un izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh Bir Cisim mi?

"Whether the Soul Is a Body?" *The Summa Theologica*, Thomas Aquinas, yay.

haz. Anton C. Pegis. The Modern Library, 1948, Anton C. Pegis Estate izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruhun Yeri

"The Seat of Soul," *Essential Works of Descartes*, çev. Lowell Bair, Daniel J. Bronstein'in önsözüyle, Bantam Books, Inc., 1961.

Sesin Ruhu

"The Soul of the Soul," Henry David Longfellow, Elbert Hubbard tarafından *Elbert Hubbard's Scrapbook*'da basıldı, W. M. Wise & Co. 1923.

Kıvrılan Psyche Nehri

"The Circling River of Psyche," *Psyche: On the Development of the Soul*, Carl Gustav Carus, Spring Publications, 1989. Spring Publications, Inc izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Hekimler

"The Physicians," Paul Jordan'ın bir halk masalından uyarlaması. *Parabola, The Magazine of Myth and Tradition*, C. III, S. 1, Yazarın izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Cennetle Cehennemın Evliliği

"The Marriage of Hell and Heaven"dan alıntı, *William Blake: A Selection of Poems and Letters*, yay. haz. J. Bronowski. Penguin Books, 1958.

Beden Elektrığının Şarkısını Söylüyorum

"I Sing the Body Electric"den bir alıntı, *Walt Whitman: The Complete Poems*, yay. haz. Francis Murphy, Penguin Books, 1975.

Ebedi Dişi Ruh

"The Perennial Female Soul," *The Perennial Philosophy*, Aldous Huxley, Harper & Row, Publishers, Inc., 1970. Copyright © 1944, 1945 Aldous Huxley. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Alev Dili

"The Flaming Tongue," *The Saviors of God*, Nikos Kazantakis, çev. Kimon Friar, Touchstone Books, 1960. Copyright © 1960 Simon & Schuster, Inc.

Ruhun Ortaya Çıkışı ve Ortadan Kayboluşu

"The Appearance and Disappearance of the Soul," *Lost Christianity*, Jacob Needleman, Element Books, Rockport, MA. Copyright © 1993 Jacob Needleman, Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Marsilio Ficino'nun Astropsikolojisi

"Marsilio Ficino's Astropsychology," Thomas Moore, *The Planets of Within*, Marsilio Ficino, 1990. Lindisfarne Press, RR4, Box 94 A1, Hudson, NY 12534. Copyright © 1982 Associated University Presses, Inc, Yayıncının izniyle tekrar basılmıştır.

Ruhun Mimarisi

"The Architecture of the Soul," "The Soul as Sphere and Androgyne"den bir alıntı, Keith Critchlow, *Parabola* dergisi, C. III, S. 4.

Psyche'nin Ampirik Gerekçeleri

"The Emprically Justified Psyche," *Modern Man in Search of a Soul*'dan bir alıntı, C. G. Jung, çev. W. S. Dell ve Cary F. Baynes, 1933. Harcourt Brace & Company'nin izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Bilinmeyen Ruhumuz

"Our Unknown Soul," *Death of the Soul: From Descartezs to the Computer*, William Barrett. Copyright © 1986 William Barrett, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc.'in bir bölümü olan Doubleday izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh ile Tinin Ayrılan Yolları

"The Diverging Ways of Soul and Spirit," *Re-Visioning Psychology*, James Hillman. Copyright © 1975 James Hillman, Harper & Row, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Body and Soul: Coleman Hawkins, 1939

"Body and Soul: Coleman Hawkins, 1939," *Bodies & And Soul*, Al Young, Creative Arts Book Company, 1981, Copyright © 1981 Al Young. Yazarın izniyle tekrar yayınlanmıştır.

III. BÖLÜM: YÜREK VE RUH

Yüreğe ve Ruha Arzu Girdiği Zaman

"When Desire Enters Heart and Soul," *The Dialogues of Plato*, çev. Benjamin Jowett, Oxford University Press. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh Sevgiliyle Birleştiği Zaman

"When the Soul Is Joined to Her Beloved," *A Gnostic Book of Hours: Keys to Inner Wisdom*, June Singer. Copyright © 1992 June Singer, HarperSanFrancisco, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Yüreği Ruhtan Koparmak

"Tearing Heart from Soul," *The Letters of Abelard and Heloise*, çev. Betty Radice. Penguin Books, Ltd. izniyle kopyalanmıştır.

Ruhun Tanrı Aşkı

"The Divine Love of the Soul," *Meditations with Meister Eckhart*, Meister Eckhart, Mathew Fox'un önsözü ve versiyonları. Copyright © 1983 Bear & Company, Inc., P.O. Box 2860, Santa Fe, NM 87504. Yayıncının izniyle tekrar basılmıştır.

Bu Ebedi Güzelliği Sevelim

"Let Us Love This Enduring Beauty," *Commentary on Plato's Symposium on Love*, Marsilio Ficino, çev. Sears Jayne, 1987. Spring Publications izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Portekiz'den Soneler

"Sonnets from the Portuguese," *Selected Poems*, Elizabeth Barrett Browning, 1992. The Johns Hopkins University Press izniyle tekrar basılmıştır.

Toplama Kampında Kurtuluş

"Salvation in a Concentration Camp," *Man's Search for Meaning*, Viktor E. Frankl. Copyright © 1959, 1962, 1984, 1992 Viktor E. Frankl, Beacon Press izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Tanrı Aşkının Sarhoşluğu

"The Rapture of Divine Love," Evelyn Underhill, *Mysticism*, The World Publishing Company, 1970.

Ruhun Sessizliği, Sürgünü ve Kurnazlığı

"The Soul's Silence, Exile and Cunning," *A Portrait of an Artist as a Young Man*, James Joyce. Copyright © 1916 B. W. Huebsch, copyright © 1944 Nora Joyce, copyright © 1964 the Estate of James Joyce. Penguin Books, USA, Inc.'in bir bölümü olan Viking Penguin izniyle tekrar yayınlanmıştır (*Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*, James Joyce, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, 1994).

Ruhun Kadınlar İçin Anlamı

"The Significance of Soul for Women," *Psychic's Sisters*, Christine Downing. Copyright © 1988 Christine Downing, HarperCollins, Publishers, Inc.

izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Eros ile Psyche

"Eros and Psyche," *The First Love Stories*, Diane Wolkstein. Copyright © 1992 Diane Wolkstein, HarperCollins, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh Akışı

"The Soul Rush," *The Unbearable Lightness of Being*, Milan Kundera. Copyright © 1984 Harper & Row, Publishers, Inc. HarperCollins, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır (*Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*, Milan Kundera, çev. Fatih Özgüven, İletişim Yayınları, 2002).

Senin Göğsün Yeter

"Your Breast Is Enough," Pablo Neruda, *Love Poems and a Song of Despair*, der. ve yay. haz. W. S. Merwin. Çeviri © 1969 W. S. Merwin, Penguin Books, USA, Inc'in bir bölümü olan Viking Penguin izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Vazo

"The Vase," Gabriela Mistral, *Twenty Love Poems: From Spanish America*, der. ve yay. haz. Perry Higgins, City Lights Publishers, San Francisco, 1986. Çeviri © 1986 Perry Higgins. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

IV. BÖLÜM: RUH KRİZİ

Bir Matem Şarkısı

"A Song of Lamentation," *Poems of War Resistance*, yay. haz. Scott Brinton, Grossman Publishers, 1960.

Ruhiyen

"The Soul-Eater," Loreta Todd, Routledge & Kegan Paul'a "The Soul-Eater" *Tortoise the Trickster and Other Folktales*, Loreta Todd. Copyright © 1979 Loreta Todd. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruhun Karanlık Gecesi

"Dark Night of the Soul," *The Poems of St. John of the Cross*. Willis Barnstone: *The Poems of St. John of the Cross*. Copyright © 1972 Willis Barnstone. New Directions Publishing Corp. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Faust'un Şeytanla Anlaşması

"Faust's Pact with the Devil," *Faust*, Johann Wolfgang von Goethe, çev. Alice Raphael, The Heritage Press, 1930 (*Faust*, Johann Wolfgang von Goethe, çev. Nihat Ülner, Öteki Yayınevi, 2000).

Kaynayan bir Ruh

"A Soul Boiling," *Dr. Jekyll and Mr. Hyde*, Robert Louis Stevenson, The Heritage Press, 1952 (*Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*, Robert Louis Stevenson, çev. Ebru Kılıç, İthaki Yayınları, 2002).

Ishmael'in Kasım Ruhu

"Ishmael's November Soul," *Moby Dick*, Herman Melville. Modern Library Edition 1982. Copyright © 1930 R. R. Donnelley and Sons Company.

Piyade Subayının İstirabı

"The Anguish of the Infantry Officer," Herbert Read, *Collected Poems*, yay. haz.: Herbert Read, Faber & Faber Ltd. Yayıncının ve yazarın izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Uyuyan Ruhu Uyandırmak

"Waking the Sleeping Soul," Albert Schweitzer, *The Search of Meaning*, Phillip L. Berman'ın alıntıladığı, Ballantine Books, 1990.

Bir Gezginin Ruhu

"The Pilgrim Soul," *The Way of a Pilgrim*, çev. R. M. French, HarperSanFrancisco, Publishers, Inc., 1991. Çeviri © 1965 Mrs. Elanor French.

Ruhun Kürtaj İstirabı

"The Soul Agony of Abortion," *Soul Crisis*, Sue Nathanson-Elkin, Ph. D. Copyright © 1989 Sue Nathanson, Penguin Books, USA, Inc.'in bir bölümü olan Dutton Signet izniyle kullanılmıştır.

Freud'un Çeviride Kaybolan Ruh

"Freud's Soul Lost in Translation," *Freud and Man's Soul*, Bruno Bettelheim. Copyright © 1982 Bruno Bettelheim. Alfred A. Knopf, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruhun Krallığı

"The Kingdom of Soul," *Willa Cather: 24 Stories*, yay. haz. Sharon O'Brien, University of Nebraska Press, 1987.

Karanlıkta Rüzgâr

"Rage in the Dark," *Selected Poems: Fernando Pessoa*, çev. Jonathan Griffin. Penguin Books, 1974, ikinci baskı 1982. Çeviri © 1974, 1982 Jonathan Griffin. Penguin Books Ltd. McGraw-Hill, Inc. izniyle kopyalanmıştır.

Ruhun İptali

"The Annihilation of Soul," *Rape: The Politics of Conciousness*, Susan Griffin. Copyright © 1986 Susan Griffin, Harper & Row, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Buz Üstündeki Ruh

"Soul on Ice," *Soul on Ice*, Eldridge Cleaver, McGraw-Hill, Inc., 1991. Copyright © 1968, 1991 Eldridge Cleaver. McGraw-Hill, Inc. izniyle kopyalanmıştır.

Ruhunu İstiyorlar

"They Want Your Soul," ("Dear Joanna") *Living by the Word: Selected Writings 1973-1987*, Alice Walker, copyright © 1988 Alice Walker, Harcourt Brace & Company izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Postmodern Ruh

"The Postmodern Soul," *Fire in the Belly*, Sam Keen. Copyright © 1991 Sam Keen. Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc.'in bir bölümü olan Bantam Books izniyle tekrar kullanılmıştır.

Karanlık Unutuşa Gömülünce Ruh

"Once Dipped in Dark Oblivion," "The End, The Beginning," D. H. Lawrence, *The Complete Poems of D. H. Lawrence*, D. H. Lawrence, yay. haz. V. de Sola Pinto ve F. W. Roberts. Copyright © 1964, 1971 Angelo Ravagli ve C. M. Wekley, The Estate of Frieda Ravagli'nin yöneticileri. Penguin Books, USA, Inc.'in bir bölümü olan Viking Penguin izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruhtaki İpotek: Robert Johnson Efsanesi

"A Lien on His Soul: The Legend of Robert Johnson," *Mystery Train*, Greil Marcus. Copyright © 1975 Greil Marcus. Penguin Books, USA, Inc.'in bir bölümü olan Dutton Signet ve yazarın izniyle tekrar yayınlanmıştır.

V. BÖLÜM: RUH ÇALIŞMASI

Mezmun 23

Psalın 23," Kral James Versiyonu, standart baskı.

Ruhunun Demircisi

"The Smith of My Soul," Beyazid-i Bistamî, *The Perennial Philosophy*, Aldous Huxley, Harper & Row, Publishers, Inc., 1970. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh ve Güzellik

"Soul and Beauty," *The Enneads*, Plotinus, çev. Stephen McKenna, Larson Publications, güncelleştirilmiş baskı, 1992.

Frankenstein ya da Modern Prometheus

"Frankenstein or the Modern Prometheus," *Frankenstein*, Mary Wollstonecraft Shelley, Dell Publishing, 1965 (*Frankenstein*, Mary Wollstonecraft, çev. Elif Özsayar, Arion Yayınevi, 1996).

Bir Ruh Kurmak

"Fashioning a Soul," *The Passionate Nomad: The Diary of Isabella Eberhardt*, çev. Nina de Voogd, Beacon Press, 1987. İngilizce çeviri copyright © 1987 Nina de Voogd.

Yapıtın Ruhu

"The Soul of the Work," *The Stone of the Abbey*, Ferdinand Pouillon, çev. Edward Gillot. Copyright © 1963 Editions due Sevil, çeviri copyright © 1970 Jonathan Cape Ltd., Harcourt Brace & Company izniyle tekrar yayımlanmıştır.

Bir Yalnızlığın Güncesi

"Journal of a Solitude," *Journal of a Solitude*, May Sorton, W. W. Norton & Company Inc., 1977. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh Çiftçiliği

"Farming the Soul," *The Winged Life: The Poetic Voice of Henry David Thoreau*, yay. haz. Robert Bly. Copyright © 1986 Sierra Club Books. Robert Bly'in izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh ve Bellek Sanatı

"Soul and the Art of Memory," *The Art of Memory*, Francis A. Yates, The University of Chicago Press. *The Art of Memory*, Francis A. Yates'den alıntı için The University of Chicago Press'ten izin. Copyright © 1966, Francis A. Yates. Bütün hakları saklıdır.

Şiir ve Resmin Ruhu

"The Soul of Poetry and Painting," *The Poetics of Space*, Gaston Bachelard, çev. Maria Jolas, Beacon Press, 1969. Yayıncının izniyle kullanılmıştır (*Sanatta Ruhsallık Üzerine*, Gaston Bachelard, çev. Gülin Ekinci, Altıkkırkbeş Yayın, 1996, s. 79, 134-136).

Sanatın Ruhta Titremesi Üzerine

"On the Vibration of Art in the Soul," *Concerning the Spiritual in Art*, Wassily Kandinsky, çev. M. T. H. Sadler, Dover Publications, 1977 (*Mekânın Poetikası*, Wassily Kandinsky, çev. Aykut Derman, Kesit Yayıncılık, 2001).

Ruh Yolculuğu Olarak Öykü

"Story as Soul-Journey," *The Adventurer*, Paul Zweig, Princeton University Press, 1974. Copyright © 1974 Paul Zweig.

Ruhu İşlemek

"Cultivating the Soul," *Care of the Soul*, Thomas Moore. Copyright © 1991 Thomas Moore. HarperCollins, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruhu Girmek

"Stretching Our Soul," *Soul Making: The Desert Way of Spirituality*, Alan W. Jones. Copyright © 1985 Alan W. Jones. Harper & Row, Publishers, Inc. HarperCollins, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Soul Müzik Nedir?

"What is Soul Music?" *Sweet Soul Music: Rhythm and Blues and the Southern Dream of Freedom*, Peter Guralnick. Copyright © 1986 Peter Guralnick. Harper & Row, Publishers, Inc. HarperCollins, Publishers, Inc. izniyle

VI. BÖLÜM: DÜNYA RUHU

Gizli Ruh

"The Hidden Soul," *The Kabir Book: Forty-Four of the Ecstatic Poems of Kabir*, Robert Bly versiyonları. Copyright © 1971, 1977 Robert Bly. Beacon Press izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Av Büyüsü

"Lure," *Eskimo Poems from Canada and Greenland*, çev. Tom Lowenstein, University of Pittsburgh Press, 1973. Tom Lowenstein'in izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Hestia: Ocağın Ruhu

"Hestia: The Soul of the Hearth," Barbara Kirksey'in makalesi, *Facing the Gods*, yay. haz. Jame Hillman, Spring Publications, 1980. Spring Publications Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Melanezyalıların Mana Kavramı

"The Melanesian Concept of Mana," R. H. Codrington, *Essential Sacred Writings from Around the World*, yay. haz. Mircea Eliade, HarperSanFrancisco, Publishers. Copyright © 1992 Mircea Eliade.

Çıplak Ruhum Mektuplarda

"His Soul Lies Naked in Letters," Samuel Johnson, *A Treasury of the World's Greatest Letters*, yay. haz. M. Lincoln Schuster, Simon & Schuster, Inc., 1940.

Ruhların Yapıldığı Vadi

"The Vale of Soul-Making," *The Complete Poems of John Keats*, John Barnard, Penguin Books. Copyright © 1988 John Barnard.

Gecenin Ruhu

"The Soul of the Night," *The Soul of the Night*, Chet Raymo, Prentice Hall. Copyright © 1985 Chet Raymo. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

Batı Dünyasında Yerin Ruhu

"The Spirit of Place in the Western World," J. Donald Hughes, *The Power of Place*, yay. haz. James Swan, Quest Books, 1991. Quest Books. The Theosophical Publishing House izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Dünyayı Ruhla Karşılama

"Facing the World with Soul," *Facing the World with Soul*, Robert Sardello, 1991, Lindisfarne Press, RR4, Box 94 A1, Hudson, NY 12534.

Zihnin Yeşil Sahaları

"The Green Fields of the Mind," yay. haz. A. Barlett Giamatti, Kevin Kerrane ve Richard Grossinger, *Baseball I Gave You the Best Years of My Life*, North Atlantic Books, 1976. Copyright © A. Barlett Giamatti, Estate of A. Barlett Giamatti; Toni S. Giamatti izniyle yayınlanmıştır.

Ruh Kıvılcımı

"The Soul Spark," James Hillman, *The Thought of the Heart and the Soul of the World*, James Hillman, Spring Publications, 1992. Copyright © 1982 James Hillman. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Bitkilerin Gizli Ruhu

"The Secret Soul of Plants," *The Secret Soul of Plants*, Peter Tompkins and Christopher Bird. Copyright © 1973 Peter Tompkins. Harper & Row, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Topluluğun Ruhu

"The Soul of Community," Eliezer Shore, *Parabola* dergisi, C. XVII, S. 1. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

Ruh ve İş Dünyası

"Soul and Business," Gary Zukav'ın çıkacak kitabının "Evolution and Business" adlı bölümünden. Copyright © 1992 Gary Zukav. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

Yolun Ruhu

"The Soul of the Road," *On the Road*, Jack Kerouack. Copyright © 1955, 1957 Jack Kerouack, yenilenmiş copyright © 1992 Stella Kerouack, Jan Kerouack. Penguin Books, USA, Inc'in bir bölümü olan Viking Penguin izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Espresso

"Espresso," *Windows and Stones: Selected Poems*, Thomas Transtromer, çev. May Swenson ve Leif Sjöbert, University of Pittsburgh Press izniyle tekrar yayınlanmıştır. Copyright © 1972 University of Pittsburgh Press.

Ruh Yemeği

"Soul Food," Sheila Ferguson, *Soul Food*, Sheila Ferguson, Grove Press, 1989. Copyright © 1989 Sheila Ferguson, Grove Press izniyle tekrar basılmıştır.

Bilgisayar'ın Ruhu

"The Soul of the Computer," Tracy Kidder, *The Soul of a New Machine*, Tracy Kidder. Copyright © 1981 John Tracy Kidder, Little, Brown and Company izniyle tekrar basılmıştır.

Tyler'ı Beklemek

"Waiting for Tyler," Keith Thompson'ın orjinal denemesinden. "Waiting for Tyler", Copyright © 1993 Keith Thompson. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

Çocukların Ruh Açlığı

"The Soul Hunger of Children," *A Passion for This Earth*, Valerie Andrews, HarperSanFrancisco, Publishers, Inc. Copyright © 1993 Valerie Andrews. Yazar tarafından bu kitap için uyarlanmıştır. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

Ya Dünyanın Ruhu

"But What About the World's Soul?" *We've Had a Hundred Years Of Psychotherapy—And the World's Getting Worse*, James Hillman ve Michael Ventura. Copyright © 1992 James Hillman ve Michael Ventura. HarperSanFrancisco, Publishers, Inc. izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Rüzgâr, Parlak Bir Gün

"The wind, one brilliant day, called," *Times Alone: Selected Poems of Antonio Machado*, çev. Robert Bly, Wesleyan University Press, 1983. Robert Bly'in izniyle tekrar yayınlanmıştır.

VII. BÖLÜM: RUH VE KADER

Sokrates'in Son Günleri

"The Last Hours of Socrates," *The Trial and Death of Socrates*, Plato, çev. Benjamin Jowett, 1963, alıntılarının izni için Oxford University Press. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır (*Phaidon*, Platon, çev. Hamdi Ragıp Atademir ve Kemal Yetkin, Sosyal Yayınlar, 2001).

Biçim Değiştiren

"The Shape-Shifter," *Reincarnation: An East-West Anthology*, Der. ve yay. haz. Joseph Head ve S. L. Cranston, 1961. Quest Books ve The Theosophical Publishing House'un izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Beowulf'un Ölümü

"The Death of Beowulf," Beowulf, çev. Burton Raffel. Copyright © 1963 Burton Raffel. Copyright © 1963 New American Library. Penguin Books, USA, Inc.'in bir bölümü olan Dutton Signet izniyle tekrar kullanılmıştır.

Melek Ruhumu Feda Ettiğim Zaman

"When I Have Sacrificed My Angel Soul," Jalal-Uddin Rumi, *The Perennial Philosophy*, Aldous Huxley, Harper & Row, Publishers, Inc., 1970. Copyright © 1944, 1945 Aldous Huxley. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Ruh Arayan

"The Soul-Searcher." *The Way of the Animals Powers*, Vol. I., Part 2: *Mythologies of the Great Hunt*, Joseph Campbell, HarperCollins, Publishers, Inc., 1990.

Keltlerin Ölümsüzlük Öğretisi

"The Celtic Doctrine of Immortality," *The Druids*, Stuart Piggott, Penguin Books, 1979. Yayıncının izniyle tekrar basılmıştır.

Aborjinlerde Ölüm: Rüya Zamanına Geçiş

"The Aboriginal Death-Expanding into the Dreamtime," *Voices of the First Day*, Robert Lawlor, Inner Traditions International, 1. Park St., Rochester VT 05767, 1992. Copyright © 1991 Robert Lawlor. Yayıncının izniyle tekrar basılmıştır.

Ruhun İki Nehri

"The Two Streams of Soul," *Metamorphoses of the Soul*, vol. 2, Rudolf Steiner, çev. C. Davy ve C. von Arnim, Anthroposophic Press, 1990. Rudolf Steiner Press izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Sert İnsanların Ruhü

"The Soul of the Fierce People," *Yanomamö: The Fierce People*, Napoleon A. Chagnon. *Yanomamö: The Fierce People*, A. Chagnon'dan alınmıştır. Copyright © 1968 Holt, Rinehart and Winston, Inc. Yayıncının izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Sioux'ların Ruhü Serbest Bırakma Töreni

"The Sioux Soul-Releasing Ceremony," *The Sacred Pipe: Black Elk's Account of the Seven Rites of the Oglala Sioux*, Joseph Epes Brown. Copyright © 1953 University of Oklahoma Press. Yayıncının izniyle tekrar basılmıştır.

Haitililerin Zombi Kavramı

"The Haitian Notion of the Zombie," *Divine Horsemen: The Living Gods of Haiti*, Maya Deren, Copyright ©1953 Maya Deren, seçmeler Estate of Maya Deren adına yayıncı ve ajans, McPherson & Company, izniyle tekrar basılmıştır.

Ruhun Ölümsüzlüğü

"The Immortality of the Soul," *No Souvenirs*, Mircea Eliade, çev. Fred H. Johnson, Jr., Harper & Row, Publishers, Inc., 1977. Copyright © 1977 Harper & Row, Publishers, Inc.

Maya, Toltek ve Azteklerin Ruh Anlayışı

"Maya, Toltec, and Aztec Conceptions of Soul," *This Tree Grows Out of Hell*, Ptolemy Tompkins. HarperSanFrancisco, Publishers, Inc.'in izniyle tekrar basılmıştır.

Yeniden Doğuş Diye Birşey Var mı?

"Is There Such a Thing as Reincarnation?" *The Gospel of Sri Ramarishna*, çev. Swami Nikhilananda; Ramakrishna-Vivekananda Center of New York. Copyright © 1942 Swami Nikhilananda.

Geçmiş Yaşamlarımızı Niçin Hatırlamıyoruz?

"Why Do We Not Remember Our Past Lives?" *The Key to Theosophy*, H. B.

Blavatsky'den bir alıntı, Theosophical University Press, 1987.

"Kendi ile Ruhun Bir Diyalogu"ndan

"A Dialogue of Self and Soul," *The Poems of W. B. Yeats: A New Edition*, yay. haz. Richard J. Finneran, alıntı Macmillan Publishing Company izniyle tekrar basılmıştır, Copyright © 1933 Macmillan Publishing Company, 1961'de Bertha Georgie Yeats tarafından yenilenmiştir.

Aziz Elmo Ateşi

"The Legend of St. Elmo's Fire," Edouard Corbière'nin *The Slave Trader*'dan, *The Sky, Mystery, Magic, and Myth* çev. Anthony Zielonka, Harry N. Abrams, Incorporated, New York, 1992. Copyright © Gallimard. İngilizce çeviri copyright © 1992 Harry N. Abrams, Inc., New York, and Thames and Hudson Ltd., London.

Don Damian'ın Güzel Ruh

"The Beautiful Soul of Don Damian" ("La bella alma de Don Damian"), Juan Bosch, çev. Lysander Kemp, *The Eye of the Heart: Short Stories from Latin America*'dan alınmıştır, yay. haz. Barbara Howes, Bard Books, 1973. İngilizce çeviri copyright © 1958 New American Library.

Ruhu Çöküp Gözden Kayboldu

"Her Soul Descending Out of Sight," *Myths*, Yeniden Anlatan: Alexander Eliot, McGraw-Hill, Inc., 1976. Yazarın izniyle kullanılmıştır.

Bir Çocuk Ruhunu Soruyor

"A Child Asks About the Soul," *The Spiritual Life of Children*, Robert Coles. Copyright © 1990 Robert Coles. Houghton Mifflin Company izniyle tekrar yayınlanmıştır.

Gezgin Ruh

Her Pilgrim Soul'dan alıntılanmıştır. Alan Brennert, Tor Books, 1990.

Azize Teresa'nın Bir Sözü Üstüne Düşünceler

"Meditation on a Line from Saint Teresa," *No Heroics, Please: Raymond Carver Uncollected Writings*, Raymond Carver, Vantage Books, 1992. Tess Gallagher'ın izniyle tekrar yayınlanmıştır. Copyright © 1988 Tess Gallagher.

Süreklilik

"Continuity," Heber D. Curtis, *Los Angeles Times*, 1926, orijinali basılmıştır.

Ruhun Kendine Özgü Bağlantısı

"The Soul's Distinct Connection," *The Complete Poems of Emily Dickinson*, yay. haz. Thomas H. Johnson. Copyright © 1929 Martha Dickinson Bianchi, Copyright © 1967 Mary L. Hampson, yenilenmiştir. Little, Brown and Company izniyle yayınlanmıştır.